

DUE DATE SLIP**GOVT. COLLEGE, LIBRARY**

KOTA (Raj.)

Students can retain library books only for two weeks at the most.

BORROWER'S No.	DUE DATE	SIGNATURE

राधापरिणय-महाकाव्यम्
RĀDHĀ PARINĀYA
MAHĀKĀVYAM

(कविकृत - 'प्रभाख्य - स्वोपज्ञटिप्पणीसमेतम्)

U. G. C. BOOKS

सम्पादकः
डॉ० शशिनाथ झा

प्रकाशकः
नाग प्रकाशकः
११ ए/यू० ए० जवाहर नगरम्,
दिल्ली-११०००७

THIS PUBLICATION HAS BEEN BROUGHT OUT WITH THE FINANCIAL ASSISTANCE FROM RASHTRIYA SANSKRIT SANSTHAN, NEW DELHI

NAG PUBLISHERS

- (i) 11A/U.A (Post Office Building), Jawahar Nagar,
Delhi 110 007.
- (ii) Sanskrit Bhawan, 12,15, Sanskrit Nagar,
Plot No 3, Sector-14, Rohini, New Delhi - 110 085
- (iii) Jalalpur Mafi, Chunar, Dist. Mirzapur, U. P.

© Author -

ISBN : 81-7081-276-3

FIRST EDITION : 1998

Price : 70-00

PRINTED IN INDIA

Published by Surendra Pratap for Nag Publishers,
11A/U.A , Jawahar Nagar, Delhi-110007
and printed at G. Print Process, 308/2,
Shahzada Bagh, Dayabasti, Delhi-110035.
Laser Typesetting by Compu-Media,
95-C/UB, Jawahar Nagar, Delhi-110 007.

प्रथम संस्करणस्य
भूमिका

मैथिलश्रीत्रय-कुल-कमलदिव्याकरेण काव्यसाहित्यपरिशौलनसमाप्तानि
रक्षमरोमुपीकेण राजकीयमुजफ्फरपुरसंस्कृतमहाविद्यालये-
नाध्यापकपदप्रसाधिना श्रीवदरीनाथ झा शर्मणा निर्मितमिदं सधापरिणय' नामधेय
महाकाव्यमालोक्य नितरा प्रमोदमनुभवामि ।

यत्र भगवन् श्री १०८ कृष्णस्य प्रादुर्भावोत्सव समारम्भ्य श्री १०८
सधापरिणयगर्भं रासोल्तासावसानं लीलात्मकं चरितमालङ्कारिकेण सकेतेन
सम्पुण्यरसमस्ति । रसानुसारिणा छन्दसा रीत्या च रुचिराणि विद्यन्ते पदानि,
अभिधया लक्षणया चाप्रधानवृत्त्या प्रतिपादिता पदार्था प्रायेण
विच्छित्तिविशेषाधायिव्यङ्ग्यव्यञ्जकतया पदकदम्बधानोव गुणपदवीं नातिशेरेते
गत्यामपि सहतावलङ्कृतीनाम् कलाकलापेन परमेश्वरावतार श्री१०८कृष्ण-प्रधान
शीरोदात्तनायकः, नायिका च श्री१०८ सधा, गारस्तदधिष्ठातृदेवतक, प्रबन्धस्य परे
नृ रगा पदवाक्यसार्गादीना ध्वनेरध्वनि पथिकता दधाना अङ्गाङ्गिभावेन
सगच्छन्ते । वृत्तान्तु पुराणप्रथितम्, आदो नमस्कृति, खलनिन्दनम्, सट्टणकीर्तनम्,
हेमन्तादिशरदन्तानामृतना वर्णनम्, मन्वत्सर्वगशान्तिग सर्गः, कुमारसम्भव इव
चेतिवृत्तनाम्ना काव्यस्य, गीतगोविन्द इव च उपादेयकधानाम्ना सर्गाणां
नामविधानम्, नूनमनावरयवःमपि यमकादिचिचकाव्यं प्राचीनकतिपयमहाकवि-
काव्यालोकनेनोपनिबद्धम् ।

यच्च खगडयलाकुलकृष्णरक्ताकरस्य कर्पूरपुरनिराकारिर्वीर्योत्तं धर्माचरणमे-
ध्वगमेधमानसमुद्रिशालिनो नयविनयवत् श्रीचन्द्रधारिमिहमहानुभावस्य
साहाय्येन मुद्राणां मुद्रितमल्परतो शरदांशत जीवतादिति
श्री१०८विश्वनाथमर्थयमानो चाग्विस्तरादिरमति ।

हिन्दू विश्वविद्यालय, काशी
१५-१२-१९३१ ई०

बालकृष्ण मिश्रः
(महामहोपाध्याय)

अभ्यर्थना

काटाचित्कविलासभाजि तरले विद्युन्निभे प्रातिभे
व्युत्पत्तावपि विप्रकर्षमधिक स्वैर श्रयन्त्या मुहुः ।
अभ्यासेन तनीयसाऽऽर्यवचसामुञ्छेन लब्धोदयं,
श्रव्य काव्यमिद, तदत्र सकृपं प्राज्ञैस्तुटि क्षम्यताम् ॥१॥
सन्त्यत्र त्रुटयो वुधा बहुविधा या दु क्षमास्तत्समा-
धानाख्यानधुरा विरोधविधुरा सौहार्दवत्सिन्धुरा ।
आरोप्याद्य भवत्सु सत्सु सुतरा सारस्वते शाश्वते,
साम्राज्ये प्रभवत्सु निर्वृतिमह निस्संशयं संश्रये ॥२॥
एतन्नैव चिरत्नसत्कविवचोरत्नप्रभालोकिनां,
काव्य नञ्यतम भवेदनुपमप्रेक्षावता प्रीतये ।
किन्तु प्रात्यहिकापचित्यनुभवद्भावे भवे सम्भवे-
देनेनापि विनोदन ननु विदा केपाञ्चनोद्भाविनाम् ॥३॥
आरासे परमेतदेव कृतिन स्वाभाविकी सोम्यता-
मदाऽऽसाद्य दृशंकयाऽपि विलमत्कारुण्यतारुण्यया ।
श्रीराधामधुसूदनप्रणयिनस्त्रिचित्रलोलाऽञ्जित,
भव्य काव्यमदो निभात्य सफलौक्युर्मर्दाय श्रमम् ॥४॥
शाके रामशरद्विपक्षितिमिने १८५३ मञ्जुत्वरे भास्वरे
मार्गे मासि दलेऽमले पणितिर्था सौधाकरे वासरे ।
सम्राड्धर्मसमाजसंस्कृतमहाविद्यालये पूर्णता
प्राप्ता कीर्तियशोमतीतनुजयो प्रीति कृतिर्मे क्रियात् ॥५॥

इति विदुषा विधेयस्य कवे
श्री चंद्रोनाथशर्मणः ।

प्रस्तावना

सस्कृतसाहित्ये सुपरिचितानां कविशेखर बदरीनाथशा शर्मणा साहित्यशास्त्रीय-गम्भीरचिन्तनस्य वैष्णवभावनायाश्च परिणतिरूप राधापरिणयमहाकाव्यमिदम् । राधातत्त्वस्य सामाजिक-परिवेशानुकूल मानवीकरण समवहारितमत्र कविना । श्रीकृष्णस्य प्रादुर्भाव-बाल्यचरितशौर्य-ताहण्यालौकिकमहत्वादिना सहैव राधाकृष्णयोः परिणयोपन्यासो हि विशेषतधारित्रिकोत्कर्षाभाषकोऽपिनिवेशितोऽत्र । सम्पूर्णेऽपि महाकाव्येऽलङ्कार-बोधनी टिप्पणौ कविनैव निवेशिता, याऽस्यालङ्कारसम्पद प्रकटीकरोति । प्रथमे सर्गे आद्यन्तमन्त्यानुप्रास प्रतिपद्य ह्यद्यतया निवेशितो, यो हि संस्कृतसाहित्ये विरल प्रयोग एव यथा-

अनूरु-रजको व्योमक्षौमादस्तं व्यधादलम् ।

उपःप्रभाभरक्षारं समासज्ज्य तमोमलम् ॥

(राधापरिणय-१-९९) ।

अत्रोप कालवर्णने वक्षप्रशालन-रूपकस्य चित्रण वर्तते । सूर्यसारथी रजनोऽत्र, आकाश हि वरुम् । रात्रेस्तामस्तु मलम्, उप कालिको प्रभा च क्षारमित्येव रूपक-भाता वेलक्षण्येन कविना ग्रथिता । अन्त्यानुप्रासश्च भाषा-काव्यमिमाह्लादकारो ।

अस्मिन् काव्ये प्रतिसर्गान्तं नैपथीयचरितमिव कवेः परिचयबोधक पद्यं निवेशितं, यत्र च क्वापि क्वापि सर्गान्ते कवेरपरकृतीनामपि सूचना प्राप्यते-

१. पञ्चमसर्गान्ते- दीधितिः ध्वन्यालोकव्याख्या ।

२. षष्ठसर्गान्ते - सुरभिः रसमञ्जरीव्याख्या ।

३. अष्टमसर्गान्ते राजस्थानप्रस्थानम् ।

४. दशमसर्गान्ते काश्यपकुलप्रशस्ति (कवेः स्ववशीयमहापुरुषाणां परिचयः)

५. चतुर्दशसर्गान्ते गीतरत्नावली ।

६. पञ्चदशसर्गान्ते प्रमोदलहरी (महाविद्याना स्तुति)

७. सप्तदशसर्गान्ते 'मञ्जूषा' अलङ्कारसर्वस्वव्याख्या (अप्रकाशिता)

८. अष्टादशसर्गान्ते गुणेश्वरचरितचम्पूः ।

महाकाव्यस्यास्य रचयिता कविशेखरो बदरीनाथ "खीआल-सिमरवार" सङ्गके काश्यपगोत्रीय मैथिलश्रोत्रियकुले सरिसव ग्रामे (मधुवनी, बिहार) १८९३ ई. वर्षे जनिमलभत । विद्यानाथ-मायादेव्योः पित्रोः पुण्यनाथेन्द्रनाथ-रेवतीनाथ-बदरीनाथेति पुत्रेषु कनिष्ठोऽयम् । गुरुवो होतस्य सरिसवे पं विदेश्वर-

ज्ञा-प जनार्दन ज्ञा-प. मार्कण्डेय मिश्रा, दरभङ्गायां म. म. चित्रधर मिश्रा; मुजफ्फरपुरे च प. रविनाथ झा महोदयः । १९१५ ई यावदस्याध्ययनकाल । एतत्सहाध्यायिपु प. त्रिलोकनाथ मिश्रा पं. महेशज्ञा शर्माण्ध विश्रुतवैदुष्या आसन् । व्याकरण-काव्यतीर्थोऽयं १९२१ ई वर्षे भारत-धर्ममहामण्डलात् कारयां कविशेखरोपाधि, संस्कृतविद्वत्परिपतोऽयोध्याया १९२९ ई. वर्षे साहित्यार्णवोपाधि, कामेश्वरसिंह दरभङ्गा संस्कृत विश्वविद्यालयतः १९६८ ई. वर्षे विद्यावाचस्पतिपदवी च लब्धवान् । १९१६ वर्षे दरभङ्गास्थ-मिथिलेश-महाराजाधिराजप्रवर्तित-धौत-पाण्डित्य-परीक्षाया व्याकरणविषये सर्वप्रथमो जात । १९१६ ई तः १९४८ ई यावद् मुजफ्फरपुरस्थ धर्मसमाज संस्कृत महाविद्यालये साहित्य-प्रधानाध्यापक-पदे कार्यं कृतवान्, यत्रैतस्य प्रमुखशिष्या. प. सुरेन्द्रज्ञा सुमनः, प. रामचन्द्र मिश्र, कविचूडामणि काशीकान्त मिश्रो मधुप, डा. रामकरण शर्मा च अभूवन् । १९६५ ई तः १९६७ ई. यावद् दरभङ्गाया मिथिला-संस्कृत विद्यापीठे सम्मानित-प्राध्यापकरूपेण कार्यं कृतवान् । १९११ ई तः अस्य ग्रन्थाः प्रकाशिता उपलभ्यन्ते । अस्य रचनासु १५ मौलिक्य, ३ टीकात्मिका, ८ च सम्पादिताः संस्कृते, मैथिल्या च प्रकाशिता विद्यन्ते । तासु संस्कृते-

१ राधापरिणयम्, २ गुणेश्वरचरितम्; ३ अन्योक्तिःसाहस्री ४ काव्यकल्लोलिनी, ५. ध्वन्यालोकदीधिति ६. रसमञ्जरी-सुरभिः ७ रसगङ्गाधरचन्द्रिका ८ साहित्यमौमांसा, ९ काश्यपकुलप्रशस्तिश्चेति मुख्या सन्ति ।

मैथिलीभाषायामप्यनेन १ एकावलीपरिणय-महाकाव्यम्, २ मैथिली काव्यविवेक (काव्यशास्त्रम्) इत्यादयो ग्रन्था रचिता ।

१९६२ ई वर्षे दरभङ्गायाम् अस्मै कविशेखर-पुष्पाञ्जलि नाम-कोऽभिनन्दनग्रन्थं समर्पितं । साहित्य-अकादेमी-देहलीतः मैथिलीभाषाया-मेतत्परिचयात्मको ग्रन्थः 'न्यदरीनाथ झा', नामकः प्रकाशितो, यस्य लेखकोऽस्ति-डा. दुर्गानाथ झा श्रीरः (१९८७ ई) ।

कविशेखरोऽसौ १९७३ ई वर्षे कारांलाभं कृतवान् । साम्प्रतं तदाश्रमे सरिसरवाग्रामे तत्पुत्र, प श्री गोलोकनाथ झा(वाणीश) पुगादिसंवत्सितो विराजते ।

एतस्य जन्मशताब्द समारोहावसरे १९९३ ई वर्षे सरिसरवाग्रामे 'कविशेखर ग्रन्थावली प्रकाशन समिति,' संघटिता जाता । तस्याः प्रयासेन एतत्कृत मैथिली-काव्यविवेक-ग्रन्थस्य प्रथमवारं प्रकाशनं १९९४ ई वर्षे जातम् । तदनु तत्प्रयासेनैव प्रस्तुतस्य महाकाव्यस्य द्वितीयवारं प्रकाशनं जायते । इतः पूर्वं १९३१ ई वर्षे रांटी- (मधुवनी) नगराधीश यावु चन्द्रधारि सिंह शर्मणा द्रव्यसाहाय्येन मुजफ्फरपुरतोऽस्य

प्रस्तावना

प्रथम संस्करणं जातमासीत् । ततो बहुवर्षानन्तर स्वयं कविशेखरमहोदयेन मुद्रितपुस्तके स्वलेखन्या यत्र तत्र संशोधन- परिवर्तनादि विधाय प्रकाशनाय प्रयासो विहितः, परं प्रकाशनं न जातम् । साम्प्रत तत्पुत्र श्रीगंगोलोकनाथ- झा पूर्वोक्त प्रकारान समितेरनुरोधेन प्रन्थकर्तृसशोधित तत्पुस्तकं मह्यं सम्पादनाय प्रदत्तवानिति सर्वप्रथममत्र स मरानुभावो धन्यवादभाजनम् । तदाधारेण मया महाकाव्यमिदं यथोचितरूपे प्राकाश्यं नीयते ।

राधापरिणयमहाकाव्यस्य मुद्रणादिव्ययसाहाय्य विधाय नवदेहलीस्थ- राष्ट्रियसंस्कृतसंस्थानस्य निदेशिका, डॉ. कमलाकान्त मिश्र महोदया धन्यवादाहार्हा सन्ति । तान् प्रति कृतज्ञतां व्याहरन् विरमामि ।

दीपग्राम-

१-८-१९९७ ई.

डॉ. शशिनाथ झा

स्नातकोत्तर व्याकरण विभागः,

का. सि. द. संस्कृत विश्वविद्यालयः दरभङ्गा

संक्षिप्ताक्षरसंकेतः

अति०	—	अतिशयोक्तिः
अत्य० ति० वा०	—	अत्यन्त तिरस्कृत वाच्य ध्वनिः
अनु०	—	अनुप्रासः
अ० न्या०	—	अर्थान्तरन्यासः
अप०	—	अपह्नति / अपराङ्गध्वनिः
अ० प०	—	अर्थापत्तिः
अर्था०	—	अर्थान्तरन्यास, अर्थापत्तिः
अर्थाप०	—	अर्थापत्तिः
उप०	—	उपमा
उत्प्रे०	—	उत्प्रेक्षा
का० मा०	—	कारणमाला
का० लि०	—	काव्यलिङ्गम्
ध्व०	—	ध्वनिः
निद०	—	निदर्शना
पुन०	—	पुनरुक्तवदाभासः
प्रति०	—	प्रतिवस्तूपमा
भ्रान्ति०	—	भ्रान्तिमान्
यथा०	—	यथामख्यम्
यम०	—	यमकम्
रु०, रूप०	—	रूपकम्
रूपका०	—	रूपकातिशयोक्तिः
व०	—	वस्तु
वा०	—	वाच्यम्
विरो०	—	विरोधाभासः
व्यति०	—	व्यतिरेकः
समा०	—	समासोक्तिः
समु०	—	समुच्चयः
सहा०	—	सहाक्तिः
स्वभा०	—	स्वभावोक्तिः

राधापरिणयमहाकाव्यस्य विषयसूची

सर्गं	विषयः	छन्दांसि	श्लोकाः	पृ०
१	भगवत्प्रादुर्भावचन्द्रोदयनिशान्तवर्णनम् ।	अनुष्टुप् ।	१०२	१
२	सूर्योदय-जन्मोत्सववर्णनम् ।	वियोगिनी ।	१०७	१२
३	पूतनाशातनवर्णनम् ।	वशस्थम् ।	१०४	२३
४	शकटतृणावर्तिदिष्टान्तवर्णनम् ।	मालिनी ।	१०२	४०
५	गर्गागमावतारव्यूहवर्णनम् ।	उपजाति ।	१००	५६
६	बाललीलाविश्वदर्शनवर्णनम् ।	उपेन्द्रवज्रा ।	१०१	६५
७	उलूखलबन्धयमत्तार्जुनमोक्षवर्णनम् ।	रथोद्धता ।	१०१	७४
८	अघवक्रवधवृन्दावनगिरिनदीवर्णनम् ।	पुष्पिताया ।	१००	८२
९	मध्याह्नवत्सस्तेयवर्णनम् ।	शालिनी ।	१००	९०
१०	कालियदमनवर्णनम् ।	पृथ्वीलता ।	१००	९९
११	हेमन्तचौरचौर्यवर्णनम् ।	उपजाति ।	११०	११४
१२	देवेन्द्रदर्पदमनवर्णनम् ।	मालती ।	१०१	१२३
१३	सुरभिशक्रस्तुतिवर्णनम् ।	शिखरिणी ।	१००	१३२
१४	शिशिरपूर्वानुरागवर्णनम् ।	स्वागता ।	१०१	१४६
१५	वसन्तविरहविनिवेदनवर्णनम् ।	वसन्तविलकम् ।	१०१	१५३
१६	ग्रीष्मदावपावकपानवर्णनम् ।	मालभारिणी ।	१०१	१६७
१७	कैतवसमागमवर्णनम् ।	वियोगिनी ।	१०१	१७४
१८	परिणयप्रमोदवर्णनम् ।	उपजाति ।	१०२	१८२
१९	वर्षा मान दीप्तादिलासवर्णनम् ।	द्रुतविलम्बितम् ।	१००	१८९
२०	शस्त्रासोत्लासवर्णनम् ।	नानाच्छन्दांसि ।	१०५	१९६

॥ श्रीराधाकृष्णाभ्यां नमः ॥

राधापरिणय^१-महाकाव्यम्

मङ्गलम्

श्रिया श्रित सदातन्या, व्यङ्की वियुतशन्तमः ।
कोऽप्युद्यन् हृद्गिरां भिन्द्यादिन्दुमै मन्दतातम^२ ॥१॥
निश्रेयसस्य जगतो नियत मिलितां वजे ।
सौदामनीधनौ राधाकृष्णात्मानौ सदा भजे^३ ॥२॥
भगवद्भक्ति-सुमनः स्ववन्ती-हिमभूधरम् ।
दयामन्दिरगानन्द वन्दे बालेन्दुशेखरम्^४ ॥३॥
प्रतिभावियुद्भालि कीर्तिवैणीसरस्वतीम् ।
सदासन्निहितामास्ये नमस्यामि सरस्वतीम्^५ ॥४॥
विद्येशमपि विध्वारिं चतुर्थाहु गणाधिपम् ।
स्मराम्यनादिमप्यादि तं विश्वरूपि द्विपम्^६ ॥५॥
श्रयामि शिष्यधीन्द्रानुद्राविद्रावणाचणम् ।
श्रीमद् गुरुपदाम्भोजमकरन्दपुष्पद्रणम्^७ ॥६॥
उद् धृतं धृतिपाथोधे येन भागवतामृतम् ।
कस्मैचन^८ चिरं तस्मै भुनयेऽस्तु नमस्कृतम् ॥७॥

१. शशिनिरस्तनमसं तन्यां प्रकृतिसनभाम् ।
तनोति-यदरीनाथो^१ राधापरिणयप्रभाम् ॥१॥
राधाया राधावर्मेको वा परिणयो यत्र । तद्रूपेण व्यभिवारशङ्कानिर्वर्तनमस्य सन्दर्भस्य फलं, श्रीराधा नायिका श्रीकृष्णो नायकः, शृङ्गारो रसः प्रधानम् पुराणैतिहासप्रसिद्ध वृत्तमित्यादि महाकाव्यलक्षणमगतये द्रष्टव्यम् ।
२. श्रुतिवृत्तन्त्यानुप्रासयमवसंमृष्टोऽतिशयोक्तिरूपवानुभाषितो व्यतिरेकोऽलङ्कारो वस्तुनो रतेर्भावस्य च ध्वनिः । समोऽग्निश्रुपान्त्यं पावदनुदुष्टच्छन्दः ।
३. अपहृषियप्यलिङ्गानुभामा ।
४. बालि अनु. ।
५. पूर्ववत् ।
६. पूर्ववत् । विरोधाभासश्च ।
७. बालि. अनु. ।
८. अत्रि. बालि अनु. । स्यात्साधु युवाय वा ।

नामि प्राचेतसप्रायान्^१ प्राचस्तानप्यनारतम् ।
 यन्दारती-सुधाधाराधीतमद्यापि भारतम् ॥ ८ ॥
 प्रभूतसुकृतोद्धृतप्रत्यासन्नविपद्वज्रम् ।
 प्रणमामि मुहुर्भतापित्रो-^२ धरणपङ्कजम् ॥ ९ ॥

उपोद्घातः

मथिलो^३ वदरीनाथ स्मस्त् प्राक्कल्पनाविधाम् ।
 तनोमि कवितामेतां राधापरिण्याभिधाम् ॥ १० ॥
^४सुवर्णाऽप्यन्तरेण श्रीगोविन्दगुणवर्णनम् ।
 आपातरमणीया यद् वाणी वेश्यानिदर्शनम् ॥ ११ ॥
 तदेतद् राधिकाकृष्णस्तवगौरवमण्डितम् ।
 पद्यप्रसूनपटल^५ प्रसादयतु पण्डितम् ॥ १२ ॥
 दीव्यत्सु दिव्यकाव्येषु मयाऽप्येतद्वितन्यते ।
 पारस्वारेषु पूर्णेषु पल्लव किं न खन्यते^६ ॥ १३ ॥
 पावनी तापशमनी स्वमृता श्रेयसी तथा^७ ।
 भागीरथीव सत्सेव्या क्व^८ भाति भगवत्कथा ॥ १४ ॥
 क्वाऽह चाप्रतिभः काव्ये वर्णयामि तथापि ताम् ।
 आशास्य सेवकारव्यसिद्धीं तदनुकम्पिताम्^९ ॥ १५ ॥
 प्राज्ञोक्तिभ्योऽधिकं प्रेयो यथा शिशुकलोदितम् ।
 श्रुतेभ्योऽपि तथेशाभ्या^{१०} स्वदतां मदुदीरितम् ॥ १६ ॥

- १ प्रमुखाधिकः प्रायशब्द । का. लि, अनु ।
- २ शोपाख्यश्रीमद्विद्यानाथरामेश्रीमायादेव्यो । पूर्ववत् ।
- ३ मिथिलाया दरभङ्गामण्डलावयव- 'गरिमव'-भामेममुरात्र । प्राचीनप्रकारस्मृत्या क्वचिन्मवादेऽपि न शक्ति, यद्यपि काव्येऽत्र प्रतिरक्षमलंकारादिरस्मिन्, किन्तु प्रत्यगौरवभिषाऽन पर नवीनमैव तस्योल्लेख ।
- ४ मुरुषा म्वशग येनिच्छायाश्लेष ।
- ५ रूपरम् ।
- ६ दृष्टान्त । धर्मद्वयं कयाद्गौरवै नृ प्रतिबन्धुभ्या ।
- ७ पुणोभ्या ।
- ८ विभर्माविभावने ।
- ९ श्रुतेभ्य शास्त्रेभ्य । ईशाभ्या श्रीराधाकृष्णाभ्याम् । श्रीत्युभ्या ।

प्रयन्धोऽयं सदोषोऽपि प्रगुणोऽर्चतु पश्यतः^१ ।

ग्राणातीक्षु कटोरोऽपि मधुरो न किमश्नतः ॥१७ ॥

श्रीसार्वभौमस्य शुभाशंसनम्, विशेषकम्:-

महाविद्यालये^२ यस्माद् गृह्णन् वृत्तिमिवावरम् ।

अध्यापयामि सानन्द छात्रवृन्दं निरन्तरम् ॥१८ ॥

विपक्षपक्षनिक्षेप-प्रतिपत्तिधुराधुव ।

पूर्वापरविधिमव्यादं^३ स शासन्मण्डल भुव ॥१९ ॥

प्रथमोऽपि^४ नयज्ञानामुन्नयन् साधु भारतम् ।

पञ्चम श्रीयुतो "जाजो" जीव्यादिव्यसमाश्रयतम् ॥२० ॥

श्रीमिथिलेशस्य शुभाशंसनम्, विशेषकम्:-

न धत्ते केवल यो मद्विच्छितार्पणवीरताम् ।

किन्तु मत्पूर्वजाराध्यद्विजवशं^५-करीरताम् ॥२१ ॥

धर्माधार, स्मराकारः करुणावरुणालयः ।

मिथिलापृथिवीनाथः सनाथः प्रज्ञया च यः ॥२२ ॥

श्रीरमेश्वरसिंहोऽव्यादिष्टापूर्ते^६ स पावनीम् ।

सदाऽरिवारणवातनिपातनिपुणोऽवनीम्^७ ॥२३ ॥

दुर्जननिन्दा, कुलकम्:-

निर्दोषानपि^८ सत्पुंस. सविकारा महाबला ।

प्रदर्शयन्ति ये दुष्टान् मूलप्रकृतिवत्खला ॥२४ ॥

परापवादश्रवणमननादि^९-जुपो जवात् ।

नासादयन्ति निर्वाणं येऽद्भुत विधिवैभवात् ॥२५ ॥

१. दृष्टान्तः ।

२. मुजफ्फरपुरे मिथिलायाम् धर्मसनाजरास्कृतमहाविद्यालयनामनि ।

३. कराचीप्रांश्य ब्रह्मदेश यावत् ।

४. विरोधाभासः ।

५. रिलेटरूपकम् ।

६. रूपकयमके

७. प्रकृति. कर्षो, पुरुरस्तु पुष्करपलारावजिल्लेप इत्याद्यनुसन्धेयम् ।

८. निदिध्यासनसाक्षात्कारादिपदयोर्ध्या । मुक्तिनाशो निर्वाणशब्दाद्यौ । विभावना ।

सत्कुर्वन्ति महान्तोऽपि यान्मुपाख्यातदूषणा.^१ ।
 वैर्भुजङ्गोरिवाभ्यस्त. परच्छिद्रगवेषणा ॥२६ ॥
 न रोचते गुणो येभ्यः कौशिकेभ्यो यथाऽशुमान् ।
 येभ्यो विभेति सौलभ्या द्विपदो भूरिभूतिमन् ॥२७ ॥
 सतामिव समावृत्तिर्वेषा सुहृदमित्रयोः ।
 स्वंहिते नियमेनैवं प्रवृत्ति स्तुतिनिन्दयोः ॥ २८ ॥
 नरेन्द्रानोपधीमन्त्रवतो दशति चञ्चला ।
 अस्यष्टविग्रहा येषां रसनाऽऽशीविपावला ॥२९ ॥
 ध्रुव विफलताधते येषु राज्ञोऽपि शासनम् ।
 बडधौष्विव शिष्येषु गुरोस्तत्त्वप्रकाशनम् ॥३० ॥
 तरेव चन्दितैः पूर्वं विस्मरद्भिर्नार्यताम् ।
 दोषान्वेषकृतेऽपीह स्वदृष्टिरवतार्यताम् ॥३१ ॥

सज्जन-प्रशंसा, युगमकम्:-

न स्तुतिर्मनसो मोद, न निन्दा विक्लव तथा ।
 प्रसूते, प्राकृतैर्येषामचिन्त्येन गति, पथा ॥३२ ॥
 उञ्छन्त.^२ परकृत्येषु प्रथस्यापि गुणान् परम् ।
 ते धूतमत्सरा, सन्त प्रगम्या, कैर्न निर्भरम् ॥३३ ॥

कथोपक्रमः, गोकुलवर्णनम्, कुलकम्:-

अस्ति स्वस्तिशतख्यातं, महामण्डलमण्डनम् ।
 पुरन्दरपुरी-सम्पत्सौन्दर्यमद-खण्डनम्^३ ॥३४ ॥
 गोलोकमिव निर्द्वन्द्वं, नगवृन्दमिवावलम् ।
 बलिस्सर्वमेव^४ वस्त्राद्यं यतिस्वान्तमिवावलम् ॥३५ ॥
 त्रिनिष्टर्षामिव श्लाघ्य, वीरत्वर्षेव दुर्दमम् ।
 सौलगृङ्गमिवालङ्घ्यं, विमानमिव शन्तमम् ॥३६ ॥

१. मुपाख्यातानि दूषणानि येषाम् ।

२. कनरा आददाना । परिचर ।

३. निदर्शना । अन्तोन्यस्य गोकुल कर्तु ।

४. इवो माला-पुष्पोपमा ।

मणिद्वीपमिवोदग्र, ब्रह्माण्डमिव वर्तुलम् ।
 वृन्दावनमिवानिन्द्यं, वैकुण्ठमिव निस्तुलम् ॥३७ ॥
 कैलासहासकुशलं, नन्दनश्रीसमर्चितम् ।
 धृतचैत्ररथस्यर्द्ध^१ साकेतसुपमाश्रितम् ॥३८ ॥
 वितासोपवन लक्ष्म्या चाग्देव्या विश्रमाङ्गनम् ।
 कल्याणाना कुलागार, कौतुकाना निकेतनम्^२ ॥३९ ॥
 मलयोऽर्थपटीरस्य, धर्मेन्दोः क्षौरवारिधिः ।
 मानस कामहसस्य, मोक्षरत्नस्य शेवधिः ॥४० ॥
 अकृष्ण विलसत्कृष्ण सदुद्धवमनुद्धवम् ।
 विशालं भूरिगोशालं, सदानवमदानवम्^३ ॥४१ ॥
 अक्षयं क्षयसंवीत, वनीस्थमवनीस्थितम् ।
 निःखल खलसकीर्णं, गोचित च नगोचितम्^४ ॥४२ ॥
 सूचयद्भगवत्स्तीलां स्वच्छन्दानन्दगोकुलम् ।
 कृष्णारोधसि गोपानां पुरगद्यापि गोकुलम् ॥४३ ॥
 कार्कश्य स्तब्धता यत्र स्तनेषु नवयोषिताम् ।
 द्विजिह्वा भुजङ्गत्वं, गणेषु च^५ फणावताम्^६ ॥४४ ॥
 क्रूरता गह्वर^७ शैले, भ्रमो भङ्गः सरिज्जले ।
 वियोगः कुजनिर्वृक्षे, सन्तापो रुक् तथाऽनले ॥४५ ॥
 शिखासु केवलं वन्धस्तामिसासु परंताम ।
 कुल्यासु जीवनध्वंसः, प्रमदासु च विभ्रम^८ ॥४६ ॥

१. इतो निदर्शना ।

२. इतो रूपकाणि

३. इतो विरोधाभासाः । कृष्णा, यमुना उद्धव उत्पलो धादवश्च । मदानवम् ।

४. धयो गूरम् । गोभिहितं व्याप्तम् । नगोचितं संसक्त चिरानुगत वा । तथा च "उचितन्तु स्वभावेस्ती निशिताभ्यस्तयोः पुनः । त्रिपुंकेऽनुमते चाप शोकवाञ्छकदायनः । योग्ये चिरानुयाने च" इति केशवः ।

५. यमञ्जम् ।

६. इत आर्ष्यं परिमलयाः । स्तब्धतौत्रत्य दर्पश्च । द्विजिह्वा पैशुन्यम् । भुजङ्गत्वं विटत्वम् ।

७. गह्वरो गुहा दम्पश्च । भ्रमो बलधर्मोऽपि । भङ्ग उर्मिपराजयोः । वीनां पक्षिणा योगेऽपि वियोगः । कुलिता, कोशितेऽजनिः कुजनिः । रुक् कान्तिरोगौ ।

८. विभ्रमः शृंगारवेष्टा । पथे विशिष्टो भ्रमः ।

पशूना^१ वलजाशक्ति, मन्दता मातरिक्षनाम् ।
 पञ्चत्व कामवाणानां लघोयस्सेवनं शुनाम् ॥४७ ॥
 अविचारो^२ दिनेष्वेव, द्रुमेष्वेव पलाशिता ।
 पेचकेष्विनविद्वेष, कोक्रेषु कटुवाशिता ॥४८ ॥
 वज्वनग्रहिलाभाणां, स्तेय प्रणयिचेतसः ।
 दमन तरलाक्षायां स्तम्भन वतिरेतसः ॥४९ ॥
 वारुणो^३ -निरतिक्षन्त्रे, मालिन्यं यमुनाजले ।
 अर्ति शरासने ऽरिष्टं दधि, कूटं तथाऽचले ॥५० ॥
 चक्रता कविवाणीना, श्वापदानामहम्मतिः ।
 भिदाऽभ्यन्तरचक्राणां सलिलानामधोगतिः ॥५१ ॥
 लोलता शफरीष्वेव, वनितास्वेव वामता ।
 व्यालता दन्दशूकेषु,^४ सर्ववेदस्मु नि स्वता ॥५२ ॥
 दण्डेषु स्वपरित्यागो, भृङ्गेषु गणिकाऽऽश्रयः ।^५
 नायकाध स्थिति हरि, सिन्ध्यानुत्कलिमाचयः ॥५३ ॥
 समाध्यन्ते^६ क्षणक्षेप, शृङ्गसि क्षुद्रवृत्तता ।
 सायमोज क्षयो भानी, जवाद्धिदुषि वृद्धता ॥५४ ॥
 आशोभद्गो^७ भुजङ्गाली, निदाधे वसतिक्षयः ।
 चैतत्वं परिधानीये रोहिण्यां बहुलात्ययः ॥५५ ॥

- १ वलज दृग्मन्, वलजा ठरनी ।
- २ अत्रे मूर्धन्य चारो गति । 'अविर्नाये रवौ मेरे' इति मेदिनी । पलाशिता परवत्त्व मामाशित्वं च । पेचका उलूकाः । इतः मूर्धन्यः प्रभुश्च ।
- ३ वारुणी प्रतीची दिक् सुरा च । अर्तिः पीडा कोटिश्च । अरिष्टं मृतुचिह्नं जलं च । कूटं छलं रुद्रन्य ।
- ४ शफरी श्रोत्र्यैमन्य । व्यालता खलन् च, सर्ववेदा यत्रे दत्तमर्वस्वदधिगः ।
- ५ म्वन्य धनम्यात्मोपम्य च । गणिका धूपिकाऽपि । नायको मध्यमगणश्च । उत्कलिकोत्कण्ठा तरङ्गोत्करोऽपि ।
- ६ क्षण उल्लको निव्योचपरनिन्दितिरश्च । वृत्तनाचारश्च ।
- ७ आशीपुञ्जद्रदृष्टा च, वसोर्धननयो जल च । चैतत्वं नोपता च । बहुला गौ वृत्तकानधश्च च ।

कालिन्ध्या यत्र कल्तोर्तरामृष्टः सौधसंचयः ।
 अस्त्याप्तक्रामिनीबाहुशिलष्टक्रामिसमुच्चयः^१ ॥४६ ॥
 स्पष्टं दृष्टमदृष्टं च फल सुरभिवद्दत् ।
 कुण्डो धो धनुकं यत्र सदानन्द^२-मनन्दयत् ॥५७ ॥

श्रीवृषभानु-नन्दवर्णनम्, कुलकम्:-

आसीत्तत्र व्रजाधीशः शार्ङ्गाव यशसाऽमलः ।
 सदागतिरिवोर्जस्वी, विभावसुरिवोज्ज्वलः ॥५८ ॥
 यक्षराडिव लक्ष्मीवान्, वृषेवारिभयावहः ।
 शशीव जगदानन्दः सवितेव तमोऽपहः ॥५९ ॥
 उशनेव नयाभिज्ञो, बृहस्पतिरिव प्रधी ।
 प्रजागतिरिव ज्यायान्, पिनाकीव दयाऽऽर्द्धधीः ॥६० ॥
 सरस्वानिव गम्भीरः शिखरोव सदोन्नतः ।
 समवर्तोव समदृग्, विटपोव क्षमारतः ॥६१ ॥
 कलावत्य^३ द्विजो भानुर्वृषभानुस्तथाऽपरः ।
 "नन्दो" "यशोमती" -प्राणवल्तभो वल्तवेश्वरः ॥६२ ॥

श्रीराधोत्पत्तिवर्णनम्, विशेषकम्:-

प्राक् प्रसूतिप्रजापत्योरिव विध्वंसूः सती ।
 जनयित्रोस्तपोराशिं सार्थयन्ती परं सती ॥६३ ॥
 वात्सल्यामृतसद्वेषी भक्तेः ह्यकल्पवल्तरी ।
 गोलोकसरसीहंसी, त्रिलोक्यभवनेध्वरी ॥६४ ॥
 वृषभानोः स्वयं "राधा" कलावत्यां कलावती ।
 आविरासीत्तुपाराद्रे मंनयामिव पार्वती^४ ॥६५ ॥
 सांतामिव विदेहेन्द्रः कमलामिव सागरः ।
 तां जगज्जननीं जानन् सुतां मेने व्रजेश्वरः ॥६६ ॥

१. निर्दर्शना ।

२. सदानन्दनाभा गोपोऽपि ।

३. वृषभानु राधायात्नन्दम्बु कृष्णस्य पिता । कलावती कौत्सिदेति भानुपत्न्याः, यशोमती यशोदेति च नन्दपत्न्या नामद्वयम् ।

४. भाद्रे शुकस्ताटम्यां मध्याह्ने, यज्ञभूमौ ।

वर्षर्तुरिव मेघाल्या, वन्येव कुसुमश्रिया ।
 कोकिलेव च काकल्या, जननी शुशुभे तया ॥६७ ॥
 कादम्बिनीव शिखिनी, चक्रौरीमिव चन्द्रिका ।
 भृङ्गीमिव वसन्तश्री- स्तामप्रीणाच्च राधिका ॥६८ ॥
 जगद्विलक्षणादञ्चच्छायाव्यतिकराऽञ्जसा ।
 ववृधे चित्रयन्त्यन्यांश्छया सायन्तनीव सा ॥६९ ॥
 वितोक्य लोकस्तद्रूपसमृद्धिमतिनूतनाम् ।
 रतीन्द्राणीविनिर्माणे मेने धातुर्विडम्बनाम् ॥७० ॥
 पितृभ्यां पुत्रिकार्षं पौरैश्चन्द्रिका श्रीं प्रवेदिभिः ।
 चन्द्रावल्या परा, शस्या वयस्या ललितादिभिः ॥७१ ॥
 काञ्चनी कदली चित्रा स्थिरा सांदामनी लता १ ।
 जल्पिनी कोमला रत्नप्रतिमा सा जनर्मता ॥७२ ॥
 न केवल सा पितरी, किन्तु सर्वान् व्रजाकसः ।
 राधाऽप्ताधारणेश्चक्रे गुणैर्नन्दितचेतसः ॥७३ ॥
 अवतेरुर्वियोगाधे भीरवधिरसमृचः ।
 तदालितनवो लीलाच्छन्दसरश्चन्द्रसामृच ५ ॥७४ ॥

श्रीकृष्णोत्पत्तिवर्णनम्:-

पुत्राभावेन सम्पत्तिरपि तं विधत्तमुखी ।
 अदुनोदेव घोपेरा गृही कः ६ सर्वथा सुखी ? ॥७५ ॥
 व्यधीयत विषादेन स तेन विकलो वशी ।
 पक्षेण बहुलेनेव पूर्णापूर्णकल शशी ॥७६ ॥
 परन्तु सहतामार्ति भक्तस्य भगवान् कथम् ॥
 चकार फलिन सद्यस्ततस्तस्य मनोरथम् ॥७७ ॥

१ प्रनीपम् ।

२ उल्लेख ।

३. व्यतिरेकघोषिणोऽल्लेखः ।

४. ब्रह्मवद्वारात्सम्यज्ज इति पुराणम् ।

५. अर्धान्नान्याम् ।

करिष्यन्^१ रुचिरंश्चित्रंश्चरित्रं भक्तसम्पदम् ।
 हरिष्यन् प्रभुताजातमुच्चैर्दिवोकसम्पदम् ॥७८ ॥
 शाश्वतं धर्ममुदत्तुं स्मरत्रवनिदेवनम् ।
 सुखेन साफलोक्तुं "यशोदानन्द" सेवनम् ॥७९ ॥
 असात्तमोऽवसादाय कलियूकार्तिवृद्धये ।
 सत्सरोजप्रसादाय सुरचक्रसमृद्धये ॥८० ॥
 सुभानि दिवि वर्पन्त्या दुन्दुभौ ध्वनति स्वयम्^२ ।
 उरसीदति तमस्तोमे सोमे याति नवोदयम् ॥८१ ॥
 इष्टसिद्धाविवामोद प्रावृषीव मनोच्चयः^३ ।
 सुकृताविव सन्तोषो नीताविव समुच्छ्रयः ॥८२ ॥
 उपायामित्र मार्तण्ड प्राच्यामिव कलाकरः ।
 निशीथे नन्दभार्यायां प्रादुरासी^४ द्रुदाधर ॥८३ ॥
 आविरासन् द्विपदलूहप्रलूहशमितीजसः ।
 सहैव तेन गोपालयालरूपा दिवोकसः ॥८४ ॥
 बवां स्पर्शसुखो वायुः सुननाद धनस्तदा ।
 दिदीपे दक्षिणो वह्निः भूर्वभूवातिसम्पदा ॥८५ ॥
 सम स्वान्तेन साधूनां प्रसादादभितो जलम्^५ ।
 भाग्येन सह नन्दस्य भयौ नक्षत्रमण्डलम् ॥८६ ॥
 प्रसिद्धाः पञ्चमोल्तासे रासिद्धः किन्नरा जगुः^६ ।
 तन्वन्तश्च सुमासारं सुरा वन्दाहतामगु ॥८७ ॥
 मर्मा न सम्पदः शश्वत्खलवृन्दक्षर्ताजसाम्^७ ।
 पातालनासिभि साकं मानसेषु दिवोकसाम् ॥८८ ॥

१. कुलकम् । प्रादुरासीदिति त्रियया सम्बन्धः । श्रीराधाकृष्णयोः प्रादुर्भावस्तु प्राकट्यमात्र-
 मेवेति कृष्णत्रन्मखण्डराधातन्वादी स्पष्टम् ।

२. ममुच्चयः ।

३. पूर्णोपमा वस्तुभर्तिष्ठः ।

४. प्रादुर्भावः प्रकाशमात्रम्, ईश्वरस्याजन्मत्प्रात् ।

५. महोक्तिः-समुच्चयः ।

६. परिवरममुच्चययातिशयोक्तयः ।

७. अभिक्-परिकरौ ।

अपूरि महसाऽऽकाश जयशब्देन दिक्कुलम् ।
 महानन्देन नन्दान्तर्महोत्सासेन गोकुलम् ॥८९ ॥
 ससाम्राज्यागमो भिक्षोर्मरोश्च सलिलाप्लव ।^१
 वर्षोयसोऽपि नन्दस्य यस्तनूजभवोत्सवः ॥९० ॥
 आनन्दजलधौ नन्द स पूर्वमग्नता गत ।^२
 शुश्रावाश्रुपरीताक्ष सुतजन्मोत्सव ततः ॥९१ ॥
 अयमिन्द्रमणि किंस्विदाहो कुवलयकर ।^३
 मञ्जुलो नुः तम स्तोमं क्रिवा बालपयोधर ॥९२ ॥
 इति गोविन्दमालोक्य सन्दिहानो तदायतौ ।
 दम्पती चेष्टया बालं निराचैष्टां चिरायतौ ॥९३ ॥
 यशोदा चारु पश्यन्ती सुताननकुशेशयम् ।^४
 सस्मार स्मितधौतास्या पार्यणेन्दो सविस्मयम् ॥९४ ॥

निशान्तवर्णनम्:-

समग्र वीक्ष्य नन्दस्य, सौभाग्य भूरिमत्सरा^५ ।
 किं कृशाऽभून्निशा कृष्णा, तद् व्याहन्नुमनीश्वरा ॥९५ ॥
 क्षयन्ती वीक्ष्य ता नून विच्छ्रायोऽभून्निशापति ।^६
 प्रियाऽनुवर्तनप्राया विचित्रा कामिना गति ॥९६ ॥
 तद्विप्रयोगसन्तापाद्वाञ्छत्येव लय विधां ।^७
 पतिव्रता पुरस्तारा निममञ्जु पयोनिधां ॥९७ ॥
 कृष्णचन्द्रपरामर्शाद्दिग्भिस्त्यक्त तमो महत् ।^८
 कृष्णा करुणया त्रानुमिवाम्बुच्छद्मनाऽवहन् ॥९८ ॥

- १ निदर्शना ।
- २ अनिशयोक्ति ।
- ३ मन्देर ।
- ४ स्मरणम्, अत्यन्तनिरस्कृतवाच्यध्वनिश्च ।
- ५ उन्नेधापरिवरौ ।
- ६ उन्नेधाऽर्थांतरन्यासौ ।
- ७ परिकर ।
- ८ रुचकोत्प्रेथे ।

अनूरुजको व्योमक्षीमादस्त व्यधादलम् ।^१
 उपः प्रभाभरक्षार समासज्ज्य तमोमलम् ॥१९ ॥
 पूर्वं तमोदाहपरिग्रहार्ता
 भाग्यादवेत्याच्युतजन्मवार्ताम् ।
 आशाः स्फुटान्तः स्फटिकावभासाः^२
 स्वात्मप्रकाशान्महिमानमूहुः ॥१०० ॥
 यशोमत्या शुक्तावजनि रजनी मौक्तिकमणिः
 श्रिया कृष्णो देवादिति पशुपभृद्वाचिकमिव ।^३
 वजे भामं भाम मुदितमविराम कलकल-
 च्छत्तेन प्रत्यूषे प्रतिपदमवोचन्त विहगाः ॥१०१ ॥

सर्गसमप्तिश्लोकः :-

अथ 'माया देवी' सुकृतिपटलांमौलिमहित-
 प्रधी 'विद्यानाथ' प्रभव 'वद्रीनाथ' रचितः ।
 अगादाच्च सर्ग परिणतिमतीतेतरकथा-
 प्रथारलाच्यो 'राधापरिणय' महाकाव्यवटकः ॥१०२ ॥

इतिश्रीराधापरिणयमहाकाव्ये कृष्णाङ्गे श्रीभगवत्प्रादुर्भावो
 नाम प्रथमः सर्गः सम्पूर्णः ॥

१. सांगरूपकम् ।

२. पुनरुक्तवदाभामानुग्रामच्छायारत्नेपरिकरा इन्द्रवद्वाच्छन्दः ।

३. रूपर-वाच्यप्रतीयमानोत्प्रेक्षा । इत शिखरिणोद्भयम् ।

॥इति प्रथाया प्रथमः सर्गः सम्पूर्णः ॥

अथ “जन्मोत्सव-समारम्भो” नाम

द्वितीयः सर्गः

अथ पूर्णवसु निशापति^१ वंत चक्रस्य निरागसो द्विपन् ।
उचित परिगृह्य वारुणी प्रियदोषोऽच्यवताञ्जसाऽऽस्पदात् ॥१॥
निहितो विधिनाऽम्बरासने^२ जगदानन्दयितेति चन्द्रमा ।
चिरहिन्नजतापन्न चरन् न चिरात्किं पुनरेष पातितः ॥२॥
उत^३ कोकवधूवियोजनस्फुरदहोमलिनोऽकृताकृतिः ।
तदपाकरणाय सत्वर पुलिन नीरनिधेरगाद्विधुः ॥३॥
चपल कुटिल कलङ्गानयलोत्तापनकृत्यदोषरुक् ।
प्रभवेद्यदि सर्वदा शशी^४ जगदेव स्तमित तदा भवेत् ॥४॥
सुपमानिधिरद्वितीयतास्थिरसाम्राज्यमितक्षिराद्विधुः ।
विजितो^५ ब्रजसुन्दरीमुखं न भसोऽपत्रपया पलायित ॥५॥
अभिसारनिवारकः शुचि द्विजराज सुखयन्नपि प्रजाः ।
निरकासि पदादसशय^६ महती सत्सु विधेः कदर्थना ॥६॥
विलय स्वयमन्वगात्तमीमपयान्तोभवलोक्य यत्तम ।
उचित तदृतेऽवलम्बना^७ दसत कस्य निरामया स्थिति ॥७॥
अपराङ्मुपेत्य वल्लभ विलसन्त शशिन निरीक्ष्य सा ।
प्रथमा दिगपास्ततारका सहसा शोणमुखी बभूव किम् ॥८॥
परिणाममशोभन पर प्रथयन्तोऽविनयस्य सर्वथा^८ ।
निशि सुश्रियमाप्य गर्विता, कुमुदिन्या ययुरापदं प्रगे ॥९॥

१ समामोक्तिकाव्यलिङ्गे । इत १०४ श्लोक यावन्सुन्दरीच्छन्दः ।

२ विपमोत्प्रेक्षाकाव्यलिंगानि ।

३ उत्प्रेक्षासन्देहः ।

४ अनिरायोगिः ।

५ गन्धोत्प्रेक्षापरिवरो ।

६ अर्दान्नरन्यामः ।

७ अ न्यामः ।

८ उत्प्रेक्षा ।

९ निदर्शनाः ।

दधतः किल कान्दिशीकता^१ तमसो विभ्रजुषोऽप्युषोमुखे ।
 शरण समभूत्कृशाऽदयो मितमग्यापि वृत्तये पदम् ॥१० ॥
 मिततारकगोपसप्रभाच्छुरितं^२ यासथदिदमुख सुखम् ।
 तनुशेषविशेषक क्वा व्यहमन्मानयदद्गनामुखम् ॥११ ॥
 पतिभि पधिके नैवागतरूपगुदा. प्रगदा वियोजयत् ।
 यदकृत्यमथादहर्मुख^३ न चिर तत्किमदर्शयन्मुखम् ॥१२ ॥
 विरहादितकोक्तामिनीमनसशल्यमकृत्यगुदरम् ।
 अमरेशदिगद्गनामुखे^४ नवमावीरमिव स्मित किरन् ॥१३ ॥
 शतकोटिरिवानलं क्षणातिमिरीष दलयन्सामन्तत. ॥
 उदियाय विगोचन^५ परान् परिहृत्यैव परा समुत्तति
 युग्मकम् ॥१४ ॥
 अचिरस्फुटमेतदुज्ज्वल^६ गगनाशोकतरोर्नु जालकम् ।
 उत पूर्णदिशाऽयतसित विकच कोकनदं विराजते ॥१५ ॥
 स्थितये स्पृहयन्महामरं जलधे. कि वद्वाम्निरुत्थित^७ ।
 क्षणदाविरहाद्विनेशुषो ज्वलनीय शशिनोऽथवा चिति. ॥१६ ॥
 अत्रिणापचिति वितन्वता मुरगार्थेन समर्पित गुदा ।
 धिलसत्वरंकेरार स्फुट नयमन्दारसुग नु भाति या ॥१७ ॥
 निहत विभिनाप्यरापणे किमु माणिस्वमिदं विराजते ।
 इति लो इयितकनुम्बित तरणे मण्डलमुद्गत पुर. ॥१८ ॥
 रसिलले शमनग्वसुगुदले नगमालम्य तमालभृङ्गः ॥
 तिभिरं रविविदूतं द्रुतं^८ विशति रमेति गिरेक्ष कन्दरे ॥१९ ॥
 निशि नेत्रभूतामपि स्फुटं परिणाहालकृत्यन्महाऽन्धताम् ।
 उदमूनयदर्कभारवामो^९ लभते दुष्कृतकृत क्व ? नापदम् ॥२० ॥

१. अ. रण. विगोचनगता.
२. का. लि. निद ।
३. उद्येसा ।
४. उद्येसा ।
५. उपनाऽर्थान्तरन्यागो ।
६. इतस्फुटं ।
७. मगन्देऽतिशयोक्तियमिति ।
८. अ. न्या. का. लि ।

उदमज्जदशेषमुज्ज्वलं^१ सहसा सन्तमसाम्बुधे र्जगत् ।
 निममज्ज विपत्सरस्वति प्रभयाऽर्कस्य तु चन्द्रमण्डलम् ॥२१ ॥
 रजनां विधुरां वियोगिनीमुपकृत्यैव नु^२ सुन्दरीततिम् ।
 उदय लभतेस्म भानुमानुपकर्त्रोन्नतिमश्नुते न कः ? ॥२२ ॥
 उपगच्छति भास्वतीन्द्रदिग्^३ ववसे द्राग्रहणप्रभाऽम्बरम् ।
 दयितोपगमे हि योषितामुचित तद्रुचिते प्रसाधनम् ॥२३ ॥
 स्फुरदुष्णरुचे पुरस्सरो^४ नहि खद्योतगण. स्म भासते ।
 महता सविधे लघीयस प्रतिपत्ति र्दधते हि मुद्रणाम् ॥२४ ॥
 सममृक्षतति र्जहौ प्रभामुदयाद्रि श्रयति प्रभाकरे^५
 अधिरोहति शासकामनानयभाजीव नृपे खलावली ॥२५ ॥
 उदयत्यरविन्दबान्धवे तिमिरेऽलीयत घूकमण्डली ॥
 सुरपश्वसमर्थके हरावसुरालीव भिया रसातले ॥२६ ॥
 शयिता. सलिले तपस्विनी विरहव्याकुलचेतना सती. ।
 नलिनीस्तरणि प्रियं पुरो^६ विहगा प्राप्तमसूचयन्निव ॥२७ ॥
 द्विजवृन्दकृतार्थवारिभि र्नु धातं^७ शितिसप्तमण्डलम् ।
 स्फुटकोकनदानुकरिता- मपहायामलरोचिराचिनोत् ॥२८ ॥
 असुराविनयात्कुधाऽरुणस्तरणि वाऽम्बुजिनी निर्भालयन् ।
 प्रससाद्, सुखाकरोति वा^८ दयिता दृष्टिपथ गता न कम् ॥२९ ॥
 शशिना विकलीकृता. करैः सकलाः प्रेष्ठतमाः सरोजिनी ।
 उदलीलसदेय कौतुकात् किमु तैरेव^९ वशी विभाकरः ॥३० ॥
 सुरदुन्दुभिनादवोधितो^{१०} नियतरचङ्क्रमणे दिवाकरः ।

१. रूपकसमुच्चयौ ।
२. अ न्यासोत्प्रेधे ।
३. अ न्यासोपमे ।
४. अ. न्यास ।
५. इत पूर्णोपमे ।
६. परिकरोत्प्रेधे ।
७. उपमोत्प्रेधे ।
८. अ. न्यासोत्प्रेधे ।
९. व्यापातोत्प्रेधे ।
१०. उत्प्रेधा ।

हरिदुर्लभदर्शनस्मृहा-त्तरलः किं द्रुतमागमददिवम् ॥३१॥
जडिमानमिताः सकण्टका^१ मृदुर्वंभातिकवातवेपिताः ।
उपसर्पति खल्वहर्षतीं जहसुर्वारिसरोजराजयः ॥३२॥
विधुरा विरहेण पद्मिनी-पटली बालतमेऽपि भास्करे ।
स्थिर संस्तवमाप्य शम्बर द्विपतीवाशु-^२रतिर्दधौ गतिम् ॥३३॥
प्रियसूरसमागम चिरादुपलभ्यातिविकासितान्तरा ।
नलिनावलयोऽप्यमोचयन्नलिनः^३ कोरककूटबन्धनात् ॥३४॥
अरविन्दपरागलुण्ठनादुचित निरयधिगम्य बन्धनम् ।
उपसीनभयेन कोशतो निरगच्छद्द्रुतमेव पदपदाः ॥३५॥
कमलाकरकेलिकौतुकी पुनराप्य स्वपद समृद्धिमान् ।
विदधे तपसा निराकृति कुरुतेऽरिप्रतिशोध-^४मुन्नत ॥३६॥
कुमुदानि विपक्षसम्पद^५ ह्यशोभान्यनल निरीक्षितुम् ।
विकलानि शुचा न्यमीलयन्नयनानीव दलानि सत्वरम् ॥३७॥
द्विपि भाति रवीं भ्रगन्मतिः कुमुदश्रेणिरहो निजा श्रियम् ।
विनिधाय^६ सरोरुहावलावदसीय मलिनत्वमाददौ ॥३८॥
वियुतादयि तेन भास्वतः^७ प्रतिनेतुर्गमिता करग्रहम् ।
विकलाः सकला मुमूर्षया कुमुदिन्यो निगमज्जुरम्बुनि ॥३९॥
ह्यतक्वन्ति विवेकवैभवंस्तपनेन प्रसभं पराजितः ।
पतितः^८ प्रतिकर्तुमक्षमस्तनुतामेव ततान चन्द्रमाः ॥४०॥
विधुरा ननु कोकयोपित^९ कृपयाऽऽक्षासयितुं कति क्षणान् ॥
विरहव्यसनं रविस्ततो व्यपनीय प्रमदास्ववीनिशात् ॥४१॥

१. समा. ।
२. उप. ।
३. इत' समा. ।
४. समा. अ. न्या ।
५. समा, अनलमराकानीत्यर्थः ।
६. समा परिवृतिः ।
७. समा. गम्योल्लेखा ।
८. समा ।
९. उल्लेखपर्याऽयौ ।

हरिदश्वविकरस्वरप्रभा^१ -पटलेनाच्छुरितं समन्तत ।
 तरवस्तपनीयशंलता शिखरैरम्बरचुम्बिनो दधु ॥४२ ॥
 मिहिरारुणयो पृथक्प्रभे निपतन्त्यां यमुनाऽम्भसि क्षणम् ।
 सुरसिन्धुसरस्वतीनिभे सुपमां तीर्थपते वितेनतु ॥४३ ॥
 यदि मारकती स्थली मनावकलयेयुः किल मौक्तिकोत्करा ।
 तुलयेयुरलं तृणालिगानपि कासारकणानहो तदा ॥४४ ॥
 सकला समये प्रवर्तयन्नुपचित्योचितकर्मसु प्रजा ।
 सुतरामभिसारचौरिका प्रतिघ्रन्ध्रप्रतताप^२ तापन ॥४५ ॥
 मुकुल परितो विक्रासयन् सरितो वीचिकुलं परामृशन् ।
 हरिजन्ममुदेव मन्थर^३ पवनो मञ्जु महावने ववी ॥४६ ॥
 भगवज्जनुपाऽभिनन्दित^४ पवमानः प्रतिक्राष्टमादृतः ।
 विततार चिराच्चितं मुहुर्निजसर्वस्वमफल्गुसौरभम् ॥४७ ॥
 स्थविरस्य यशोमतीपते वव निराशस्य पराऽनपत्यता ।
 वव ? च तादृशसूनुभू^५ विधावनुकूले किमिहास्ति दुर्घटम् ॥४८ ॥
 निममज्ज पिवन्सुतोद्भव श्रुतियुग्मेन सुधासहोदरम्^६ ।
 प्रथम प्रमदान्मुधां ततो यमुनास्रोतसि गोपपुङ्गव ॥४९ ॥
 पशुपालपते मंहामतेरपि गाभ्भोर्व्यजिताब्धिमानसम् ।
 प्रमदस्तनुजन्मजन्मज^७ किमु ? नोर्चैशपलोचकार स ॥५० ॥
 लभते यदि सूनुजन्मनो बहुतोकोऽप्यमिता मुद जन^८ ।
 अथ तस्य कथं नु मीयतामनात्यस्य जनेश्वरस्य सा ॥५१ ॥
 यदि भूरितरं सुधाभरेश्चिरमाप्तावनमावहेन्मरु ।
 तनयोद्भवान्दिनस्तदा^९ जरिणस्तस्य तुलालवं स्पृशेत् ॥५२ ॥

१ इनोऽति ।

२ रामा, का लि ।

३ उन्ने ।

४ अति, ममा ।

५ विपम, अ न्या ।

६ कू अत्यन्तिसम्पत्तत्राद्यधनि ।

७ अति, वाम्नुधनी ।

८ अर्षां परिवरी ।

९ इनोऽति ।

उदभूत्पटहानकध्वनिः प्रतिहारे व्रजनायकस्य य ।
 तनयोत्सवमाशु सूचयन्ननु लेभे प्रथमं स दूतताम् ॥५३ ॥
 तदनु प्रहिता मुदा सम प्रियसन्देशहरा नरा व्रजे ।
 वसनाभरणादि सादर लभमाना प्रतिसच वभ्रमुः ॥५४ ॥
 व्रजराजगृहे गरीयसा विधिना सूनुसमुद्भव-श्रुतेः ।
 सहनु प्रथमं नुवाऽऽगमन्नूपनन्दप्रमुखाः सनाभयः ॥५५ ॥
 अवगम्य तनूजन्म ते व्रजनाथस्य भृशं प्रसादिनः ।
 सहसाः सहसा^१ समासदन्सह सार्थं सुहृदा च यल्लवा ॥५६ ॥
 प्रथम पशुपा- समे मुदामतिरेकेण जडाद् व्रजेश्वरात् ।
 कुतुकेन तत परस्परादहरन्नोहितपूर्णपात्रकम् ॥५७ ॥

द्युग्मकम्

विवशीकृताकामि-मानसो मुदिरेणेव तडित्समुच्चयः^२ ।
 क्लृप्तर्धतरुचिः समावृत शिखिकण्ठः प्रतिभासिवाससा ॥५८ ॥
 चिरसञ्चितचित्तविवल्लवं हरिजन्मश्रुतिमात्रतरत्यजन् ।
 पशुपालविलासिनोजनो मुदितः प्राप च नन्दमन्दिरम् ॥५९ ॥
 जरतीविसरो यशोमतीभवने दुर्लभमुत्सवं विदन् ।
 उपनीतविचित्रसम्भृति र्मनसोऽध्याशुतरं समागमत्^३ ॥६० ॥
 वसुधाविद्युधा युध- सुधामधुरं कृष्णजनुर्निपीय^४ तत् ।
 सकलाः राफला निजाशिपः क्लयन्त प्रसादादुपागमन् ॥६१ ॥
 सुहृदः सखिभावभूयिता धृत्तर्मत्राश्च भुजोरुपादजाः ।
 सुदिनेन सहैव सम्मदादुपतस्थु पशुपेन्द्रमन्दिरे^५ ॥६२ ॥
 भवनेषु निवध्य नैकधा परितो वन्दनमालिकाशतम्^६ ।
 मधुपालिनिपेविताः स्वज प्रणयेनोपजहार मालिकः ॥६३ ॥

१ यमः ।

२ उप० ।

३ अति० ।

४ अति० वा० ध्वनिः ।

५ यो० लि० सहो० ।

६ इवो भावध्वनयः ।

प्रमदेन शिशोर्विभूषण रचयित्वा मणिकाञ्चनाचितम् ॥
 व्रजराजमुपानयत्स्वयं न विरात्ससदि रुक्मकारक ॥६४ ॥
 कलसद्वयमाशु मङ्गल निदधौ द्वारि नवं कुलालक ।
 शुचि रञ्जयतिस्म देहलीं चतुरश्रिकरश्च कौतुकात् ॥६५ ॥
 कुशलो व्रजनाथकेतनप्रतिहारे प्रतिहारकस्तथा ।
 धुरि पीरजनस्य पश्यतो निजमाया विविधां मुदाऽऽतनोत् ॥६६ ॥
 विमृशन् परमृक्षवर्तन^१ हरिमेपादिगतिं गवेपयन् ।
 शकुनग्रहकृच्च वेधविद् गणको लुब्धकवत्समाययौ ॥६७ ॥
 मनसाऽधिस्माधि निर्भर मुनयो वीक्षितुमक्षमक्षिरम् ।
 तमवेत्यनुजातमप्यजं^२ व्रजमुद्यत्कृतुका समाययुः ॥६८ ॥
 यधुरे विशदार्थमञ्जुलैः सरलैः सूचितदिष्टवैभवम् ।
 अपि मागधसूतवन्दिन स्तवनैर्नन्दमनन्दयन्नलम् ॥६९ ॥
 सहवर्णविक्रं सर्वणिकं त्रिगुणैर्मातृकैश्च पाण्डि^३ ।
 परित कुतुकेन नर्तका नवतीर्यत्रिकमन्वतानिपु ॥७० ॥
 कतिमाङ्गलिकानि नाटकप्रभृतानि श्रुतकीर्तिकौशला ।
 भरतागमत्त्वदृक्षश्चि र्भरतै रभ्यनयन् कुशात्सवा ॥७१ ॥
 स्वरसौ भगविभ्रमैस्तथा नमयन्त्योऽप्सरसो यदृच्छया ।
 कुसुमायुधतन्त्रशासिका ननृतु वारिविलासिलासिका ॥७२ ॥
 शयराश्च पुलिन्दपुक्करीं मिलिता भिल्लकिराततल्लजैः ।
 धृतवन्यमहोपदा महे समुपरथाय विनोदमैधयन् ॥७३ ॥
 व्रजनाथवधूनियोगत प्रथम सादरमांचितौ श्रिता ।
 धनिताजनमातिथेयवित् प्रणयेनोपचचार रोहिणौ ॥७४ ॥
 व्रजराडुपसेदुषां पृथक् प्रमदोन्मादवशवदोऽपि सः ।
 न जहावुचितादरक्रमं क्व सतामाचरण^३ विशुखलम् ॥७५ ॥
 दधिकोक्तिफलं पुरोधसा विदुषा दशितपद्मतिस्ततः ।
 प्रयतो निरबीवृतस्वयं निजनान्दोमुखपित्रुपासनाम् ॥७६ ॥

- १ पूर्णापमा ।
- २ विरो० ।
- ३ अ० न्या० ।

क्षितिर्देवतवृन्दसाधित पशुपेश सुतजातकर्म सः ।
 विधिनाऽङ्गविलासि कर्मठ-श्रुतदृश्रप्रवरः समापिपत् ॥७७ ॥
 सुचिरत्नमनोरथद्रुमे सविशेष फलति प्रसन्नधीः ।
 सुरसहृतये पुराऽऽश्रुतं द्विगुणीकृत्य कृती समार्पयत् ॥७८ ॥
 ध्वजवन्दनमालिकाऽर्पणी रूपचारोज्ज्वलया सपर्व्व्या ।
 अवृतभुक्तिगीतितर्तने प्रतिदेवायतन महामहः ॥७९ ॥
 न स नन्दगृहे परं तथा शुशुभे कृष्णजनुर्महोत्सवः ।
 अपितु प्रतिसद्य भूतले परितः किञ्च पुरे सुपूर्व्वणाम् ॥८० ॥
 भगवत्पदपङ्कजाभ्रयान्महनीयामवनीभिर्वाचितुम्^१
 मुमुचुर्मुदिता दिवोकसः कुसुभासारमपारमम्बरात् ॥८१ ॥
 अशने रूपदेवनोदिता मधुर व्योमनि नेदुरानकाः ।^२
 कल्पमपसरसः साकिन्नरा सुलयं त्नास्यजुषः सुखं जगुः ॥८२ ॥
 अनुकूलसमौर-सङ्गतो निविडः क्लान्तिहरः पयोधरः ।
 असृजद् युगपद्विशालयो^३ प्रतिपत्ति- व्यजनातपत्रयोः ॥८३ ॥
 समवेत्य समा स्तन्धय जगदीश विषमेषु रक्षितुम् ।
 स्थितिसिद्धाधियः^४ पुरन्धयो बहुधा माङ्गलिकं विधिब्यधुः ॥८४ ॥
 डरगप्रमदा धरांगता^५ निमिषानप्सरसोऽथवाश्रिताः ।
 समुदञ्चितपञ्चमा जगु व्रजवामाः कुलदैवतस्तुतिम् ॥८५ ॥
 मदुलास्तरणः सदहर्णस्तपनोयाभरणो गवागणः ।^६
 वजनाथविधिं स्वहृकृतैश्चलितप्रौवनिवान्ममोदत ॥८६ ॥
 पटहाम्बुदनादनन्दित^७ विततच्छत्रितचारुचन्द्रकम् ।
 कलककमखण्डताण्डवं रचयामास शिखण्डिपण्डलम् ॥८७ ॥

१. उल्लेखा ।
२. समु० ।
३. निद० ।
४. का० लि० ।
५. ससन्देहः ।
६. उल्लेखा ।
७. रूपकोपमानुभासा ।

न ननन्द न नन्दनन्दन^१-प्रभवाकर्णनयाऽखिलं जगत् ।
 विविदुः सुरचातुरीमिमा न यतस्तावदहो निशाचराः ॥८८ ॥
 विपुलामवनौ पयस्विनी रमिता गा कनकाचलास्तथा ।
 तनयाभ्युदयाय तत्परो^२ वसुमानुत्समृजे व्रजेश्वरः ॥८९ ॥
 अनिदानविदोऽपि बालका निनदत्किङ्किणि नर्तका मुदम् ।
 अजिरे नवीनतर्पिङ्गले^३ विलुटन्तश्च दिगम्बरा ददुः ॥९० ॥
 दधिकुङ्कुमलेपन मिथस्तरुणा गाढममूदन्चिरम् ।
 सवयोमिलनेऽन्यदाऽपि श^४ वलते कि पुनरीदृशोत्सवे ॥९१ ॥
 विकसद्दनाभ्युजा स्खलद्दसना भावितनृत्यगीतयः ।
 व्यलिपन्मदा परस्पर दधिहारिद्रजोभिरङ्गने^५ ॥९२ ॥
 स्थयिरा व्रजपात्मजोद्भवात्रितरामुत्सहमानमानसा ।
 कलगीतसतालताण्डवैरपि यूनश्चक्रितान्वितेनिरे^६ ॥९३ ॥
 निपतत्प्रसर्वाघकंतवात् तरवोऽप्यच्युतजन्मनन्दिन^७ ।
 ददत पृथु पारितोषिक ननु सन्तानधिय प्रचक्रिरे ॥९४ ॥
 उपलभ्य मनोजसुन्दर तनुज वल्लवपुगवो हरिम् ।
 बलिकर्णदधीचिदुर्लभ वसुदानान्चिरमाचिनोद्यशः ॥९५ ॥
 सुरभूमिरुह वनीयका सुहृदोभाग्यमुदन्विताकृति^८ ।
 गुरवो विनय दृशोत्तिमं विविदुर्गोकुलमण्डलेश्वरम् ॥९६ ॥
 त्रिदशसृहणोयवैभव स्थितिशाली पशुपालपुगव ।
 वृषभानुरिवानिशा भृश गुणिना सत्करणत्र चातृपत् ॥९७ ॥

१ अनु० ।

२ तुल्ययोगिता ।

३ स्वभावोक्ति ।

४ अन्या, अ प ।

५ स्वभा, अद्यत्वेऽप्यय ममुदा चारो व्रजे ।

६ व्यतिरेक ध्वनिः ।

७ मानहरोत्प्रेक्षा ।

८ उन्नेष्ट ।

अशर्नर्वसर्नैर्विभूपणैर्वचने प्रेममयेञ्च वन्दने ।
 विनती समुपागतान्महे सहसाऽतोषयतां वजेश्वरी ॥९८ ॥
 प्रविविच्य गुणान्क्रमेण तान्विभवे पूजयत स्म दम्पती ।
 धर्निभि सुकरधनार्पणं प्रणयात्सत्करणं तु दुष्करम् ॥९९ ॥
 कमनीयरुचा स पश्यतां शिशुरेवाशु मनांसि चोरयन् ।
 अनुभाविविचित्रवौरिकाऽऽचरणं प्राक्रमतेव^१ केशव ॥१०० ॥
 नदिवा^२ न विभावरौ मनागुपम नो नच सायमेव वा ।
 बुबुधु विविधोद्धवोदधौ भृशमामग्नधियो व्रजौकस ॥१०१ ॥
 अविभावितकालनिर्गमो रमणीयावयवः क्रमोव्रतः ।
 जगदीशजनुर्महोत्सवः स्थितपूर्वोऽपि^३ ययावपूर्वताम् ॥१०२ ॥
 गुरुमिष्टवियोगजव्यथा स्थविरौ सोढुमनीश्वरौ^४ परम् ।
 प्रणयप्रवर्णां चिरेण तौ जहनुर्नेत्रजल न वन्धुताम् ॥१०३ ॥
 परिपूर्य महोत्सवं चिसदधिकं मानमवाप्य नन्दिता ।
 कथमप्यथ लब्धनिर्गमा गुणिनो धाम निज प्रतस्थिरे ॥१०४ ॥
 नित्योद्यद्वृषभानुभूतिसजुपा नन्दामितार्थोचितो
 निस्सोमादरसम्भृतेन विलसन्मुत्सिन्धुपूराहितः ।
 राधोद्भूतिमहामहेन तुलितः श्रीकृष्णजन्मोत्सवः
 सोऽप्येतेन^५ तथेति चक्रतुरमृ चित्रागितान् पश्यतः ॥१०५ ॥
 तपोसशावासादयति रमणीयां परिणति
 दृढध्यानाध्यासादविषयसमाधाविव यमी ।
 मुहुः पश्यन् कृष्णस्मितमुखसरोज धृतविधु^६
 स्थिरानन्दो नन्दो दिनततिमर्नयोत्रिमिप्रताम् ॥१०६ ॥

१. अ. न्या. ।
२. अनि. डले ।
३. वन्दुधनि ।
४. विरोधो बन्दु धनिरच ।
५. वा. ति. ।
६. टनमैयोपमोपमे, सार्दूलविर्मीडिन छन्दश्च ।
७. उप. रूप यम. निदरांता । इह. शिखारिणीद्वयम् ॥

सर्गसमाप्तिश्लोकः

अय 'माया देवी'-सुकृतिपटली-मौलिमहित-
 प्रधी-'विद्यानाथ'-प्रभव-'बदरीनाथ'-रचित ।
 द्वितीय श्रीराधापरिणयमहाकाव्यघटको
 निसर्गश्री सर्गस्थितिचरमसीमानमभजत् ॥१०७ ॥

इति राधापरिणयमहाकाव्ये कृष्णाङ्के जन्मोत्सवसमारम्भो
 नाम द्वितीयः सर्गः सम्पूर्णः ॥

अथ 'पूतनाशातनो' नाम
तृतीयः^१ सर्गः ।

अथावतीर्णं ब्रजराजमन्दिरे^२
मुरारिमात्मप्रलयाय भोजराट् ॥
अवेत्य देवर्षिमुखादनिर्वृतो
वशी प्रतीकारमचिन्तयच्चिरम् ॥१ ॥
अहो सुराणां कपटे पटीयसा-
मभीष्टसंसाधनजागरूकता ।
रहो यदामन्त्र्य मदन्तमीप्सुभि
स्तवैरितस्तैरवतारितो हरिः ॥२ ॥
मया विधेय तु तथा सुपर्वणां
न कूटनीतिः फलिता यथा भवेत् ॥
न कल्पते क्वपि महीयसागपि^३
द्विषि प्रमादो हि शिवाय भूभृताम् ॥३ ॥
उपेक्ष्यमाणाः सहस्रोन्नता यत-
परे विनाश्याश्नुवते गदस्थितिम् ।
तदत्र दोर्विक्रममात्रनिर्भरा^४
शुभां न वेद्योभनिमोलनस्थितिम् ॥४ ॥
महान्तमप्याशु निहन्त्यनावृतं
रिपुस्तनीयानपि वीर्य्यवत्तम- ।
निदर्शनं तत्र विशृंग्खलं तमो^५
निर्यहिता तीव्रमहालघू रवि ॥५ ॥

१. सर्गेऽत्र १७ श्लोकं यावद्दशस्यविल उन्दः ।
२. इतस्तयोद्देशाभिश्लोकैः- कंसस्य चिन्तामाह ।
३. अ. न्या. ।
४. निद. ।
५. उप. ।

महाहवोत्सङ्गितभङ्गियातना-
 ममृष्यमाणा परिपदिवौकसाम् ।
 उपेत्य साहायकमत्र मानिनी
 ध्रुवं चिरान्मा प्रतिकर्तुमीहते ॥६ ॥
 प्रसह्य देवासुरसंगरे पुरा
 सुरान्मथन्त तरसाऽयमेव माम्^१ ।
 ममैव शूलेन सहायके समैः ।
 सम कथाशेषममर्ष्यवीभयत् ॥७ ॥
 शिशुत्वमायानृतविग्रहोऽप्यसौ
 क्षणेन रक्ष क्षापणोऽमरप्रियः ।
 उपेक्ष्यतामद्यकथं तथाविधः
 पुराणवैरी मम तार्क्ष्यवाहन ॥८ ॥
 स्तनन्धयो वाऽस्तु युवाऽथवा जरन्
 कृत्वापकार सकृदेव मृष्यते ।
 अनारत नैकनिकार-कारणे
 त्रिषो कृष्ण भक्षु पशुभयत्रसू ॥९ ॥
 विजुम्भमाणे तरसि क्रमादसौ
 पुन समासाद्य विशेषसम्भृतिम् ।
 न यावदुत्तिष्ठति^२ गोष्ठभृत्सुतो
 निवर्हणामर्हति तावदेव मे ॥१० ॥
 अनेकधा सयति कल्पितोपधिं
 तगेनमारादभिपत्य वैरिणम् ।
 तत प्रवन्धं कपटस्य कर्कशै-
 र्नयाम्यकल्पं कुतुकाद्यमक्षयम् ॥११ ॥
 तदत्र मायाचणचक्रवर्तिनी
 धृतार्भकवातनिपातनव्रता ।
 सदाफलीभूतवृत्तिर्वशावदा
 नियोजनीया कुरालाय पृतना ॥१२ ॥

१ कालनेमिरूपम् ।

२. ऊर्ष्यवर्मणि तिङ् ।

भवेदनेनाहितरोगधन स्फुटं
 तथा प्रयासोऽत्र न लेशतोऽपि मे ।
 तदाचराम्येव, विना परिश्रमं
 मनीषिणानोतिपरो^१ हि नीतिवित् ॥१३ ॥
 इतिशप्पादध्यवसायनायक-
 स रक्षसां दूतमुखेन राक्षसीम् ।
 समर्पयिष्यन् निधनायति धुर
 वकस्वसारं बहुसारमाह्वयत् ॥१४ ॥
 निगम्य भोजेशनिदेशमादृता
 त्वित्तेण सा राजनिवेशनं मुदा ।
 सरागमाह्वानमपि प्रभोरहो
 निषेवमाणा^२ गणयन्त्यनुग्रहम् ॥१५ ॥
 चिराय शश्वत्ताहवाससंस्तुता-
 मपि द्वितीया रसनाभिघान्तकीम् ।
 समापतन्तां तरसा निरोक्ष्य ता
 विभाय भीमोऽपि सुरद्विपा गणः ॥१६ ॥
 प्रभोः समाकारणयाऽऽत्मगौरवं
 विभावयन्ती रभसापतत्पदा ।
 प्रभुप्रसादस्पृहयात्तुरेकिका^३
 मुदा महींपान्तिकमाजगाम सा ॥१७ ॥
 निभाय यं कञ्जलपुञ्जमेवकं
 चकम्पिरे के न रणाजिरे सुराः ।
 मुरामदध्वस्तमतिश्चक्र यो^४
 रयोद्गतस्तातनिशातयन्धनम् ॥१८ ॥
 धनं परं यस्य सतां निराकृतिः ।
 कृतिः परद्रोहपरायणेहितम् ।

१. अर्थान्तरन्यासः ।

२. अ. न्या. ।

३. का. लि. ।

४. इतः शनोद्गतये चक्र-विशेषः ।

हितं विधित्सु विनता सुहृत्तमा
 तमासनेऽपश्यदगेन्द्रसन्निभा ॥१९॥
 स्मितामृतेन^१ स्नपन विकासभृद्
 द्यम्बुजैरर्चनमाचरन् विभु ।
 प्रसद्य तस्या प्रथमं स दूरत
 तरङ्गायामास भृश मुदापगाम् ॥२०॥
 उपेत्य जीवेति-वितीर्णयाऽऽशिषा
 कुलोचिताचारपरायणाममुम् ।
 हसन्नुपावीशदीहिताप्तये
 नय परावर्जनमेव^२ भूभुजाम् ॥२१॥
 तदादरोर्च्चैरुदितान्तरामित-
 प्रमोदपूरं बहिरानयन्त्यसौ ।
 विभासितोद्यद्दशना^३ निशाचरो
 प्रसादयन्ती विनताऽब्रवीन्नृपम् ॥२२॥
 अये महाराज ! गुणानुबन्धना-
 दल प्रसादन्ति^४ भजन्ति भूरि ताम् ।
 जवादहम्पूर्विकया कयाऽप्यहो
 भवन्ति भव्यानि विजृम्भितानि ते ॥२३॥
 यत प्रसादेन तत्रैव मङ्गल
 प्रसूतमद्वा जगति प्रवर्तते ।
 प्रभो तदेष त्वयि विश्वशासके
 शिवानुयोगोऽवसर किमश्नुते ? ॥२४॥
 अतन्द्र भोजान्वयचन्द्र ! तावक्-
 प्रतापभानौ प्रतपत्यहर्निशम्^५ ।
 वहन्ति जाड्य वत कम्पिता. परे
 मुदं च रक्ष कुमुदानि तन्वते ॥२५॥

१ रूप. ।

२. अ. न्या ।

३. अप. धनि ।

४. अत्य ति. वा. धनय ।

५ रूप. ममु । इतो भाषध्वनय ।

त्वयैव सद्यो ददता वनीयक-
 व्रजस्मृहाऽदृष्टपथाध्वगं फलम् ।
 महत्त्वमूलं शतशः समीहित-
 प्रदानदम्भः सुरभेरभेदि स^१ ॥२६ ॥
 न जातु वक्रभु विकुञ्चितालिकं
 तवाननं पश्यति सयुगे जनः ।
 गुणानुरक्त्य प्रशमेन दुर्हृदा-^२
 मनन्धनाथा. परिपासि यत्प्रजा ॥२७ ॥
 कलङ्कपङ्ककविलमुज्ज्वलोत्तमात्
 प्रतिक्षपान्तक्षपित निरल्ययात् ।
 तवामुरार्धश यरास्सुधानिधे^३
 ध्रुवं विधि भेदयितु विधु व्यधात् ॥२८ ॥
 तव प्रतीपप्रकरस्य दुर्ग्रशो^४
 मयीनिभं कर्णतमालपल्लवम् ।
 विधाय भूतावक ! तावक यशो
 दिशोऽवदातं कलयन्ति शेखरम् ॥२९ ॥
 वित्तीर्णकल्पान्तहुताशनभ्रमं
 प्रलोपितारात्यवरोधविभ्रमम् ।
 तव प्रताप भुवनेषु बम्भ्रमं^५
 विलोक्य मित्रान्तरुपैति सम्भ्रमम् ॥३० ॥
 भ्रमन् वने धातुगणोपसंग्रह-
 प्रसंगत. कंसपदे श्रुति गते ।^६
 भिया समातिङ्गति साश्रुलोचन-
 तवारिनारीनिकरः परस्परम् ॥३१ ॥

१. व्यति. । अति. ।

२. नीतिनैपुण्य व्यज्यते ।

३. उल्ले. व्यति ।

४. उप. अप. सना. वस्तुध्वनि ।

५. दम विरो. ।

६. भ्रान्तिमान् ।

रणे ध्वनत्कुञ्जरपुञ्जवारिभृद्-
 गणे चलत्तोत्रतडित्युदज्वति ।
 प्रवर्तते ते नृपते । वत द्विपा^१
 गृहेषु वामानयनाम्बुवर्षणम् ॥३२ ॥
 वशांकृतेन्द्रस्य विधेयभोगिनो-
 धराऽधिराजस्य विभो तवापि भो ।
 विपक्षतामीक्षितवल्गु विक्रम^२
 समाचरेत् कोऽत्र ? सचेतनो जन ॥३३ ॥
 पुरा प्रवृत्तस्य दिशा जये तव
 श्रिता यशोऽक्षय्यमजय्यमानिन ।
 अचिन्त्यमालोक्य पराक्रम स्वय
 वशवदा ये परिवारतामगु ॥३४ ॥
 द्विपत्सु ते रोपकपायित मुखं
 प्रतीक्षमणा समरोद्भटा भटा ।
 अहर्निश ते स्थिरकीर्तिसम्पदे
 नदन्ति चाणूरमुखा सुख पुरः ॥३५ ॥
 हिमाशुपाशिज्वलनानिर्लरलं
 विधूयमाने दितिजत्रजे पुरा ।
 शताङ्घ्रिदोरानन-कालनेमिना
 निकामभोजायितमद्भुतं त्वया ॥३६ ॥

युगमकम्:-

प्रजाऽनुरक्ता सफला वसुन्धरा
 निदेशालिप्सातरला सुरामुरा ।
 सदा रणोत्साहपरिस्फुरद्वल
 निरन्तरायप्रतिमाश्च मन्त्रिणा ॥३७ ॥
 गुणातिरेकाद् गलितावधि स्फुट^३
 जगत्प्रभो । यद्गधने त्यदीयताम् ।

१ अम्भति । रूप

२ कालि ।

३ तुल्ययोगिना ।

स्तत्रैर्बहिर्घोरतयेव संकुचन्
 स्मितेन कुर्वन् वचसोऽभिनन्दनम् ।
 वितोर्यं ताम्बूलपुटं पटु गिरा-^१
 मबोचत स्वार्थपरस्तादाऽसुरः ॥४५॥
 समत्सरागां परकोयसम्पदि^२
 प्रतापसन्तापितसर्वचेतसाम् ।
 समृद्धिचिन्तास्विमितान्तरात्मनां
 क्व नाम राज्ञामयि निर्वृतं मन ॥४६॥
 अये त्वयेपत्करमभ्युपस्थितं
 प्रयोजनं माङ्गलिकं सुरद्विपाम् ।
 तदप्रयासेन विधाय शोभने
 तनुष्व राकेशमहोदरं यशः^३ ॥४७॥
 विधौ प्रमोदल्पनिवार्यसङ्गता-
 वुपस्थितं कार्य्यमहो यशस्करम् ।
 जनः सुसम्पाद्य जगत्यनन्तरं
 स्वनाम नामाप्रवपदेऽभियञ्चति ॥४८॥
 सहस्रशः सयति दृष्टविभ्रमा
 त्वदद्वितीयाक्रमणरपाकृता ।
 महानुभावे ! प्रतिवारकातरा
 सुरा न भेजु कति काण्डिगोक्रताम् ॥४९॥
 यदस्मि राज्ञे बहुविग्रहेऽप्यहो
 प्रमोदनिद्रामुपलभ्य निर्वृत ।
 अरातिनोहागविभक्तगैजमो^४
 मगनुभावे मर्हिमा तवैव म ॥५०॥

१ उभे, का लि ।

२ काणि ।

३ उभ ।

४ म्

तृणीकृतप्राणपणेन कुर्वती
 मुद्रा रामिद्भूत महो सहाहितैः ।
 जय बलीयस्यबलाऽपि जग्मुषी^१
 त्वमेव रक्षोगणक्रीर्तिरक्षिणी ॥५१ ॥
 निशाचरद्वेपरतैरनारत
 निवेदितो दीनदिव्यौकसा कुलैः ।
 पुरातनाशतिरहो हरि स नो
 जिघासया नन्दगृहेष्ववातरत् ॥५२ ॥
 क्व गोपवालो जलबुद्बुदोपमः^२
 क्व चास्मि जिष्णु भुवनानि यद्यपि ।
 तथाऽपि को नीतिविशारदो नृप.
 प्रतीत्य शत्रुं लघुरित्युपेक्षते ॥५३ ॥
 तदङ्ग नन्दस्य निवेशन छला-
 दुपेत्य कृष्ण मृदुल तरस्विनी ।
 करेणुवद्वेणुकरीरमुद्रत^३
 मुदानया दर्शनमाशु शोभने ॥५४ ॥
 त्वयाऽत्र विष्णो तरसा निषूदिते
 निसर्गमायाविनि रक्षसा रिपौ ।
 निकृत्तमूलद्रुमदुर्दशामसौ^४
 न लप्स्यते न त्रिदिव्यौकसा गणः ॥५५ ॥
 इति स्वसिद्धार्थमनर्थमादिशन्
 प्रगल्भवहानवगुगत्र. क्षणम् ।
 निषेधशङ्कातरलो भवन्मना-
 विलोकयामास वकीमुखं मुहुः ॥५६ ॥

१ रूप. विरो. ।

२. निपम अ. न्या. । जयति-पूर्वनीकारणे सकर्मकः ।

३ उप ।

४ निद. ।

अवेहि नून कवलीकृत जवात्
 तव प्रतापज्वलेनेन त शिशुम् ।
 क्व नाम पञ्चाननवैरमाचर-^१
 त्रपि क्षणं प्राणिति सन्निधौ शश ॥५७ ॥
 इति द्रुवाणा मधुरस्मित लसद्
 विकासमाकाशचरो निशाचर ।
 स्मर बलारातिरिवेश्वराश्रम^२
 बकस्वसारं प्रजिघाय गोकुलम् ॥५८ ॥
 बलस्मयोत्तम्भितमानसा न सा
 पराक्रम दैत्यरिपोरजीगणत् ।
 विवेकपङ्केरुहकाण्डशतने^३
 हिमायते मोदमयो मदोच्छ्रय ॥५९ ॥
 भृश सदस्यं स्नुतविक्रमा स्फुटत्
 कदम्परम्य दधती^४ कलेवरम् ।
 प्रणम्य सा भोजपुरन्दर जवा-
 दथ प्रतस्थे निधनाय पूतना ॥६० ॥
 निकाममोपत्करमच्युतस्य सा
 निवर्हण गर्हितधो प्रजानती ।
 प्रभुप्रसादातिशयोत्सुका गतौ
 न वा विलम्बं लवतोऽपि चक्षमे ॥६१ ॥
 पथि प्रयान्ती द्रुतमेव पञ्चता
 यदप्यमू दुःशकुनान्यमृचयन् ।
 न्यवर्ततासौ न तथापि, देहिना^५
 विधीं परान्वत्यतिवर्धते ग्रह ॥६२ ॥

१ रूप, अ न्या ।

२. उपमालकारेण शीतनाशरूपवस्तुध्वनि ।

३ अ न्या । रूप उप ।

४ उप निद हर्षव्यभिचारिभावध्वनि ।

५ अ न्या ।

उपेत्य वायोरपि वेगवत्तमा^१
 महावनं सा मनसा सहैव तत् ।
 धृतातिलक्ष्मीकवपु निर्रीक्ष्य तत्-
 समृद्धिमदा चकिता व्यतर्कयत् ॥६३ ॥
 सुपर्वसशाधिकगर्वखर्वण-
 प्रयासिपद्मासननिर्मित-^२ ममूम् ।
 पुर पुरस्कृत्य विचित्रसौभगा
 जगत्त्रये किं न महीं महीयते ॥६४ ॥
 परश्शतस्वर्णमयेषु वेश्मसु
 शतापदोऽत्रापि सहैव भोगिभिः ।
 यदासतेऽमी विवुधास्ततोऽहिभू-^३
 दिवोरनीपप्यदो ध्रुव मुधा ॥६५ ॥
 विशङ्कटं भूयितभोगिमण्डल
 वृषाश्रितं भूतिविभासित सितम् ।
 शिवाभिराम द्विजराजराजित^४
 गिरीशवर्धेव विभात्यद पुरम् ॥६६ ॥
 अनन्तभोगव्यवसायिसम्पदा
 परंरदृष्टेन वितुण्ठन.परं ।^५
 सम किमेतेन तुलाधिरोहणे^६
 द्रुतं लघिम्ना त्रिदिवो दिव ययौ ॥६७ ॥
 व्रजेऽखिलो वक्रतया विनाऽप्यहो^६
 श्रियं दधानो वचसो दृशोर्भृशम् ।
 समावृतो बन्धुजनैरहर्निश
 त्रियोगखेदस्य न भाजन जनः ॥६८ ॥

१. अति.।
२. उत्तरे.।
३. उत्तरे.।
४. पूर्णोपमा.।
५. उत्तरे.।
६. व्यति.ध्व.।

समृद्धिसौभाग्यनिबन्धने ध्रुवं
 स्थिते विवादे भुवनान्तरै समम् ।
 इदन्तु वैकुण्ठमुपाहित स्वयम्^१
 भुव प्रतिप्टापयितुं स्वयम्भुवा ॥६९ ॥
 अनल्पमित्थं सविकल्पकल्पना
 वितन्वती चेतसि वीक्ष्य सौभगम् ।
 महावने द्रागवधाय पूतना
 वधाय सस्मार निदेशमीशितु ॥७० ॥
 जनानवेशानिरतस्ततश्श्रिया
 श्रिया नयन्ती भ्रममातविभ्रमा ।
 प्रनर्तयन्ती कमल करस्थितं
 स्मितोज्ज्वला सा प्रविवेश गोकुलम् ॥७१ ॥
 निमेषिणी नैव नितम्बिनी दिवो
 निकामरम्या न निशाचराङ्गना ।
 व्यलोकि नेदृग्वत् जातु मानवी^२
 नवीनरूपा रचना विधेरियम् ॥७२ ॥
 पुरन्दरश्रीरियमभ्यराच्च्युता
 घनाद्वियुक्ता चपलैव वास्थिरा ।
 रतिर्नु दग्धात्मभुवो विना कृता^३
 व्यतर्कि गोपैरथ सा पुर स्थिता ॥७३ ॥
 नृपाय दातुं नियत कर स्वय
 व्रजाधिनाथे मथुरापुरं गते ।
 निशेव सूर्य्यंऽस्तमिते महीतलं^४
 विवेश रम्यं भवनं निशाचरी ॥७४ ॥
 विशालसौधालिवृते निकेतने
 निरीक्ष्य पारेगणन गवागणम् ।

१. उत्प्रे ।

२. सन्देहः ।

३. सन्देहः ।

४. उपवष्व ।

क्षणं सचित्रा विषसाद सा पुन-^१
 मुदिऽसतां नेतरसम्पदीक्षणम् ॥७५ ॥
 स्मितैः कियन्तः सकटाक्षवीक्षणै-
 स्तडिद्विलोत्तैः कति नाम विभ्रमैः ।
 वशीकृतास्तत्र भृश दिदृक्षया^२
 निरोद्भुमेना नहि रक्षिण शमाः ॥७६ ॥
 स नाम मेने निजभाग्यमुज्ज्वल
 तयाऽऽपि सद्यो यदधिष्ठिताऽवनी ।
 तथैव रक्षा कति खेद मादधु-^३
 र्यदक्षिमागार्दथ सा तिरोऽभवत् ॥७७ ॥
 प्रवेश्यमाना स्वयमेव रक्षिभि-
 गृह्णेश्वरीव प्रतिकक्षयमादरात् ।
 निभालिता वेश्मनि विस्मिर्तर्जनै-
 रवाप मर्ध्यां भवनस्य सा शनैः ॥७८ ॥
 ततो मणिद्वीपमिवाङ्गनामयं
 गृहं गत्वा मत्तगजेन्द्रगामिनी ।
 अचेष्टतालं चिरसंस्तुतेव सा^४
 निसर्गभायापटवो हि योषितः ॥७९ ॥
 प्रभावितानोज्ज्वलरत्नकल्पिते
 ततो जनन्याः शंयने पुरः स्थितम् ।
 विलोक्य बालं सहसा शुचि स्मिता
 महानुरागेव^५ निजाङ्गमानयत् ॥८० ॥
 कुत कथं केयमहो समागता
 न चारिता किं प्रतिहारगालकैः ।
 न चिन्तित यावदिदं जर्नः स्वय
 वभार बाल त्वत् तावदेव सा ॥८१ ॥

१. अ.न्या.।

२. का लि ।

३. समु.बा.लि.।

४. उप.अ.न्या ।

५. इत्ये.।

स रत्नमालाऽभिधया पुराश्रुता
 सुता बलेस्तामवयस्त्रिविक्रम ।
 रुरोद नो वारयितु स्तनन्धय-
 तदीहित प्रैक्षत कांतुकात् परम् ॥८२ ॥
 तडिल्कदम्बे चिररोचिपि स्थिरा
 लभेत चेन्नोरदपोतक-स्थितिम् ।
 प्रसह्य कृष्णं तुलया स्पृशेत्तदा^१
 सुवर्णवर्णच्छलपूतनाड्कगम् ॥८३ ॥
 तथाविधाकारदुरापदुष्टता^२
 मसशयाना पशुपेन्द्रवल्लभा ।
 अदृष्टपूर्वामपि ता शिशोर्ग्रहा-
 च्छिशु-ग्रह न स्तिमिता न्यवारयत् ॥८४ ॥
 अशक्यभावादवलोकने हते^३
 परानरोधेक्षणकल्मषश्रुते ।
 कुतूहलाद्ग नवशंशवोचिता-
 न्दयादनात्मनीयनिभालनोद्भवात् ॥८५ ॥
 द्विजन्महिंसादिकलङ्कपर्ङ्कित
 तदानन नापि निरीक्षितु क्षमम् ।
 इति प्रकाशीकृतये नु सर्वत
 परं दृशौ मीलितवांस्तदा हरि ॥८६ ॥
 विदन्नपोमा क्कितवामशेषवि-
 च्चकार तावन्न स किञ्चिदच्युत ।
 परप्रहारप्रतिकर्मणं च य-^४
 त्रिवृत्तिविता. प्रहरन्ति साधव ॥८७ ॥

१. अति ।
 २. कालि ।
 ३. इत उल्लेख ।
 ४. का लि ।

निमीलिताक्षाय युगान्तशाश्विने
 स्वय सहाम जननीव वत्सला ।
 समर्पयामास विपाचित स्तन
 विदन्ति किं दुष्टधियो हि कित्विषम् ॥८८ ॥
 इयेष सा तज्जनीत्वमुत्सुका
 त्रिविक्रमाद्यद्दलिनन्दिनी पुरा ।
 अपूरि कामः पित्रता पयोधर
 तदेष रूपान्तरमाप्य शार्ङ्गिणा ॥८९ ॥
 विहृष्यनामेवमुपस्थिता तया
 समीक्ष्य गृहामपि मायिकेश्वरः ।
 निर्वृतयत्रीदृशपातकात्स ता^१
 सता गतिः शातयितु प्रचक्रमे ॥९० ॥
 शयद्भयेनातिनिपीड्य पूतना-
 स्तन स कोपेन पपी तथा हरिः ।
 निकृष्यमाणैरगुभि र्भृश यथा ।
 तथाऽन्वभावि श्लक्ष्मणसु व्यथा ॥९१ ॥
 सुखेन पातुः सविपं^२ जगल्लये
 नितान्तमुग्धस्य न तस्य मोहनम् ।
 विसर्गवृष्णास्य नवाऽपि कृष्णता-
 मन्नाग्रजोरोजविषाणुरादधात् ॥९२ ॥
 करो व्रजरसीसुखदोऽपि शार्ङ्गिणो
 बभूव भूयो बक्रसोऽरातंधे ॥
 कुमुदतीमोदकरोऽपि शीतगोः^३
 करो वियोगिव्यसनाय जायते ॥९३ ॥
 प्रयस्य तौत्र निजमुक्तये बक्र-
 स्वसाऽघमूर्तिस्तदकिन्दती फलम् ।

१. यम उ. ।

२. माकल्येऽव्ययीभावः । विपे

३. प्रतिवस्तूपमा ।

क्षणेन नैराशयमवाप्य जीविते^१
 युगान्तजीमूतघटेव साऽनदत् ॥९४ ॥
 स्तनन्धयेनाशु-गृहीतचेतनां
 मुरद्विषाऽन्ते स्फुटदुल्कटाकृतिम् ।
 तनुं त्यजन्तीमतिभैरवै रवै-
 रवैदम् तत्र जनो निशाचरोम् ॥९५ ॥
 उदीतवानुन्नतघोषभूभृतो
 हरिः स बाल कमलानुरञ्जनः ।
 स्फुटज्जपाशोणकरस्तमोरिपु-^२
 निर्नायं नाशं बक्रयामियामिनीम् ॥९६ ॥
 अजाश्रितं लोलशिख सदागति-
 प्रियञ्च निर्वापयितु विपेण तम् ।
 उपेत्य सन्तप्य तदीयतेजसा^३
 परामृशन्ती वत साऽऽपकृष्णताम् ॥९७ ॥
 रघुपतिरिव ताडकां तरस्वी^४
 स्त्रियमपि लोकहिताय बालकृष्णः ।
 निधनमुखमदर्शयत्स काव्या
 जगदवतां खलनिग्रहो हि धर्मः ॥९८ ॥
 उरो नीलरलोपमं धारयतं
 पुरो गोकुलस्याकुलीकुर्वदन्यान् ।
 सम कंससिद्ध्या शयाऽचेतना या
 पपाताशु भूर्मा वपुः पृतनाया ॥९९ ॥
 तथा तास्तास्तस्या रुचिरतरभङ्गो प्रथमतः ।
 ततो बालक्रोडोकरणमनियोगेऽपि सहसा ।
 वपुर्भौम पद्मात्रिधनमवलोक्यामुहदहो
 तदाऽऽलेख्यप्रख्या^५सहापरिजने कृष्णव्रजनी ॥१०० ॥

१. उप.।

२. रूप उपमाध्वनिः।

३. शब्दिराक्तयुद्धवध्वनिः।

४. उप.। पुष्पितायावृन्दम्।

५. उप., शिखरिणी।

कृत्य समाप्य वसुदेवगिराऽऽशु तव-^१
 ब्रन्दादयोऽपि मथुरानगरात्रिवृतः ।
 दूरात्रिशाम्य विदलच्छतकोटिकोटि-
 प्रख्यं स्वन मुमुहुरच्युतचिन्तयाऽलम् ॥१०१ ॥
 काव्योरसि स्फुटशिलाफलकप्रमाणे
 क्रीडापरं हरिमभीकमवाप्तसज्ञाः ।
 संज्ञाय विस्मयमुदम्बुधिपूरमध्ये
 घोषीकसः सुचिरमेकरसा ममज्जुः ॥१०२ ॥
 दृष्ट्वाऽधनौ निधिमिव प्रतिपन्नसंज्ञी
 वेगादुपेत्य पितरौ नितरामथोत्की ।
 आनन्दवाष्पपरिपूर्णदृशी कथञ्चिद्
 दोर्भ्यां दृढं जगृहतुः प्रणयेन कृष्णम् ॥१०३ ॥
 अयं मायादेवी-सुकृतिपटली-भौलिमहित-
 प्रथी-विद्वानाथ-प्रभव-बदरीनाथ-रचिते ।
 महाकाव्ये सर्गः कलुपमुपि राधापरिणये
 तृतीयः^२ श्रावणोमनु-जगनजन्मन्यवरितः ॥१०४ ॥

इतिश्रीराधापरिणयमहाकाव्ये कृष्णांके धृतनाशातनो
 नम तृतीयः सर्गः सम्पूर्णः ।

१. यम.ठप. इतिस्त्रिनु वगन्नातिलकम् ।

२. नवाणो मनुः । शिखरिणो ।

॥ इति प्रभाया तृतीयः सर्गः सम्पूर्णः ॥

अथ 'शकटदिष्टान्तो' नाम
चतुर्थः सर्गः ।

अथ लसति तृतीये जन्मभे जातु सूनेः^१
सह निपुणतमाभिगोपसीमन्तिनीभिः ।
अवनिसुरवितोर्णे मन्त्रपूतं पयोभि-
र्व्यरचयदभिषेकं श्रेयसे घोषराज्ञी ॥१ ॥
प्रकृतिधवलमम्भ कृष्णकायानुपङ्ग-
दलभत सहस्राभां नव्यदूर्वासगर्भाम् ।
मरकतमयभूमीचुम्बनादिन्दुविम्ब^२
सितमपि नितरा द्रागेति पालाशभासम् ॥२ ॥
द्विगुणितरुचिमाज्ये कृष्णवर्त्मैव कृष्ण^३
सहजविमलधामाऽऽप्याससादाभिषेकात् ।
सुभगमपि निकामं वस्तु सामर्थ्ययोगा-
दुपनयति हि लक्ष्मी सस्कृति काचिदन्याम् ॥३ ॥
शरदुपहितराकानाथशोभासनार्थं^४
नवजलधरविम्ब मूर्त्तिकै राचितं चेत् ।
मुररिपुवपुरम्भोविन्दुभिः सम्परीतं
स्मितविशदमुखाभ शक्नुव्रीतानुकर्तुम् ॥४ ॥
स्नपनविधिविरामे प्रोच्छ्रित स्वाञ्चलेन
प्रियतनयमुदुह्य क्रन्दनोच्छ्वासभाजम् ।
शिशिरतरतदङ्गान्यामृशन्ती हसन्ती,
स्तुतकुचयुगदानातोपयामास माना ॥५ ॥
युवतिमधुरगौतर्मञ्जुलातोद्यनादे-
रुपचितमसमत्व पर्वं तत् सर्वथाऽगात् ।
कुशकुसुमसमिन्द्रि सर्पिपाग्लाविताभि-
हृतभुजमधिवास्यातर्पयन् यत्र विप्रा ॥६ ॥

१. २७-असम्भ-२७ रत्नेयः शापकारितोऽप्युक्तः ।

२. प्रतिवस्तूपमा-वेदगुणो ।

३. अ.न्या.उप ।

४. अति ।

विधुरिव परिपूर्णः कान्तिभिः सिन्धुपूर्^१
 तरणिरिव समुद्रं पद्मपण्डं प्रभाभि ।
 द्विजवरनिकरान्तर्दक्षिणो दक्षिणाभि-
 निरतिशयविकासं नीतवानाशु नन्दः ॥७ ॥
 सकलनिन्दमुद्यञ्जृम्भमापीय दुग्ध
 मुखकलितकुचाद्य केराव निद्रित द्राक् ।
 निभृतमुपनिधाय प्राञ्चतल्पे विनीता
 व्यतनुत वरिवस्या प्राचुणानां यशोदा ॥८ ॥
 चतुरचरमुखेभ्यस्तावदाकर्ण्य कृष्णा-
 म्मधुपुरपुरुहूतः पञ्चता पूतनायाः ।
 अहिरिव पदमृष्टो निरध्वसन्दोर्धमुष्ण^२
 क्लृप्तमतिरधृष्योऽमर्षमुच्चैरभार्षीत् ॥९ ॥
 विफलविपमयत्न प्रलवरे मुरारी
 परिभवमसहिष्णुः कूटनीतिप्रतीत ।^३
 झटिति तदवसानं श्रेयसे मन्वमानो
 व्यमृशदकृशकोपोद्दीपितो दैत्यनाथः ॥१० ॥
 अधितथवचसाऽस्मीं नारदेनोक्तपूर्वं
 पुनरपि हरिरेव क्रूरकर्माऽवतीर्णः ।^४
 अतुरकुलविघातं कर्तुमास्तेऽन्यथा को
 मनुजशिशुस्यत्न पूतना हन्तुमीशः ॥११ ॥
 क्व पुनरचिरजन्मा गोपत्रालोऽसहायः ?
 क्व च विपुलभलायाः पूतनाया निपातः ?
 दुरवगममहिम्नधिप्रकृत्यस्य नित्ये^५
 वत नियतमशक्यं किं विधातु विधातुः ॥१२ ॥

१ मालोपमा ।

२ अनु उप ।

३ काव्यलिङ्गम् ।

४ अनुमितिः ।

५ चिपन, अ न्याः ।

मदुपहितविपद्भ्योऽविभ्यदाभारडिम्भ-^१
 सिभुवनविभवे योऽद्रुह्यदुन्नहमहाम् ।
 तमवरितमनोत्वा सत्वरं स्वरूपायं-
 नं पुनरथ कदाचिद्वीतशकश्शयिष्ये ॥१३॥
 तदिह दनुजराजीधूमकेतो विचित्रा^२
 रचयति बहुमाया प्राकृताचार्यवीर्य्ये ।
 द्विपति पशुपपोते रहसोज्जृम्भमाणे
 सुभटशकटरक्ष प्रेषण क्षेमकृन्मे ॥१४॥
 इति मनसि मनस्वी शधदाधाय कसो
 विकटवपुपमारादास्थितं स्निग्धवर्यम् ।
 त्रिदशविजयलक्ष्मीसन्ततालिङ्गिताङ्ग
 शकटमलभुमानादानवेशोऽन्वपश्यत् ॥१५॥
 स सदसि निजभर्तुः श्लाघ्यया दृष्टिवृष्ट्या
 दुरुपगमपूर्वं गौरवं लभ्यमान ।
 विकसितमुखकान्तिस्तस्य वाञ्छन्निदेश
 फणिरिपुरिव विष्णोरग्रतस्तावदस्थात्^३ ॥१६॥
 प्रचलदत्तघुघोण शोणविस्फारिदृष्टि-
 प्रकटकुटिलदंष्ट्रादष्टनिष्कुञ्चितोष्ठ ।
 भटपटलपटिष्ट द्विष्टगोष्ठेशपुत्र^४
 शकटमतिशटात्मा प्रेष्टमाचष्ट कंस. ॥१७॥
 शकट ! सपदि घोषे नन्दगोपस्य सुनु
 कलितकण्ठवेपं नामशेष विदध्या ।
 परिणतिमतिघोरा राजर्वरस्य सद्यो
 यदयि दयित ! लोका सम्यगालोक्यन्तु ॥१८॥
 अहरहरहहास्मद्दन्धुनाशाय शध-
 त्रिरवाधि यतमाने भायया चासमाने ॥

- १ अनु ।
- २ रूप अनु ।
- ३ ३१ ।
- ४ अन् ।

शिशुरिति कथनाऽस्मिन्नैव कार्या कथंचिद्,
 भवति हि^१ कुशलाय क्रूरतैव प्रतीपे ॥१९ ॥
 न च कुरु विचिकित्सा वीर ! वैरे मुरारे-
 रिह सृजति हि साक्ष्य पूतनाप्राणनाशः ।
 अपिनु पितुरुदात्ता शूरातामुग्रकर्म-^२
 द्युपनय नयनिष्णो विस्मृति विक्रमैस्त्वम् ॥२० ॥
 असुरविसरमूलोच्छेदनित्यप्रवृत्ते
 फलमुचिन्नभिदानोमेव दत्त्वाऽलमस्मै ।
 उपगतमतिचन्द्रोदञ्चदक्लान्तकीर्ति^३
 विजयसुभगमूर्ति त्वा पुनर्द्रष्टुमीहे ॥२१ ॥
 रिपुमधिपनियोगाद्गच्छतो निग्रहीतु^४
 जनयतु जगदीशशशाश्वत माङ्गल ते ।
 अनुभवतु च तापं दुस्सह शोकवहे-
 भृशमनृजुरहय्युं वैरिणो वन्धुवर्ग ॥२२ ॥
 इति नृपतिनिदेश शुष्वतस्तस्य मार्गं
 गादितुमिव पुरस्तादेव सोमाप्युदस्थुः ।^५
 विकचनलिनलीलामाक्षिपत्किं च चक्षु-
 र्युगलमतिविकास मांस स्वाचक्षे ॥२३ ॥
 स्थयमतिवलदृप्त क्रूरमत्सो निसर्गा-
 दमुरपरिवृद्धाशादीपिनोत्माहसारः ।^६
 अभिमतहरित्य सोऽवमत्यान्तरायान्
 ब्रजमनुपदमेत्याचिन्त्यन् नानापम् ॥२४ ॥
 मरणमगणयन्तो दुष्कर भर्तुः य^७
 निजहितमिव भृत्या ये द्रुत साधवाम् ।

१ अ न्याः ।

२ यमकार्यायोक्ते ।

३ निदः ।

४ बालिः ।

५ उत्प्रे निदः ।

६ अनुभा. समुः ।

७ इतो भावध्वनयः ।

न पुनरिह पर ते किन्त्वमुत्रापि भूय
 स्तवशवलमनीचैरास्पद भूपयन्नि ॥२५ ॥
 तदहमविहितास्थो जीवितेऽपि स्वकीये
 दनुजपतिहितार्थं नित्र्यलोक प्रवृत्त ।
 परमिह भटलक्षं रक्षिताया समन्तात्
 कथमथ पशुपेन्द्रद्वारि कुर्यां प्रवेशम् ॥२६ ॥
 यदि कलहममोभि प्रारभे शौर्य्यदर्पाद्
 भवति ननु तदानीं दुर्घट स्वामिकार्य्यम् ।
 अपि वत कथमेतान्दर्शयन्र्देन्यमुद्रा
 सविनयमनुयाचे वीरमानी प्रवेशम् ॥२७ ॥
 अथ युगपदमोषा सम्भव्यी न प्रमाद ।
 प्रचुरधनभूतानामस्तु भेद कथ वा ।
 तदिह परमपश्यन्निष्टसिद्धेरुपायं
 सदपि जवनिक्नान्ता शाम्यरो^१-मावृणोमि ॥२८ ॥
 इति विहितविमर्शं क्षिप्रमन्तर्हितात्मा
 व्रजपतिभवनान्तं स्वैरमेप प्रविष्ट ।
 अनमि^२ गुरुणि जीर्णं लभ्यमाने मुरारे-
 रूपरि, जडशरीरे जीववत्सन्वधत् ॥२९ ॥
 सम्प्लशकटनामा वद्वसारांकृताङ्ग
 पतितुमथ मुकुन्दे दानवे यावदंच्छत् ।
 द्रुतमपगतनिद्रः स्तन्यकामो जनन्या
 परमनवदधत्या^३ सत्कृतव्यापृतापृथाम् ॥३० ॥
 इतरशिसुवदुच्चं रोदितु सम्प्रवृत्त
 शरूटकपटलोला नेतुमिच्छुर्विरामम् ।
 नलिनमृदुत्तमुद्यन्मञ्जुमज्जींशिज्ज^४
 पदयुगमुपरिष्ठादेय चिक्षेप तावत् ॥३१ ॥

१ मायान् ।

२ शयते । उप ।

३ याति । युगम् ।

४ अनु ।

अविदितपरवीर्यो भोजराजानुयायी
 स्वयमखिलजनाभा दारुणो निग्रहीता ।
 गिरिरिव हरिणाऽसौ ताडितस्मेन गर्द^१
 प्रथममनुभूव प्रत्यनोकप्रहारम् ॥३२ ॥
 कमपि निरपराध द्वेष्टि यो दृष्टचेता
 पतिति नियतमम्मिञ्जासितुस्तीवदण्डः ।
 इतिनयमनुकूल शिष्यननुर्विनीतान्
 सरभसममुरं त ताडयामास कृष्ण ॥३३ ॥
 चरणकिसलय श्रीपूतनारेहदस्ता
 सकुतुकमुपनीत पश्यन्ना खेचराणाम् ।
 सुरसरणिनिविष्टोपेन्द्रपादारविन्द^२
 स्मरणममलमन्नस्वर्णमिवाललम्बे ॥३४ ॥
 क्षणमकलयदार्त स्वर्णवर्ण समस्त
 भुवनमथ स दैत्यशक्रवद्धूर्णमानम् ।
 तदनु तिमिररूप चेतनाया क्षयन्या^३
 यतिरिव ननु पूर्णब्रह्मनिष्ठोऽनु शून्यम् ॥३५ ॥
 प्रमभगतितसत्त्वा शीर्षमर्वाङ्गसन्धि-
 क्षलितवपुरमन्द त्रिह्वलशशुष्ककण्ठः ।
 इगुरिव धनुषाऽसौ प्रेरितस्तौ दूरा-
 दधिधरणि ससव दानव सम्पान ॥३६ ॥
 पतति सरयमस्मिन् वेपथु व्याप भूमि^४
 गगनमनलोत्तिः पाशुराशि दिगन्तान् ।
 ध्वनिरशानिसहस्रसर्पेटदीर्घस्त्रिलोकौ
 व्रजजनहृदयज्ञ श्रीहरेः क्षेमविन्ताम् ॥३७ ॥
 बलवदशुभशङ्काशून्यचिन्ता स्त्रलन्ती
 कथमपि जनधिगी पुत्रमभ्येत्य वेगान् ।

- १ अतिः ।
- २ नूनः ।
- ३ पर्या ।
- ४ दीर्घम् ।

रुदितकलुषिताक्ष त परिष्वज्य दौर्भ्या^१
 व्यतरदमृतमुग्धं प्रीतिसम्पाति दुग्धम् ॥३८ ॥
 श्रुतविषमनिनादो घोपराजोऽतिदूराद्
 दनुजकृततनूजामङ्गल सशयान ।
 रणरणक-निक्रामप्रेरितो धावमान
 श्लथवपुरुपसृत्याह्वाय सप्रंक्षतामुम् ॥३९ ॥
 विकटरवमकस्माज्जातमाकर्ण्य सद्य-
 स्तदुपजननिदान ज्ञातुमाबालवृद्धम् ।
 विपदुपगमशङ्काव्याकुला गोकुलस्था
 प्रविशिशुरनिरुद्धा गोपभर्तुं निकेतम् ॥४० ॥
 विशकलितवरूथ कूवरभशदभ
 दलितसदनुकर्ष भग्ननाभि च्युतारम् ।
 प्रतनमवसिताक्ष वीक्ष्य भूपातभुग्न^२
 शकटमतिवितेरु विस्मयाथान्तर ते ॥४१ ॥
 इदमिह गृहमध्ये लम्बित दीर्घकाला-
 दचलमलधुतुङ्ग शलवत्सहताङ्गम् ।
 शकटमवनिपृष्टेऽपातयत्को बलीया-
 निति मनसि चिरायाभावयन् गोष्टनिष्टा ॥४२ ॥
 शकटमिदमनेन क्रन्दतोत्क्षिप्तपद्भ्या-
 मभिहतमतिदूरे पातित न समक्षम् ।
 इति यदपि यथार्थं व्याहरन्नर्भकास्ता-
 नविदितमहिमान किन्तु ते न प्रतीयु ॥४३ ॥
 अतिरुदति मुकुन्दे दुर्ग्रहारावेशशङ्का
 तरलितमतिरम्या क्षिप्रमाकार्यं विश्रान् ।
 स्नपनमुखमशेष दोषशान्त्यं यथावत्
 पुनरपि गुरुभवत्याऽकारयत्स्वस्तिकृत्यम् ॥४४ ॥
 चिरपरिणतवाणी सय्यमाप्तोक्तिःसिद्धि-
 व्यतिकरपरिणूता भ्वस्तिकर्मावसाने ।

प्रणिहितमनसा स्नापीश्वरे भूसुरेन्द्रा
 व्रजनृपतनुजाय स्वाशिपस्ते वितेरुः ॥४५ ॥
 शरदृतुरिव तोयं निर्मलाम्भोधरीयः
 पिकनिकरमिवाग्ने मञ्जरीभारनघ्र ।
 द्विजवृषभशुभाशोराशिराशु प्रसन्न,
 व्रजपरिवृढसूनु सूनतः सुन्दु चक्रे ॥४६ ॥
 पुनरनुपदमङ्के क्रीडति श्रीमुकुन्दे,
 स्फुरति हरिदिगन्ते चक्रवाकीव भानौ ।
 प्रमदभरममन्द विदन्ती नन्दपत्नी,
 व्यसजदलघुपूजातोपित विप्रवृन्दम् ॥४७ ॥
 स्मृतिनिहितयशोदास्वाजंबोदारभाव-
 प्रसरदसमसोमातिक्रमस्मृतचित्रा ॥
 हरिचरणसरोजद्वन्द्वससक्तचेतो-
 मधुकरनिकरा ख सद्य जग्मुर्द्विजास्ते ॥४८ ॥
 शिशुविशसनसाराशस्यक्रूरवृत्ते-
 निभृतमनसि जीर्णो रक्षसोऽस्य प्रवेशाम् ।
 विनशानमपि सद्य कृष्णपादाभिवातात्,
 सकुतुकममरालि व्योमयानादपश्यत् ॥४९ ॥
 प्रतिपदमथुरेशकलेशिताः साभ्यसूयाः
 शकटकपटवृत्ते वीक्ष्य सद्यः फल ते ।
 व्रजपसुतनृशंसोज्जामनोत्साहवृद्धयै
 मुमुचुरतनुहर्षं खेचरा पुष्पवर्षम् ॥५० ॥
 प्रकृतिमृदुनि चित्ते यत्र देवाङ्गनाना,
 स्थितिमभजत कृष्णध्वसयत्नेक्षणाद्दौः ।
 अमुरमरणसाक्षात्भारतस्तत्रतूर्ण^१
 प्रसभमुपससाद् प्रीतिरेव प्रतिष्ठाम् ॥५१ ॥
 अनुदिनमपि यस्मै योगिवृन्द प्रयस्यत्
 शपयति कतिकवास्नामसो घातुकात्मा ।

जनननिधनलीलाशालिससारपाशा-
 दलभत वत मुक्ति कृष्णचन्द्रप्रसादात् ॥५२ ॥
 तदधमतमदैत्यारब्धमेकान्तनिन्द्य
 यदि भगवति वैर मुक्तिमेव व्यतारीत् ।
 अथ किमु कथनोयं निर्निमित्ताश्रिताया^१
 सुकृतिविमलचित्तोज्जृम्भितायास्तु भक्ते ॥५३ ॥
 कथमपि जंगदीशे देहिना चित्तबन्धो
 यदि भवति तदानी मोक्षमेव प्रसूते ।
 अमहितविधयाऽपि न्यस्यमानः प्रदीपे^२
 जनयति तिमिरान्त ज्योतिरुत्कर्षयोग ॥५४ ॥
 इयदुचितविचारस्रोतसा विस्मयाब्धे^३
 शकटदनुजमोक्षप्रेक्षणोत्थस्य पारम् ।
 हरिमहिमविशेषावोधभारार्धमग्न-
 प्रतिमदिविषदोषस्वान्तमहाय निन्द्ये ॥५५ ॥
 शकटमनु तदङ्गे साधु सय्योज्य रक्षो-
 व्यपगमलघु किञ्चित्तन्निर्गार्दरिष्टम् ।
 व्रजनृपतिनियोगात्पूर्ववद् गोपपत्न्या
 विहित-वहलयत्ना स्थापयाञ्चकुरुच्चै ॥५६ ॥
 तदनु^४ दनुजराजो नन्दपुत्रेण सद्य
 शकटमपि निरस्त शुश्रुवान् विश्रुतौजा ।
 हृदि जलधिगभीरे दुस्सह वाङ्वाग्ने
 सहचरमिह तापं कोपज काममूहे ॥५७ ॥
 अंघ्रिमतिमतिर्तात्रामान्मनो गोपडिम्भात्,
 प्रसभमसकृदाप्ता भावयन् भोजनाथ ।
 तरुरिव भृशर्मापच्छिन्नमूलशकमे^५
 चिरमभूत च नेने र्सीरभासृक्स्ववर्णे ॥५८ ॥

१ अर्थापति ।

२ प्रतिवग्नूपमा ।

३ रूप ।

४ इदस्नुगावर्तविज्ञानवर्णनम् ।

५ उपमोपमकृत ममुच्यय ।

शक्तिवलयमखण्डं रोपवही जुहूपो-
 रपि सममभियोगं शश्वदातोच्य मोयम् ।
 बलवृहदभिमान विभ्रतोऽप्यस्य तर्का-
 मनमि दनुजरभर्तु प्रादुरासत्रथैवम् ॥५९ ॥
 कल्पति परमेश साम्प्रत नूनमस्मद्-
 विपनिबतियोगात्मवर्था प्रातिकूल्यम् ।
 मुहुरयमकृताहोऽप्येवमाभीरपोतो
 निधनजलनिधो यन्मज्जयत्याशु दैत्यान् ॥६० ॥
 किमूत विविधजन्मारब्धकिर्ग्रीरकर्म-
 प्रवलनिगडगत्याऽल्पायुष पृतनाद्या ।
 पशुपपशुकरूप प्राप्य किञ्चिद्विपिन्न,
 तृणमिव मम भृत्यास्तत्यजुर्हन्त दिहम् ॥६१ ॥
 उत सुविदितवोष्यो नन्दसूनुस्वरूप-
 सिदशकुलसपशुघाटकारैरमोषाम् ।
 ज्वलदनलमिवाग्धो दृष्यदोजस्विर्क्षो-
 विम्परमशमयद्वा ह्ययना पचनाभ ॥६२ ॥
 कृतमथिऋवितर्के नन्दगोपस्य पत्न्या,
 स यद्वि सुरसनाभि पचनाभोऽवतीर्णः ।
 इदमसुरभटनामप्रणो प्रेष्य नूनं
 तपसि खलु तदाऽहं शिक्षये जास्मलीत्याम् ॥६३ ॥
 प्रतिकृतिमथ तत्र स्वानुरूपां विधित्सु
 प्रतिघ्नसहजनिन्न क्रीणपेशोऽस्नविन्नः ।
 जितरिपुभटभूयोगीयमानप्रशस्ते-
 रनुयदनुजसजेरानन द्रागदर्शात् ॥६४ ॥
 प्रकृतिरनुचरायामात्रगामद्वितीयो,
 निधिरसुरवरेण्यो तन्धसिद्धिः सपीके ।
 मुहृदिव ब्रह्मानो यस्तृणावर्तनामा,
 हरिहननधुरा स स्वामिभक्तो मुदाऽघात् ॥६५ ॥

त्वरितगमनमिच्छत्रेत्य वात्यात्मभावं,
 व्रजमनु दनुजाग्र्य कौतुकेन प्रयातः ।
 प्रचुररयभरेणावर्तनाद्यस्तृणाना-
 मभृत समुचितार्था स्वां तृणावर्तसंज्ञाम् ॥६६ ॥
 वियति विततपक्षान् पक्षिणो विक्षिपन्त,
 क्षतसरणिगवृक्षं राक्षस प्रेक्ष्य ताक्ष्यः ।
 स्यदमदमयुयुक्षु मंक्षु वैलक्ष्यलक्ष्म
 क्षपयितुमपि साक्षादक्षम क्ष्मा चचक्षे ॥६७ ॥
 ध्रुवमखिलजनाना स्वान्तमत्र स्वकीय,
 द्रुततरगतिगर्वं सर्वथाऽखर्वयिष्यत् ।
 यदि निरुपमरहरशालिन त प्रयान्त
 कथमपि धृतचक्षु र्दैंत्यमालोकयिष्यत् ॥६८ ॥
 अधिगतिरयमस्मान्द्रङ्गमप्राप्तपूर्वं
 तरसि निरुपमानोऽप्याशुगोऽवरयमाप्स्यत् ।
 यदि न दनुजधुर्य्य स्वामिकार्य्येण दैवा-
 दयमपलपितात्मा तस्य तादात्म्यमैष्यत् ॥६९ ॥
 तृणनिकरधरित्रीधूलिशुष्कच्छदौषं-
 रतिगतिरययोगाच्चक्रवद् भ्राम्यमाणं ।
 गुरुविक्रमस्तपस्यापि रूप स वायो-
 र्दुहिणमिव विलक्ष कर्तुमाविधकार ॥७० ॥
 पथि स गतिजवेनोत्पाटयन् सत्रिकृष्ट
 विटपिपटलमुच्चैशूर्णयन्नद्रिपारात् ।
 सपदि दश दिशाधापूरयन् भूरजोभि^१
 प्रलयपवनलीलां दुर्विनीतो व्यतानीत् ॥७१ ॥
 तदवधिमव धौर्य्य स्वेच्छयेवाद्य किंवा,
 नयति लयतमिसामोश्चरो विधमेतत् ।
 इति सभयमकाले चण्डवात्याप्रयुक्तां,
 विपदमनुभवन्तोऽचिन्तयन् गोष्ठवृद्धा ॥७२ ॥

अभजदहह देवाद्यस्तृणावर्तवर्त्म
 क्षणमपि निरुपायश्चेतनो नन्दघोषे ।
 उपलक्षकलशाखाशर्कराभि स विष्वग्
 भृशमभिहतगात्रो जिविताशाममुञ्चत् ॥७३ ॥
 किमधिकमधिगोष्ठ ये गृहेष्वप्यतिष्ठ-
 न्नुपसृतमतिवेगाद्दोक्ष्य त भौमवातम् ।
 उपरि सदनपातं तर्हि सम्भावयन्त
 स्वजनसखिसमेता स्वाग्वहस्ते निरीयु ॥७४ ॥
 पथि स परिसरस्थान् पीडयन् सर्वजीवान्
 सपदि पदमपूर्वं गौगभर्तु प्रपेदे ।
 अलनिधिपरिणाहभाजितं यत्र शेते
 मृदुलधवलतल्पे शेषकल्पे मुकुन्द ॥७५ ॥
 तदवधि विधियोगाद्रोकुले जागरूक,
 तनुजमतिबिलोल वत्सलाङ्के वहन्ती ।
 रुचिरमनुचरीभि साध्यमानानि विष्वक्,
 पशुपनृपतिभार्या गेहकार्योण्यदर्शत् ॥७६ ॥
 शकटभिदनुकूल त तृणावर्तहत्या-
 प्रसरमुपसरन्त प्रेक्ष्यमात्र कनिष्ठः ।
 शिशयिपुरधिभूमि स्वीयकायस्य सद्यो,
 विगलितपरिमाणं वर्धयामास भारम् ॥७७ ॥
 तनयतनुगारिष्णा पीयमाना नितान्त,
 कुसुममृदुशरीरा कातराऽऽभोरसज्ञी ।
 निमिषमपि निजाङ्घ्रधारणायामशक्ता,
 त्वरितमयनिपृष्टेऽतिष्ठित्पत्नेष्टमेनम् ॥७८ ॥
 पणिमिव वरधैत्रागारिकः^१ कृष्णामारा-
 त्रिहितमजिरमध्ये वीक्ष्य दैत्योऽन्तरीक्षात् ।
 घटितविफटवात्या -मण्डलान्तस्थरूपः
 सरभसमपहत्य प्राद्रवतूर्णमूर्ध्वम् ॥७९ ॥

स्रुरदवनिरजोभिर्मुष्टदृष्टि पुरस्ता-
 दपि हरिहरण तत्सा तृणावर्तकृत्यम् ।
 प्रविपदपनिनीपातन्यमानेशचिन्ता-
 प्रसितमतिरवेदीत्रैव किञ्चिद्यशोदा ॥८० ॥
 असुरस्य नभोगमेन किञ्चित्-^१
 क्षितिवात्याविरतौ दृशो प्रकाशम् ।
 उपलभ्य नितान्ततान्तचित्ता,
 प्रथमं बालकमन्वियेष माता ॥८१ ॥
 पृथुक सहसा पुरो विलोनु,
 मृगयित्वा परितोऽवकेशियत्ला ।
 रुदती कुररीवदेकतोका,
 वत लोकान् विक्रलीचकार गोपी ॥८२ ॥
 ब्रजराजवधू र्दृगम्बुजाभ्या-
 मथ मुक्तासरसोदराश्रुधारः ।
 सुतविप्रयुता समुत्सृजन्ती
 विधिमाक्रुश्य चिराय पर्यदेवीत् ॥८३ ॥
 हतदेव ! मदर्थनाभिरेकं,
 ननु सनु स्वयमेव दत्तपूर्वम् ।
 हरत पुनराशु ते न लज्जा,
 करुणा वा विमुखो चकार चेतः ॥८४ ॥
 अविवेकत्रिधि विधे ! तवाग्रां
 प्रभवेत्साधु यशो ध्रुव विधातुम् ।
 जननामपहाय मा पुरस्तात्
 तनयस्यात्र शिशोःस्तु यो विलोप ॥ ८५ ॥
 अयि वत्स ! विसृज्य मातरः,^२
 विक्रतां मां भवदेकजीविताम् ।
 स्तनप पुनरद्वयस्य हा ! !
 गमन किं त्रिदिवस्य साम्प्रतम् ॥८६ ॥

१ इनो मालभारिणीपञ्चकम् ।

२ इनो वियोगिनी-चतुष्कम् ।

अधुनेव पुरो महीतले,
 निहितस्त्व हतभाग्यया मया ।
 क्वनु हन्त गतोऽसि पुत्र । यत्
 परितोऽन्वेषणयाऽपि नेक्ष्यसे ॥८७ ॥
 परमङ्गलवद्गमत्सरै-
 रमर्रर्नन्दन ! चोरितोऽसि किम् ।
 असुरैरशवाऽतिघातुर्क-
 र्नु नौतो वन नामशेषताम् ॥८८ ॥
 मधुरिमतमुग्धमुन्नस,
 स्ततस्त्विग्नश्चदस्ताश्चित्तञ्जम् ।
 अधुना भवतस्तदानन,
 क्व पुनः प्रेक्ष्य दधामि धोरताम् ॥८९ ॥
 इत्थ मुकुन्दजननी विलपन्त्यजस्र^१
 राक्षोविदोर्णहृदयेव मुमुर्छं यावत् ।
 तावन्नभोगतिरतोत-पतप्रिवर्त्मा
 वेगाद्भूव मधुराधिपदेत्यभृत्य ॥९० ॥
 दैत्येन हन्तुमानसोपरि नोयमान-
 रासादिवावयवकुञ्जमकुन्गुरारिः ।
 आस्तज्जयद्गुरुणभेचकनामपाश-
 सङ्काशमाशु भुजमण्डलमस्य कण्ठे ॥९१ ॥
 व्यासक्त मधुधरकोमलकान्तिपूर
 दूर स्फुरद्भुजयुग ननु कंटभोरः ।
 रक्षोगलेऽतिविमलेन्द्रमणिश्रितश्री-
 निक्रम दिविपदा ज्वर्यम्यभूव ॥९२ ॥
 व्योमसञ्चरणभोगशोर-^२
 प्रेक्षणाहितभिय कलयन् सः ।
 आस्तकण्ठमपि विक्रमदृप्तो
 नन्दनन्दनमुपैशत पूर्वम् ॥९३ ॥

१. इतो वसतितिलकप्रथम् ।

२. इत स्यात्तादयम् ।

कृष्णपाणियुगपीडितकण्ठो,
 दानवो नवविपत्यतिपन्न ।
 त निरस्य भुवि पातनकाम
 काममुग्रमकरोदनुयत्नम् ॥१४ ॥
 तीक्ष्णैर्नखैः सदशनैः कृतक्षतो-
 गात्रेषु मुष्टिकुलिशंश्र ताडित ।
 तत्याज त न मधुभिन्महीयसा^१
 हत्वैव शात्रवगण हि विश्रमः ॥१५ ॥

प्रसह्य कण्ठग्रहणेन पीडितो^२ निरुद्धनिरश्वासनिरस्नचेतन ।
 सकेशवो भीमवपुर्भ्रमत्तर- पपात भूर्मा सहसा निशाचरः ॥१६ ॥
 पथुतनुक्षणदाचरघोषभू-^३
 पतनभूरवमुग्रमतर्क्रितम् ।
 निशामयन्त्यसर्म वज्रपुगव-
 प्रणयिनो भयविस्मयभूरभृत् ॥१७ ॥
 भूपातशीर्णावयव परामु^४
 दंत्य, तथा तद्रलसक्तवाहुम् ।
 श्रीकृष्णमक्लिष्टमथ व्रजस्था
 जीवन्तमालोक्य भृश ननन्दः ॥१८ ॥
 करालकालकवला^५मुक्तमालोक्य योलकम् ।
 धावमानाऽग्रहीदोर्भ्या वल्लवाधिपवल्लभा ॥१९ ॥
 मातृक्रोडमहीपृष्ठ, रक्ष कण्ठ तथाऽच्युत ।
 च्युतोऽम्बरतलाद्देजे, मातृक्रोड पुन क्रमात् ॥१०० ॥
 इत्थं तृणावर्तममर्त्यैर्वरिण^६
 वीर निरसोऽपि निहत्य कर्तुकात् ।

- १ ललितानृतम् ।
- २ वशम्यम् ।
- ३ द्रुतविलम्बितम् ।
- ४ इन्द्रवज्राच्छन्दः ।
५. इनोऽनुशुद्धयम् ।
६. इन्द्रवशाच्छन्द । विषम ।

॥ इति प्रभाया चतुर्थं सर्गं ॥

कृष्णस्त्वकृष्णं प्रथयन्वशोभरं
भूव्योमवासिस्फुरदाशिषोऽभजत् ॥१०१॥
अय 'मायादेवी' -सुकृतिपटलोमौलिमहित-
प्रधो- 'विद्यानाथ' -प्रभव- 'वदसनाथ'-रचित- ।
गुरुत्वप्रख्यातैर्जगति विदुषा मेधिलवुधै-
मति तुष्यं सर्गो यतिमधृत राधापरिणये ॥१०२॥

इति श्रीराधापरिणयमहाकाव्ये कणाके 'शकटदिष्टान्तो'
नाम चतुर्थः सर्गः ।

अथ गर्गागमो नाम

पञ्चमः सर्गः ॥

अथाश्रित प्राकृतिक प्रसादं साद दृशैवापनयन् जनानाम् ।
नानाशुनाक्षिप्तसरोरुहास्ये^१ हास्येन चन्द्रस्य वहन्नभिख्याम् ॥१॥
तपोजतेजोऽङ्कुरमूर्ध्वपुण्ड्र-^२ च्छलेन भाले कलयन्ननीह ।
गोविन्दवक्त्रेन्दुसनातनश्री-साक्षाच्चिकोर्पातरलीकृतात्मा ॥२॥
गात्रेण निर्मात्रतपोविभूते-^३ पात्रेण वह्निप्रतिभा दधान ।
सितोपवीतो धृतवल्कवासा समेखलः शृखलितश्च मौञ्ज्या ॥३॥
ऋक्षैरिवेन्दु किरणैरिवार्क^४ सारङ्गसारैरिव राजहस ॥
शुचि विशुद्धैर्यशसाऽभिनीत शिष्योपशिष्यैः परितः परीतः ॥४॥
नन्दवज्र कित्त्वपसादिसर्ग^५ समागमद्भक्त्यभिराद्धभर्गः ।
निसर्गविश्रम्भितहिसवर्गः सृष्टि मुकुन्दस्य निशम्य गर्ग ॥५॥

-कुलकम् ।

गोत्राऽवतीर्ण किमय सुधाशु^६ गृहीतदेहः प्रथमाश्रमो वा ।
विशुद्धधामा भगवान्नु धर्म सुदर्शरूपः किमु चण्डरश्मि ॥६॥
आहोस्विदङ्गीकृतकायमायो, भाग्यप्रवेको व्रजपुगवस्य ।
उपैति नामेत्यमिमं दविष्ट विलोक्य लोका समशेरतादा^७ ॥७॥
कथनु वा गच्छतु देवताना रमा स्मृशन्नन्यतमत्वमेव ।
सकर्णतंस्य च दृश्यमाना चक्षुरश्रवस्त्वनु वाधते वा ॥८॥
तन्मानव कश्चिदय प्रभावानिति प्रतीत्यान्तिकमागतन्तम् ।
अनन्यदायावयोपलम्भाच् चिरेण गर्ग निरर्चपुरेणम् ॥९॥
पाठं परित्यज्य ससम्भ्रम स प्रत्युद्गतो वर्त्मनि धन्यमानी ।
तपस्विनस्तस्य सम सदस्यै र्ननन्द भन्दोऽपचिति वितन्वन् ॥१०॥

१ सर्गोपान्त यावदुपजातिच्छन्दः । यम । निद ।

२ अपहनुतिः । वा लि ।

३ अनु । निद ।

४ मालोपमा । अनु ।

५ रूप अन्वयानुग्राम ।

६ इतो निश्चयान्तराना ।

सभाजनातापसशेखरस्य व्रजाधिराजो न चिरेण लेभे ।
 आत्मेकनात्यर्शरत्सुधाशोस्तृप्ति विशिष्टमिव सच्चकोर ॥११ ॥
 सम्भावितस्वागतमासनाद्यै प्रसाद्य पाद्योदकसिक्तगात्र ।
 प्रभावविद् वल्लवतल्लजस्त तत श्रितप्रश्रितमित्यवादीत् ॥१२ ॥
 पुत्रोद्भवेन स्थविरोऽपि मोद तथाऽनुकम्पाकर । नान्वभूवम् ।
 सता प्रकाम हृदयङ्गमेन यथाऽधुनाह भवदागमेन ॥१३ ॥
 त्वदागमानन्दमदोद्गमेन क्रुभाञ्जिताचारविचारहीन ।
 ईदृक् प्रसादस्य मुने ! निमित्त पृच्छाम्यनौचित्यमचिन्तयित्वा ॥१४ ॥
 न केवल तापसलोकमेक^१ त्वदर्शन निष्कलुषीकरोति ।
 अपि त्वशेषात्सुकृतातिरेकात् सर्गाल्लय यावदशेषवश्यान् ॥१५ ॥
 कुल समूल सुकृतोज्ज्वल मे धन्य जनु संप्र तथा कृतार्थम् ।
 वितृष्णधुर्य्योऽपि मयोदृश यद् भवानकम्पा विदधेऽनुकम्पाम् ॥१६ ॥
 फल पुराणस्य सुकर्मणो वा न वेदमि कस्येदमुदित्वर मे ।
 स्वभंगसौभाग्यजुषा पितृणा किंवा तपांस्येव चिरेण फेलु ॥१७ ॥
 अशेषकल्याणसुवि स्वतन्त्रे त्वय्यङ्ग ! को नाम शवानुयोग ।
 तथापि निश्शङ्कमनिष्टशङ्किप्रेमार्द्रमन्तर्मुखरीकरोति ॥१८ ॥
 ब्राह्मण्यतेजः सवितुर्निदापो हिमागमोऽहः सरसीरुहस्य ।
 प्रभावचन्द्रस्य सुधासमुद्रः किमक्षतं तावदये तपस्ते ॥१९ ॥
 योगीश निर्बाजसमाधियोगादनन्यलभ्या स्थितिमास्थितस्त्वम् ।
 परोत्रतिट्टेपि चिराय चेतश्चकर्थ चिन्तास्तिमितं मघोन ॥२० ॥
 लब्ध्वा प्रकाशं तुहिनाद्रिशृङ्गात्^२ पुरा सरस्वानिव देवधुन्या ।
 सुखाश्रयः श्रीशशिशेखरास्यादुपाश्रितो ज्यौतिषविद्यया त्वम् ॥२१ ॥
 भक्तेषु यस्यानवमा प्रसिद्धिः सदासमीहानुचरी च सिद्धि ।
 आत्मबन्धना हृदयेन सत्त्व न सर्वमङ्गैयगुणोऽसि स त्वम् ॥२२ ॥
 निसर्गमान्द्यस्फुरितेन तिर्यक् साम्य वनेवासितया प्रपन्नः ।
 मनोवचोऽगोचरवैभवं त्वा स्तवीतु धीमन् कथमेव मादृक् ॥२३ ॥
 तपोऽतिरेकाजितदिव्यतेजः साक द्विजेन्द्र त्वमदिद्युतो मे ।
 मुने मनोऽयोधकृतोपरोधं तथाऽततध्यानवृत्तं निशान्तम् ॥२४ ॥

१ इतो भावध्वनय ।

२ ज्योतिर्विद्यामूलमयम् ।

लोकानुकृत्याकलनाय लोके सता हि विष्वग्भ्रमण प्रसिद्धम् ।
 मा स्वीयवाक्यामृतविन्दुसेकात् कामं सुखाकर्तुमतोऽर्हसि त्वम् ॥२५ ॥
 पुण्यप्रपाकोपहित हित ते न दर्शनं कस्य तनोति कामम् ।
 इतिस्वसूनोरपि मङ्गलार्थं त्वया कृत नाम मुने समीहे ॥२६ ॥
 मदर्थनाऽथ त्वयि नाथ ! नासावर्हत्वपार्थाभवितुं कथञ्चित् ।
 सम्पादन दीनजनेहिताना^१ महात्मना प्राकृतिक हि कृत्यम् ॥२७ ॥
 इतिप्रिया चारुमुदीर्यं वाच वाचय्यंमे वल्लवमण्डलेन्द्रे ।
 पयोदनादानुरुवत्कलापिधुर्यानुकारी मुनिराचक्षे ॥२८ ॥
 त्व घोषचक्रेश मनोहराभि मां प्रीणयन् सूनुतभारतीभिः ।
 सुधाभिरद्धाक्षरतश्चकोर राकापतेः सख्यमलङ्करोषि ॥२९ ॥
 सदा सदाचारविनीतिनीतिख्यातेऽवदाते यशसा कुलेऽस्मिन् ।
 त्वमाप्तजन्मा सरसीव हसः कथं नु नैवं समुदाहरेथा ॥३० ॥
 विरक्तमप्याप्ततनूजसम्पद् भविद्दिदृक्षा तरलीचकार ।
 उपातसौख्यान् सुहृदो हि साक्षात् कर्तुं समीहा प्रवला समेषाम् ॥३१ ॥
 तप कथ त्वादृशि धर्मशीले साहायक कुर्वति वा शतं स्यात् ।
 समारणे सख्यजुषि स्वतन्त्रे कृपीटयोनेरिव दीप्तमर्चिः ॥३२ ॥
 विधित्सुरप्यार्य्यमभीप्सित ते त्रस्यामि गोपाधिप ! हन्त कंसात् ।
 खला हि लब्ध्वाऽवसर कथञ्चित् प्रतिक्षण व्याकुलयन्ति साधून् ॥३३ ॥
 रहोगत क्षेमरत करिष्ये तथापि ते नन्दसुतस्य संज्ञाम् ।
 जगद्वितृष्णानपि सेवकाना निर्व्याजभावो हि वशीकरोति ॥३४ ॥
 इति प्रतिश्रुत्य रहस्यकार्पीत्तपो धनस्तस्य तनूभवाख्याम् ।
 गुर्वीमपि प्रेष्टजनस्य याञ्चा किर्माशते मोघयितु महान्त ॥३५ ॥
 स्वय समेषामपि सज्जिना य संज्ञान्विलोकीजनको विधत्ते ।
 व्यधत् तस्यापि मुनि स सज्जामहोनु देवस्य गतिर्विचित्रा ॥३६ ॥
 सुखेन वालस्य यथाविधान सम्पाद्य कृणोति नवाभिधानम् ।
 नामान्तराण्यस्य विभाव्य चाग्नी प्रचक्रमे वक्तुमर्ता मुनीश ॥३७ ॥
 अन्न प्रसीदन्नितरामनन्त-स्तुतिं विधानु विदितानुभाव ।
 रेवान्देवायमनल्पशक्तेः सहस्रधारत्वमियेष वाच ॥३८ ॥

१ अन्या । एव परब्राह्मि ।

२ नर्मदा हि सहस्रभाग ।

तपः प्रतीपागपि यां विगीतामाचार्यतां ^१ स्वीकृतवान् पुराऽहम् ।
 तथाऽत्र ते नन्द ! तनूजयोगात् प्रशस्तया नापि न सार्थभूयम् ॥३९ ॥
 वागीश्वरो, ऽनन्तमुख फणी वा, स्वयं विभु, वागधिदेवता वा ।
 लभेत चेद्भूतपदप्रतिष्ठा-^२ माख्याविशिष्यास्य तदार्युरुक्ता- ॥४० ॥
 कीलासपूर्णेषु कुटेषु भास्वानिव प्रतिस्व प्रतिविम्बितो य ।
 वपुष्मता ह्रत्सु निराविलेषु कथं स मर्त्यैरथमीरणीयः ॥४१ ॥
 व्रजाधिराज-प्रमदाद्वितीयो, दत्तावधान प्रणयप्रसृत्यै ।
 मया कथञ्चित्समुदीर्यमाणा, शृणु स्वपुत्रस्य विशेषसञ्ज्ञा- ॥४२ ॥
 असावनन्तावयव समस्त-जगन्मयोऽप्यद्वयमात्रमूर्तिः ।
 विराट्^३ सलील सहसा लयादां, खान्तर्विभुर्वासयति त्रिलोकीम् ॥४३ ॥
 नवेष पद्माकरपद्म शश्वत् सँव्वाहिताङ्घ्रि विधिनाऽभिनूत ।
 शेषे सरित्स्वामिनि कल्पशेषे^४ सदा प्रबुद्धोऽपि सुखेन शोते ॥४४ ॥
 अदृष्टचक्रोपनतं क्रमेण प्रसह्य कालाजगरेण गीर्णाम् ।
 अर्यं व नाभीनलिनात् स्वयम्भूः सम्भूय भूय सृजति त्रिलोकीम् ॥४५ ॥
 विशालभोगो भगवाननन्त^५ फटासु राकेशसमच्छटासु ।
 गोपेश ! सिद्धार्थमिवाश्रमेण, सदैव भूगोलमय विभर्ति ॥४६ ॥
 विद्यानिधिं विघ्नविभु र्गजास्य प्रवालभा बालसुधांशुभालः ।
 गौरीगिरीशौ पितरौ गणेशो,^६ भूत्वा वताद्यापि निषेवतेऽसौ ॥४७ ॥
 सदासदासेवितवालभावा भावात्त गोविन्द-महानुभावाः ।
 तिरस्कृताशेषजगत्पञ्च, विरिञ्जिताः^७ सनकादयोऽयम् ॥४८ ॥

- १ गणो यदुकुलाचार्य' इति भागवतम् ।
 "आचार्यतया सार्यभूयसार्यकता न आपि इति न ।
 'भुवो भावे' इति सूत्रेण भूधातो 'क्यप्' -सम्पादक- ।
२. अति- ।
३. इनोभगवदवताराणा नामानि यथाविराट् ।
४. शेषरायो ।
५. शेष- ।
६. गणेशः ।
- ७ सनक-सनन्दन गनादन-सनत्वुमापाः ।

भक्त्याऽनुयुक्तः सनकादिसिद्धैः पितामहे शृण्वति सावधानम् ।
 शशस हसोऽपि^१ सुरावतसः स्वोपज्ञमेव स्फुटमात्मयोगम् ॥४९ ॥
 हित हिरण्याक्षकदर्थिताना दिवांकसामेव विधातुकाम ।
 सुखेन लोकस्थितये रदेन, क्षोणो^२ वराहावतरे चभार ॥५० ॥
 स्वभूयशोर्गातिगृहीतवीण^३ श्रीनारदोऽय कलहप्रवीण ।
 पितामहोत्सङ्गजनुस्तनु स्वामवोभवन्दब्धभुवं भवस्य ॥५१ ॥
 हिय हडिर्द्विधिव्येष्णामा स्नामुर्वशीकल्पनयाऽनयद्य ।
 विराय कुर्वन् सनरस्तपस्या^४ नारायणः सोऽयमितो नमस्याम् ॥५२ ॥
 विमातृवाग्याणहतो मनस्वी^५ बालोऽपि कोपज्वलितस्तपस्वी ।
 वभूव तारागणचक्रवर्ती लब्धध्रुवव्योमपदो ध्रुवोऽसौ^६ ॥५३ ॥
 श्रीकर्दमास्वापतपः फलात्मा^७ सितोऽपि कीर्तं कपिलोऽभिधानात् ।
 साङ्ख्य समाख्यज्जननीमसङ्ख्यं रसाप्रकारं खलु देवहूतिम् ॥५४ ॥
 गुरुश्चतुर्विंशतिमेत्य सिद्ध सुधीरत्कृत्युतिनिर्जितार्कः ।
 आन्वीक्षिकी वेदयतिस्म विद्यामत्रैरपत्यं पुनरेव दत्त^८ ॥५५ ॥
 चिराच्चरित्वा सुतपास्तपस्या, पृश्निश्च साध्वीकुलमौलिभूषा ।
 प्रभानुमेयप्रतिपत्तिमर्भ^९ लेभे तमेनं ननु पृश्निगर्भम् ॥५६ ॥
 आसाद्य राकेशरुचं रुचेः प्रागागूतिराकूतनितान्तपूता ।
 प्राज्ञ वतामुं धृतयज्ञसञ्ज्ञं^{१०} स्वामाशिषा ज्ञातवती कृतार्थम् ॥५७ ॥
 मन्वन्तरे वेदशिरा द्वितीये^{१०} ब्रह्मण्यवर्यं तुपिताभिधायाम् ।
 गुणोयशोराशिमिवोरुकृत्यामिमं समुत्पाद्य वभूव धन्य ॥५८ ॥

- १ हस ।
- २ वराह ।
- ३ नारद ।
- ४ नरनासायणौ ।
- ५ ध्रुव ।
- ६ कपिल ।
- ७ दत्तात्रेय ।
- ८ पृश्निगर्भ ।
- ९ यज्ञ ।
- १० विष्णु ।

तृतीयमन्वन्तर-भूतिवामः सत्याश्रयोऽसौ किल ^१सत्यसेनः ।
 सूर्यादिवाग्भोजततौ विकासो धर्मादुदासीदपि सूनुतायाम् ॥५९ ॥
 तुमं हरिण्या हरिमेधसोऽयं मन्वन्तरे प्राप्य जनि तरस्वी ।
 हरि^२र्गजं ग्राहगृहीतमुच्चैश्चक्रेण चक्रे करुणो विमुक्तम् ॥६० ॥
 श्रीकरुणपादिन्द्रमिषादितिः प्राग् यशोऽशुरुभादमुमेव शुभात् ।
 वैकुण्ठनिर्माणकृत विकुण्ठा^३ वैकुण्ठमासाद्य पर ननन्द ॥६१ ॥
 पयोधिपत्नी विबुधार्थसिद्धये वैराजनाम्नोऽञ्चितकीर्तिदान्मः ।
 सम्भूतिदेव्यामजितो^४ऽमितौजः सम्भूतिमासादयदच्युतोऽयम् ॥६२ ॥
 चन्द्रादिवैन्द्रीदिगतिप्रकाशं पद्मप्रसाद सरसीव सूर्यात् ।
 नाभेः सुराभादमुमेव लेभे, पुरर्षभ^५ भाग्यवशेन भेरुः ॥६३ ॥
 असौ शरण्यो जगतो हितार्थं वहन् हयग्रीववपुर्विरूपम् ।
 चक्रेण शक्रादयुपग्रीयमानो मानोन्नत दैत्यशिरश्कर्त^६ ॥६४ ॥
 पुरा पुरादिर्यदुगक्रमोऽभूत्सभूर्विवेकस्य मृधुः पृशुश्रोः^७ ।
 रीदत्प्रजोऽशाद् धृतधेनुलीलां, प्रतीपशीला महिलामिवेलाम् ॥६५ ॥
 लये रसाया सलिलाप्लुतायां शुण्वन् पुराण परमेकचित्तः ।
 गीनाकृतेरस्य^८ निनाय शल्के, दिनान्वदीनो मनुरादिराजः ॥६६ ॥
 आदित्यदैत्यैरथ मध्यमाने, पाथोनिधौ तावदधोविशन्तम् ।
 दधावयं मन्दरभूधरेन्द्र, चिर कठोरे^९ कमठः स्वपृष्ठे ॥६७ ॥
 धन्वन्तरि^{१०} र्व्याधि-पयोधिमज्जन्-महातरिः प्रागयमेव देव ॥
 विचक्षणः क्षेमपरः प्रजानां महौपधीराकलयान्नकार ॥६८ ॥
 विद्वेषिणीयूपविडम्प्यनैपो, योपाविशोपोचितवेषभूपः ।

१. सत्यसेनः ।

२. हरिः ।

३. वैकुण्ठः ।

४. अजितः ।

५. ऋषभदेव ।

६. हयग्रीव ।

७. पृथु ।

८. मलयः ।

९. कुर्म ।

स^१मोहिनीरूपमय युगादावङ्गीचकारामरमङ्गलार्थम् ॥६९ ॥
 पितुः प्रचण्डादवितु स्वभक्त, प्रह्लादमाह्लादितसर्वजीवम् ।
 स्तम्भादय सम्भृतवृहिरंहः संरम्भवानाविरभू^२वृसिंहः ॥७० ॥
 अमेयकायोऽपि च वामनोऽय^३ पद्मापरीरम्भपरोऽपि वर्णो ।
 बाल पुराणोऽपि पुमांश्छलेन क्षिति बलिं याचितवानुपेन्द्रः ॥७१ ॥
 तपोधनो भार्गववंशकेतुः^४ शिवाद्धनुर्वेदमधीत्य सम्यक् ।
 क्रुद्धोऽवमानादसकृत्तरस्वी, नि क्षत्रिया क्षोणिमसावकापीत् ॥७२ ॥
 पराशरादाप्य जनिन्तथाय^५ द्वैपायनोऽल्पज्ञजानुकम्पी ।
 विभज्य शाखाः शतधा श्रुतीना स भारतं व्यास पुराणवृन्दम् ॥७३ ॥
 धराऽसुरापरभरावतारं वाञ्छन् क्षुम्भासत्सुमदामवामः ।
 वन दिशन् तात-निदेशनित्य-विधेयतामेष जगाम रामः^६ ॥७४ ॥
 जानासि नीलाशुकमुज्ज्वलाशुं यं वल्लवाखण्डल रौहिणेयम् ।^७
 धरापराभूतिहरावतारः सोऽप्यर्भवेप पुनरेष शेष ॥७५ ॥
 अयञ्च युष्मत्सुकृतातिरेकात् स्वय प्रभुः^८ पूर्णकलोऽवतीर्ण ।
 अङ्गकृतानङ्गपरार्थकान्तिर्भक्तानुरक्त्ये वितनोति लीला ॥७६ ॥
 अगुह्यकीर्तिरथ देवगुह्यात्, सरस्वतीनामनि सत्कलत्रे ।
 जातो, बलेनैष महेन्द्रराज्यं श्रीसार्वभौमो^९ बलये प्रदाता ॥७७ ॥
 मुक्ताफल शक्तिरिवाम्बुवाहादायुष्मतः प्राप्य यमप्युधारा ।
 महार्घतापेप्यति सोऽद्भुतस्य भूभोगसम्पादयितर्षभोऽयम्^{१०} ॥७८ ॥
 विष्वग्यशोव्यासकृदेव विष्वक् सेनाख्यया^{११} विश्वसृजो त्रिपूच्याम् ।

- १ धन्वन्तरिः ।
- २ नृसिंहः ।
- ३ वामनः ।
- ४ परशुरामः ।
- ५ व्यासः ।
- ६ श्रीरामः ।
- ७ बलरामः ।
- ८ श्रीकृष्णः ।
- ९ सार्वभौमः ।
- १० ऋषभः ।
- ११ विष्वक्सेनः ।

सर्गं स्वयं विश्वसृष्ट्यवाप्य, स्मरारिसख्यं च विशिष्य कर्ता ॥७९ ॥
 अन्वर्थनामा न्नु धर्मसेतु^१ दिष्ट्याऽऽर्यकाद् वैधृतयोपलब्धः ।
 चिराय रत्नाकरचारुकाञ्ची वसुन्धरामेष वशे विधाता ॥८० ॥
^२स्वधामनामानमिमं प्रसूय, श्रीसूनृता सत्यसहोऽङ्गसङ्गात् ।
 विजेष्यते वल्लवपाल ! नून शिवा शिवाप्तद्विरदास्यदृष्टाम् ॥८१ ॥
 कीर्त्या बृहत्याममुना बृहत्यामुपेत्य जन्म द्विजदेवहोत्रात् ।
 योगेश्वरेण^३ प्रणयानुरोधाद् विधास्यते साधु सुरेशसख्यम् ॥८२ ॥
 एव^४ बृहद्भानुरसौ विताना-सत्रायणाभ्या जनितोऽजमित्रम् ।
 शिवा क्रिया जैमिनिवत् ससत्रास्वातुं तथा सूत्रयिता पुरुत्रा ॥८३ ॥
 निवारितश्रौतपशूपचातः कामन्दयावानजनात्माजातः ।
 ध्यानकतानान्तरसम्प्रबुद्ध काले भविष्यत्ययमेव^५ बुद्धः ॥८४ ॥
 म्लेच्छग्रयितान् वीक्ष्य महोदितोऽय कल्कि^६ -स्तथा कालकरालरूप ।
 उद्भूय भूयः करवालधारा-जले निमग्नानखिलान् विधाता ॥८५ ॥
 तदेप ते कित्त्वपकूटकर्पी, सूनू नवीनाम्युदनीलदामा ।
 अनन्तनामाप्यधुना वजेन्द्र ! दधाति कृष्णेति यथार्थसञ्ज्ञाम् ॥८६ ॥
 सन्देवर्न देवपुर स्थिताया निशम्य भूमेः करुणोऽवतीर्णः ।
 निपात्य दैत्यानलमेप तस्या निराकरिष्यत्यविरेण भारम् ॥८७ ॥
 द्रोणो भवान्नन्द ! तथा यशोदा, धरा तपश्चेरतुरङ्ग ! यस्मै ।
 असौ स भक्तेः सितपूर्तिवितो बभूव पुत्रो भवतो मुकुन्दः ॥८८ ॥
 सरीसृपेन्द्रो वत यस्य तल्पं, कल्पक्षये कल्पयति स्वमेव ।
 सोऽय स्वयं स्थावरजङ्गमात्मा, नारायणो घोषपतेऽवतीर्णः ॥८९ ॥
 अत्रानुसर्गात्रिदशद्रुमो द्राग् दीव्यच्चतुर्वर्गफलं प्रसूते ।
 यद्वापसाया कृत्स्नमपास्य विश्वं, सचेतसः शश्वदिम श्रयन्ते ॥९० ॥
 सुखेन शोत्रं जगतो विमुक्तेरयं हि पन्थाश्श्रुतिसम्प्रतीतः^७ ।

१ धर्मसेतु ।

२ स्वधामा ।

३ योगेश्वर ।

४ बृहद्भानुः ।

५ बुद्धः ।

६ कल्किः ।

७ 'तमेव विदित्वाऽतिमृत्युमेति' इति श्रुतिः ।

अतोऽग्रमसौ प्रमदेन मत्तौ मतोऽधिगत्यामुमल भजेताम् ॥९१ ॥
 अत्राङ्ग ! पुत्रस्य धिय विधूय, ध्रुव विधत्तां रतिमद्वितोयाम् ।
 तरिं विनेवाभ्युधिमध्यदेशो, दुरासदो भक्तिमुदस्य मोक्ष ॥९२ ॥
 पुत्रानुरागादर्धि वा भवद्भ्यामवाप्तुमर्हं षट्मव्ययायम् ।
 अज्ञातवीर्योपधिसम्प्रयोगा^१-दपि क्षमं लब्धुमनामयत्नम् ॥९३ ॥
 सभाज्यभाग्य भवतो व्रजेशौ ! कस्तूर्णमा ! ! वर्णयितुं क्षमेत ।
 गोलोकलीलामवहेत्य कृष्णो, जगत्पिताऽप्येष^२ यदात्मजोऽभूत् ॥९४ ॥
 तदीक्षमाणो रुचिराशिराय, प्रेमोन्मादिष्णू तनयस्य लीला ।
 अन्वर्थयन्तौ वसुधाऽभिधान निरस्तसीमं समयं नयेताम् ॥९५ ॥
 कल्याणमस्याज्जगतो हि तस्यादाशास्यमस्यापि कृते किमास्ते ?
 लीलावलोकप्रवर्णोक्तान्तः परं चिरं नन्दतु भक्तवृन्दम् ॥९६ ॥
 इत्थं निगद्य विहितां प्रतिपद्य पूजा^३-मालोक्य मञ्जुलमुकुन्दमुखारविन्दम् ।
 चक्षुर्जनुस्सफलतामतिमन्यमानः सानन्दमेव निजधाम जगाम गर्ग^४ ॥९७ ॥
 निममज्जतुरज्जसा व्रजेशा-^५वथ तौ विस्मयचुम्ब्यमानचित्तौ ।
 मुनिपुङ्गववर्णितं स्वसूनो मंहिमानं समवेत्य मोदसिन्धौ ॥९८ ॥
 निगमागमदर्शितानुभावे, दृढभाव दधती च बालकृष्णे^६ ।
 पितरौ सुतरां गतव्यलीकौ, व्रजसाम्राज्यमुखं समन्वभूताम् ॥९९ ॥
 अयं 'मायादेवी'-सुकृति-पटलीमौलिमहित-
 प्रधी-'विद्यानाथ'-प्रभव-'बदरीनाथ'-रविता ।
 मितो बाणैः सर्गो व्यरमदनुभू 'दीधिति'^६नुते,
 महाकाव्ये नव्ये प्रमदकृति-राधापरिणये ॥१०० ॥

इति श्रीराधापरिणयमहाकाव्ये कृष्णाङ्के गर्गागमो
 नाम पञ्चमः सर्गः सम्पूर्णः ॥

१. प्रतिवस्तूपमा ।
२. विरोधः ।
३. तस्मिन्वर्तिव्यक्त-प्राप्तम् ।
४. मालभारिणो छन्दः ।
५. मा भा छन्दः ।
६. दीधितिर्ध्वन्यालोकविवृति

अथ 'विश्वप्रकाशो' नाम

षष्ठः सर्गः

अथाच्छपक्षोपगमे शशोव^१ प्रपद्यमानोऽनुदिन स वृद्धिम् ।
सनातनं प्राकृतवालभाव, सुखाय पित्रोः प्रभुरभ्यनैपोत् ॥१॥
निपिष्टसिद्धार्थसनाथमूर्धा^२ प्रबद्धरक्षागुणकण्ठकम्बु ।
अधृष्णुरुत्तानशयोऽधिदोल, स्थितो ददर्शायतन स लोलम् ॥२॥
अलिन्दकेऽमु सुमकल्पतल्पे, शयानमुत्तानमवेक्षमाणः ।
पयोनिधौ पर्णपुटे स्वपन्त^३ धियाऽच्युतं व्योमचराधुचुम्बुः ॥३॥
विलिप्य दृक्खञ्जनयोरजस, श्रियं प्रसूरञ्जनमच्युतस्य ।
प्रसिद्धमापामरमेतदीय, निरञ्जनत्व तिरयाञ्जकार ॥४॥
तदाननेऽमङ्गलदृष्टिदोष-क्षयाय मात्रा रचितोऽल्पलक्ष्यः ।
अशाश्वतः कज्जलविन्दुरिन्दौ, स्फुट स्थिर लाञ्छनमत्यनिन्दत् ॥५॥
स्थिरीकृतात्मा मकरन्दलोभा^४-दलिर्यदीन्दीवरमाश्रयेद्वा ।
तदाकृतं कृष्णललाटपट्टे विडम्बयेत्कज्जलविन्दुमीषत् ॥६॥
सरोरुह शैवलवल्लरीभि, सुधांशुविम्व च घनच्छटाभि ।
भवेत्परीतं, तुलयेत्तदतन्मुखं वृतं कुन्तलधोरणीभि ॥७॥
मयूरकण्ठश्रुतिरेष केपा^५ न लौचनासेचनकस्वरूप ।
तपावसानोत्तसिताम्युवाह-स्थिति दद्यत्तापमपाचकार ॥८॥
कटां लसन्तो शकटान्तकस्य, स्फुटा विराभा रुचिरा च काञ्ची ।
कजोपले व्यक्तविभाचिशेषा, सुवर्णलेखा सुतरामजैपोत् ॥९॥
अकृत्रिमाभोष्ठकराङ्घ्रि तस्य, श्रयद् द्रुतालक्तकरक्तकान्तिम् ।
प्रसहा बन्धूक-नवच्छदाम्भोरुहामहापौदुपमानभावम् ॥१०॥
विपद्दिदे कारुणिकाग्रणीशो^६ ध्रुवं मनुष्येतरजन्तुवृत्तीः ।
परीक्षमाणं, स्वयमेव तत्तत्स्थिति कियत्कालमशीलयत्स ॥११॥

१. सर्गेऽस्मिन्नुपान्त्यं यावदुपेन्द्रवशाद्धन्द ।
२. म्बभावोक्तिः ।
३. स्मृतिः ।
४. इतोऽतिशयोक्ती ।
५. इतो निदर्शनाः ।
६. उत्प्रेक्षा ।

निवेशिताप्रलमहार्घरत्ने, महीतले बाहुवलेन सर्पन् ।
 सरोसृपाणामुपगम्य साम्यं, चकार ससारपदं यथाऽर्थम् ॥१२ ॥
 उदाहिताक्ष कतिधाऽनुयुक्तः^१ प्रसूमुख पीतपया स पश्यन् ।
 स्मितोज्ज्वलश्री स्फुरिताधरो द्राक्, कल चलदग्ध्रीवमलञ्जकार ॥१३ ॥
 अनन्तरं घोषपते सुतस्ता, दशामतीत्य क्रमशक्तसकथ ।
 पुरन्दरशामुखवनिशान्ते, जवादवस्थान्तरमाससाद ॥१४ ॥
 महीलुठज्जानुकराब्जयुग्मश्चतुष्यदेहामभिपद्यमान ।
 समन्तत स्मेरमुखः सुखेन ध्रमि स भूयो भवने वितेने ॥१५ ॥
 तदा जनन्या निहितानि दूरे, समेत्य वस्तून्यतितूर्णमेष ।
 सतीलमच्छस्मितमाददानश्चिराय ता कौतुकिनीमकार्योत् ॥१६ ॥
 चतुष्यदीभूतमधः कृतास्य रजस्वल धीक्ष्य हरिं सुराणाम् ॥
 धरासमुद्धारपरः पुराणो, महावराहः स्मृतिमारुरोह ॥१७ ॥
 परोरजा यो निगमे प्रसिद्ध पर रजोधूसरविग्रहन्तम् ।
 लुठन्तमादाय हृदोपगूहन्^२ न तृप्तिमाधीरपुरन्दरोऽगात् ॥१८ ॥
 स्तनन्धयत्वेऽप्यमरप्रतीप-प्रसह्ननिर्यापणशौर्य्यलब्ध्याम् ।
 प्रशस्तमुक्तावलिमञ्जुमूर्ति,^३ वहि स्फुरन्ती स दधार कीर्तिम् ॥१९ ॥
 अनाविलः कृष्णगलावलम्ब्यो विशुद्धिभृद्द्राधिमलव्यवर्णः ।
 नवाम्युदोत्सङ्गलसद्वलाका-श्रियं हटेनैव^४ जहार हारः ॥२० ॥
 घनाभयोपाधिपत्रालकण्ठे, प्रलम्बिनी भौक्तिकवल्गुवल्ली ।
 कलिन्दकन्यासलिले स्फुटन्ती, सरोजराजीव^५ सिता वभासे ॥२१ ॥
 वलेन जान्योः करयोश्च कामं भ्रमन् कदाचिज्जननोपरोक्षम् ।
 धियामधीशो नवनीतयुद्धया, स शुकुचूर्ण^६ कवलीचकार ॥२२ ॥
 क्वचित्स्फुटन्त्वम्पककोरकाभा, सुरार्चनादीपशिखा कराभ्याम् ।
 महोऽवलोकित्सुकितो ग्रहीतुमहो महीयांसमुवाह यत्नम् ॥२३ ॥

१. स्वप्ना ।
२. स्मृति ।
३. भावध्वनि ।
४. अर. ।
५. निद. यम. ।
६. उर. ।
७. छान्दि ।

विलोक्य वक्रां गतिमात्तचित्रशिराय मन्मानसराजहंस ।
 विलेशयं क्वापि करेण गृह्णन्^१ क्रिमाभ्यसत् कालियनिग्रहं सः ॥२४ ॥
 प्रदर्शितः क्वापि विधु जनन्या, मृपागिराऽऽश्वासदुसशया स ।
 तमेव धर्तुं ग्रहिलोऽथ भूय प्रयस्य मोघ नितरामरोदीत् ॥२५ ॥
 शनैर्दंदाङ्गः सचल. स खेलद्-वयस्यवालावलिमध्यवती ।
 मुहुःक्वणन्नूपुरकिङ्किणीकं, व्रजाङ्गणे रिङ्गणमाततान ॥२६ ॥
 खेरिवारोपयतः पदाना, रातं समेत्योदयशैलशृङ्गे ।
 न लक्ष्यता कस्यचिदस्य यातस्तनूसमृद्धौ समयातिपात ॥२७ ॥
 यदस्य लग्नापदयो जंझाऽपि, व्यधत शब्दं गृदु नूपुराली ।
 तदेतयोः स्पर्शलवेन सद्यः, शिलाऽवलीकारकयो मंहत्वम् ॥२८ ॥
 नितान्तलोल तनुव भ्रमन्त, ततस्ततो मङ्क्षु निवारयन्ती ।
 अनुक्षण कातरधीर्यशोदा, शिव गिरोपास्य शिव ययाचे ॥२९ ॥
 मुखं क्व, नामे क्व, दृशां क्व, कर्णौ, क्व, तात दन्ताश्च तवेति पृष्टः ।
 प्रदर्श्यं तथ्यं वितथ तथा तद् व्रजाकसा मोदपवर्धयत्सः ॥३० ॥
 ततोऽनुनीतो नवनोतलुब्धः सम वयस्यै. सुवलप्रधानै ।
 विवेश खेलाचटुल. कदाचित्, प्रभावतीसर्पनि पद्मनाभः ॥३१ ॥
 गृहे महीयस्यधिभाण्डपण्डं, समन्ततोऽन्वेष्टुमुपांशु गव्यम् ।
 प्रयत्नमूकीकृतसर्वं भूपः, सर्खोन्दृशादिशदागु कृष्णः ॥३२ ॥
 अद्य स्थपात्राणि निरीक्ष्य तूर्णं दृशं भृश निन्युरिमे यदोर्ध्वम् ।
 तद्गऽधिशिव्यं प्रतिपद्य गव्यमसूचयंस्तद्ग्रहणाक्षमास्तम् ॥३३ ॥
 समूहपीठस्थित-पार्श्वभित्ति-त्रिपत्कवाहुस्थिरवत्तत्त्वामम् ।
 स्वय शशीवोदयशैलशृङ्गं^२ समाभरोह वज्रराजसूनुः ॥३४ ॥
 निदाघतापार्तमिवासिताङ्ग समीरपाणोऽर्ध्वफण भुजङ्गम् ।
 चलाचलाशो नवनीतपात्रे, न्यवेशयत्पाणिमुदङ्गुलि स ॥३५ ॥
 गृहेऽतिभीमे तिमिरतिरेकादयत्नदोषांकृतशैस्तुभोऽसौ ।
 वयस्यक्रीशप्रकराय दातु-मचूचुरद्रव्यमपव्यपायः ॥३६ ॥
 उपागता द्वारि कुतोऽपि तावद्, ददर्श दूरादुपनन्दपत्नो ।
 अशेषमारोदपहृत्य गत्वां, स्वयं सखिभ्यो वितरन्तमेनम् ॥३७ ॥

१. उन्ने० ।

२. इत ढपमायुगम्

अवेक्ष्य ता मङ्क्षु भयेन दूरं, सहायवालेषु पलायितेषु ।
 स केवल साहसिकः पुरस्ताद्-विनीतवतद्विजिगीषयाऽस्थात् ॥३८ ॥
 विलोक्य लुण्टाकमिम पुरस्थं, प्रभावतीप्रेमपरिप्लुतान्त ।
 प्रकाशयन्ती कृतक प्रकोपं, जवात् सकम्प करयोरगृह्णात् ॥३९ ॥
 तवाङ्ग ! माता कलहायमाना, न जातु या विश्वसितीतरोक्तौ ।
 इद तदादाय शठं हठात्वाममूमपालब्धुमह व्रजगमि ॥४० ॥
 इतिब्रुवाणा मधुसूदनं सा, पिधाय बद्धाञ्जलिमञ्जलेन ।
 वज्रेश्वरी जेतुमना विवादे, द्रुतं तदीयायतन निनाय ॥४१ ॥
 हरिस्तु गोष्पा वत नीयमानस्तदात्मजाकारमकल्पयत्स्वम् ।
 हिया गुरुणामवगुण्ठितास्या, न सा तदाऽदोऽवजगाम किञ्चित् ॥४२ ॥
 प्रतीहि भो स्व तनय गृहाण, प्रविश्य शून्यं सदनं मदीयम् ।
 अकारि सम्भूय समैः सुहृद्भिः, दिवाऽपि सद्यो वत येन चौर्यम् ॥४३ ॥
 उपद्रुतास्त्वतनुजेन शधत्, किमेवमेव व्रजवासिनोऽमी ।
 व्रज पुरस्कृत्य गवा व्रजन्तु, व्रजेरवरि ! क्षिप्रमितोच्छसि त्वम् ॥४४ ॥
 तवात्मजस्येत्यभिहापराधान्, जनाः कथंवा कति वा सहन्ताम् ।
 निवारयाद्यापि तदेनमाय्यं^१ ! न चातिवेलं हि शिवाय किञ्चित् ॥४५ ॥
 उपप्लवैरस्य तवाङ्गजस्य, व्रजे चिरादुद्विजते न का वा ?
 नहीदृशो दुर्विनय परस्या, क्वचिद्व्रसूदुर्ललितोऽस्ति बालः ॥४६ ॥
 इतिव्यतीते सुरभौ पिकीव^२ क्रुधाऽतिरूढाः शरमुद्रिरन्ती ।
 निज मुत सा वत नन्दपत्नी^३ तदात्मजस्यैत्र धियोपनिन्दे ॥४७ ॥
 उवाच ता मन्दमिदं यशोदा, स्थितिं कुत प्रलतमां जहासि ।
 यवीयसि ! प्रेयसि परय यातस्तव भ्रमोऽय कतमोऽद्य जात ॥४८ ॥
 निजेऽपराधेऽपि विशिष्य मह्य, चिरादुपालम्भभरं ददत्या ।
 त्वयैव चण्डि ! व्रजमण्डलेऽस्मिन्, नवीननीति प्रकटाकृताऽहो ॥४९ ॥
 क्रुधाऽन्धया गाढगृहीतपाणि, तथा स्वकीयं सुनमेव नीतम् ।
 समीक्ष्य सर्वा-सहसा सहासा, प्रभावतीमप्रतिभामर्षु ॥५० ॥

१ अ० न्या० ।

२. उप० ।

३. धान्ति० ।

स्वमेव सूनुं धृतमोक्षगणा, गतोऽच्युतः क्वेति च चिन्तयन्ती ।
 अवाङ्मुखी पर्यदि वल्सवीनामभूदसौ विस्मयवासभूमिः ॥५१ ॥
 स्वकर्मणा तेन कृतानुतापा, यशोदयाऽनल्पदयार्द्रया सा ।
 विवोधिता, तामनुनीय भूयो, यथागत वल्सववल्सभाऽगात् ॥५२ ॥
 ग्रहीष्यसीत्य यदि वा पुनर्मा, तदा प्रपत्ये तव कान्तरूपम् ।
 इतीरिता मन्दसुतेन गोपी, पथि स्मित प्रीतिमती वितेने ॥५३ ॥
 अथान्यदाऽऽभीरकुमारजुष्टः कलिन्दजाकूलमुपेत्य खेलन् ।
 गवेपयश्चित्ररस विचित्र-प्रसादमादन्मृदमादिदेवः ॥५४ ॥
 अवेत्य तत्कौतुकिनः सहाया, स्वभावलोलाः पशुपालबालाः ।
 विहाय लीला हरिणप्लुतेन, वजाधिराज्ञी समया समीयुः ॥५५ ॥
 वितव्यं तेषां पिशुनप्रवृत्तिं विचिन्तयन्नुत्तरवाक्यमन्तः ।
 गतप्रभो भानुरिवास्तशैलं,^१ मुरान्तकोऽप्यायतन प्रतस्थे ॥५६ ॥
 निभाल्य सा केशवमन्तरेण, वजाभंकानापततोऽतिवेगात् ।
 अमङ्गलं किञ्चन तर्कयन्ती, श्रितत्वरा कातरधोरपृच्छत् ॥५७ ॥
 विमुच्य कुत्राच्युतमेकक मे,^२ शिशुं, समागच्छथ मद्भक्षु वत्साः ।
 विसृण्व्य वः पार्श्वचरं किमेनं, राठोविधि प्राप कृतार्थभावम् ॥५८ ॥
 तटे लुठन् वा तपनात्मजायास्तरस्विकल्लोलभरेण पूरे ।
 अलब्धविहाय्यकरावलम्बो, न्यर्थापि नून मम हन्त वत्सः ॥५९ ॥
 शिरीषकोपादपि कोर्मलाङ्ग, सदासदुत्सङ्गकृतप्रचारः ।
 इयद् द्रुत धायितुमक्षमोऽसौ, धुत्वं बभूवाध्वनि हा निरस्तः ॥६० ॥
 कराङ्गुलिं मे प्रसभं गृहीत्वा, प्रयाति कुत्रापि गृहाद्बहिर्गः ।
 वनान्तासङ्कीर्णतरं दधिठं, कथं स पन्थानमधैतु याल ॥६१ ॥
 इतस्ततः स्वायतनेऽपि धावन्तथा भृश भ्रानमश्नुते यः ।
 कथंनु निम्नोन्नतभूपदेशे, शिशुः प्रकृत्या चपलश्चलेत्सः ॥६२ ॥
 मुकुन्दमेकाकिनमेव बाल, विसृज्य दूरे मम सन्निधाने ।
 प्रजनतामागमन समेषां, न साम्प्रतं सम्प्रति साम्प्रतं वः ॥६३ ॥
 इयद्यशोदावचन प्रतीपं निशम्य विच्छ्रयमुखाऽर्भकाली ।
 स्वकीयभागः परिहर्तुकामा, बलं पुरस्कृत्य जगाद मन्दम् ॥६४ ॥

१. उप० ।

२. इतो भावप्लवने, काव्यलिङ्ग च ।

प्रसौद मातस्त्वमनिष्टशङ्का जहीहि जानीहि तमन्तिकस्थम् ।
 कृतावधाना शृणु तावकानामिहातितूर्णागमनस्य हेतुम् ॥६५ ॥
 कलिन्दकन्यापुलिनेऽधुनैव, त्वदात्मजन्मा वत न समक्षम् ।
 निवारकाणामवधीर्य वाचं, मुहुर्मृदं प्राशितवान्स्वतन्त्र- ॥६६ ॥
 इद निगद्य प्रतिपद्य मौनं, व्रजार्भका दण्डदिदृक्षयाऽऽसन् ।
 विलोकनं प्रस्तुतनिग्रहस्य,^१ प्रधानकृत्यं खलु सूचकानाम् ॥६७ ॥
 हितैपिणी दर्शितमञ्जुरोपा, भिया निलीन क्वचनास्पदे सा ।
 स्वरेण मेघध्वनिजित्वरेण,^२ तदात्मज तर्जितुमाजुहाव ॥६८ ॥
 उपेहि कृष्ण ! त्वरयेति मातु, निशम्य वाच कठिनस्वरा स ।
 स्वलद्गति वेंपथुमन्थराहो, नताननस्तत्सविधं प्रपेदे ॥६९ ॥
 भियोऽपि भीतिर्ननु यस्य कोपात्^३ कथाऽपरेपामथ जीविनां का ।
 अहो तदानीं पशुपालपत्न्याः, स चाप्यदभ्रं बिभयाञ्चकार ॥७० ॥
 जगत्त्रयाशास्यतमप्रसादः,^४ प्रभु,क्व सृष्टिस्थितिसहतीनाम् ।
 इयं क्व चाभीरकुटुम्बिनीभीरचिन्त्यभावा हि माहानुभावा- ॥७१ ॥
 विलोचने पाणिसरोरुहाभ्या परामृशन्त मुहुरुच्छ्वसन्तम् ।
 रुदन्तमाकृष्य करे सवित्री रूपेव पप्रच्छ मुकुन्दमुच्चै ॥७२ ॥
 उपेक्ष्य गव्यप्रमुख प्रभूत^५ सुधारसस्वादु गृहेषु गव्यम् ।
 रहो मृदं भक्षयतस्तवासावहो जघन्या प्रकृति कुतस्तया ॥७३ ॥
 सखण्डकूर्चादपि किन्वखण्डस्त्वया रस कश्चिदिहोपलब्ध ।
 यदीदृश वारयतामकार्य्यादकारि कर्णे न वच सखीनाम् ॥७४ ॥
 स्तनन्धयस्यापि युवानुरूपं,^६ तव स्वतन्त्राचरणं यदेतत् ।
 अदान्तदन्तावलसन्निभं तन्निरङ्कुशत्व कलभस्य नूनम् ॥७५ ॥

- १ अनुप्रासार्थान्तरन्यासौ ।
२. का० लि०, व्यति० ।
- ३ अति०, अर्थापतिश्च ।
४. विषमार्थान्तरन्यासौ ।
५. इतो भावध्वनयः ।
६. निदर्शनोपमे ।

अनार्यकार्यस्य फलं तथेदं,^१ द्रुतं ददे दुर्ललिताय तुभ्यम् ।
 यथा पुनर्नो नयमुत्तरेथा,^२ शमाय दण्डो हि समुद्भूतानाम् ॥७६ ॥
 प्रतिश्रुतिं ता निजनिग्रहार्थं निशाम्य भीतप्रतिमः स तस्याः ।
 रुदन्नयादीन्मभुसूदनो द्राङ् मया न मातः ! क्वचनाशिता मृत् ॥७७ ॥
 मयाऽसहायेन सरित्समीपे, पराजिताः केलिकलासु सर्वे ।
 अशक्नुवन्तः प्रतिजेतुमेते, मृषापवादं मम घोषयन्ति ॥७८ ॥
 सवित्त्रि ! को वा नवनीतवृष्टो, जनो जिघत्सेन्मृदमप्रमत्तः ।
 उदेति नातोऽपि यदि प्रतीतिस्तदा स्वयं पश्य मदीयमास्यम् ॥७९ ॥
 इतिस्फुटं तय्यमिवैष मिथ्या, व्रसञ्जनन्या निजगाद सम्यक् ।
 जनोऽपि जानाति मृषा प्रपञ्चप्रथा^३ पुनः किं जगतामधीशः ॥८० ॥
 वचोऽस्त्यर्लोकं किमु कैटभारेरुतापरेयामिति सशयात्सा ।
 दधाम चेतश्चपलं चिराय,^४ द्विपावगाहादिषु चारि सिन्धुः ॥८१ ॥
 उपस्थितद्वापर^५ - पौडनार्ह, क्षणेन निर्णयं परीक्षणं प्राक् ।
 सरोरुहं फुल्लमिवास्यामस्य, प्रचक्रमे व्यातमवेक्षितुं सा ॥८२ ॥
 ह्येः स्फुरद्-तगणाग्रत्तन्मान्, पयः कगान् पूर्वमसात्रदर्शनम् ।
 तुपारविन्दूनिव कुन्दकिङ्किद्विकसिपुष्पप्रकरावतसान् ॥८३ ॥
 जगन्मपत्वं कुतुकेन कामं, स्वकीयमुन्मीलयतो मुरारेः ।
 विलोकितं व्यातमुखे जनन्या, शनैरपर्यासितवृत्ति विश्वम् ॥८४ ॥
 चतुर्दशासी भुवनानि लोकेरदृष्टपूर्वाणि विलोकयन्ती ।
 शिशोरिहास्ये सहसाऽधिचित्रं^६ स्थितेवनिस्पन्दतमाऽऽप चित्रम् ॥८५ ॥
 वजाय राजीवरजः सुगन्धि-तरस्विकल्लोलभूर्जैरजस्रम् ।
 मुहुःस्वयङ्ग्राहमुद ददानां,^७ नदी बलिन्दावलनन्दिनी सा ॥८६ ॥

१. ध्वनिः ।
२. नीतिमुत्तङ्घ्य गच्छे । अ० न्या० ।
३. अर्था०
४. उप० ।
५. मराकः । इत उपमाद्वयम् ।
६. उल्लेखा ।
७. समासोक्तिः ।

दिवातुलायां व्रजगौरवाय,^१ प्रजासृजा भारमिवाहितं प्राक् ।
 विशालशृङ्गालिदरीपरीत, गिरिञ्च गोवर्धनर्मक्षतारात् ॥८७ ॥
 मुकुन्दकीर्तिस्तुतिव्यन्दिभाव-प्रनन्दिनन्दीश्वरपत्रिवृन्तम् ।
 सुखासिकामन्दिरमन्दिरायास्तदेव वृन्दावनमन्वयिन्दत् ॥८८ ॥
 क्रमेण गोष्ठ, भवन, पति, स्व, सुतं च त तत्र निभालयन्था ।
 सलीलमेव पशुपेन्द्रपत्न्या, बभूयुरस्तच ययुर्वितर्काः ॥८९ ॥
 किमु भ्रमोऽय न कुतोऽस्ति बाध-^२ ग्रह. परस्तात् स्थिरचेतसो मे ।
 न युज्यते स्वप्नदशा कथञ्चित्, प्रबोधमुज्जृम्भितमाश्रयन्त्या ॥९० ॥
 भवेन्मृपात्व.कथमेषु साक्षात्-कृतेषु वा वस्तुषु सुव्यवस्थम् ।
 मलीमसेऽस्मिन् व्यवधौ च तेषा, घटेत नापि प्रतिविम्बभाव ॥९१ ॥
 द्वितागृहीतेऽपि पदार्थसार्थे, तदात्मता सम्भविनी कुतो वा ।
 कथञ्चिद्वैक्ये पुनरस्य कस्मात्तथाऽवभासो युगपत्पृथक् स्यात् ॥९२ ॥
 न चित्रता व्यापृतिमत्सु युक्ता, नट विना नाट्यविधि कथ वा ।
 असां तदस्यैव शिशोर्महिम्नो, विकस्वर. कोऽपि नव प्रभाव ॥९३ ॥
 निरुद्धचित्रन्विदघ्नीयमाया, तनोति मे मोहलताप्रतानम् ।
 विलीनचन्द्राऽनवलक्षपक्ष-प्रदोपवेलेव तमोवितानम् ॥९४ ॥
 प्रसार्य सान्द्रां स्वयमेव माया, यदृच्छयाऽय शपयेदवरयम् ।
 पराजितामभोरुहनालसूत्रान्, क्षिणोति लूतैव वितत्य तन्तून् ॥९५ ॥
 अतोतयुद्धिप्रसरप्रभावो, विशुद्धचैतन्यमयोऽद्वितीय ।
 स्वभावमूढामवलामथो मा, दयादृशा परयतु विश्वनाथ ॥९६ ॥
 अपूर्वपूर्वाजितपुण्यपुञ्जं, ममातिवेलं चरितार्थयन्य ।
 अवातरद्गर्गगृहीतनाम्ने, नम परस्मै पुरुषाय तस्मै ॥९७ ॥
 अतिसरलनिसर्गा गर्गवाच स्मरन्ती
 भुवनवलयमस्य प्रेक्ष्य साक्षान्मुखान्त. ।
 विरततनुजयुद्धि शुद्धकैवल्यभावं
^३कुल्युगलयशोदाऽवोधितत्व यशोदा ॥९८ ॥

१. इत उन्नेक्षाद्वयानुनामा ।
२. इत समन्देहा ।
३. त्रिकुल शरारकुल च ।

विशदमुदितमात्रं तं विवेकं जनन्याः
 प्रसभमपनुत्सुः सत्सरोजप्रियोऽसौ ।
 सुरभिरिव तुषार^१ क्षिप्सुर्कोस्रवृद्धि
 तनयमतिमतीतान्यप्रतीति व्यतानीत् ॥९९ ॥
 अथ झटिति सराङ्ग कृष्णमङ्गे निधाय,
 वज्रपुरपुरहृतप्रेयसी वीतसंवित् ।
 स्मित-विलसितमुग्ध दुग्धमापाययन्ती,
 पुनरपि वत साऽभूद्भूरि वात्सल्यभूमिः ॥१०० ॥
 अथ 'मायादेवी'-सुकृतिपटलीमौलिमहित-
 प्रथी-'विद्यानाथ'-प्रभव-'वदरोनाथ'-रचित ।
 यतिं षष्ठः सर्गः^२ 'सुरभि'-विवृतिज्योयसि ययौ
 महाकाव्ये श्राव्ये कविसदसि राधापरिणये ॥१०१ ॥

इति श्रीराधापरिणयमहाकाव्ये कृष्णामङ्गे विश्वप्रकाशोनाम
 षष्ठः सर्गः सम्पूर्णः ।

१ उपमा ।

२ सुरभिनाम्नो रसमञ्जरीव्याख्या ।

अथ 'यमलार्जुनमोचनो' नाम

सप्तमः सर्गः ॥

गोकुलेशवनिताऽथ^१ जातुचिद्, गेहकर्मसु नियुज्य किङ्करी ।
मूर्त्तिरध्यवसितेश्वरस्थित, निर्ममन्थ कुतुकात् स्वय पय ॥१ ॥
क्षीमनीलघनवाससी वहि-र्भूय तद् भुजयुग घनोपमात् ।
तप्तहेमरुचिर चिर चलद् वैद्युतीद्युतिमतीत्य दिद्युते ॥२ ॥
बन्धुजीवरुचिबन्धुकञ्चुके, मन्थनाच्चलदद कुचद्वयम् ।
पद्मरागमणिसम्पुटे स्फुरच्चक्रवाकमिथुन व्यधादध ॥३ ॥
वेल्लनात्सुमसमूहमुत्सृजत्रेतदीयकचसञ्चयोऽश्रयत् ।
वारिविन्दुनिकर वृहत्तर मुञ्चतो नवघनस्य मञ्जुताम् ॥४ ॥
तत्र ताण्डवितकुण्डलद्वयी-रत्नभाच्छुरितगण्डमण्डलम् ।
पुण्डरीकमिव चण्डदीधिति-द्योतपिण्डपरिमण्डितं बभौ ॥५ ॥
सन्निखात^२कुटरानुपद्भिणी, गर्गरी^३-निहितमन्थचालिकाम् ।
कर्कशा दलिततालवृत्ताजां, रज्जुमुज्ज्वलयशा यशोमती ॥६ ॥
आचकर्ष जलजातकोमल-स्वीयपाणियुगलेन सा चिरम् ।
अञ्जसाऽभ्यसनमेव^४ कारिषु, प्रायशो जनयति प्रगल्भताम् ॥७ ॥

-युग्मकम् ।

भूषणप्रकरशिञ्जितैधितः, चञ्चलीकृतपय स्वनोजित ।
अत्यशेत नववारिदध्वनि, धीरधर्षररव स गार्गर ॥८ ॥
कङ्कणक्वणनतालदायिना, मन्थतो करयुगेन^५ गोरसम् ।
गोपिका पिकविकस्वरस्वरा, बालकृष्णचरितं चिरं जगौ ॥९ ॥
रक्तकृष्णजननी-कराङ्गुली-कान्तिशालि-पृथुमन्थतल्लज ।
लग्नाविद्रुमलत सरस्वतो, मन्थने परिजहास मन्दरम् ॥१० ॥
क्रीडनानि मुरमर्दनस्तदा, प्रस्तुतानि सखिभिर्विसृज्य सः ।
मातरित्यनुपद वदन् क्षुधा, तां सुधाग्रयपयसे समाययौ ॥११ ॥

१. सर्गेऽस्मिन्पान्थं यावद्रथोद्धताच्छन्द ।

२. मन्थरज्जुवन्धनयष्टिः ।

३. मन्थनभाजनम् ।

४. क्रियाम् ।

५. गन्धम् ।

उल्लसत्स सहसा तदीक्षणाद् घोषराजवरवर्णिनीमनः ।
 पूर्णाविम्बरजनीसुहृत्समुज्जृम्भणादिव^१ नदीशजीवनम् ॥१२ ॥
 कीमलस्मितविलासलक्ष्यया, वीक्षयैव जननीमनः क्षिपन् ।
 आददे चटुलवेष्टितश्रलत्-क्षुब्ध^२-मन्धिशयनः प्रसह्य सः ॥१३ ॥
 सा बुभुक्षितमवेत्य बालकं, साध्वसाद् द्रुतमपास्य मन्यनम् ।
 सादर भुजयुगेन वल्लवी, सान्त्वयन्त्यनु तमङ्कमानयत् ॥१४ ॥
 गोरसेषु विविधेषु सत्स्वपि, स्तन्यपानरसिकोऽवलम्ब्य ताम् ।
 दर्शयन् क्षुधमनामयः पयः, प्रेमपाति पुरुषोत्तमः पपी ॥१५ ॥
 पाययन्त्यमृतसोदर पयः, प्रेक्ष्य तस्य मधुरस्मित मुखम् ।
 घोषराजमहिषीं पुरातन मन्यतेस्म फलितं निज तपः ॥१६ ॥
 नाद्भुतं यदवलोकयन्त्यमुं, किञ्चिदन्यदपि नैव साऽन्वभूत् ।
 स्निह्यति स्वतनुजं भृश प्रसूः प्राकृतेऽपि किमुतेक्षरे पुनः ॥१७ ॥
 तावदुच्छ्रितमभूदधिश्रित, क्षीरमन्तरितदर्वि दूरतः ।
 अञ्जसाऽऽप्तयहुर्वै भवाप्तगी-^३स्त्यागिरागिजनमानसं यथा ॥१८ ॥
 वल्लवी तदवलोकनोत्सुका, द्राद्घिनरस्य सत्प शिशुं ययौ ।
 जातिसिद्धसमया यतोमति, नै जहाति जनमुन्नतावपि ॥१९ ॥
 आन्तरद्विपददृष्टमयम्, कार्यमानववपुः परिग्रहात् ।
 आसमाद तदनादरोद्भवा, रुद् सुकेतुतनयेव राधिवम् ॥२० ॥
 ईशणो मुररिपोरिह क्षणे, शोणिमानमलभूहतुस्ततः ।
 भानुभानुचयचारुचुम्बनात्, प्रौढकोकनदकुड्मले यथा ॥२१ ॥
 गव्यमेव सदपि प्रियं ततस्तद्व्ययादतनु कोपयाम्यमूम् ।
 साम्यसूयदिदमध्यवस्यता, माधनेन विदधे विडम्बना ॥२२ ॥
 कौशलेन तदुत्तूलोपरि, न्यस्य पीठपटलं स्थितस्ततः ।
 कैकिकीशपशुपासनालकान्, हर्षयन् स तु ववर्षं गोरसम् ॥२३ ॥
 न्युब्बहैमकस्तारालिनिस्सरत्, क्षीरनिर्झर परोऽहर्त्वरम् ।
 भूरिमेरुशिखरस्त्रलतर-सोतसो धुसरितोऽद्वितीयताम् ॥२४ ॥

१. समुद्रजलम् ।

२. मन्दनदण्डम् ।

३. अञ्जनाऽनापामेनाञ्ज बहुवैभवं येन, स चासावाधानां हितानां गिरस्त्यागो धनमदादुल्लङ्घको रागी जन इत्यन्वयः ।

ये नितान्तनवनीतलोलुपा, भ्रेष्ठगोपशिशवो महासव ।
 असगोऽथ खलु तन्मनोरथ, लीलयैव भगवानपूरयत् ॥२५ ॥
 मर्कटं प्रकृतिवल्गुभि सम, प्राज्यभोज्यमुपलभ्य पेशलम् ।
 सम्मदेन ननुतुः कलापिन कं न नन्दयति वाञ्छितागमः ॥२६ ॥
 सन्तुतोप न रुपाऽऽकुलोऽखिल, गव्यमव्यवहित वितौर्य सः ।
 स्वैरमत्र तदमत्रसहितं, मार्तिकी यदचिरादचूर्णयत् ॥२७ ॥
 सिद्धमिद्धदहने ससम्भ्रमा, मङ्क्षु दुग्धमवतार्य साऽऽगता ।
 वीक्ष्य गोरसदशां पलायितं, मार्गयन्त्यकलयत्तमन्यत ॥२८ ॥
 व्यक्ततत्कृतककोपविभ्रमा, गोपपुङ्गववधू. कृतश्रमा ।
 चक्रपाणिमरिचक्रशातिनं, वक्तुमित्थमुपचक्रमे तत ॥२९ ॥
 दुर्विनीत । सखिभि. समं शटैरेवमेव बहुगव्यलुण्ठनात् ।
 पीडयन्निखिलगोकुलौकसो, निश्चित^१ त्वमभवो जनार्दन. ॥३० ॥
 भाण्डमण्डलमुदस्य खण्डयन्, भूरिगव्यमवलुण्ठय दण्डभृत् ।
 चण्ड ! कल्पयसि कीशतुण्डसात्, क्रीडन न^२ तदसातुपद्रवः ॥३१ ॥
 इत्थमुप्रतरतर्जनोक्तिभि, दूयमानमवधूय सा सुतम् ।
 गव्यलोपभृशकोपधूपिता, निग्रहीतुमनु यष्टिमग्रहीत् ॥३२ ॥
 आत्तयष्टिमवलोक्य मातर, द्राक् पलायत तथा यथाद्रुतम् ।
 धाविताऽपि पशुपालवत्सभा, धर्तुमात्मजनुष न चक्षमे ॥३३ ॥
 स्वेदविन्दुभिरवेत्य तामथ, श्रान्तिभाजमनुकम्पया पुर. ।
 तस्थिवानभिनयन् भियं पुन, लोचने परमसां न्यमोलयत् ॥३४ ॥
 केशवस्य नयनाम्बुजद्वय, तारकालि, ^३मृदुपक्षमकेसरम् ।
 सञ्जुकोच सहसाऽञ्जदौचिती, नन्वतन्द्रमुखचन्द्रसन्निधौ ॥३५ ॥
 नन्दसुनुवदनामृतहृदे, कुन्तलप्रकरशैवलादथ ।
 नेत्रमीनमिथुन ध्रुव चिर-क्रीडनरलथतराङ्गमस्वपत् ॥३६ ॥
 मुद्रितासितसरोजसुन्दरं, माधवाक्षियुगलं निर्माहितम् ।
 भूद्विरेफततचुम्बित चिरात्र प्रसूरजनि भौतमस्फुटत् ॥३७ ॥

१ दौक्षितोक्तौ निरक्तपलङ्कार ।

२ प्रदिनेष इतिप्राञ्च ।

३ नागैकानिर्धूमरो यत्र ।

मीलिताक्षमथ वीक्ष्य तं भिया दण्डमुग्रमण्डहाय वल्लवी ।
 वत्सलाऽपि तु विनेतुमच्युतं, तत्र शास्तिमपरा परामृशत् ॥३८ ॥
 धावनातिशिथिलाद्भवत्सरो, वल्लवी हरिगुणानजानती ।
 स्नेहभ्रशमितपूर्वमप्यमु, दीनयन्मुमथ बन्धुमंहत् ॥३९ ॥
 बालिकाभिरुदिताश्रु वारिता, तानवेन तरुणीभिरर्थिता ।
 तर्जिता च जरतीभिरप्यसौ, नैव दुर्ग्रहगिरैरवातरत् ॥४० ॥
 क्षीरकण्ठसुतबन्धनोद्यता, कुर्वता हितनिवारण वृथा ।
 गोपिका विपुलकोपिका ददी, स्त्रीस्वभावकठिनत्वसस्तवम् ॥४१ ॥
 रश्मि रश्मनसा तथाऽऽयतो, योजितो यदपि बन्धुमात्मजम् ।
 किन्तु तादृशशमकर्मणः, सङ्कुचत्रिव तनूवभूव सः ॥४२ ॥
 सूचयन्निव विरागवोधयोरत्यय वजमर्हापयोपित ।
 द्राघितोऽपि स गुणो हरेः सितावद्गुलीयुगलमानमौननत् ॥४३ ॥
 योजयन्त्यपि समस्तमोकसो, दीर्घदामपटल पुन पुनः ।
 तावती त्रुष्टिमपोहितु चिरादक्षमाऽतिविपसाद वल्लवी ॥४४ ॥
 मातरं मुराभिदोहिताहते, दूयमानमनस विभावयन् ।
 द्राक् तनूकृततनूरुचाऽसितस्वदशुणेन यशसाऽप्यभूत्सितः ॥४५ ॥
 यद्विवृत्तधरणीपयोमहो-मातरिश्वगगनाभ्यपि क्वचित् ।
 नैव बन्धुमुचितानि,^१ किपुनः स स्वय प्रकृतिमुक्तिभृद्विराट् ॥४६ ॥
 यस्य नास्ति परमार्थतो वपुः, का कथा परिमितेस्तथाविधे ।
 माधवे किमिव बन्धनं, प्रसूरज्ञतावित्तसित तदप्यधात् ॥४७ ॥
 आयसैरपि न शृङ्खलोत्करै, र्यस्य सम्भवति जातु बन्धनम् ।
 बन्धुमर्हति कथं तमीश्वरं, दाम नाम कुशकाशनिर्मितम् ॥४८ ॥
 किन्तु चित्रमयचेष्टितैर्भृशं, भक्ततुष्टिमभितोऽस्य तन्यत ।
 भक्तिपाशमहिमा महानहो, यद्वन्ध दृग्गोचरः स तम् ॥४९ ॥
 दाम तामरसलोचनोऽम्बया, शम्बकैर्कशहटा निवेष्टितम् ।
 त्रिभ्रदभ्ररुचिरप्रभोऽभव-त्रिगुणोऽपि सगुणो जनार्दनः ॥५० ॥
 निग्रहाय नियता यशोदया, रज्जुरुज्ज्वलरुचिः पुरः कटेः ।
 तस्य तपतपनीयमेखला-मज्जिमान्मुरुमज्जसाऽहरत् ॥५१ ॥

१. योग्यानि ।

वन्धशुल्क^१-मपि माधवोदरे, ततुरीयबलिभासमासदत् ।
 अतिक्रमिपि महोयस्त्राश्रिये, दुर्जर विपमिव स्मरद्विष ॥५२ ॥
 पद्मगर्भमृदुलाङ्गमर्भक, सा नियम्य दृढदर्भरश्मिना ।
 गव्यसङ्कलननिर्भरोत्सुका, दुर्भरे समददा^२-दुदूखले ॥५३ ॥
 बन्धन स्वजनयातनोद्धृती, सत्वरस्त्वजगणत्र केशव ।
 इष्टकार्यनिरत कदर्थनं, मध्यवृत्तमनुसन्दधाति कः ? ॥५४ ॥
 नारदोदितमनुस्मरन्नसौ, मोचनाय धनदात्मजन्मनो^३ ।
 तामवेत्य भवनाद्विनिर्गतामाचर्कप रभसादुलूखम् ॥५५ ॥
 कंटभक्षणकूटकोविदो, रज्जुवेष्टितकटिश्चलन् बभौ ।
 धुब्धतामिव गतोऽन्धिमन्थने, मन्दरोऽहि परिवीतमेखल ॥५६ ॥
 हेलया कलितसागराम्बरा-मण्डलस्य कृशयाऽग्रदष्टया ।
 आदिदैत्यदलनस्य तस्य क, स्यादुलूखलविकर्षणे श्रम ॥५७ ॥
 सानुकल्पमपि रहसाऽनु तच्चालयल्लयवशादुलूखलम् ।
 निस्सरसार सदानादनगतुरो नृत्यमिच्छुरिव नन्दनन्दन- ॥५८ ॥
 यामुनेऽथ पुलिने चिरन्तनी, तौ विशालव्रिटपां महोरुहौ ।
 आससाद रिपुसादसादरो, वारणप्रसृमरार्तिवारण ॥५९ ॥
 यौ^४ पुरा सुराभिसारसम्भृते, वारि वारिजमुखीभरुक्षितौ ।
 राजराजतनुजां नयोत्सृजां, प्रस्खलद्रसनभूषणसजां ॥६० ॥
 सौरतश्रमविनोदनोदयत्-केलिकर्ताकृतृपां मुहुर्मुहु ।
 सेवितासवकृतान्धभावकां, भावकां मदनवंभवस्य गौ ॥६१ ॥
 वासितानुगतितत्परीं^५ मुहु, भ्रन्तिहस्तसलितार्द्रपुष्करौ ।
 वारणाविव चिर निरङ्कुशां, दानिनां सकटकां विजहन् ॥६२ ॥
 गच्छन्ता निरकटवर्तिवत्सनां तद्विलज्जचरितावलोकनान् ।
 नारदेन कृपिनेन शापत, पादपत्नमचिरादवापितां ॥६३ ॥
 भान्दचरपरि धानसम्भ्रम-क्लान्तयोवतनते प्रसीदता ।
 तेन कृष्णपदमर्शनं ययोस्तापनाशनमुदीरित पुन ॥६४ ॥

१ रज्जु ।

२ धयन्व'र' ।

३. इन पद्याना मदान्वय ।

४. कामिना योगिन् चरिणी च । पुंवर पच शुण्डामुख च । अङ्कुरा शामेन शुण्डि । दान त्यागो मदधारा च । कटकां वलयो गजभ्रपोलक्ष ।

तापवर्षहिमवातपीडया, ताववेक्ष्य धृतभावविक्रियो ।
 केशव कृपणवत्सलस्तदु-द्धारणे व्यधित न क्षणात्ययम् ॥६५ ॥
 स्थूलमूलयुगरुद्धमुद्धत, कर्पताऽतिरभसादुल्लुङ्गलम् ।
 मध्यगेन निजगार्थयोर्द्वयो, पातिता भगवता यमौ द्रुमौ ॥६६ ॥
 अप्रयासमुदगास्यशाखिना वर्जुनीं दनुजतर्जनो जवात् ।
 सख्यतः स्वयमत पराभवात्, कित्रेश्वरमृतावमोचयत् ॥६७ ॥
 मङ्क्षु दिव्यवपुणी तु पूरुषी, निर्गती पतितपादपद्मयात् ।
 तौ ददर्श नलकूबर मणि-म्रीवकञ्च बलिबज्जनश्रुत ॥६८ ॥
 पादपद्मजपरागसङ्गाद्येन गौतमवधूकृता शिला ।
 अद्भुताय जगतो भवेत्कथ, तस्य भूरुहसुरात्मजीकृतिः ॥६९ ॥
 श्रीमुकुन्दवदनेन्दुदर्शन-स्फोतगीततम-सम्भदोदयात् ।
 विस्मृतस्वपरदु खसम्पदा, तां क्षण जडतयाऽऽश्रितौ पुनः ॥७० ॥
 चेतना द्रुतमुदुह्य गुह्यकी, सासलोचनसरोरुहौ रहः ।
 वीतमान-महिमानमादरात्, सप्रणाममिदमेनमूचतु ॥७१ ॥
 गर्हितेन्द्रमणिवर्हर्भालये, स्वर्णवर्णमदमर्दिवाससे ।
 काकलीष्टमुरती-विलम्बिने कामपस्तु वनमालिने नमः ॥७२ ॥
 त्वामवेत्थ पुरुषं गुणात्पृथक्, वापिता जनितशब्दवासना ।
 रागसांक्ष्य-विकलक्रिया विभो ! देहिोऽप्यमृतमापुरद्भुतम् ॥७३ ॥
 क्लेशकर्ममुखदोष-दूषितैस्त्रामशेषपुरुषं रसनिधम् ।
 योजयजितसमाधि-निर्वृता, योगिनस्तु कलयन्ति सन्ततम् ॥७४ ॥
 अक्षपादनयकोविदेस्तथा, वीक्षितस्त्वमसि तत्त्ववेदिभि ।
 लीलर्यव जगतः प्रवर्तक, किञ्च नाथ ! दयया निवर्तकः ॥७५ ॥
 स्वैरिण नियतसद्गुणाष्टकं^१ विश्वयोजमदितश्रुति विभुम् ।
 भ्रान्तिहीनममृत न्यस्तपयस्त्वा तमेव कणभक्षपक्षगा ॥७६ ॥
 वृत्तपूर्वमभित श्रुतिव्रज, खण्डकल्पविगमेऽनुशिक्षयन् ।
 त्वं प्रपञ्चविषयव्यपाश्रयो,^२ जमिनीयमतपण्डितैर्मतः ॥७७ ॥
 घृह्य सच्चिानन्द-लक्षणं, माययाऽपिहितमद्भय विभु ।
 धृतभावि व्रितथे भवे भवान्, व्यासदर्शनविशारदैर्जगौ ॥७८ ॥

१. युद्धाच्छायत्समरित मह्युवादि पञ्चकम् ।
२. मन्त्रसप्तर्षिव्रितयोऽपवर्ग इति मीमांसकाः ।

व्योमकेशवपुपोऽन्तमुद्यतो, व्योम केशव । विगाह्य नागमः ।
 देवविस्मयपरम्परा नवामित्यनन्त ! किमु सूयते नवा ? ॥७९ ॥
 गृधराज-गणिका-गजद्विजास्तारिता मुररिपो ! पुरा यया ।
 नाथ ! नूनमधुनाऽपि ता भवान्, पाति दीनकरुणकतानताम् ॥८० ॥
 अन्यथा कथमथापथेतयोरावयोरवितथांतथास्थितिम् ।
 अरलयामपि वृथाकथाप्रथा, पूतनाक्लथन^१ ! सर्वथाऽकृथाः ॥८१ ॥
 आवयोरनभवादिनो प्रभो ! जाड्यकृत् समुच्चिनो विमुद्ध्योः ।
 धर्षिणाऽपि विवुर्धर्षिणा कृतो, निग्रह^२ परमभूदनुग्रहः ॥८२ ॥
 प्रष्टया तव चिरादविद्यया, नर्तितो जगति रङ्गमण्डपे ।
 योक्ष्य कौतुकनिधे ! क्रिमद्य वा, त्वं प्रमद्य समुर्पि दृक्षथम् ॥८३ ॥
 ज्ञानवानपि विचित्रविभ्रमा, कस्त्यदीयकुहनाविडम्भनाम् ।
 त्वत्कृपामगृण्यदृग्विजृम्भणात्, प्रागतित्रमिनुमोक्षरः पुमान् ॥८४ ॥
 ता स्वकीयमुरपक्षपातितां, नूनमद्य करुणार्णव । स्मरन् ।
 दुष्क्रियापरिणतात् प्रसह्य नो शालजन्मनिगडादमूच ॥८५ ॥
 आवयो र्मतिविलोलेपट्पदी, त्वत्पदाम्बुजपरागरागिणी ।
 देवदेव ! परमेश्वर ! प्रभो ! विश्वकिशुकसुमात्रिवर्तनाम् ॥८६ ॥
 कत्रापि नित्यधनर्नारदे हरे !^३ स्थैर्यशालिचपलाऽवलम्बिते ।
 लग्ननिश्चलतयकावलीं चिरं, चातकीभवनु चेतनाऽऽवयोः ॥८७ ॥
 नाथ ! पाहि कृपया यथाऽत्र ते, मायया दुरवयोधरूपया ।
 द्राडिनगृह्य जगदम्बुर्धा पुन, र्मज्जिर्ता नहि भवेव नक्रया ॥८८ ॥
 आवयोरहह मोचनाय य, स्वीचकार यत ग्रन्थनं स्वयम् ।
 तस्य नो भगवतः कृपानिधे ! दाम्यमस्तु भवतो भवे भवे ॥८९ ॥
 इत्थमत्र परिणूय माधव, यक्षरक्षितनयो प्रमोदिना ।
 तत्रिदेशमपलेस^३-माप्य तौ, जग्मनु र्जनककेत्रन जवान् ॥९० ॥
 निष्पभा प्ररदितस्वनाकुला, स्वप्रवामविकला गतोत्सवाम् ।
 तौ चिरेण जननीमित्रालकां, लब्धदिव्यविभवावगप्यताम् ॥९१ ॥

१. क्लथन हिम्सा ।

२. पुन, व्यति० रूपकानि० प्रैपामि ।

३. लेख्यम् ।

गुह्यकेशगृहमभ्युपेतयोः^१ केशवस्तवयरा गिरस्तयोः ।
 भक्तिभूषणभृतामरोरम-त्रिमरं शुचि मनो मनस्विनाम् ॥१२ ॥
 सत्रिशम्य पतनो रथोद्धताः शास्त्रिनो कुलिशदुर्लभा रुतीः ।
 कृष्णवरासविरोपशङ्कया, वल्लवा. मललना. परापतन् ॥१३ ॥
 तेऽवगत्य शिशुमरडलानदा, माधवस्य तरुयुग्मपातनम् ।
 दिव्ययो पुरुषयोरथोद्भव, वन्दनञ्च भृशमद्भुत दधुः ॥१४ ॥
 क्रीडनव्यमनभाञ्चि शाबकं, मातृकल्पितकटोरशासनम् ।
 सुश्रुवांस्त्वरितमेत्य ता भृश भर्त्सयन् ब्रजपतिस्तदाऽबदत् ॥१५ ॥
 हन्त ! धिग्विशदवाच्यसारयुग् -गर्गमोश्रवणजागृतावपि ।
 सर्वतोद्यदनुभावभूमिने,^२ केशवै हृदयनंद्रमुद्रणम् ॥१६ ॥
 कर्कशा दृपदूतोऽप्ययस्तनो,^३ वासवायुधमितश्च ते मनः ।
 यद्व्याधापि नवमोतकोमले, निग्रहोऽत्र विषम स्तनन्धये ॥१७ ॥
 दुर्विधेन निधिवद्विधौ शुभे, यमनोरथशरं रुपाजितम् ।
 योगिभिः स्तुतमनेकथा तु तत्, पुत्ररत्नमवमन्यमे कुतः ? ॥१८ ॥
 मर्दवार्दितमृगालकन्दल,^४ क्वेदमोयमुदयत्प्रभ वपुः ।
 एवमुज्झितकूपे ! कटोरया, वन्यन क्व विषम वरत्रया ॥१९ ॥
 इति निजवधूमत्याचाराद्रिगर्हयता चित्त-
 टपरुपहृदा नन्देनाङ्गे जवाद्रधिरोपितः ।
 विक्रमितमुखो दीनोद्धर्ता विमोचितयन्धनो
 व्यतनुत ततः-कृष्णो दामोदरेति नवाभिधाम् ॥२०० ॥
 अयं 'मायादेवी'-सुकृतिपटलांमौलिमहित-
 प्रधी 'विद्यानाथ'-प्रभव-'वदरीनाथ'-रचितः ।
 बुधरलाच्यो राभापरिणयमहाकाव्यघटको
 निसर्गश्रीः सर्गः परिणतिमत्रापन्मुनिमितः ॥१०१ ॥

इति श्रीराधापरिणयनहाकाव्ये कृष्णाङ्गे धमलाजुर्नमोचनो
 नाम सप्तमः सर्गः सम्पूर्णः ॥

१. विरोधालङ्कारः ।
२. विरोधाभासो, ध्वनिश्च ।
३. गगलङ्कारः ।
४. विषमः ।

अथ 'वकविध्वंसो' नाम

अष्टमः सर्गः ॥

अथ^१ दनुजपरम्परोपसर्गास्तनुजजनुर्दिवशाद्दसाय घोषे ।
व्यतनुत हितमन्त्रण स्वकीयैः सहसहसा हितभोरभोरनाथ ॥१ ॥
द्रुतमुपगतवत्सु तत्रिदेशात्पशुपवरेषु जरतरेषु सायम् ।
रहसि हसितवैजयन्तशोभे, व्यधित सद. सद्ने प्रसद्य नन्दः ॥२ ॥
निभृतमिदमुवाच गोष्ठपालो, विपुलविवेकयशोवयोगुरूणाम् ।
स्पृहयन् वचनाय आलिशोऽय, सदसि कथ प्रथम भवादृशानाम् ॥३ ॥
अखिलमवयता पर गिर व, कलयितुमेव ममाभिधानमार्दा ।
तपतपनखराशुतापिताना, स्तनितमिधाम्युधरस्य वर्हिणानाम् ॥४ ॥
प्रसभमनुदिते विमर्शशक्ति-प्रतनुतयोदयभाजि पूर्वपक्षे ।
प्रकटनपटुता तथोपगन्तु, प्रभवति ससदि कोटिरुत्तरा किम् ॥५ ॥
तदिदमवहिता विविच्य यूयं, वदत, यदत्र समाहृतं मत व ।
अगणितविपदो वसेम गोष्ठे, किमुत पदान्तरमाश्रयेम सांम्यम् ॥६ ॥
इदमिह न विशिष्य वर्णनीवं, ननु निक्टे तदुदन्तवेदिना व ।
विदधति कति कैतवेन दैत्या, शिशुनिधनाय यदुल्बणानुपाधीन् ॥७ ॥
इतिमितमभिधाय वद्धर्माने, पशुपतावुपनन्दनामधेय ।
सपदि नयविचक्षण. समीक्ष्य, प्रगुणतमायतिमाजहार वाचम् ॥८ ॥
विनयमसृणमेतदुक्तमेव, प्रथयति वल्लवनाथ ! तावकीनम् ।
विपदुपनमनेऽपि देवयोगात् परिणति- भव्यपरम्पराविकासम् ॥९ ॥
अनुमनमिदमेव न समेषा, प्रचुरमवेक्ष्य दुरात्मनां प्रचारम् ।
^२त्रिषयदत्तयुगे ग्नय परस्तात्, पशुपपुरन्दर ! यद्भवानवादीत् ॥१० ॥
कुटिलमार्तनिमृष्टकालकृटा, कपटपटुर्वत पृतना प्रविष्टा ।
शकटमपि तत पपात रक्ष, प्रकटमनिष्टमियेष^३ चक्रवात ॥११ ॥
परमभिपतनेऽपि दानवानामभिमुखर्दववशादशातमोदान् ।
नियतमयमरधादक्षार्ताजा, रिपुवलय दलयन् सहात्मनाऽस्मान् ॥१२ ॥

१. इन ९८ श्लोक यावन्तुमित्यापाठन्द ।

२. विशय मराय । दल कोटि ।

३. त्गावर्त ।

यदपि सुखमियन्त्यहानि जग्मुः स्वयमसुराश्च मृषोद्यमा विनेशु ।
 उचितमिह तथापि किनु तूष्णीं समयरयप्रतिपालनं प्रभो ! नः ॥१३ ॥
 त्यज्जन्मभजनस्य^१ चापि नूनं, स्वजनशिवं समभोःसुभिर्विधेयम् ।
 प्रसरति परमापदां प्रवाहे, ब्रजवलयेऽश । वदन्ति नीतिविष्णाः ॥१४ ॥
 सपदि तदपहाय घोषमेतं, दनुजगतागतदूषित समन्तात् ।
 परिकरमखिल समुह्य वृन्दा-विपिनमुर्षतु शिवाय गोपवृन्दम् ॥१५ ॥
 समिति समुदिता हितानुपद्म स्फुटमुपनन्दवचोऽवधार्य सर्वे ।
 युगपदतिमुदोऽनुमन्वतेस्म, ब्रजवसते परितर्पेव गोपाः ॥१६ ॥
 उदर्याशखरमञ्जति ग्रहेशे, तदनु परेद्यवि नित्यकृत्यमुक्ताः ।
 ब्रजपरिवृढभद्रभीहमाना, झटिति महावनमत्यजत्रभोराः ॥१७ ॥
 पृथुकुचविगतत्वय-प्रवाहं, सरणिरजोब्रजमार्द्रता नयन्त्यः ।
 निविड्निनदन्दिभद्रवत्सा, प्रययुरलङ्कृतधेनवः पुरस्तात् ॥१८ ॥
 शिशुविगतवयःकलत्रमित्रं, सममसमद्रविणाः प्रतिष्ठापनाः ।
 स्वजनविरहवेदनासहत्व-व्रतमिव रुद्धमदर्शयत्रभोराः ॥१९ ॥
 घुरि निहितपुरोहिता रथस्था, द्रविणपरिच्छेदरक्षणात्तशस्ता ।
 ततघनसुपिरादि तादयन्तो, वसतिवियोग-शुचाऽऽपिरे न गोपा ॥२० ॥
 कलत्रजितकूजिता पिकाना हरिचरितानि कलत्रसु कीर्तिवित्ताः ।
 प्रवहणवत्सवक्रदत्तताला, प्रजगुरभोरनतभ्रुवो गर्भारम् ॥२१ ॥
 बहुविधकलगीतवाचनादो, विमत्सदुकूलविभूषणाभिरामः ।
 तनुभृदिव महः स दर्शकाना, श्रुतिनयन सुखयन् यथा समाज ॥२२ ॥
 अविदितगमनश्रमाः प्रमोदात्, सपदि सलोत्तमतीत्य मार्गशेपम् ।
 वनमनुगिरिराज^२-माश्रयाहं, तरणिसुतापुलिनादलोक्रयस्ते ॥२३ ॥
 सुलभसतिलशष्पमृदशाखा-प्रसव्नमद्दरणोरुहं विशालम् ।
 अत्रधगतस्त्रलच्छलप्रवेशं विपिनमथोपययुः प्रशान्तसत्यम् ॥२४ ॥
 विविधध्विकचपुष्पशाति वृन्दा-वनमतिमञ्जु निरूप्य गोपदर्याः ।
 विफलमकलयन् स्फुटं विधातु, दिवि नवनन्दनिर्मितिप्रयत्नम् ॥२५ ॥
 प्रमुदितमनसो निभाल्य शश्वद् घनसुषमासुख-भारुताम्युते ज्ञाः ।
 प्रवव्रजनिवर्त्रे निर्मानकल्पैरथ वसति समकल्पयत्रभोराः ॥२६ ॥

१. पूर्वपुरुषनिवामन्धानम्य ।

२. अनुगोवर्षनम् ।

झटिति सितदले प्रयाति वृद्धि, ननु धनुराकृतिरेव शीतरश्मिम् ।
 इति पशुपकुल तथाविधं स्व नगनिकटे घटयाम्बभूव वासम् ॥२७ ॥
 अचिरविरचितो विशालयानै, हंरिततृणे विपिने सितोवजस्तै ।
 अजयदभिनवोदय सुधाशो, नभसि नखक्षतनिर्विशेषविम्बम् ॥२८ ॥
 अधिगिरमथ नन्दराजधानी, नृपवृषभानुपुरञ्च तद्विवर्तौ^१ ।
 अनुदिनवलमानमानकोशां, त्रिदिवरसातलमत्सरादिवास्ताम् ॥२९ ॥
 फणिभवनमधो विवेश लज्जा-विवशमलं पतयातु विप्रकृष्टम् ।
 लघु सुरपुरमप्यगच्छदूर्ध्वं ध्रुवमदसीय-तुलाऽधिरोहकाले ॥३० ॥
 तदवाधि मदमूहिरे चमर्य^२-ध्रुपलदृशां घनवालसहते वा ।
 इह ददृशुरुपेत्य वल्लवीनां, वरनयनान्यलकांश्च नैव यावत् ॥३१ ॥
 मृदुसरसतृणान्यवाप्य शश्वत्, प्रमदभर दधतीषु गोषु गोषा ।
 अभिनववसतां पुराणयोयादपि विपुल सुखमज्जसाऽन्वभूवन् ॥३२ ॥
 गिरिगहनकलिन्दजा-तटानामनु कलयन् कमनीयता कदाचित् ।
 सखिषु निशमयत्सु हृष्टचेता, हलधरमग्रसरो हरिर्वभाषे ॥३३ ॥
 मृगमदकुसुमांपधीविशेष^३ परिसरमध्यशिखासु वासिनोऽस्मिन् ।
 शिखरिणि चिरवद्ववासयोगात् सुरभिपदं सुरभिर्नु तात !लेभे ॥३४ ॥
 विविधमणिमरोचिजालसङ्गात्, कुवलयप्रासलरोचिरेपशंत ।
 नमुचिदमनचापसत्रिकर्षा- दिव नववारिधरो मनोहरो न ॥३५ ॥
 वनमपि किसलं कुतोपि रक्त क्वचन सुधाधवल विकासिकारं ।
 क्वचिदतिहरितं तृणंनवीनै, परिणतपत्रगणं परत्र पौतम् ॥३६ ॥
 क्वचिदिह रसलम्पटोऽतिगुञ्जन्, प्रचललताञ्जलताडितोऽपलज्ज ।
 भ्रमति मधुकरोऽभितो विचिन्वन्, विकचतरुप्रकरे चिराम्बरन्दम् ॥३७ ॥
 क्वचन पततिनिर्झरोऽद्रिशृङ्गात्, स्फटिकशितोपरिहारसारकान्ति ।
 सलिलकणगणैर्यत स्फुरद्भि, प्रभवति नोदयितु तपेऽपि ताप ॥३८ ॥
 चिरविरहितवस्तुभा कुतश्चित्, क्षणमवलोकितुमन्तरध्वगानाम् ।
 रणरणक-मल तनोति यूना, तरुनिलयोन्मदचौरिका-^४ निनाद- ॥३९ ॥

१. विवर्तं वारणविषममन्तान्कार्यम् । महावन-त्यागान्तर कियनि दिनानि वृन्दावनान्ते मरैव न्युच्य नन्दो नन्दीधरगिरौ वृषभानुर्वरसानुगिरौ च निवाम पृथगकल्पयत् ।
२. गोविशेषा हरिण्यश्च ।
३. यथामह्यम् ।
४. झिल्लौरव ।

रसति सरसिजेषु सारसाली, क्वलितकेसरसुस्त्रय कुतश्चित् ।
 अनुनयमनपेक्ष्य यत्प्रणुत्रा, स्वयमुपगच्छति भामिनोयुवानम् ॥४० ॥
 क्वचन कलितयन्धुजोवगन्ध, सरजसलोध्रमरन्दविन्दुवाही ।
 विकसितफलिनोपरागयोगाद् वनमनुवासयति स्फुटं नभस्वान् ॥४१ ॥
 शिशिरयति वनं कुतोऽपि वारस्तुहिनगिरेरिव सत्वर प्रयातः ।
 शिथिलयितुमलं यतो न कुञ्जे, दृढपरिरम्भममर्त्यदम्पती स्तः ॥४२ ॥
 सरसिजमुच्चुकुन्दकुन्दचूत-व्रततिशरीरपकदप्यमज्जुगुणं ।
 अनिशमिह राम विक्रासशीलं, रचयति भूषणमादराद्वनश्रीः ॥४३ ॥
 इह विटपभुजाऽलिनादगीता, स्तवकगुरुस्तनभङ्गुरा सलास्या ।
 किसलयमृदुलाघरा रति नो वततिततिर्वितनोति पुष्पिताया ॥४४ ॥
 मुकुलविलसितास्तु शाखिनोऽस्मिन्, पिककलकूजनमज्जुलाक्ष शाखा ।
 अपि पिककलकूजिन सरागं, युवजनमानसमोहनश्च रागः ॥४५ ॥
 इयमपि सरितावरा सवृन्दा-वनगिरिपुङ्गवमङ्गमेन धन्या ।
 विलसति विकचारविन्दवृन्दा, क्षितिरमणोकवरीव भानुकन्या ॥४६ ॥
 विरचितनवकज्जलव्रजरी-कुटिलकटाक्षततिक्षणाक्षिपद्भिः ।
 कुयलयनिर्करस्तारङ्गसङ्गाञ्चपलतरेरियमेति लक्ष्यलक्ष्मीम् ॥४७ ॥
 कुवलयवलय स्फुट जलेऽस्या, ध्रुवमतगन्तुमल न कश्चन स्यात् ।
 तरणिकिरणपिञ्जराः परागच्छुरितमदो यदि केसरास्त्यजेषुः ॥४८ ॥
 प्रतिपलमनुमज्जतामर्षा-प्रसन्नान्तरधावनादिवास्याः ।
 अलिकूलमलिनाऽपि किन मूर्ति, सृजतिवलिन्दकुलातिचन्द्रकीर्तिम् ॥४९ ॥
 धवलतमतया पयोऽवलेपच्छिदि नवनीतत्रिडम्बिनि प्रदिम्ना ।
 सुराभिणि पुलिने पतङ्गपुत्र्या, न च न सुखं विहरेम तात नित्यम् ॥५० ॥
 इयदनुजवयोऽभिरामभावं, प्रथितकुनृहलमाकलय्य राम ।
 स्वयमपि मुपमा क्रमादमीषा, सतृपद्गङ्गाजलिना पिवन्न तृप्त ॥५१ ॥
 निखिलसखिसमन्वितां ततस्तां, क्वचन वने, गिरिगहवरे कुतश्चित् ।
 क्वचिदपि यमुनातटेच नित्यं, विरचयत स्म विचित्रयाललीताम् ॥५२ ॥
 मधुभिदमथ हन्तुमुग्रगन्तुं बकमनुग श्रुतचक्रवातघातः ।
 यमसदननवातिथि स्वसारं, परिचरितुं प्रजिघाय चासुरेश ॥५३ ॥

पशुपवसतिमन्यत प्रणीता, प्रणिधमुखादवगत्य सत्यसन्धः ।
 विपुलितवक्रविग्रहः क्षणेन, क्षपयितुमच्युतमाससाद घोषम् ॥५४ ॥
 उपसि सपदि भोजिता प्रसूभिः, वंजपतिसद्य समेत्य गोपडिम्बा ।
 सहलधरमतत्वरन्मुकुन्द, वनभुवि चारयितुं विहृत्य वत्सान् ॥५५ ॥
 कतिचन कवलान् वलाज्जनन्या, वलसचिवो हरिराशितः कथञ्चित् ।
 झटिति धुरि निधाय तर्णकाली^१-मनुयमुनापुलिन तत प्रतस्थे ॥५६ ॥
 पथिमधितमनो भवाभिमान, सहचरनर्मवचोविनोद्यमान ।
 समुदमसृजदोक्षिणोऽधमान^२ क्षपणचणो गुणसम्पदाऽसमान- ॥५७ ॥
 अधियमुनमपो निर्णोय हृष्टा स्वयमनुवत्सतराश पाय यन्त ।
 ददृशुरकृशकायमायताग्र वक्रमसुर पशुपार्भकास्तमारात् ॥५८ ॥
 शिखरमिव गिरेस्नुपारभासो, विक्रटमदूरचर निरीक्ष्य रक्षः ।
 हरिहलधरवर्जमर्भसङ्घो, भृशमभवन्नजिज्जीवने निराशाः ॥५९ ॥
 विशकलितवृहत्प्रपञ्चचञ्चु, वकदनुजस्य शिरोधरामपाराम् ।
 ध्रुवमतिविभियाद्यमोऽपि पश्यन्, सरलतमा कतभास्तु गोपपोता ॥६० ॥
 उडुभिरिव सुधानिधि वयस्यै, वृत्तमपि त परिचित्य भाविशेषं ।
 ग्रसितुमिव तमोग्रहः कराल, पतदसुरो रभसेन संन्यकृशत् ॥६१ ॥
 शिशुपु विपुलसाध्वसेन जाड्य, समनुभवत्सु च शालभञ्जिकावत् ।
 कृतपवनजयाद्रयादरगृहणादकुटिलचञ्चुपुटेन केशव स ॥६२ ॥
 झटितिघटितचञ्चुकोटियुग्मो, दनुजपुरन्दर-किङ्करस्तरस्वी ।
 द्विजमिव दमनो द्विजिह्वराजे गिलितुमसावुपचक्रमे मुकुन्दम् ॥६३ ॥
 जठरदहनजागरुकःकील-क्षुदपनयं हितमौशितुश्च कर्तुम् ।
 द्रुतपथगिलतो गलेऽस्य सोऽस्थाद्गरलमिवाग्निभयं पुरा पुरारे ॥६४ ॥
 विक्रटवक्रविधुनुदाननान्त, निपतति पूर्णकले मुकुन्दचन्द्रे ।
 अनुगपशुर्पाडिम्भकेरवालीव्यसनतमोदलिताऽभवद्गतश्रीः ॥६५ ॥
 अवनिविल-^३ विशालकण्ठनाल, गिलितुमहो न शशाक पक्षिरथ ।
 रजनिमुखतमोवदाशु काम-प्रकटितवहिमवैभव तदङ्गम् ॥६६ ॥

१. तर्णका वल्गा ।
२. अनरशवटम् । यमवम् ।
३. अवनिविल पानालम् ।

अतिहुतवहदेह तेजसाऽऽस्यं, भृशमसुरस्य तथा ददाह कृष्ण. ।
 निगममिव महर्षियाज्ञवल्क्य, स्वयममुगेप यथोज्जगार सद्य. ॥६७ ॥
 कुलिशशकलतीक्ष्ण-चञ्चुकोदया, हरिमसुरापसदो मदोद्धतोऽहन् ।
 न खलु विफलतां गतेऽपियत्ने, विरमति सज्जनवाधनानृशस ॥६८ ॥
 प्रखरनखरचञ्चुकोटिघाता, वपुषि शिरीषसुभोपमेऽसुरारेः ।
 शुचिरुचिमिव कच्छसन्निपाता, वक्त्रधसत्वरता मनागधिक्षन् ॥६९ ॥
 यदचलमनसो हरेस्तदीया, विदधुरहन्तुदमन्तकः क्षमान्तम् ।
 दरमपि तदलशि नैव केऽश्रिद्, रिपुहननात्परमन्वमायि पश्चात् ॥७० ॥
 द्रुतमयमवगृह्य तस्य चञ्चु, शयपुगलेन विदारयन् सलीलम् ।
 तमतुलितबलो वस्तानुजन्त्या वकमकरोत्सहवर्तिन भगिन्या. ॥७१ ॥
 वक्रकिशसनदर्शिनो विमाना-दमृतभुजोमुदमुज्ज्वला प्रपन्ना. ।
 कुसुमसमुदय ससाधुवादा, हरिमुपलक्ष्य निचिक्षिपु प्रतीक्ष्यम् ॥७२ ॥
 भगवति बकरक्षसा निर्गीणे, समजनि यत्सुहृदा विपादकूटम् ।
 विजयिनि तरसा तदेव तस्मिन् प्रमदभरत्वमुपाजगाम तूर्णम् ॥७३ ॥
 बलसुबलमुष्टा ययस्यवाला, सजलदृश-पुलकाचितप्रतीकाः ।
 नन्विकजयसनाथमात्पनाथ, युगपदुपेत्य निकामपालित्तिङ्गु. ॥७४ ॥
 त्रिपुरजिदसुराकृत सुहोत्र, सभदि सुरोऽजनि कृष्णसन्निकर्षात् ।
 रजतमपि रसानुलेपजन्यं, भवति पुन कनककृशानुसङ्गात् ॥७५ ॥
 वक्त्रविदलनविक्रमं मुरारेरनुपदमेव समे समेत्य गोष्ठम् ।
 चकितनकितमर्भका गुरुणा, धुरि मधुर सविशेषमाशशसुः ॥७६ ॥
 पृथुककश्चित्तमाच्युत चरित्रं, व्रजनिलयाः प्रणयान्निशम्य सम्यक् ।
 क्षणमुदितमिदम्हत्वयोधं व्यधियत वत्सलतालताप्रतानैः ॥७७ ॥
 गिरिविपिनशिखागु जानु बाले, प्रसरति भानुमतो मयूखजाले ।
 वकरिपुरथ वत्सचारण्यो, सत्त्रिनिबहानुगतो वनान्तर्मपीत् ॥७८ ॥
 शिखिनमनुननर्त तेषु कश्चित् पिक्रमपरः कलकृजितैरजैपीत् ।
 अधिलमनुजुगञ्ज लीलयान्यो, वक्रगिजगाय परश्चिराय दध्यौ ॥७९ ॥
 अनमयदपरो स्नेशभेकान्, द्रुतिरभसादनुपुलुचे प्लवङ्गन् ।
 मृट्टमृदुलगिरा परास कौरान् द्विरदवरेण समं जगाम चान्यः ॥८० ॥

१. श्रीकृष्णवन्धुगंडे गर्गिनमिदम् ।

२. तस्य पातदम् । प्रति ।

अरण्यदितरोऽतिमञ्जुवेणु श्रुतिमृदु कश्चन शृङ्गमेव दध्मी ।
 प्रतिकृतिमपरो हसन् वभाषे, सपदि पर करतालिङ्गा तथाऽदात् ॥८१ ॥
 हरिणमनुचकार लोलदृष्ट्या कलरवहुङ्कृतिमादृतोऽन्ववादीत् ।
 विमलकलरवैर्जहास हसान् प्रतिनिदानशपन्मुदाऽतिरिक्तः ॥८२ ॥
 इति विविधविचेष्टितं व्रजेष्टं, कुतुकिनमग्रचरं विनोदयन्त ।
 नृपमिव सचिवास्समन्वगच्छन्, प्रणयवशाशिशशबस्ततो मुकुन्दम् ॥८३ ॥
 पृथुकविलसितानि तानि कंस-प्रहितभुजङ्गमदानवोऽथ दृष्ट्वा ॥
 निभृतमुदितमत्सरो विहन्तु, तनुमतनु प्रथयन्नगच्छदारात् ॥८४ ॥
 सहजयुग-^१ विनाशनिष्क्रयाथो, तदनु स तद्विपिनाध्वसन्निधाने ।
 चरममिव समाधिमादधान, श्वसनशमादतिनिश्चलत्वमूहे ॥८५ ॥
 उपनतमधमन्वितार्थसञ्ज्ञं हरिकवलीकृतये विकारिसितास्यम् ।
 अहितमहिनतुं तमन्तिकस्थं, व्रजशिशव पुनरन्यथैव जन्तु ॥८६ ॥
 स्थिरविवृतधुतप्रयासविश्व-प्रसनसमर्थमुखं तदीयकायम् ।
 अपिहितमुखकन्दरं गिरीन्द्र, क्षणमवधार्य ययुःक्षण किशोरा ॥८७ ॥
 कलयत सुहृदो वतात्र शैल, वशिक-विचित्रवृहद्वरीसनाथम् ।
 जलधररुचितुङ्गशृङ्गमारा-दपरिचित वनदेवतानिकेतम् ॥८८ ॥
 भुजगति पुनरायतोऽयमद्रि विवृतमुखीयति कन्दरोऽस्य नूनम् ।
 रदततिरिव भाति कृटराजी, विमृततरा रसनायते च पद्या ॥८९ ॥
 सकुतुकमिदमुत्सुका वदन्तः, प्रणयभरेण मिथो गृहीतहस्ता ।
 कनकगिरिगुहामिवाकृत्वाहा, प्रविविशुरास्यमथास्य गोपडिम्भा ॥९० ॥
 अनुपदमखिल वयस्यवृन्दं, फणिमुखगर्तनिशति वीशमाण ।
 व्यधित वकरिपुस्तदाशुमुक्ते- रनुपममांपयिक सहप्रवेशम् ॥९१ ॥
 हतनिजसहजद्वये व्रजेन्दी, सपरिकरे मुखकोटरं प्रविष्टे ।
 दशनकुलिशकुङ्कुनाय वेगा- दघटयदोष्टपुटं हठेन दैत्य ॥९२ ॥
 प्रलयनिशा नु धोरकरमले वा, किर्माधसुपुप्ति रसातलेऽथवा स्मः ।
 इयद्विह कवलीकृतारतदानी, किमापि न योद्धुमशक्नुवन् सखाय ॥९३ ॥
 नगरि खलु जहत्सु जीवनाशा, त्रिपमविरक्त्यथनादमीषु कृष्ण ।
 प्रयभमशरारो विभ्रन्न सार्द्धं, ^२ नदमुभि रात्मसखुंश्चनिर्गतोऽभूत् ॥९४ ॥

१. पुनना वन्द्य ।

२. सहो ।

जहुरिह शिरानो विप्रेण नासूम्नदमृतधर्पिनिरीक्षणेन गुप्ताः ।
 शशिमणिसरमौकुत्राः पतद्वा, न हुतभुजा विमृञ्चन्ति चिद्विलासान् ॥१५ ॥
 अनुविदग्धे दनुजः प्रियम्य जिणो, हँरिरितिनाम न केवलं स वभे ।
 अपिनु सुरचमूनिक्वामकाम्या-दवहननादहभिन्वमप्यवाशीत् ॥१६ ॥
 मृनिमपि सहसा विहन्त्यर्थाय, जगति जनम्य यदायनामधेयम् ।
 स्वयमिह म चिगानथावमेक, यदि हतवान्^१ कतमाऽम्बु तेन कीर्ति ॥१७ ॥
 निधनसपयमन्निधानभाज, कलगपुषो यकविद्विष- प्रसादात् ।
 द्रुतविरहितभौमभोगभोग, प्रकटमयोऽप्यनयो यमूव दैत्य ॥१८ ॥
 मानन्द सकुतूहल मर्चाकत परयत्पु देवेषु त्त-
 ज्योति विध्वविमार्चयामुसशिर पूर्वाचलामोदितम् ।
 सद्यो बालममाजदृक्मरसिजश्रेयो समुद्राययद्,
 भाम्बद्विम्बमिवाप्युदेऽसिततर्मा कृष्णं तत प्राविसत् ॥१९ ॥
 अय 'मायादेवी'-सुकृतिपटलीर्भौलिमहित-
 प्रभोविशानाथप्रभव- 'वदरीनाथ'-रचित. ।
 ययो राजम्यानानुज-निमृति^२ राधापरिणधे
 महाकाव्ये सर्गो द्विरदपरिमाणः परिणतिम् ॥२०० ॥

इति राधापरिणयमहाकाव्ये 'वकविद्रावणो'
 नामाष्टमः सर्गः सम्पूर्णः ।

१. व्याजोक्तिः ।

२. राजम्यानप्रस्थान नाम खण्डकाव्यम् ।

अथ 'वत्सप्रमोषो' नाम .

नवमः सर्गः ।

श्रीकृष्णोऽथ प्रातराशान्निवृत्तो, वृन्दाटव्यां तर्णका^१-क्षारयिष्यन् ।
सधौचः^२ स्वानञ्जसैवाजुहूषु, यत्राशासो वादयामास वशोम् ॥१ ॥
वेणुस्वान मञ्जुमाकर्णयन्तो, मध्याह्नाश वाससादाय सर्वे ।
पूर्णानन्दास्तूर्णमुन्मुच्य तर्णान्, प्रापुर्नन्दद्वारमाभोरडिम्भा ॥२ ॥
हम्बारावैरुत्सुतैः पार्श्वमर्शैः, स्निग्धातोःकैरग्रतश्च प्रयाणैः ।
यात्रांत्सुक्य दर्शयन्तो नितान्तं, श्रीवत्साङ्कपर्यवेष्टन्त वत्सा ॥३ ॥
चित्राकल्पैर्द्वारि सम्भूय मित्रैः, प्रस्थाप्याग्रे वल्लभं वत्सवृन्दम् ।
प्रष्टं प्रेम्णा रोहिणेयं च कृत्वा, आयात्सीलालोलुपो बालकृष्णः ॥४ ॥
दृष्ट्या सारारब्धपीयूषवृष्ट्या, हृष्ट कुर्वन् वात्सक सन्निकृष्टम् ।
वाल्लभं गे नद्धमालं, समन्ताद् बद्धालाप प्रीतिमद्वाऽच्युतोऽधात् ॥५ ॥
नृत्य गत्यैवाचरन्तो विचित्र, नन्दग्रामान्निस्मृता गोपबाला ।
सौधोत्सङ्गादङ्गनाभि सलील दृष्टादृष्टि चोरयामासुरासाम् ॥६ ॥
गायन्तस्ते रागमाश्रित्य रम्यं, मन्दं मन्दं वादयन्तश्च वशोम् ।
अभ्यर्णस्थोत्कर्णगोकर्ण^३-वर्गे, मार्गेऽकुर्वन्नृतसुकां राजहसोम् ॥७ ॥
श्राव श्राव कृष्णवर्शानिनादं, दर्श दर्श तन्मुखाम्भोजशोभाम् ।
व्यावल्गन्त शाद्वलेषु प्रकामं वत्साक्षेरुः प्राप्य वृन्दावनान्तम् ॥८ ॥
शाखारुढः कोऽपि कौशानुकार, दोलालीला कथनात्म्य वल्लीम् ।
गुच्छैरच्छेर्मण्डन च प्रवालेशक्रे कश्चित्पु गोपालबाल ॥९ ॥
भान्त्वा भान्त्वा तर्णकाक्षारयन्ती, लक्ष लक्ष कान्तकान्ताग्लक्ष्मीम् ।
मित्रालापं शश्वदामोद्यमानी, सानी काम चेरतु रामकृष्णौ ॥१० ॥
विष्वग्वत्सान् रक्षितु सञ्चरिष्णुस्तत्रादभ भाम्यतामर्भकाणाम् ।
सौरिस्तार्परिपद्मरकन्दभान, ववत्राम्भोजं विद्रुमाभा बभार ॥११ ॥
यामे प्राचि प्राप्तसताविरामे, वत्सग्रामे पातुकामे च तोयम् ।
कृष्णग्रण्योऽरण्यत्रीशवितृष्णा, जग्मु कृष्णामाशु बाला सतृष्णा ॥१२ ॥

- १ तर्णका वन्या । इत आत्भ्य ९० इनोक. यावच्छालिनोच्छन्द ।
- २ महापान् ।
- ३ गोकर्णो मूर्णवशेष ।

वृन्दारण्यान्नर्गता गोपडिम्भा, गम्भीरे ते सैकते सञ्जरन्तः ।
 नव्याम्भोदश्रेणिभासोऽर्कजाया, दूरात्पूरालोकनेनैव हृष्टा ॥१३ ॥
 स्वैरं दूरादागतोऽनन्तरात्मा^१ वीचिस्पर्शो यामुनो गन्धवाहः ।
 प्राहणे सद्योव्यध्वसञ्जारलब्धां, स्वान्तैः साक कस्तान्तिमेपामहापीत् ॥१४ ॥
 उत्पुच्छामाः सन्नदत्क्षुद्रघण्टाः, पश्चाद्भावत्पालका स्तब्धकायाः ।
 वत्साः प्रत्यासेदुरालोक्य नीरं, तीरं छायाशालि कालिन्दिकायाः ॥१५ ॥
 कृष्णाकूले शीतले शाखिमूले, तोयं पीत्वा सूपविष्टा वयस्याः ।
 श्रीदाभाद्याः कौतुकोदञ्चितास्ते, हस्तग्राह व्याहरन्नन्दसुनुम् ॥१६ ॥
 त्वत्सम्बन्धादात्मसौभाग्यगर्वं, विभ्राणाऽलं फेनपुञ्जच्छलेन ।
 अप्युच्चैःस्थां स्वर्गगङ्गा हसन्ती, कालिन्दीय त्वा हरे ! सन्निधते ॥१७ ॥
 कृष्णामेना कृष्ण सावर्ण्ययोगादुत्प्रेमाण सौकरस्वेदपूर्णाम् ।
 तोलेनाराद्धीचिहस्तेन गाढा-श्लेषाय त्वामाह्वयन्ती प्रतीमः ॥१८ ॥
 निर्व्यापाराऽनन्यचिन्ताविशङ्का, त्वा ध्यायन्ती कीटवदभृङ्गरूपम् ।
 नून धन्या कृष्ण ! मार्तण्डकन्या, त्वत्सारूप्य श्रीपते ! साधु लेभे ॥१९ ॥
 अद्भूतस्याः सैकतच्छयनेद, सूक्ष्मंभाति क्षौमशुभ्रोत्तरीयम् ।
 यस्यान्तःस्थो हंसराजोरवात्मा, प्रीणात्यस्मान् किङ्किणीनिस्वनोऽयम् ॥२० ॥
 व्याकोशेयं किञ्च कल्लोललोला, पश्य स्वाभिन्नायतेन्दीवराती ।
 प्रीतिस्फोतां चञ्जलां कज्जलाक्तां, त्वय्येतस्याः स्पर्धते दृष्टिपालीम्^२ ॥२१ ॥
 भानुस्तोत्रंस्तापित रवं मयूखैः प्रान्ति शान्ति वखाप्यनाप्यापहस्त-
 ध्वस्तस्तम्भः पश्य नून निगम्य, शेते शीते यामुने वारिपूरे ॥२२ ॥
 पुत्रीमेनां विप्रयोगेण खिन्नागांक्रन्दन्ती स्फुरधारानिनादः ।
 प्रत्यासन्नो वत्सलः सान्त्वयिष्यन्, मध्येपूरं तेजसां राशिरारते ॥२३ ॥
 न्यकृत्त्याशु ध्वान्तरूप प्रतीपं भूय, स्वोयं व्योमराज्य भयाप्तम् ।
 एतत्पुत्री वस्तुमागादिवाकैः, प्रायः सर्वं भुश्रवा बन्धुवृदिः ॥२४ ॥
 व्यक्तामोदाः श्मेरस्तत्राब्जवक्रा, स्पृष्ट्वाऽतृप्यन् पद्मिनी द्राक्कराग्नौ ।
 नन्वेकान्तरश्लेषमारा विधातुं कृष्णापूरं प्राधिशद्वासरेश ॥२५ ॥
 प्रत्युपेयु प्रत्यह ये मयूखैः, ध्वान्तिस्तोगा भास्वता पीतपूर्वी ।
 धाराकारास्तीव्रतापाद्विस्तीनास्तेऽम्ना कृष्णाकैतवेनाविरासन् ॥२६ ॥

१ अत्रिल ।

२ 'एतस्या इयमिन्दीवराती त्वयि विद्यमाना दृष्टिपाली स्पर्धते' इति पश्य । - सम्पादक ।

शास्त्रिवाते विस्मिते वीक्षमाणे, हुङ्कुर्वाणे शिक्षके चालिवर्गे ।
 पद्मव्यूहे यामुनात्सङ्गफुल्ले, क्रीडत्येषा ही^१ ! दिवाश्री सवित्रा ॥२७ ॥
 वालेनेव प्रौढिमाश्रित्य येन, प्रायश्चक्रे पश्चिनीपालिकेलि ।
 वस्वाद्द्वयोऽपि भाजमानस्तथोच्चं, सोऽय कुर्यात्किं न तारुण्यपूर्णः ॥२८ ॥
 मित्रम्यैक मित्रमेतत्सरोजं साक तेन प्रातरुल्लालसोति ।
 साय म्लानि याति यच्चानपेक्ष, दु खे सौख्ये तुल्यवृत्तिर्हि मन्त्री ॥२९ ॥
 आरूढोऽय व्योमसौधोत्तमाङ्ग लोकाचार लोकि, तु लोकसाक्षी ।
 तोक्ष्णानशून् कि न दत्त्वा सहस्र, दिव्याक्षीणि क्षिप्रमादित्सतीन्द्रात् ॥३० ॥
 एतन्मित्र । त्वद्रूपु स्वेदविन्दून्, मुग्धाकारन्दुग्धभासो दधानम् ।
 व्यक्तमुक्ताविभ्रत वाहिवाह, जित्वा धत्ते निष्प्रतिद्वन्द्वलक्ष्मीम् ॥३१ ॥
 सङ्कुच्याराट्ङिभ्रमूले पतन्ती, श्छयालोल्लास्तामसो भानुभीता ।
 आवृण्वाना मर्षयन्तोऽतितापं, वृथा नून शिक्षिता दीनरक्षाम् ॥३२ ॥
 सन्तापेन व्याकुल तिग्मरश्मे, पश्येदानी विश्वमेतत्समस्तम् ।
 जृम्भन्तेऽमू कोमलास्त्वम्युजिन्यो, नूनं योषा सर्वथा नाथ ! वामा ॥३३ ॥
 इत्यत्रमालापसक्तानराक्तान्, ज्ञातुम्यालाजग्नि-^२कालातिपातम् ॥
 स्तोक कृष्णस्तोककृष्णप्रधानान्, गेयाचारस्तान् प्रणयेवानवोचत् ॥३४ ॥
 पर्यन्तेऽस्मिन् पावने पूषपुत्र्या प्राज्यच्छायं पादपैरस्ततापे ।
 कीरश्रेणीपक्षभाक्षेपदक्षे, स्वैर वत्सा शार्दूले नश्चरन्ति ॥३५ ॥
 आयातेय विञ्ज मध्याह्नवेला, खेला तावत्तिष्ठतु प्रस्तुता न^३ ।
 मित्राणि प्राग्भोक्तुमेवारभध्वं, मूल ह्याहुः कर्मणा दुष्टद्विरामम् ॥३६ ॥
 इत्याकर्ण्य प्रेमपूर्ण वचस्ते, तत्राशादे मञ्जुलशलक्षणशादे ।
 कृष्णातोरैऽयत्नलभ्याच्छनीरे, कृष्णादेशात्प्रावृत्तन् भोक्तुमर्भाः ॥३७ ॥
 पत्रावत्यामञ्जुलां प्राविण्य वल्के, मृत्पात्रे वाऽमी यथास्वानुकूल्यम् ।
 नानास्वादान् भोज्यवस्तुप्रकारान् कृष्णेऽध्यक्षे पर्यविशन्त^३ वाताः ॥३८ ॥
 कश्चित्तेषां शकुलीराद मृद्वी, मृद्वीकाद्यं पूरितान् कोऽपि पूषान् ।
 अन्यो धन्य खण्ड खण्डरहीन, रम्यगवादासद्भिर्हयङ्गवीनम् ॥३९ ॥

१ अत्याश्रयम् ।

२ जग्निर्भोजनम् ।

३. परिचिन्तु ।

एको लाजान् खण्डमिश्रानजलं, कशिद्वाञ्छाभृद्गुडाक्तं करम्भम् ।
 कृष्णाजाजीहिह्रुशुण्ठीप्रधानं, पूर्णं पौलिं वेपथारैस्तथाऽन्यं ॥४० ॥
 शीघ्रद्राक्षाशर्करानारिकेली-खजूराद्यै रचितं सौरभाद्यम् ।
 रथामाक्रीय पायस स्वादु शूरो, भुञ्जानोऽन्यो भीमर्मत्रीमवापत् ॥४१ ॥
 प्रक्रम्यात्तु कूर्चिकामेव कश्चित्, प्राभूर्नैव त्यक्तुभावृत्ति लुब्धः ।
 को वा लोके चेतन प्राप्तमिष्टं स्वव्यापारादञ्जभा ह्यतुमिष्टे ॥४२ ॥
 सलिहान्य सद्रसाना समष्टिं, तुष्टो बाल स्वाध भूयो रसालाम् ।
 एकरवादा दुर्लभामलामात्र, तुच्छामच्छात्मा मुधामप्यवेदीत् ॥४३ ॥
 पीत्वाऽदभ दग्धमेतेषु कोपि, स्तच्छाभासच्छयना निर्जरीयम् ।
 धन्यमन्य दभयोयूपपानादुच्चैरास्यो वृत्तहास्यो ददर्श ॥४४ ॥
 विन्य चान्द्र भूरिपीयूषसान्द्र, बारवार देववहैयलब्धम् ।
 ब्रूतेऽभूत मञ्जुपञ्च फल लम्बित कश्चिज्जन् ब्रूयन्नतूयत् ॥४५ ॥
 सुव्याहाराहारसूक्तेषु तेषु, स्वाध्यक्षेणु प्रन्तभूमौ चरन्तः ।
 वत्सा दूर शण्डलोभेन नीता, नञ्जे जय्या ह्यान्तरा षट् सपत्नाः ॥४६ ॥
 प्रत्यग्र प्रागद्भुत कोपलाङ्ग प्रत्यग्र ते शार्द^१-मासादयन्तः ।
 वेधोवाञ्छापूरणायैव तर्णाः, सद्योऽमुञ्चन् बालदृगोचरत्वम् ॥४७ ॥
 पूर्वं व्यालाद्वाधन बालकानां, पश्चाद् दृष्ट्वा रक्षसस्तस्य मोक्षम् ।
 धातुङ्घिते प्रादुरासीद्विरुकीं, हेतुव्यूहे सत्यवश्य हि कार्यम् ॥४८ ॥
 आस्ते साक्षादीश्वरक्षेतदाऽयं क्षुद्रेणैकेनाहिनां किं निर्गोर्णः ।
 रक्षस्तादृक् पापपाशावनन्दं गोपो वा कः कर्तुमीशीत मुक्तम् ॥४९ ॥
 क्वायं मुग्धो गोपपोतः, क्व चंप, प्रत्यासन्नो भेगिरक्षोविमोक्षः ।
 ईशो वाऽसौ मायिको वेत्यवश्यं, यत्नादेनं तत्परीक्षेय सद्यः ॥५० ॥
 गोपालधेदेप नूनं विपीदेन्मुह्यन्ति द्रागापदि ह्यल्पसत्त्वाः ।
 ईशधेद्वा, दर्शयेत्स्वप्रभावं, तेजोभाजः किं क्षमन्ते निकारम् ॥५१ ॥
 एव चेतस्यध्यवस्यन् विरिञ्चिश्चिन्त्वा सर्वान्दूरगानाशु वत्सान् ।
 शुभ्यद्रात्रोऽचूचुरत्पार्श्वदर्शी, नीचैः कृत्ये सूपपत्रा हि भीतिः ॥५२ ॥
 धातुर्यस्यैवार्धनाभिर्दयावानङ्गीचक्रे चक्रपाणिस्तनून् ताम् ।
 चित्रं नैतत्सोऽपि यत्तं न जज्ञावज्ञानं हि प्रायशोऽनीश्वराणाम् ॥५३ ॥

उतिष्ठासून् वत्ससंरोधनार्थं, श्रीगोविन्दो वारयामास बन्धून् ।
 अरनीताहो का त्वरा वो न किमे, तानानेतुं शक्तिरेतद् युवाणः ॥५४ ॥
 विस्वन्धाना सग्धि^१-भाजममीषा, वत्सव्रात स्वप्रतिज्ञातपाली ।
 कान्तारान्तेऽन्वेष्टुमुत्सोऽथ कृष्णो, लौला काञ्चित् किञ्च कर्तुं प्रतस्थे ॥५५ ॥
 शष्पाकृष्टस्वान्तमन्तर्वणे तद्, दूरं यात तर्णवृन्द मुकुन्द ।
 आहूयापि स्निग्धरावैरविन्दन्, खेद वेदानन्दकन्द स्म मन्दम् ॥५६ ॥
 तावद्वालानप्यहो कृष्णहीनान्, धाता कर्तुं तत्परीक्षामहापौत ।
 किन्तु स्वस्यैवामुनाऽभूत्परीक्षा, सिद्धिः कार्ये कस्य वाञ्छाऽनुरूपा ॥५७ ॥
 अत्योषस्तद्धान्तमिदार्कगुप्त्यै^२, बृहद्बहिच्छादनार्थं तृणं वा ।
 प्रज्ञानात्मप्रौढभाहात्यकृष्ण-व्योमो हायच्छयत्यययोने ॥५८ ॥
 क्षिप्र प्रत्यावृत्य तारेऽपि तद्रत्, कृष्णोऽलब्ध्वा भोजिन स्वान्वयस्यान् ।
 शून्या पश्यश्छिन्नमात्र सकण्ठा, कान्ठामात्रं चित्रपात्र तदासीत् ॥५९ ॥
 अन्तर्यामी सन्दिहानस्य सर्व, सद्योऽवेत्य व्याजमम्भोजयोने ।
 रूप तत्तद्गलवत्सानुरूप, देधे देवो मायिना चक्रवर्ती ॥६० ॥
 ईहालेशधित्ररूप निमेषाद्, भूयोभूय मृयते यस्य विश्वम् ।
 तस्येशित्वभाजितस्येयतीना, भूर्तीना स्यान्निर्मितौ को विलम्बः ॥६१ ॥
 प्रेमग्रह पुत्रभावेन नित्य, गोपालानां काङ्क्षता कृष्णचन्द्रः ।
 पूर्णोऽकुर्वन्नाशु कामं निकाम, तत्तद्रूपीभूय तानन्वगृह्णात् ॥६२ ॥
 स्वाविर्भूतैरन्वितो बालवत्सैरित्य प्रात प्रत्यह दूरमित्वा ।
 प्रत्यावृत्तो वासरान्ते निशान्त, भानुर्यद्बद्धानुभी रत्नसानुम् ॥६३ ॥
 ता जानीयुस्ते कथ लेशतोऽपि, स्वच्छस्वान्ता गोदुहः कृष्णमायाम् ।
 आत्मारामो यत्र रामोऽपि साक्षाद् जिज्ञासार्तोऽधाच्चिरायाज्ञभावम् ॥६४ ॥
 ताटस्थ्येन भाजिते निर्गुणोऽपि, स्नेहो यस्मिन् योगिनां निर्विकल्पः ।
 प्रेमानन्य तत्र पुत्रे गुणानामेकाधारे नाद्भुत वल्लवानाम् ॥६५ ॥
 यत्सम्यन्धादन्यतोऽप्येति राग, साक्षात्स्मिन्नाश्रयत्यात्मजत्वम् ।
 गोगोपालौगोपजातरस्य कृष्णो, का वाऽस्माकं तत्परिच्छेदचिन्ता ॥६६ ॥

१ मग्धि महभाजनम् ।

२. मालानिदर्शना ।

यात्यज्ञात्स्वत्यये तत्र निम्न्या^१काण्डाकल्पे वत्सरेऽनल्पमोदै ।
 कृष्णाकूले क्रीडतः पूर्ववत्तान्, परयन् वरयोविष्मयस्यास्त वेधा ॥६७ ॥
 सान्द्राम्भोदरयामलान् पीतवस्त्रान्, हारोरस्कान् वेणुपाणीनशेषान् ।
 माकं बर्त्यन्मनयान् वीक्ष्य यालान्, मावालीनोऽभूत्स्वयं स स्वयम्भू ॥६८ ॥
 दुग्धम्बच्छा चन्द्रिकेत्रानरीक्ष, धाराम्भोदोवाच्छिद्रा भूमिपृष्ठम् ।
 घानुश्चिन नीगर्जाकृत्य तावत्, काष्ठीं माया सन्धतोऽर्चाचकासत् ॥६९ ॥
 अन्नार्धान ये गाता बालयत्सास्तत्साम्प्य विभ्रतम्नुल्यवृते ।
 नेद ज्ञाने क्रीडितो गोपमूनो कोऽय कायव्यूहलीलाविलास ॥७० ॥
 तत्राम्माधि गाविता मोहयित्वा, सन्त्येर्वते तर्हि केऽमी वराका ।
 अस्मत्त्वेतः कम्भले मज्जयन्त, सद्यः कस्मादाधिरासत्र कस्मात् ॥७१ ॥
 आसोदोदृक् पूर्वमेकस्त्वयेके, दृश्यन्तेऽमी साम्प्रत तत्स्वरूपा ।
 मोह नून नो विधातु परात्मा, गोगोपाभीभूय खेलत्यवेलम् ॥७२ ॥
 इत्यालोच्यालोक्य तम्यानुभाय, भीतस्त्वन्वप्रत्ययाद् वृत्तकूट ।
 भक्तिग्रहो विध्वन्तोऽपि वेधा, मग्न स्तोनु प्रावृत्तन्द्रसूनुम् ॥७३ ॥
 किं जानीयात्राय पारंपरार्ध-ग्रह्याण्डेण । त्वामय जन्तुरेक ॥
 किं गोत्रालिप्रन्धिभाजं गरयो गोत्रागोलं धातुमौशातं दंशः ॥७४ ॥
 जज्ञे नन्दादप्यजस्तस्य पत्या यदोऽप्यदा योऽपरिच्छेद्यकाय ।
 स्तैर्यं चक्रेऽपीश्वरो नावनीत, कस्त स्तोतुं चित्रवृत्तिं समर्थः ॥७५ ॥
 एको भूयान्प्यनादिस्तथादि, जौवान्, विष्वक् प्रेरयन्नप्यनोहः ।
 सर्वाधारो धीयमानश्च सर्वैः, स्वान्तेन त्व विश्वरूपोऽप्यस्व ॥७६ ॥
 दण्डं चक्रं वारि सूत्रं मृदं वा, नापेक्ष्य त्व निर्मिमापे परत्वन् ।
 ग्रह्याण्डाख्यं भाण्डमेतत्तथापि, त्वतो नैते किं कुलात्सास्वपन्ते ॥७७ ॥
 लोकेरोऽहं सृष्टिर्यत्र प्रजानामेकोऽविद्यानीक्षितो निर्विकारः ।
 प्रजामृतं स्वरचारोत्पत्तुर्वी, गर्वो मेऽस्तस्त्वां विलोक्याद्य सद्य ॥७८ ॥
 भूत्वा नाना भूमिकाश्चित्रचित्राः, क्रोडस्येको रज्जयत्लोक्येत् ।
 पद्दुर्गुद्दिध्वंसनार्थं त्वमस्मिन् स्वामिन् मायारूपके सूत्रधारः ॥७९ ॥
 नून नाकादुन्ननामावनीर्यं, घोषोऽप्येषोऽभूद्गुरुः पतनानाम् ।
 जाता धर्मेपूतमा गोपजाति, साशाद्यत्र त्व परेशोऽवतीर्थः ॥८० ॥

१. निष्ठाऽवमानम् । काण्डं द्वादशनिमित्तावच्छिन्नः कालः ।

भूम्येवंपा पूजनीया परेभ्यो, लोकेभ्यो मत्सङ्गमादित्यनीचै ।
 लोकान् प्राथो बोधयस्त्र स्वकीयै पादाम्भोजैरर्चसि श्रीपतेऽमूम् ॥८१ ॥
 कामेऽङ्गस्य त्वद् गुणानामशेष, व्याख्यानं स्यादौचित्यं चिन्मयात्मन् ।
 सर्वज्ञस्य श्रीश ! कर्तुं श्रुतीना यत्राशक्तिस्तेऽपि जागर्ति जाने ॥८२ ॥
 तत्वाज्ञानोज्जृम्भितोऽयं दयालो तात क्षम्योऽतिक्रमो मे त्वयाऽऽद्य ॥
 नाबोधोत्य किं शिशूपद्रव वा, विश्वेन्द्राविन् तातपादा सहन्ते ॥८३ ॥
 आत्माराम निर्विराम सराम, न्यञ्चत्काम^१ पूर्णकामं न कामम् ।
 वाम वाम गर्वदुर्वासनाना, नाम नाम त्वां शरण्यं प्रपद्ये ॥८४ ॥
 पिच्छापीडा स्वच्छतापिच्छकान्ति, घृणावाणि घृणुपाणि प्रवीणा ।
 गुञ्जामाला मञ्जुला मूर्तिरेषा, स्वान्ते ध्वान्त सहरन्ती ममास्ताम् ॥८५ ॥
 देव कृष्णधारुविद्युद्दकाली-शालीन्द्रास्त्रद्युत्पयोदानुकारी ।
 हारी रत्नैर्मण्डित पीतवासा, भासा चेतश्चातकं नन्दयेन्मे ॥८६ ॥
 अक्षय्यश्रीराजिगोलोकराज ! श्रीकृष्ण ! त्वत्पादपत्र गतिर्मे ।
 मैव भूयो दीनबन्धो ! कदाचित् कुर्व्यामितत्राथ ! नाथाम्यनाथ ॥८७ ॥
 श्रीगोपालप्रीतये प्रश्रितात्मा, स्तोम^२ स्तोम सौम्यमास्यंश्चतुर्भि ।
 तत्रातन्वन्नप्रयासेन लेभे, वेधा वक्त्राधिक्यसार्थक्यमद्धा ॥८८ ॥
 प्रेमोदङ्घ्रिद्वारुषसुरुद्धकण्ठः, स्तोतु पश्चादक्षमो नाभिजन्मा ।
 पादाम्भोजे त्रन्सुराश्रित्य दोर्भ्यां गोविन्दाग्रे दण्डवन्निष्पपात ॥८९ ॥
 श्रेष्ठे दर्पादाभित्तरक्रियेव, त्रैलोक्येशे नन्दसूनीं प्रयुक्ता ।
 स्रष्टुर्माया स्वाभिभूत्यैव सार्था द्रष्टुश्चक्रे कौतुकञ्चोपदेशम् ॥९० ॥
^३ स्वोत्पत्तिमूलमवगम्य किमञ्जयोनि-
 र्भर्तुं पदाञ्जयुगमेव तदाऽऽललम्बे ।
 एका गतिः कृतवतोऽप्यहितं प्रभूर्गां
 कीपापनोदनिपुण खलु बन्धुवर्गः ॥९१ ॥
 स्मेरशिर मुकुटकोटिनिविष्टरत्न-
 प्रद्योतमेदुरितमञ्जुलपादकञ्जम् ।

१ न्यञ्चन् कामो यस्मात् ।

२ स्तोमस्तब ।

३ इत पर ९८ श्लोक यावद् वसन्ततिलक एवम् ।

उत्थाप्य गाढकरुणः परिरभ्य दोर्भ्या-
 माशवासयन्नभिदधे द्रुहिण मुकुन्दः ॥९२ ॥
 मूकीवभूव तपसैव स पञ्चव्र-
 कः षण्मुखो बत शिशुः शिखिसक्तचित्त ।
 स्वस्थः सहस्रवदनो न धराभारतं,
 कस्त्वत्समोऽस्ति चतुरानन मत्तत्वेऽन्यः ॥९३ ॥
 माया नटी कपटवेषपटुर्जनानां,
 चेतश्मल्लूतिकरी चपलाऽस्ति या मे ।
 मोक्षादेश्चकितमानस ! मत्परीक्षा-
 दीक्षाददे मदशमाय तयैव तुभ्यम् ॥९४ ॥
 सा केवल स्मयतमश्शमनाय ते द्रा-
 गन्नोति सत्यक । मया मतिकामुदीयम् ।
 तन्मा विषीद कमलासन ! किं गुरूणा-
 मुन्मत्तवालविनयाय कियान्न यत्न ॥९५ ॥
 यस्या विलासकलर्यैव जगत्समस्त,
 विसस्तयोधमनुरोभरतं प्रपञ्चे ।
 संवेयमद्भुतगतिः कुतुक्कादविद्या,
 ब्रह्मन् ! भवन्तमपि धृष्णुरनर्तयद् द्राक् ॥९६ ॥
 एक विहाय जनकं ननु मा पिशाची,
 माया न मोहयति कं नियत प्रपञ्चे ।
 तद्द्वैर्यामावह विधेहि विधे ! हितार्थं,
 लोकस्य कस्यचन चिन्तय नाशुभ त्वम् ॥९७ ॥
 अस्मत्प्रसादज विवेकभृतं भवन्त,
 भूयो विरिञ्च ! विधुरीकुरुतात्र मोहः ।
 आकाशमाकलितभानुकरप्रकाशं,
 शक्येन्मलीमसयितुं यव तम- प्ररोहः ॥९८ ॥
 इत्थं तर्था विधुरितसुर्धरल्पकार्यं वंचोभि-
 र्जाताक्षासं त्रिधिमभिमतं देशमादिश्य गन्तुम् ।

लीलालोकाच्चकितचकितै स्तूयमानश्च मित्रै
 सार्धं वत्सैर्वियुतमिलितै^१ नन्दसन्नाप कृष्ण^२ ॥९९॥
 अयं 'मायादेवी'-सुकृतिपटलीमैलिमहित-
 प्रधौ-'विद्यानाथ'-प्रभव-'बदरीनाथ'-रचित ।
 अगच्छद्विच्छित्तिप्रथिमपुपि राधापरिणये,
 महाकाव्ये सर्गो यतिमनवम^३-श्चापि नवमः ॥१००॥

इतिश्रीराधापरिणयमहाकाव्ये कृष्णाङ्के 'वत्सप्रमोषो'
 नाम नवमः सर्गः सम्पूर्णः ।

- १ पूर्ववियुता पञ्चामिलिता ये तै ।
- २ मन्दाक्रान्ता छन्दः ।
३. अनिक्वटः ॥

॥ इति प्रभाया नवमः सर्गः सम्पूर्णः ॥

अथ 'कालिय-निग्रहो' नाम
दशमः सर्गः

अथाखिलखलोद्यमक्षपण-साधुसङ्घवन-
प्रपञ्चनिपुणः श्रुतस्तुतगुण सुहृत्सवृतः ।
निधाय धुरि गा भ्रगे^१ प्रवणतर्णकाः कर्हिचि-
ज्जगाम मधुसूदनो हलधर विना काननम् ॥१॥
ब्रजाद् व्रजति केशवे रपति मञ्जु धेणौ मुहु-
र्बभूव हरिणीदृशां तरलित मनो वीक्षितुम् ।
विहाय गृहकर्म ताः सरणिसन्निकृष्टा दान,
दृगाम्युजकदम्बकं विंकरितैरिवाचन्नमम् ॥२॥
निशम्य मुरलीकल कुलनत भुवोऽप्युत्सुका,
गृहात्प्रचलितु बहि गुरुनियन्त्रणादक्षमा ।
गवाक्षसुषिरात्पर हरिमवेक्षमाणाश्चर
मनोरथमहार्णव स्ववज्रगाहिरोऽनेकधा ॥३॥
विलोक्य मुरजिन्मुख सफलतां दशोर्जानती,
जगाद् जरती व्रजे चिबुकलम्नहस्ताद्गुलिः ।
ध्रुव कुलिशकर्कश वत यशोमती^२ मानस,
घन वनमरसी शिशुः प्रतिदिन यया प्रेष्यते ॥४॥
कियत्सुकृतमर्जित खलु यशोदया, येन सा,
जयन्तमिव दानवानपि जयन्तमेन सुतम् ।
मनोरमतमं वशोऽकृतपतिः प्रसूयाञ्जसा,
पुरन्धिपरिपन्मणि र्जगति साम्भ्रत राजते ॥५॥
असां मदनसुन्दरो ब्रजपुरन्दरस्यात्मज,
प्रयाति विपिनेऽधुना सुमुखि ! सन्निकृष्टाध्वना ।
कदर्शयसि किं दृशां सखि ! विलोक्य द्वागिति,
त्वरतरौलताऽभ्यधात्रवधूं प्रियात्ती क्वचित् ॥६॥

१. प्रभाते । इत आरभ्य ९१ श्लोक यावत्पृथोलता छन्दः ।

२. इदं यशोदानाम् ।

पुरश्चलिनर्नचिकी^१ खुररजस्समूहे शर्न-
 रुदञ्जयति विभ्रम नभसि धूमयोने र्मनाक् ।
 मुद्दद्धृदयर्करवप्रकरमज्जसोत्तासयन्
 व्रजेन्द्रसुतचन्द्रोऽध्वनि चलन्निरङ्गे वर्षी ॥७ ॥
 नभोभ्रमगर्कांगुलं ललितचुडकृतिक्ष्वेलिका-
 मपास्य निभृतस्त्रवन्नयनवारि विस्रम्भिणाम् ।
 शर्नरुपरि पार्श्वयोः प्रचलतां प्रशान्तात्मनां,
 जहार वयसां मनः पथि वकारिवंशोम्बन- ॥८ ॥
 निभात्य गरुडध्वजङ्कुवलयभिभ्रामच्छवि,
 नवीनघनशङ्कया प्रमदसम्भ्रमान्दोलितः ।
 समेधितकलध्वनिः सुचिरमध्वन सत्रिधा
 ननर्तं शिशुमण्डलीरतिकरो मयूरोत्कर- ॥९ ॥
 मुकुन्दपदपङ्कजद्वयपरागपुञ्ज मुहु-
 र्र्हीनुमिव सादरत्रमिनदीर्घशाखाभुजा ।
 लमत्कुमुमलोचना ददृशारे जडन्वाञ्छिता-
 धलन्मधुपञ्जङ्कृतिस्तुतिगिरः पुरः पादपाः ॥१० ॥
 धराऽपि दधितासकृच्चरणपङ्कजस्पर्शन-
 प्रसक्तमुखसन्ततोरनुभवन्त्यभूदत्सुका ।
 चकार तदमंशयं सहभुवा जडिम्ना समं,
 स्फुरन्नवरजोवपुः पुलकजालमस्या- स्फुटम् ॥११ ॥
 मुहुर्वालितकन्धरं वदनमोक्षमागो हरे-
 रुदारमुरलीरवश्रवणभङ्गशङ्काकुलः ।
 पटार्पणविलम्बनं विदधदृग्धगो गौरवाद्,
 व्रजन् सरगिसीभगं व्यतत मौरभेयोव्रजः ॥१२ ॥
 विचित्रगतिविभ्रमैरभिभवन् किशोरद्विप,
 मुद्दद्गणविनोदवागविदिताध्वयानश्रम ।
 गवाक्लनकैतवात् प्रतिपद विलम्ब्योर्जयन्,
 विलोकककुनूहलं हरिरवाप वृन्दावनम् ॥१३ ॥

क्वचिद्गिरिभिरुन्नता क्वचन गर्तगर्भैर्नता,
 सिता विचकिलैः^१ क्वचित्, क्वचन किंशुकै लोहिता ।
 हिता पशुतत्तेस्तृणैः परमरण्यपृथ्वीलता
 कुलैः कुसुमितैः स्मिता, भगवतो रतिं व्यातनोत् ॥१४ ॥
^२रसात्-नवमञ्जरी-कवलगोल्लसन्नाञ्जिग-
 प्रवृत्तमृदुकाकलीकलकला, क्वचित्कोकिलाः ।
 निपीय मधु निर्भरं कुड्मक-त्रजस्योन्मदं,
 नदद्भिरलिभिः समं जगुरिवास्य शस्य यशः ॥१५ ॥
 शिरोपकुसुमावलीसुरभिसारसम्भारभाग्
 वनेऽविरलपादपैस्तुहिनितो घनच्छायाया ।
 श्रमाम्बुकणिका हरन्नु मनः समुल्लासयन्,
 क्वचित् परिचचार तं परिजनायमानो मरुत् ॥१६ ॥
 नवाम्बुधरघोरणी मृदुमृदङ्गमन्द्रध्वनिः,
 शिखावलत्रिलासिनीचतुरलासिकाताण्डवम् ।
 मदप्रचलद्भिल्लिकारुदविगीतगीतं तथा,
 निरन्तरमतुपत् क्वचन पूतनायिद्विषम् ॥१७ ॥
 क्वचित्पशुपसुभ्रुवामधरवन्धवो दन्धुकाः,
 फपोलतलकोमलद्युतिनिकारशूरा शराः ।
 प्रवासिदयितेक्षणक्षणविक्रासिवक्रश्रियं,
 श्रयन्ति नलिनानि च क्षणमिदम्नोऽरञ्जयन् ॥१८ ॥
 विलम्ब्य पथि नैचिकीनिचय अप्रतशारयन्,
 सखीनखिलशाखिनः प्रसवशालिनो दर्शयन् ।
 भृगाद्विजसुखासिक्त्र-मदनिनादमाकर्णयै-
 स्ततस्तरणिनन्दिनी पुलिनाजगामाच्युतः ॥१९ ॥
 समृद्धनयपीरुपे क्षितिभृतीव मध्येवियद्,
 विवस्वति निरन्तरं प्रतपति प्रपन्नानृषम् ।
 मुकुन्दमनपेश्य ते हृदमुपेत्य गावोऽनुगा-
 स्तद्भ्यु गरसाविलं सपदि पातुमारेभिरे ॥२० ॥

१. मल्लीभेदैः।

२. इतश्चतुर्भिः ब्रमेण वसन्नाद्यनुचतुष्टय वर्णितम् ।

दयालुगुरुबोधनादिव गृहान् परिद्वाराजका,
 दवानलविवर्तनादिव खगा कुलायद्गुमान् ।
 तदा विपविट्पितारुणसुतापय. स्पर्शनाद्
 विमूढमनसोऽत्यजञ्झटिति तौस्तदीयासव ॥२१ ॥
 विपन्नभरणवतोऽमृतदृशा, वपुश्शोपतां,
 गताननुगतानिमानसुभिराशु सय्योज्य सः ।
 तदादिमुदमद्वयामनुभवन्नत स्रोतसि,
 प्रणम्य ^१सविधे जवादधिरुहोह नीपद्रुमम् ॥२२ ॥
 स्वभावविनतस्तदा हरिमुदुह्य विश्वम्भर,
 नमन्नतितरा परा मुदमुदञ्चयन्नाच्युतीम् ।
 कदम्बविटपी स्फुरत्कुसुमकण्टक सर्वतो,
 हरिप्रियपद निजं ननु चिराय सार्थं दधी ॥२३ ॥
 स्फुटत्कुवलयामलच्छविरपास्तभीशुह्वलः,
 खलस्मयहरो हरिः परिकर निवध्योदुरः ।
 विलोक्य यमुनाजलं विपमकालकूटाविल,
 विलङ्घ्य विटप जवादनु पपात नीपादध ॥२४ ॥
 अचिन्तितवक्रान्तकृत्पतनभीमवृत्तेक्षणा-
 दवापातमसम्भ्रमप्रचलदङ्गकै संकते ।
 विहस्तमतिभिस्तम. कवलितं गलञ्चेतनं,
 सुहृद्भिरिव तत्क्षणे पशुभिरप्यपाति क्षितौ ॥२५ ॥
 चिरादुदितचेतन. प्रवलशोकशुष्यन्मुख, ^२
 स्वलद्रतिरतिश्चसन् सजलदृग् विपीदन्मति ।
 दिशो दश विलोक्यन्नपि खिला किलापन्मयी-
 र्विलीनभुदघट्टिपस्तदनु तेषु कश्चित्सखा ॥२६ ॥
 उपेत्य पशुपेश्वरं कथमपि व्रजे विवस्वतो,
 निजाकृतिविलोकनधुभितचेतसावज्जसा ।
 ज्वलद्रलकालियहृदनिग्रज्जन चक्रिणो,
 जगाद युगपद्भवत्कुलिशकोटिघातोपमम् ॥२७ ॥

१ आरोहणसमये वृथार्थधृष्टात्री देवता प्रणम्यन इति ममुदाचार ।

२ युगमवम् ।

यजाधिपतिदम्पती परिजनेरशेषैः समं
 निर्जैकतनुजन्मनः प्रलयमाविदन्तौ शिशोः ।
 मुमूर्च्छतुरप्येततां रुरुदतुः^१ पुरोधावतो,
 विलेपतुरपपता तपनजातट चापत्तु ॥२८ ॥
 जयादगणितापदो गिहिरनन्दिनीस्त्रोतश्चि,
 प्रसह्य हरिजीविता नियतमन्वभद्रक्षयानी ।
 न वा यदि सनीयसः परिणतानुभार विदन्,
 परीक्षितवानः इत्थो दृढगवारयियद्गतः ॥२९ ॥
 यतानुजशुनाऽऽतुरा निधनसन्निधानोद्भुस,
 विरेमुनिह साहसात्तदपि नो यशोदादयः ।
 सुभोऽपि यदिहात्यजस्तदुपसर्गतो भीरतां
 ततः प्रकृतिविवलयाः कथमिवाश्रयेसुः शिरयः ॥३० ॥
 परन्तु कणशः क्षणाद् दृषदि चूर्णयन्त्यो मह
 भयन्ति न मनीषिणाममृतसूक्तसो निष्फलाः ।
 अतः सादुदितैः प्रियैर्मुसतिना सगाधारिताः
 पुनर्हरिदिदृक्षया दधुरिगाः कथञ्चिद् भुक्तिम् ॥३१ ॥
 विभो ! विहृत्सद्गृह्णात्पृथुकमुद्गरस्युत्तं,
 तदेकशरणं सजं सगदि योजय श्रेयसा ।
 इदं विधुस्चेतसोऽनुपधि याचमाना मुहुः
 सगेत्य पुलिनेऽऽस्त्रिताशिरमुपसताधेधरम् ॥३२ ॥
 फुलाचतचयो नु किं प्रलयभासतोत्पाटितः,
 पुरन्दरकसच्युता किमुत्त सहता हार्दिनी ।
 इति प्रचुररंहरसा पतति येशने यादसा-
 मुदित्तरवितर्जितं चकितमान्तर चुक्षुगे ॥३३ ॥
 चिरादुपगतं तू तं प्रियतमं कतिन्दात्मजा,
 प्रकल्पसयन्वीविभिर्दत्तितदैव्यभालिङ्ग्य किम् ।
 विरतोत्पन्नित्नेक्षणसुतापयोऽश्रुतेनैः शनै-
 र्भुजङ्गन्तत्पी मृति कतितरपेदमातेदयत् ॥३४ ॥

क्षुमा^१ कुसुमरोचिषं हरितनुं तटस्थाः स्फुरत्-
 कलिन्दतनुजाजलात् किमितरामवैष्यंस्तदा ।
 चलं कनकपिञ्जर कटितटे निवद्धं पट,
 व्रजन्तमविलक्ष्यतां यदि न वाऽग्रहीष्यञ्जना ॥३५ ॥
 तटे खलु सखीनलं विलपतोऽनपेक्ष्यामुना,
 रयेण निजिघृक्षुणा विषधर न्यमञ्ज्यम्भसि ।
 सिषाघयिपवो जवादसुकरं प्रसहोहितं,
 न जातु गणयन्ति यत् स्वजनविप्रयोगापदम् ॥३६ ॥
 रसातलमिवापरं फणिमणिप्रकाशोज्ज्वल,
 समस्तजगदाहतद्रविणसारभारैश्चितम् ।
 परेतपतिपत्तनप्रतिभटं परैर्दुर्गमं,
 गभीरमिह कालियहृदमथाविशत् केशव ॥३७ ॥
 कदम्बशिखरादरं^२ प्लुतमरातिहृत्सादरं,
 रतीशशतसुन्दर मुरहरं हसन्तन्दरम् ।
 पुरो युवपुरन्दर स्थितमवेक्ष्य दामोदरं,
 भुजङ्गललनादरं जहुरलं व्यधुश्चादरम् ॥३८ ॥
 कदम्बकुसुमायितास्तनुतमा वहन्त्यस्तनू-
 रनूनकुचमण्डलप्रचुरभारभुग्नान्तराः ।
 विलोचनकदम्बकं तृपितं^३-मञ्जुर्लोकृत्यता-
 स्तदीयसुषमासु धामतिचिर निरोहा पपुः ॥३९ ॥
 अधूतकमलाऽमला सखिपयोधि-सवर्धिनी,
 दिवाऽप्यमितर्वभवा स्मितसुधासमुल्लासिनी ।
 विधुन्तुदरदच्छदाकृतपिधाविधा^४ सुभ्रुवां,
 स्वभूवदनकौमुदी व्यधित दृक्चकोरोत्सवम् ॥४० ॥
 नमद्रदनमुग्रमत्कुचसरोजमञ्जुत्करं,
 भ्रमद् भ्रुकुटि- विस्फुटत्रियलि-वेत्तमानाधरम् ।

१. क्षुमाऽत्तमी ।

२. शिखराद्-अर शीघ्रम् । सादरानीति सादरस्वम् । दरमौपद्, भयञ्च । यमकम् ।

३. तृया मञ्जनाऽस्य ।

४. व्यति० ।

निमेषविधुरा हरिं क्षणमवेक्षमाणाऽऽदरा-
 टनक्षरमवेदयत् किमपि कामवाम्यं परा ॥४१ ॥
 परा च वरवर्णिनी मुमपरागमन्व्यानना,
 परागमनशङ्किताऽप्यहिपरार्ध्वं शक्त्वा स्थिरा ।
 हतामरपराभवै मुरहरेऽपरागौक्षणा,
 कुतूहलपरायणा व्यरचयत् परान्तर्कणाम् ॥४२ ॥
 प्रभाय गिरिसा भृशं किमदधादनङ्गस्तनुं,
 किमाययनुरेकतामसमतेष्मक्वावधिनौ ।
 आविन्दत पुस्तवाः किमयवाऽवतार पुन-
 विचित्ररचनानिधेः किमु नवीनसृष्टिं विधेः ॥४३ ॥
 निरीक्ष्य पुनर्वैभवं भुजगचक्रराकस्य तद्
 रषाऽद्वयविलासभागापि मनश्मच्चक्रिवान् ।
 ठपोद्बजडिमाऽन्दुतादृजुभिरेप योपाजने-
 रमान्युदितमाध्वसो विकटवैरिसाक्षात्कृते ॥४४ ॥
 तटीयरुचिचारिमप्रभवपक्षपातोत्कया,
 कयाऽपि सहजत्रपाविवलितोन्नतप्रीवया ।
 वयातु^१-मभिघादिभिः सह विधेयमानन्तरं,
 तरङ्गितदृशा जनैरभिदधे हसन्त्या हरिः ॥४५ ॥
 भवनामभिधाय का मुकृतमेति वर्गावली,
 चक्रास्त्रि विषयोऽप्यलं प्रथितकीर्तिमाश्रित्य कः ।
 प्रमूय कतमोऽन्वयः^२ सुभगचक्रचूडामणि,
 शशाङ्कजननेन तं हसति विश्रुतं वारिधिम् ॥४६ ॥
 अमेचनकमुज्ज्वलच्छविभृतं भवन्तं गृहा-
 दिहानयदमशयं सुकृतमेव नशशुभाम् ।
 परन्तु वसुधाविधो ! किमु विधेयमेतादृशान्,
 किशोर ! वन साहसादिति न बोद्धुमीशावयम् ॥४७ ॥

१. जातुनु ।

२. पद्मपोल-निदरानि ।

अपासयति^१ चेतनानुपरि जङ्गमानाशु य-
 द्दलाहलमहानलप्रबलकीलजालं ज्वलत् ।
 कृतान्तमभिमानीना महिमहेन्द्रमेकाकिन-
 स्तमेनमभियास्यतो न भवतोऽप्यभूत् किं भयम् ॥४८ ॥
 प्रमू किमु न वत्सला, न च पिता हितावेशको,
 न वा प्रणयमेदुरा सदुपदेशका बन्धव ।
 यद्देभिरनिवारितस्त्वमतिवर्ण्य- लावण्यभू-
 रभूरिह वृथाऽन्तकृद्विषमवक्रगते गत ॥४९ ॥
 अयि ! द्रविणमर्जितु ननु कदर्थितो ज्ञातिभि,
 फणामणिजिहोर्षयाऽगणितसाहसिक्योऽद्वय ।
 दुरासदमिदं भवानहिनिकेतमप्यागम-
 न्नकारयति केन किं प्रकृतिकर्कशा दुर्दशा ॥५० ॥
 सरोसुपुकलक्षयव्यसनिताश्च्यदपोल्लुठ-
 द्दटाक्रमणमोधनप्रथितविक्रमो न पति- ।
 न मृष्यति यरस्थितिं क्वचन विप्रकयंऽप्यसा-
 वहृद्युगणकेतनं निजनिकेतने^२ कि पुन ॥५१ ॥
 स यावदुरगे ध्वरस्तददरिद्रनिद्रकला-
 वशीकृतमना मनाक्त्यजति तां न चण्ड स्वयम् ।
 निरस्तनिमिपक्रिया सफलयन् दृशो न श्रिया,
 श्रवासि वचनामूर्ते शुभग ! सिञ्च तावत्क्षणम् ॥५२ ॥
 इदं यदपि सुन्दर ! प्रणयशून्यमामन्त्रणं,
 तथापि^३ कथयत्यहो भवति पशपातोऽत्र न ।
 निज सहजकोपनादहिभृतोऽथ गोपायितु
 प्रसज्जयतु ह्रत्सु नो विरहवेदनावेदनाम् ॥५३ ॥
 भुजङ्गरमणोजनैरभिहित सत्तौल क्षणा-
 दुवाच रुचिर वशी प्रणयवागतिप्रौणिन- ।
 सुधामधुरिमाचितं मृदुवच कुरन्नीदृशा,

१ अपगतामून् करोति ।

२. अर्था० ।

३ कथयतेर्णिव् ।

द्वितीर्णग्रहकौतुकं न खलु कौतुकं नन्दयेत् ॥५४ ॥
 अथि ! ब्रजपुरन्दरः पशुपवशमुक्तामणि-
 र्वनीयकसुरद्रुमो जनयिताऽस्ति नन्दः कृती ।
 अनन्यतनुजा भृशप्रचितवत्स्यत्सिमो निधि,
 सतीकुलयशोगति र्मम यशोमती तु प्रसू ॥५५ ॥
 मदेकहृदयाः सदाहितनिदर्शका वान्धवा-
 स्तनुद्युतिनिबन्धन लसति नाम कृष्णेति मे ।
 न काञ्चनरुचि र्मनागपि तु काञ्चन श्वेतिकां
 विधातुमनसा मया भुजगराजवेश्मागतम् ॥५६ ॥
 निशाम्य गरुडातिग बहुफण करालारिप,
 हलाहलमहाबल कुटिलकालदण्डोपमम् ।
 अजाद्रुलिकगोचरं पयसि यामुने कालियं,
 शिशु सहजकौतुकादुपगतोऽरिम त कौशितुम् ॥५७ ॥
 अवेत्य वक्रवैरिण प्रतिवचोऽस्तभीकं तथा,
 कथापटिममोहिताः प्रसृतपक्षपातास्ततः ।
 विरेमुरहिवल्लभा न पुनरस्य संवारणा-
 दकृत्रिमदयालुता भवति योषितां प्रायश ॥५८ ॥
 परा भुजगभामिनी भुकुटिमादधाना पुन,
 स्वकीयनयपाटवं प्रकटयन्त्यकृटाशया ।
 प्रगल्भहरिगीस्तातालपनकौतुका तं तत,
 प्रवीणपरिवादिनी क्वणितमञ्जुलं व्याहरत् ॥५९ ॥
 रणेपु भटविक्रमा-ननवलोक्य, शसाहती-
 रतीतगणना मृत्तिप्रतिभुवोऽविपह्वासकृत् ।
 किमिच्छसि निरोक्षितुं मनुजपोत ! सर्पाधिपं,
 जवादवलचेतनां हरति भीमसाक्षात्कृतिः ॥६० ॥
 इदं ब्रुवन् सद्गच्छुर्द-प्रमद-सर्दि-सौन्द-र्षभा-
 गपि श्रमलबाहलत्कमलकोमलं ते वपुः ।
 क्व वा प्रस्त्रासद्गुरक्षपिततार्क्ष्यपशोरग-
 प्रभुं प्रति दुरायतिर्दुतमय वताभिक्रमः^१ ॥६१ ॥

१. स्पेऽभोवस्य रिपुं प्रति गमनम् ।

प्रसीद विदधेऽञ्जलि स्मर कुटुम्बमापन्नत,
 जहीहि गहनं ग्रह वज्र गृहं गृहीत्वा धनम् ।
 विदन्ति ननु वल्लवाः पशुविवन्धन केवलं,
 भट्टैरपि च दुर्घटा न पुनराहवप्रक्रियाम् ॥६२ ॥
 अभीष्टफणिनिग्रहो जलदनादगम्भीरया
 रयादथ गिरोत्तर स्मितपरिष्कृतास्यो ददत् ।
 अजिग्लपदपावृतः^१ कलहशङ्कया मानस,
 प्रसूनदलकोमलं तदबलाजनस्याच्युत ॥६३ ॥
 इमा क्व ? गिरिसन्निभाः शितरदा मदान्दोलिता,
 क्व चातिलघुविग्रहस्तदवसादकः केसरी ।
 तदेतदहियोधने त्यजत सम्भ्रम सुभुव,
 प्रभावमुपजीवति स्फुटमये न कायं जय ॥६४ ॥
 अयं न मदनाहवो यदिह योधिना भौरवो !
 बलाबलविवेचना भवदधौनभावं भजेत् ।
 प्रबोधनविलम्बन भुजगपुङ्गवस्याधुना,
 पराक्रमयशोविधु विधुरित विदध्याद्भुवम् ॥६५ ॥
 अनारत-रतश्रमस्फुरितसान्द्रसम्प्लोहजा,
 वियोष्पपरिपोषिता मधुमदेन मेदस्विनीम् ।
 स्थिरामनुभवधिराद्भिमत सुपुप्ति तत
 त्रिषाभिरभिवोधितः सज्जदुरोजमारिलम्प स ॥६६ ॥
 कुसुम्भसदृशौ दृशौ सरभस समुन्मौलयन्
 निभ्रात्य मनुजार्भक विभयमन्तिकस्थं वशो ।
 तदप्रतिमसाहसादतनु विस्मितोऽवज्ञया,
 दधौ धृतिमुप रुधं फणभृदप्रिय कालिय ॥६७ ॥
 विभीषयितुमच्युतं बहुनाद दग्धुं मुहु-
 र्मुमोच विषफूत्कृतो लयकृशानुकीलप्रभा ।
 फणं रूपलकृर्कशैर्दृढमनेकधाऽताडयद्
 चन्द्रन्ध वपुषोरगस्तमदशच्च तौक्ष्णाशिया ॥६८ ॥

खगेशमिव पद्मगो, हरिमिव द्विपस्तारको
 विशाखमिव, रावणो जनकजात्मनार्थं यथा ।
 विलोचनमिवान्धको, हरिहयं यथा वा बलः,
 शशाक जलशाशिनं न किल व्याधितु कालिय ॥६९ ॥
 तदौयमखिल बलं विफलयन् स्थित स्थाणुवत्,
 प्रसह्य नमयञ्छिरो गजपतेरिवाधारेण ।
 रयोत्सृतिविक्षण, प्रहरणं विनाऽप्येकलो,
 विलेशयकुलेशितुः शिखरमारुरोहाद्यभित् ॥७० ॥
 विलोलघनमालिक ललितयाहुविक्षेपण,
 ननासमुदिताशुक, ध्वजपटायमानाशुकम् ।
 त्रिभूषणलसन्मणित्रन्वागतदत्तताल क्षण,
 फणसु भुजगप्रभो नटनमादधे माधव ॥७१ ॥
 धरामिय पृथु पुरा कुलिशजिष्णुना धन्वना,
 स्वपाणियुगलेन स प्रमभमुच्छ्रिता चूर्णयन् ।
 कलावलयगण्डित प्रतिवमण्डितम्नाण्डव-
 क्रमेण विपमा समामहिफटावली चक्रिवान् ॥७२ ॥
 विलेशयशिखाज्वलद्विमलपद्मरागत्विषा
 चयेन परिचुम्बिते प्रकृतिकन्दली^१-न्मोहिते ।
 पदे मुरभिदो नखद्युतिजितस्फुरत्केसरे,
 न कौकनदयोर्भ्रम जनयता कथं परयत ॥७३ ॥
 हरिं गरुडशात्रव श्रवणवत्रित कुण्डली,
 भुजङ्गविमराप्रणोरधिपरसि पण्ड- सदा ।
 अहि- शतमखाद्विपन्नपिशुनो द्विजिह्वो जहौ,
 मर्हापधिवशादिवाच्युतपदोपमर्दाद् विपम् ॥७४ ॥
 समस्तजगतां भरं कलयता नृशंसद्विषा,
 रुपा विदलितो दृढं शिरसि दन्दशूको मुहुः ।
 निरस्तविषर्वेभवो विफलिनोप्रवीर्य स्वय,
 ममोह, न मर्जीयम् प्रहरणं सहेतव्यं, ॥७५ ॥

१ रन्मोन्दिरस्येप ।

जनार्दनपदारदनादलितमर्मगात्रं, मुखं-
 र्वमन्तमतिशोणित विधुरमीक्षमाणा धवम् ।
 उगायमापर कमप्यनुपत्नभ्य तन्मोचने,
 फणिप्रवरवल्लभा. शरणमस्तुवन् माधवम् ॥७६ ॥
 प्रभो ! सपदि पाहि नो, वितर जीवनं किङ्करी-
 गणे कुरु दयामये ! विसृज मृद्धमस्मत्पतिम् ।
 अर्लीकिकतरस्वितां क्व भगवान् वहन्नद्वय,
 क्व चायमतिदुर्गति. कृपणकौटकल्प फणी ॥७७ ॥
 त्वया समदृशा हित कलयताऽप्यहो देहिना-
 मय विषधरान्वये सहजदारुणे दत्तभू ।
 प्रभो ! विकटमप्यदस्तदनुसारमेवाचर-
 त्रिहोचितविवेचकाः किमिति दोषभाक् कथ्यताम् ॥७८ ॥
 यदीयपद-पूजनादपि रिपूत्रिहृत्यान्तरान्,
 सुखेन विजितेन्द्रिया निभृतमासते साधवः ।
 स्वयं स भगवान् पुनर्यदि भवान् रूप स्याद्वश-
 रतदा प्रयितना तथा शमकथा वृथा सर्वथा ॥७९ ॥
 अस्मावपि नवाम्बुदद्युतिरनिष्फलार्शो, हंरि,
 कलिन्दतनयाप्रियो, त्रिपुलभोगभाक्. कुण्डली ।
 परवसनचक्रभृद् रुचिरकङ्कुरस्त्वत्सख
 किमर्हति निवर्हणं कलयितुं त्वदेवेदृशम् ॥८० ॥
 स्वकुशिकुहरे रे ! शिपसि विश्वमेव क्षये,
 तदेव नृहरे^१ हरे रभिभवोऽस्य नात्यद्भुत ।
 पर पुरहरे^२ हरे^३ वहति वहिमान तम-
 स्त्वयि व्रजहरे !^४ हरेणुमुमभासि^५ सत्त्वं पुन ॥८१ ॥
 घदन्ति धनिजाजने भगवत् कृपा भूयसी,
 प्रतोपनरमोक्ष्यते परमिद प्रभो ! माध्रतम् ।

१. मपय्य ।

२. पुरनागकै ।

३. शिवे ।

४. व्रजवन्द्य ।

५. हरेणुमुम कलायत्रिशेषम्, वृणावर्णानुपयम् ।

महामहिमर्गातमप्रणयिर्नाविपन्मोचनं
 मनागपि दयानिधे ! स्मरसि नेति मन्यामहे' ॥८२ ॥
 अहीन्द्रमहिलोदित सक्रमण समाकर्णयं-
 स्तदुद्धतनिषीडनादनुपद निवृन्त्याच्युत ।
 न केवलमदर्शयत् सदयतामपि त्योजसा
 पराजितगरावर्न भटयशोनिदान नयम् ॥८३ ॥
 करीव शृणिविश्रतं शिरसि कृष्णपादाम्बुज-
 प्रहारमुपलभ्य स स्फुरिततत्वदृक् कालिय ।
 प्रशान्ताकरण शर्न विगतसाध्वस प्रीतिमान्,
 प्रथन्धुमुपचक्रमे विमलतल्पशस्तिस्त्रयम् ॥८४ ॥
 विपञ्जलधिनाविकन्वमसि विश्रुतस्नात्कथ,
 न तारयसि मा पुन र्व्यमनपूरमग्न विभो !
 अये ! किमिति न स्मरम्यहह । दीनरक्षावत्,
 जुगोपिथ यदातुर कपिवर पुरा वालिनः ॥८५ ॥
 पिधित्मुरसि या चिरादभिनयन् महस्र कृती,
 कृतीश्वर ! विकस्यरामपि दयालुकीर्तिं वहन् ।
 तनीयसि मदागांसि प्रददतस्तु दण्ड दृढं,
 कृपाकृपणताऽसक्यै भगवतो धुवं प्राकटोत् ॥८६ ॥
 क्रुधं त्यज दयानिधे ! कुरु कृपा विधेये मयि,
 त्यमेधि शरणं हरे ! मम खगाधिपाद्विभ्यतः ।
 इयत्र खनु वेत्ति को भुवनमण्डलाधोग ! यन्
 तरम्य्यापि न दुर्वल प्रभुपदाश्रित बाधते ॥८७ ॥
 न चाम्बुधर सुन्दरशशमितभर्म शर्माश्वरः,
 निस्त्रगडकृतमण्डन शमनयातनास्त्रगडन ।
 सरोरुहममैक्षणः क्षपितदेववैरिशणः,
 मदा मन्सि बल्लकः स्मरन्तु कोऽपि गोप्यलकः ॥८८ ॥
 प्रचो धविधुवाधितस्मयतमग्नते भाषितं,
 निराम्य फणभृत्पतेरतिननन्द नन्दात्मज ।

सहेत मृदुल मितं सुराभि सूतृतं व्याहृतं,
 मुधामधुरिमाधरीकृतिधुरां दधाति ध्रुवम् ॥८९॥
 विसृज्य यमुनामये ! रमणक व्रजद्वीपकं,
 मदङ्घ्रियुगचिह्नितो वस गरुत्मतोऽप्यत्रसन् ।
 इति प्रमितमादिशत्रुचितमायतिक्लेशकृत्,
 सतीलमहि-मस्तकादधनिपूदनोऽवातरत् ॥९०॥
 ततोऽहि-महिलाजनै मृदुदुकूलमुक्तावली-
 समर्पणपुरस्सराऽक्रियत चारुनीराजना ।
 प्रणम्य परित स्थितैः प्रणयवासनोत्लासितै-
 रगीयत तथा हरे विजितपूर्णचन्द्रं यशः ॥९१॥
 तासामकैतवा प्रीति स्तुतिश्च हरिणीदृशाम् ।^१
 अरज्यत्तरां सद्यो नन्दनन्दनमानसम् ॥९२॥
 श्रीकृष्णचरणाम्भोजद्भ्रुचिह्नमनिहृतम् ।
 अहाय शिरसाऽऽदाय कालिन्दी कालियोऽजहात् ॥९३॥
 न जहर्ष तथा मानी भगवद्भारनिर्गमात् ।
 यथा नैसर्गिकाराति-गरुडत्रासनाशनात् ॥९४॥
 नाथे पुरो रमणक त्वरित प्रयाति,
 प्रस्थानमेव कथमप्यथ कल्पयन्त्य ।
 श्रीमन्सुकुन्दमुखचन्द्रसुधानिमग्ना,
 शेकुः कुशेशयदृशो न दृशोऽपनेतुम् ॥९५॥
 भुजङ्गाङ्गना^२ स्वाभिना नीयमाना,
 समस्ता विहस्ता पुरस्ताद्भवन्त्य ।
 मनोरत्नमप्रलमव्यक्तयत्न,
 यशोदा-यशोदापकायोपजह्नु ॥९६॥
 पाथ पथेनावितथाभिसन्धि, प्रस्थाप्य वैरिक्थनेऽहिनाथम् ।
 कलिन्दशैलेन्द्र-सुताममन्द-, मानन्दयत्रन्दकुलार्णवेन्दुः ॥८७॥
 विभ्रन्मालामुरुमणिमयी प्रोषिते पत्रगेशे,
 पीयूषाभाद्गलितगरताद् यामुनादम्युपूरान् ।

१ इत श्लोकत्रयेऽनुष्टुप् छन्दः ।

२ भुजङ्गनयानच्छन्दः ।

निस्तुत्यासौ सपदि पुलिने बन्दमानश्च पूज्या-
 नाराशाराशोनिधकवयसामाशनुतानन्दकन्दः ॥९८ ॥
 पृष्टः सद्यः पयसि विहिता वर्णयश्चित्रलीला,
 पित्रो भर्तु निखिलसुहृदा गोपिकाना च चेतः ।
 आश्चर्याब्धौ तरदतितरां कल्पयन्निर्विकल्पः,
 साक सर्वे व्रजमनुययौ कौतुकी कृष्णचन्द्रः ॥९९ ॥
 अय 'मायादेवी'-सुकृतिपटली-मौलिमहित-
 प्रधौ-'विद्यानाथ'-प्रभव-'वदरीनाथ'-रचितः ।
 अभूत्पूर्णः सर्गः सपदि दशम 'काश्यपकुल-'
 प्रशस्तेः' सोदर्ये कुतुककृति राधापरिणये ॥१०० ॥

इति श्रीराधापरिणयमहाकाव्ये कृष्णाङ्गे कालियनिग्रहो
 नाम दशमः सर्गः ॥

१. काश्यपकुलप्रशस्तिः स्वव्रजवर्जनीत्येकं काव्यम् ।

॥ इति प्रभाषा दशमः सर्गः ॥

अथ 'आभीरीचीरापहारो' नाम

एकादशः सर्गः

अथान्वह केशवसेवनेन^१ स्वभूतिसाफल्यमिवाप्तुकाम ।
व्रज समन्तादवियुक्तकान्तां हेमन्तनामर्तुरलञ्चकार ॥१॥
दैवेऽनुकूले चिरविप्रयोगादनन्तरं कान्त-समागतानाम् ।
प्रेयानभूदेप विलासिनीनामायामियामक्षणदाप्रदायौ ॥२॥
असावसीमप्रणयाञ्छिताना-ममन्दकन्दर्प-वशञ्चन्दानाम् ।
आत्सुक्यविज्ञो व्रजवासियूना दिनानि नून प्रतनूचकार ॥३॥
पिशङ्गशालिव्रजशालिवासा विकासिकुन्द-प्रतिभासिहारा ।
श्रीकृष्णविश्लेष ममर्पयन्ती हेमन्तलक्ष्मीं न जहौ व्रजान्तम् ॥४॥
निर्वापको वारविद्योगवहे; प्रवर्तको दीर्घरतोत्सवस्य ।
हेमन्तिको गोपनितम्विनीनामपि प्रदोष प्रगुणो बभूव ॥५॥
सप्रेमपीयूष-मयूखसिक्तास्तुषारपृक्तानिलशीतलास्ता ।
अपि त्रियामा किमनन्तयामा, न तापयामासुरहो वियुक्त ॥६॥
वियोगिनीनां व्रजसुन्दरीणामरुन्तुदा कल्पविशालकाया ।
व्याञ्जनस्वनाम्- क्षणादा प्रवृत्ति^२ ददातिना न घतिर्नैव नूनम् ॥७॥
तुदन्तु साध्वीरवला वियुक्तास्तमोऽतिरेकान्मलिना रजन्य- ।
हाहन्त ! किन्तु द्विजराजयोगात् क्लिश्नन्ति किन्ता- शुचयोऽपि तावत् ॥८॥
लघ्वापु पूर्वासु निशीथिनीपु यद्विप्रकेलिर्न गतोऽवसानम् ।
सम्भूय कान्तैस्तरुणैस्तदानो, श्यामाभिरुल्लारस्य समापितोऽसौ ॥९॥
क्रमेण यूना सुरतस्युहाभि, सम समापुः पृथुता त्रियामा ।
क्षयन्ति पद्मानि तुषारसङ्गा^३-दुष्णाशुताप च विना न रेजुः ॥१०॥
स्थाने युवभ्यधिरकेलिकाल, विश्राणयन्त्यो नितरां रजन्य ।
आसादयामासुरिहाशुवृद्धि, सद्य प्रसूते हि सुकृत्यमिष्टम् ॥११॥
कान्ताकुचोष्पव्यपनीतशीत, प्रकामकामप्रधना^४-स्तनिद्र- ।
यूनामनूनामजहात्स्मृति नो, हेमन्तिक, शातमय प्रभात ॥१२॥

१ इन आरभ्य १०० श्लोक यावदुपजातिञ्छन्द ।

२. उन्मत्त-खण्डिका, न तुल्मवदाधिनीतिभाव ।

३. महोक्ति-विदोक्ती ।

४. कामप्रधन रतम् ।

अतीतपतोव्रतैः करैर्यः प्रोद्धप्रतापस्तपनस्तेषुऽन्यान् ।
 मोऽत्राप तापाधिकदुर्विभ्रत्व, मद्य स्थिति कस्य समानरूपा ॥१३ ॥
 पूर्वाभिरामाऽपि जरयहो वा, सरोजरात्री नितरामराजौत् ।
 अभृद्विलीना हिमसङ्गमे सा, नाल्युव्रति कस्य निपातहेतु ॥१४ ॥
 तुषारभानो विपदि प्रसत्रा, राजीवराजीतिरुया तुषारः ।
 किमार्दयता वगिना हि नूनं, विधेयते स्वीयसपत्नशुद्धिः ॥१५ ॥
 अत्राप कुन्द तुहिनाद्विक्वास पत्र पुनर्दंबवणेन नाराम् ।
 सन्दाच्चक्रेर. सुखमेत्यरोक, कोकम्नु कान्ताविरहेण शोकम् ॥१६ ॥
 दृढानि हित्वा कुमुमान्तराणि, हिम मृदून्यद्भुतमौर भाणि ।
 अजातयत्केवलमप्युजानि, क्रूरस्य सत्येव हि सम्प्रहारः^१ ॥१७ ॥
 राज्ञो दधान प्रतिकूलभावमराक्ष्नुवन्मित्रनिरीक्ष्यमाण ।
 कर्षाणकेतोश्चि मिन्धुराज, कञ्जग्रजो वारिभियेव मम ॥१८ ॥
 पुष्पाद्युधाद्रक्षितुमक्षमाणि, कि वाऽबला कान्तवियोगदूना ।
 गरांजनीना मुमनामि खेदाददृश्यतामत्र कृणान्यगच्छन् ॥१९ ॥
 निर्णय गोविन्दगुणानजम्, व्रजे कुमाय्यो जनितानुरागा ।
 आशाम्य तद्दाम्यमहाम्ययत्ना, प्रन्ना सर्वोर्माच्चित्तुमाचकाइक्षु ॥२० ॥
 पनत्कल्लैर्धेनुर्यवर्गुरूणामारोगिसा माद्रुलिकेश गौतै ।
 अन्वर्थायामुग्मिमात्रियामा-नामान्ययाभाशुकृतप्रबोधा ॥२१ ॥
 अपाहमाना पृथगेकमर्थ, सम्भूय गर्वाः सहसा सखीभि ।
 कलिन्दकन्यापुतिर्न प्रवान्य, स्वरं विपत्तौमधुरैरगायन् ॥२२ ॥
 निशाम्य तत्कर्णरसायन स्नाग्, वज्रीवभृवुर्वशिनीऽपि ताम्याम् ।
 निगममद्भुदितमद्भनाना, रागानुगं कि पुनरत्र गीतम् ॥२३ ॥
 कलं विकृत्तद्विरलं प्रभाते, जाप्रद्विहृद्गैरभिनन्दमाना- ।
 इत्थं क्रियन्तीव पदानि गत्वा, वृन्दावनान्ते यमुनापविन्दन् ॥२४ ॥
 मञ्जोरपुञ्जान्मधुरध्वनोनां, वेदमध्यमध्येतुमिवोपमघान् ।
 स्थितान् सिताम्भोरुहर्केतयेन, हंसां सवात्सल्यममूरपरयन् ॥२५ ॥
 कलिन्दजाम्पौनमि कोमलाङ्ग्यः, कृताभिवेका मरुत सुपीमान् ।
 सेमाञ्जमौल्यारविमारिकष्प-स्तम्भानशिशन्त विशिष्य वाला ॥२६ ॥

१. प्रविश १ ।

२. अर्धान्गन्दाय ।

श्रद्धैव लोके फलदेतिलोत्रान्, प्रत्याययन्त्यो ननु गोपकन्या ।
 अपूजयन् कृष्णाविलासतृष्णा, मृत्स्नामयीमेव विधाय गौरीम् ॥२७ ॥
 आदावनादिस्थितये वितेरू^१ रत्नासन शैलभुवे कुमार्य ।
 मनागमुद्राञ्जलिमुद्रयाऽथो, प्राकल्पयन् स्वागतमप्यमुष्या ॥२८ ॥
 यवप्रसूनाक्षतगन्धसार-कुशाग्रसिद्धार्थतिलै प्रणीतम् ।
 अनर्ध्यमर्ध्यं वकवैरिदास्यमाशस्य भूर्ध्नि प्रददुः शिवार्य ॥२९ ॥
 श्यामाकदूर्वागिरिकर्णिकाब्जै, सम्पाद्य पाद्य कलधौतपात्रे ।
 पदाम्बुजक्षालनमीहमानास्तस्यै चिर ता. प्रणता वितेरुः ॥३० ॥
 लवङ्गकङ्कोलकजातिमिश्र, श्रेयोरसादाचमनीयतोयम् ।
 आस्ये त्रिरस्यै सुदृशोऽच्युताप्यै, समारपयन्नत्र समा. समानम् ॥३१ ॥
 सितादधिर्क्षाद्रघृताम्बुयोगात्, पात्रद्वये कास्यमये प्रणीतम् ।
 मुखे भवान्यै मधुपर्कमेता, मुकुन्दसम्पर्कमनीषयाऽदु ॥३२ ॥
 रक्तोत्पलेभ्यो यदि दुग्धमिन्दौ, स्यन्देत, साम्य कलयेत्तदानीम् ।
 समर्प्यमाण शुचि तत्करेभ्यो, देव्या मुखेऽन्वाचमनीयमम्भ ॥३३ ॥
 ततो घृताद्यैरभिषिच्य चण्डीमुद्वृत्य गोधूमसुगन्धिवृणं ।
 करेण वो मामिव तीर्थवारा, कोण्णाम्भसा चास्नपयन् किशोर्यः ॥३४ ॥
 सकञ्चुकं कञ्चुकलव्वनर्घ्यं कौसुम्भराग भपरोपगूढम् ।
 विचित्रचण्डातकमण्डित ता, कौशेयवासो व्यतरन्नमुष्यै ॥३५ ॥
 मञ्जीरकाञ्जीवलयार्धहारै, प्रैवेयकेणोज्ज्वलकर्णिकाभ्याम् ।
 किरीटसारेण च ता प्रयत्नात्, क्रमादलञ्चक्रुरल भवानीम् ॥३६ ॥
 मन्देन्दुभाजा सह चन्दनेन, सिन्दूरमिन्द्रीवरनिन्दिनेत्रा ।
 सम्मार्यसां भाग्यसमृद्धिदात्र्यै, न्यवेदयन् वल्लववामवाला ॥३७ ॥
 चिर तनूतानवलिपयाऽस्या, स्तोताऽलिनीगुञ्जितकैतवेन ।
 चरत्रिवोत्कशरणोपचार, ताभिर्विनीर्ण कुसुमव्रजोऽभात् ॥३८ ॥
 सर्पिस्फुर दृग्गुलुधूपधूप, कपोतकण्ठद्युतिमादधान ।
 आमोदयामास भृश समन्तात्रिवेदित शैलभुवे तथाऽभि ॥३९ ॥
 नुदस्तमो मञ्जुदशः पदार्थान्, प्रक्ताशयत्राज्यसमृद्धकाय ।
 हरन् रुच चम्पककोरकस्य, दीप कृतीवाञ्छददो विसृष्ट. ॥४० ॥

चतुर्विधं गीरभचारु तस्यै, निवेद्य नैवेद्यमवेद्यकृत्यै ।
 बाला मुभक्तिप्रवणा शिरःस्थै; कराम्युजैः कोरकितैः प्रणेमुः ॥४१ ॥
 अहो ! प्रणामाङ्गलिकेतवेन, प्ररुद्धभवत्या पदयोः शिवाया ।
 बालास्तदात्मोहहकुद्मलानां^१ समर्पणादप्युपरोदुरिष्टम् ॥४२ ॥
 ततस्तदीय त्रिपुस्तानुभावं, विभाव्य तद्वर्णनलोलुपाभि ।
 ताभिः स्वकामावररकलाभात्तुष्टाभिरिष्टा परितुष्टुवेऽभ्या ॥४३ ॥
 मनातने माक्षिणि पुमि विज्ञा, त्वमेव मात वितनोपि विश्वम् ।
 वर्षीयमि स्वामिनि वीक्षमाणे, रतीव पत्नी निजगेहकृत्यम् ॥४४ ॥
 समाहिता रक्षामि देवि । लोकान् गिरीशभार्याऽपि गिरीशपुत्री ।
 भक्तभिक्ताप्राध्युपितं निमेषद्योषा शिवस्यापि शिव प्रसूषे ॥४५ ॥
 सदा स्थिता स्थाणुमनु श्मशाने स्थाने शिवाऽसि त्वमगेन्द्रकन्ये ।
 इदं पुनश्चित्रमये ! यदेतत्, त्वद्दर्शनं महलमेव दत्ते ॥४६ ॥
 अतोऽपि का नाम परा महेशि ! त्वदीयसीं भाग्यभरस्तुति स्यात् ।
 पति यतीनामपि मन्मथारि, हृत्प्राऽर्धादात्प्यमिदं यदाप ॥४७ ॥
 उपासकैरुल्लसितात्वयोर्धं, वृषं स्तुताया विविधैर्वचोभिः ।
 अकंतव बालवनेचगीणा, नम पर ते मुदमन्व ! कुर्यात् ॥४८ ॥
 पतिव्रताव्रातगुरु वंधूना, त्रिभूषण जीवनमीभरस्य ।
 विधि शिवाणामसि या त्वमेका, तां सन्तत देवि ! वयं नयाम ॥४९ ॥
 उन्मन्व्य लज्जाजलधेः कथञ्चिन्, पञ्चासुगप्रतकरावलम्बा ।
 उपाक्रमन्नेस्म तनोऽभिधानुं गोप्यं परं गोपयमपि स्वकामम् ॥५० ॥
 अलप्यकान्तार्थमगोचयलः, तपः क्लमं चेति न देवताऽन्ता ।
 उपागता स्म श्रयितु शरण्यां, त्वामेव तद्भूमिधरेन्द्रकन्ये ! ॥५१ ॥
 अस्मादूरां ते गिरिदैवतानां, शृण्वन्तु देवाः कथमर्थनां वा ।
 तदाशुतोषार्धवपुस्वम्पे ! कारुण्यसिन्धो ! गिरिजे ! गतिस्त्वम् ॥५२ ॥
 उताद्य सारूप्यमवेद्यभेदमाच्छादितं स्वर्गचिकित्सकाभ्याम् ।
 कृपालवैर्नैव तयाम्य ! धन्या, पति प्रपेदे च्यवन सुकन्या ॥५३ ॥
 वेश्यदोकृत्य जगन्नि मानः, स्थिता त्वमेका ननु ते कृपातः ।
 द्वागत्र चेन्मञ्जुकटाशपातरत्नोऽभिलापः पलितं प्रथतः ॥५४ ॥

१. कलिकाऽर्पणमन्त्रनिगिद्यम् ।

जागर्ति यादृग् जगदीश्वरस्य, प्रेमप्रवेकस्त्वयि देवि ! नित्यम् ।
 तदशतोऽपि व्रजराजसूनु, दासी. कृतार्थीकुरुतामिहास्मान् ॥५५ ॥
 सुराङ्गनाभि स्पृहणीयरूपं, ग्राम्याः कथं नाम लभामहे तम् ।
 एव विदन्त्योऽपि न शक्नुमस्त न्मग्नानि चेतांसि चिरेण हर्तुम् ॥५६ ॥
 तदा फल किं हतजीवितेन, स चेन्न पाणीन् परिपीडयेन्न ।
 रुष्टे विधाविष्टपतेरलाभात्, कुलायलानां निधनं गरीय ॥५७ ॥
 कृपाकटाक्षे पतति त्वदीये, धाताऽपि नैव प्रतिबन्धुमीष्टे ।
 स किपुन साधकता न यायादभौष्टसिद्धौ पशुपात्मजो नः ॥५८ ॥
 भवानि ! भव्यानि जगत्त्रयस्य, त्वदेकतन्त्राणि विदो वदन्ति ।
 प्रसद्य सद्यः कुरु तत्त्वमस्मान्, दयादृगन्तार्पणलब्धलक्ष्याः ॥५९ ॥
 तदम्य ! किं नाम विलम्ब्य पुष्य- तारुण्यकारुण्यसुधापयोधे ! ।
 मुकुन्ददास्यापनसंविदुक्ति-^१ स्वातीजलं जीवय चातकीर्णं ॥६० ॥
 श्रीकृष्णचन्द्रं पतिमोहमाना, भक्तेष्टदाने सुराभि भवानीम् ।
 एभि स्तवान्ते प्रणयेन शश्वदुपाचरन् पोडशभि. प्रकारै- ॥६१ ॥
 एव प्रभातेऽन्वहमेव तासु, भक्त्याऽऽचरन्तीषु शिवासपर्याम् ।
 कदाचिदशयाज्जगदन्तरात्मा, स्वयं यशोदातनय प्रसन्न ॥६२ ॥
 एकत्र चीराणि निधाय तौरि, नीरे कुमारी. स निमज्जतीस्ना. ।
 जनिक्षितौक्षाकुतुकेन मध्ये-पयोधि मेनेऽप्सरसो विशन्ती- ॥६३ ॥
 वालाजने दीव्यति मन्मथेऽपि, त्रपव केलिव्यवधा विधात्री ।
 इत्यध्यवस्यन्नु जहार कृष्णस्तत्पालनामूलदुकूलजालम् ॥६४ ॥
 भुजङ्गनिर्मोकमद म्रदिम्ना, नुदन्ति चित्राणि जवादुपेन्द्रः ।
 कौशेयवासांस्यपहृत्य तासामथारुरोहाविदित कदम्बम् ॥६५ ॥
 दुकूलजालेन सम समासा, चेतोमणोनामपहारक तम् ।
 स्थित निलीयाधिकदम्बशाखं, विज्ञाय ता दृष्टिशरैरविध्यन् ॥६६ ॥
 सौवीर-^२ लेखामधुपायलिज्य, भुवी मनोजस्य धनुर्नताङ्ग्य ।
 दृग्धशाल्येन सनाथयित्वा, जघ्नुस्तरामशुकतस्कर तम् ॥६७ ॥
 तदक्षिकोणक्षतिभिन्नमर्मा, नूनं स चैतन्यमपाकरिष्यत् ।
 प्रेमानुरोधादनुकम्प्य मुग्धा, स्मितामृतैस्ता यदि नाभ्यपेक्ष्यन् ॥६८ ॥

१. सविद प्रतिज्ञाया उक्ति ।

२. मौवीर सोतोऽञ्जन, मुरमेति ख्यातम् ।

प्राप्ते स्वयं प्रेयसि दुर्लभेऽस्मिन्, हृष्टास्तदाभाषणलिप्सवोऽपि ।
 जहर्नु वाम्यं वचसा पुनस्ता, बाला निसर्गेण हि वामलीला ॥६९ ॥
 प्रातः सुपीगाम्भसि मञ्जतीना-मङ्गेषु तासामुदितेऽथ जाड्ये ।
 प्रेयस्ममासत्तिकृतं तदित्य, ततः परो विज्ञतरोऽपि नावैत् ॥७० ॥
 आनाभिभग्ना हिमवारिन्गना, लग्नाशयास्तत्र सरङ्गभग्ना ।
 सौत्कारसौम्यस्फुरिताधरं ताः, कथञ्चनोचुर्मिलिता मुकुन्दम् ॥७१ ॥
 अये ! न किं त्वामनुशास्ति कृत्य स नीतिनिष्णः स्वयमेव तात ।
 अर्थोऽपि यत्कार्यमनार्यपार्यमेव महोग्र त्वमहो ! तनोपि ॥७२ ॥
 राजाऽविनीतेषु निशातदण्डो, जागर्ति कस सुतरा नृशस ।
 मनोज्ञरूपोऽविनयैरमीभि, र्मा हन्ते, तद्दृष्टिपथ प्रयासी ॥७३ ॥
 समृद्धिचित्रो कृतवासवस्य, त्वदेकतोक्तस्य तु धोषभर्तुः ।
 सुतस्य ते साधु यशो विदध्यादेतन्नु, मारोचयचौरचौर्यम् ॥७४ ॥
 व्रजाधिराज श्रुतदानवीर्ति, र्महामनास्त्वज्जनकः वव नन्दः ।
 लोकेऽयशो भारभृतिप्रवीण, वव तत्सुतशौरपटच्चर^१स्त्वम् ॥७५ ॥
 तात स्वय याति तनूजभावमिदं विदा वाचयमृतं तदा स्यात् ।
 यदि त्वयोद्भूतं भवेद्विगोतं, गोविन्द ! नन्दप्रतिकूलशीलम् ॥७६ ॥
 अचोरि गव्य शिशुर्नव येन, प्रायो व्रजेस्मिन् प्रतिभव शश्वत् ।
 युनः पुनस्तस्य तवाद्य वा किं, चित्र महार्थ्याम्यरचौर्यमितत् ॥७७ ॥
 अपूर्णतारुण्यदशोऽप्यजस्र, पराङ्गनाला-परिहासनिष्ण ।
 अपार्थितार्थस्वजनोपदेशो, न त्वादृशः कोऽपि पर पृथिव्याम् ॥७८ ॥
 पोयूपधाराभिरिवाभिपिञ्चन्, मनासि तासां श्रुतिभिः सहाऽसौ ।
 इत्थं सनर्मस्मितमालपन्ती, रुदाहरत् प्रीततरः किशोरी ॥७९ ॥
 स्तनन्धयेनैव मया कियन्तः, कृताः कृतान्तातिथयोऽङ्ग ! दैत्याः ।
 श्रद्धायत्ताद्वाऽङ्गति यद्यथापि, कसं ध्रुव शंशत राजहसम् ॥८० ॥
 एता न तावत्सितपीतशोण-श्यामा लस्तामा भवदीयशाट्यः ।
 विभान्ति, किन्तु प्रचिताः समन्तात्, कदम्बकिञ्जल्कपलाशभासः ॥८१ ॥
 आविष्कृताऽहो भवतीभिरेव, च्छलप्रवीणः ! सरणि नवियम् ।
 युवान्तरस्तेयसमन्तवोऽपि, स्वयं हि निन्दन्ति निरागतं माम् ॥८२ ॥

सन्धि कटाक्षेण विधाय यूनामन्तर्मनोरत्नमर हरन्त्य ।
 यूय कथ द्रूथ पटच्चर मां, जन स्वतुल्यं जगदीक्षते वा ॥८३ ॥
 वयोऽथवा दर्पकदर्पशालि, प्राभ्रंशयद्दः सहजाद्विवेकात् ।
 उन्मूल्य काम कुलशीलनिष्ठामारोप्यते यन्मयि तस्करत्वम् ॥८४ ॥
 नवीनतारुण्यमदेन यासामौचित्यचिन्तां कुरुते न चेतः ।
 तासामुपालम्भशतेन किं मे, मत्तोदित नाद्रियते हि कश्चित् ॥८५ ॥
 इत्युत्कयन्तीरुपपत्तिभाजः, साकूतमाकर्ण्य मुकुन्दवाच ।
 प्रीता पुनर्विस्मितचेतसस्ताः, स्फुटानुरागं प्रियमेवमृचुः ॥८६ ॥
 गोपाल ! मैव विनयस्म हासौरासौम लोके कुशलाय कार्यम् ।
 परत्र नैषा कथमाविरासीद्, दासीषु काऽस्मासु विडम्बना ते ॥८७ ॥
 परार्तिहर्ता प्रथित पृथिव्यामप्यर्तिमित्यं तनुपे तुषारे ।
 अस्माकमेव त्वपहृत्य शाटीधौरोकरोषि स्फुटमङ्ग ! चास्मान् ॥८८ ॥
 व्रजेन्द्रपुत्रोऽप्यवलास्त्वमस्मान्, प्रवाधमानो दयसे न किं द्राक् ।
 तारुण्यसूयोष्मभरेण वा ते, कारुण्यसिन्धो किमशोषि पूरः ॥८९ ॥
 अलक्षितस्त्व वसनानि हत्वा, करोषि लज्जाविधुरा यदस्मान् ।
 इमामपूर्वा परिहासशंलौमशिक्षथा ही ! पशुपाल ! कस्मात् ॥९० ॥
 वग्जालमातत्य निवाद्य वेणु-र्थाणा प्रवीणो ललनाकुरङ्गीः ।
 प्रेमावटे मङ्क्षु निपात्य तश्न, कटाक्षवाणैरसि लुब्धकस्त्वम् ॥९१ ॥
 मुग्धा वराकी सरला कुलीना, बाला वशीकृत्य नर्वैर्विलासै ।
 स्मरेषुभि सादयतो नितान्त, न जायते हा करुणा कथं ते ॥९२ ॥
 सौभाग्यपूर्णं गुणिनं प्रसादादासादयन्ति स्वयमेव बाला ।
 अये ! शरत्पर्वसुधामयूखं, प्रयस्य कः प्रापयते चकोरीः ॥९३ ॥
 दोषोऽथवा नेह तवास्ति कश्चिच्चकास्ति ह्रीदक् पुरुषस्वभाव ।
 कुतोऽन्यथाऽर्थस्फुटयोरकालीममन्दमास्कन्दति वा मिलिन्दः ॥९४ ॥
 इमास्त्वदादेशवशब्दो नो, वदासि यत्तापयितु प्रवृत्त
 अपीङ्गिते स्वापमवाप्तुमर्थं, व्यर्थं परिश्राम्यति कस्त्वदन्यः ॥९५ ॥
 वाग्भङ्गिससूचितसान्द्रागा, बालाः कटाक्षान् निभृत क्षिपन्तीः ।
 अमृत्यनर्मस्मितकोमलास्या जगाद् भूयो व्रजराजसूनु ॥९६ ॥
 अनृदपूर्वासु परं न तावद्, युष्मासु भौत्यै परकीयता मे ।
 अतोऽपदेशान्तरमेव बाला, विन्यस्य वातक्षपण कुरुध्वम् ॥९७ ॥

मृषाऽतिखेदाभिनयप्रतीप-व्याहारभङ्गी भवतीभिरोट्क् ।
 यतोऽध्यगायि ध्रुवमेव तस्मान्मयाऽप्यधीता परिहासशैली ॥९८ ॥
 करोमि किं व शरदिन्दुलक्ष्मीमप्याक्षिपन्त्याननमण्डलानि ।
 सरोजिनीकोशगुरुरुजान्, बलीर्विलोलीकृतसिन्धुवीची ॥९९ ॥
 नाभीः स्फुटतामरसोदराभा, हिरण्यरम्भाञ्जिनीस्तथोरुः ।
 स्नैरं पिवन्ती प्रतिग्रन्थभीते, चासोऽर्पणाद् वारयतोऽक्षिणी
 माम् युग्मकम् ॥१०० ॥
 अथापि वासासि तदाऽस्मिदद्या^१ प्रसन्न हृद्याः सकलाः समं चेत् ।
 यथास्वमेत्वान्तिकमाददीध्व, मिथ कलिवो^२ ध्रुवमन्यथा स्यात् ॥१०१ ॥
 प्रमिताक्षरा पितिगिर सरसा^३-भवसाय तस्य घृतकैलिरस ।
 विदलत्वपा रत्नचक्षुरा सहसा, पयसो वहि समपगु-सहसा ॥१०२ ॥
 उन्मज्ज्य पूराद्यमुनापयोनिधे^४ राभारकन्याप्सरसस्तटे स्थिताः ।
 नीपद्रुमास्तमगृढविग्रहा प्रासादयन् शोपकिशोरवासवम् ॥१०३ ॥
 कुलललना यदिमास्तथाऽपिप^५-न्नपि सकला सलिलाञ्जलि ह्रिये ।
 तदनुचित न तु भावनापती-कृतचरकृष्णनिदेशवैभवात् ॥१०४ ॥
 अथ तथा स परीक्ष्य रति दृष्ट्वा, प्रियतमो नितरा भुदितोऽददात् ॥^६
 सह तदीयपटैरतिदुर्लभ, निरवधूतपट स्ववधूपदम् ॥१०५ ॥
 सपुलकाः परिधाय तदाऽम्बर, गतनिमेषमुदीक्षणतत्पराः ।
 रमणकाममनक्षरमेव ता, मृगदृशो ब्रजनन्दनमूर्चिरे ॥१०६ ॥
 केतिलोतुप्रमनङ्गविलमिर्ते,^६ सुन्दरीव्रजमनन्तरमवयन् ।
 शारदोज्ज्वलनिशासु विहरण, केजव समवधार्य निरगदत् ॥१०७ ॥

१. उपेन्द्रवशाच्छन्दः ।
२. प्रमिताक्षराच्छन्दः ।
३. इन्द्रवशाच्छन्दः ।
४. मालतीच्छन्दः ।
५. इतो दुर्लभत्वमित्यद्वयम् ।
६. मन्त्रमोच्छन्दः ।

दयिता शरदाधिगमिष्यधेप्सितं,^१ त्वरयेति चाटुपटुना प्रबोधिताः ।
 मधुसूदनेन सह ता रिरसवस्तदुपायदुधरतप क्लम जहौ ॥१०८ ॥
 अथेच्छन्तीर्गन्तु पदमपि पुरो नैव वामाः^२
 सङ्गमाः पश्यन्तीरदितजइता- स्वस्य वञ्चम् ।
 विदग्धो मुग्धाक्षी कथमपि समाक्षास्य तुष्टा,
 व्रजान्त ता नेतु स्वयमनुययौ कृष्णचन्द्रः ॥१०९ ॥
 अय 'मायादेवी'-सुकृतिपटलीमैलिमहित-
 प्रधी-'विद्यानाथ'-प्रभव-'बदरीनाथ'-रचितः ।
 विदग्धाचर्यो राधापरिणयमहाकाव्य-घटको,
 निसर्गोरु सर्गो विरतिमगमत् अम्बकमित ॥११० ॥

इति श्रीराधापरिणयमहाकाव्ये कृष्णाङ्के 'आभीरीचीरापहारो'
 नामैकादशः सर्गः ।

१. प्रबोधिताच्छन्द ।

२. प्रवरन्वर्तितच्छन्द ।

अथ 'देवेन्द्रदर्पदमनो' नाम द्वादशः सर्गः

तदनु^१ सनातनरोतिमाश्रिताः, शरदि कदाचन घोषवासिनः ।
 चरिवसितुं समवेत्य वासव, प्रतिसदनं प्रमुदोदयंसिपु, ॥१ ॥
 विभवसमा समपद्यताभितो, द्रुतमिह वृत्रहसत्रसम्भृतिः ।
 भवति विलम्बलघोऽपि हि क्वचिद्, किमु महदिष्टनिमित्तसङ्गतौ ॥२ ॥
 सुरप्रतिपर्वमहोत्सवाय ते, ननु भृशमुत्सहमानमानसाः ।
 अकृपणस्रस्त्ररेष्यवल्सवारस्तृणमिव नाजगणन् वसु व्यये ॥३ ॥
 उपकरणोपगमादुपक्रम, गुरुमवलोक्य गच्छस्य वज्रिणः ।
 मदमपहर्तुमधानभिज्ञवत्, पितरमपृच्छददः सदस्यज ॥४ ॥
 कथमिह तात ! समुहा सम्भृतीरथ विविधाश्च विधाय सस्त्रियाः ।
 प्रतिगृहमुत्सहते जनो वजे, क्वचिदपि पूर्वमदर्शि नेदृशम् ॥५ ॥
 सुकृतकलामनपेक्ष्य दुर्ग्रहादपि च विधूय विवेकपद्धतिम् ।
 गुरुबुधवृद्धनियेविणि वजे, कथमिह सम्भवतीतरोद्यमः ॥६ ॥
 विदधति तद्ध्रुवमेवमुद्यम, कमपि सत् सकलास्तितासवः ।
 परमधुनाऽवधि दैवपित्रायो र्वत कतरोऽयमिदं न वेदम्यहम् ॥७ ॥
 यदि यजनं विधिरस्य कौदशः, किमथ फलं, कतमा च देवता ।
 इति शिशुमप्यवगन्तुमुत्सुकं, स्फुटमिह मामनवद्य ! गद्यताम् ॥८ ॥
 ध्रुवमिह कर्म भवद्विधिर्त्सितं, गुरु जनयेदथवा प्रयोजनम् ।
 अनवगतोपकृतिं कृत्तिकृती, वितनितुमद्ग ! नहि प्रवर्तते ॥९ ॥
 तदपि रहस्यमपि प्रवर्तना-प्रथितनिमित्तमल फल द्रुतम् ।
 समवहितं स्वहितं भवद्भ्यो, निशमयितु सत्पुं वदार्य ! माम् ॥१० ॥
 इयमति नन्दमनन्दयद् बुधं मधुगधुरा मधुर्वैरिभारती ।
 परिमल्ल-वैभवसाशनाशिकं, सुखयति कं विकचा न मालती ॥११ ॥
 गुणगरिमप्रतिपादितादरः, स्फुटमहिमानमथाव्युतं पिता ।
 अवददति प्रणयेन च ॥११ ॥ त, न किमपि, यद्भवतोऽपि गोप्यते ॥१२ ॥
 प्रतिसममत्र पुलोमजापतेः, क्रानुममुमेव चरन्ति वल्लवाः ।
 अथ सलिलानि यथामनोरथं, ननु मुदितो मुदिरैर्दंदाति सः ॥१३ ॥

नियतमतोविपुला वहूलपा, नृणपटलां परित प्रजायते ।
 १पशुसमजोऽञ्जति तेन श, ततो, वयमपि जीवनमुन्नयागहे ॥१४ ॥
 अनवहितो यदि वाऽभ्यसूयको, यजनमिद विदधीत नैव यः ।
 स कवलित शतमन्युमन्युना, सपदि लभेत निरन्तरापद ॥१५ ॥
 तदखिललोकपतिं पुरन्दर, प्रणयपुरस्सरमानत परम् ।
 त्वमपि घटस्व मखाय येन मे, निरवाधि शर्मपरम्परोल्लसेत् ॥१६ ॥
 इयदाभिधाय हित च सूनुत, विरमति वल्लवपुङ्गवे वशौ ।
 सुरपतिदर्पमपासितुं पुन, स्मितसुभगा गिरमाददे हरिः ॥१७ ॥
 क्षणमपि ! घोषनिवासिवार्धका !, श्रुतयशसोऽवदधत्वनुग्रहात् ।
 क्रिमपि शिशोर्मम यावदीरितं, श्रवणपथे भवता प्रवर्तते ॥१८ ॥
 अहह विचारचणा ! विविच्यता, प्रभवति किं पयसे पुरन्दर ।
 अध विदुषामपि चेद् भमस्तदा, श्रुतपरिशीलनमेव निष्कलम् ॥१९ ॥
 नयनिपुण परिणूतशासन, प्रकृतिकदम्बमिव क्षितीश्वरः ।
 त्रिगुणमिद जगदीशिता वशे, कलयति कर्मसम दिशन् फलम् ॥२० ॥
 जनिशतसञ्चितकृत्यकल्पित, नियतिवशा नरवहिवौकस ।
 यदि वितरन्ति फल, तदाङ्ग ! ते, स्वयमथ लेशमपीह नेशते ॥२१ ॥
 जनयति नाऽत्र सर्वं स वारिद^२, जलमयमन्नमिद तु तद्वजा ।
 इति परिणामपरम्परामहो, स्वकृतिवशामवगत्य किं भयम् ॥२२ ॥
 स भवतु न सुरशेखर सुहृद्, रिपुरथवा न तत प्रयोजनम् ।
 पशुपशुपावनपुण्यभागसौ, ननु शरण गिरिरेव सर्वथा ॥२३ ॥
 वहति मरुदधते वसुन्धरा, तुहिनकर- शिशिरीकरोति च ।
 तपति यथा सविता स्वभावतो, जहति तथैव पयोमुचोऽप्यप ॥२४ ॥
 जगति सदाऽखिलभूतसंहति, यदि रजसा^३ लभते प्रवर्तनाम् ।
 वदत तदा सलिलानि वर्षितु, घनततिरेव लभेत किं न ताम् ॥२५ ॥
 रधिरुपनीय रस करे शिते, द्रविणमिव प्रकृते नृपालक ।
 स्वयमुचितेऽवसरे च तन्मुदे, त्यजति तदत्र वृषा विभिज्यते ॥२६ ॥
 प्रभयतु नाम पुलोमजाप्रिय, प्रयत्नयत्सिद्धिर्वाकसां पुर ।

१ सम्मज शर । वाग्मानात् ।

२ वा. मा. ।

३ रजोगुणः ।

गिरिकुहरे बसता तु नस्ततो, न फलभये ! न च भौ. कदाचन ॥२७॥
 ननु पशुपालनमेव गोदुहां, श्रुतमतधर्मपदे प्रतिष्ठितम् ।
 अथ न वयं सुरराजपूजने, वत सुतरामधिकुर्महे महे ॥२८॥
 श्रुतमवमत्य गता स्वतन्त्रता, विदधति ये फललिप्सया क्रिया ।
 किमपि ततोऽश्नुवते प्रयस्य चेत, स्फुटमवगच्छत दुःखमेव ते ॥२९॥
 अपि च गिरि परमो गुरुस्तथा, शरणमय मुचिरेण योऽस्ति न. ।
 रिपुरिह तस्य गरुत्रिपा,नात्, किमिति वृषा प्रतिवर्षमव्यति ॥३०॥
 अथ गुरव. ! फलमोप्सथाङ्गसा, यदि खलु विश्वसिथोदिते च मे ।
 तमफलिन परिहृत्य वासव, यजत तदा गिरिराजमादरात् ॥३१॥
 इति मधुसूदनसूक्तिकांमुदी, श्रुतिसुचिरेण निविश्य गोदुहाम् ।
 हृदयवियद्विमल वृषार्चन-ग्रहतिमिर व्यवधूय चाद्भुतत् ॥३२॥
 ऋजुमतय; पशुपालकुञ्जरा, सपरिक्कर विनयेन योधिता ।
 वकरिपुवाक्यमहत्वकोविदा, निववृतिरे यजनाद्विडोऽजस ॥३३॥
 अपिच मुकुन्दगिरा निराग्रहास्नितानिपवो गिरिराजपूजनम् ।
 समुदितसम्भृतिमेव ता पुन द्रुतमुपयोक्तुमुपाक्रमन्त ते ॥३४॥
 प्रथममथ श्रुतिगद्गलध्वनि द्विजविहितो विधिविघ्नमाहरत् ।
 अनभिहते प्रतिबन्धके क्रिया, व्रजाति यतो न समव्रता क्वचित् ॥३५॥
 श्रुतिनिन्द्रे नंगयागदीक्षितस्तुमुलतर्गं द्विजराजसत्रय. ।
 प्रकटयितु निजवीर्यधैभव, समदमिवाह्वयतेस्म वासत्रम् ॥३६॥
 सविधि विधाय तत कुशाण्डिका^१ ज्वलति नवीनरवाविवानले ।
 यन्-तिलगव्यमगाहुतो रिमे, पशुपतिवाय निचिक्षिपु पृथक् ॥३७॥
 परिहित-नूतनपट्टवाससो, हुतभुजि साधुविधानसम्कृते ।
 धूतरुचय क्लधांतभूयणंरविनिगुरा हवन वितेनिरे ॥३८॥
 अतनुमधेय्य रूपा ननु स्फुरन्, विकच-पत्ताशरुचि शुचिर्जवात् ।
 पशुपकृता निनक्रीत घुमन्मुखे,^२ गीदतुमधोर्ध्वमगीहवस्पोतम् ॥३९॥
 प्रभुपुरुहूतहितेन वह् निना, प्रहिततपा किमु धूमसन्तति ।
 विवति वभूव भविष्यदत्यय-प्रसरनिदानपयोधरावली ॥४०॥
 नवतपनीयविभूयर्ण-स्रजा, मृदुयवसं शिशिरेण पाथसा ।

१. होनाद्गभूमन्सारादि वर्म ।

२. अग्निमुख देवानाम् ।

अखिलविषाणखुरे पुनर्धन-स्रुतनवनीतविलेपनेन च ॥४१ ॥
 बहुविधधातुविभक्तिशालिनी, स्फुरदुपसर्ग^१-निपातकृन्मुखा ।
 स्फुटमिव पाणिनिशापद्धतीस्तदनुसवत्सगवीरमीजिरे ॥४२ ॥
 क्षितिमणिधेनुमुवर्णदक्षिणा-वितरण-नल्पशानार्पणस्तवैः ।
 दलिततृषा श्रुतिपारदृधनामनुविदधेऽपचिति द्विजन्मनाम् ॥४३ ॥
 अधिकनकासनमध्यतिष्ठिपत्, प्रथममथो मृदुवाचमार्पिपत् ।
 उपचरण परिशिष्टमिष्टधुकु, कलयितुमारभता नु भूभृत ॥४४ ॥
 मृगमदचन्दनकुङ्कुमाक्षतै कुसुमपयोवलिभूषणाम्बरैः ।
 अतनुफलोदयमूलमादरादतनुत विप्रचयो नगार्चनम् ॥४५ ॥
 उपदिशति स्वयमच्युते तथा, यतमनसो गिरिमाह्वयन् द्विजा- ।
 कथमपि नैव विना प्रवर्तकं, प्रचरति कश्चन नूतनो विधि ॥४६ ॥
 उपचरितु चतुसा स्वय पुन, हर्षिमुपदेशकमाश्रितास्तथा ।
 झटिति नगाध्वरमुत्तमं व्यधुर्भवति हि सम्भृतिसाक्षिणी क्रिया ॥४७ ॥
 स्ववचसि विश्वसनाय गोदुहा, यजनफल स्फुटमाशु दर्शयन् ।
 वपुरपर पुरुषीवर गिरेः, कुतुककरोऽथ दधार माधव ॥४८ ॥
 विपिनपति वनदेवताप्रिय, परशरण च भवा सगोदुहाम् ।
 परिचरणाद्भवतामनाविलात्, प्रमुदितमेतमप्येत मा नगम् ॥४९ ॥
 विलसतु व कुशलं सदाऽभितो, व्रजतु वियत्कुसुमात्मता विपत् ।
 स्फुरतु च देवगवाग्रजन्मना, मम च पर प्रणयो निरन्तरम् ॥५० ॥
 इति निगदन् रुचिर जनार्दन- कतिचन शैलमिषाज्जघास तान् ।
 घृतमधुपायसपूपशष्कुली-पृथुकपयोदधि-तेमनां दनान् ॥५१ ॥
 प्रकटमवेक्ष्य महीधर्देवत, च्युतविशयै पशुपं महाच्युत ।
 स्वमिव शिशु प्रतिविम्बित स्फुट त्पुलकभर प्रणनाम दण्डवत् ॥५२ ॥
 प्रकटतमाय कलिन्दनन्दिनी परिसरकाननचक्रवर्तिने ।
 शिवततये गतये गवां च नो, नगपतयेऽस्तु नमोऽनुवासरम् ॥५३ ॥
 जय धरणी धरकुञ्जर ! प्रभो ! स्वमहिमदर्शनमुग्धचेतस- ।
 प्रणयदृशा निपुण निभालयन्नव नवकीर्तियुतो वर्यो कस ॥५४ ॥
 इति नुतिमालकलयन् स गोदुहा, सपदि वितीर्य वरानभीप्सितान् ।
 सह तदुदोर्णनमोजयस्वर्नरनुपदमन्तरधाद्विराधरः ॥५५ ॥

अनवममेवममुं विधाय ते, त्वरितमधारि मयासव. सवम् ।
 'अमृतभुजोऽञ्जितनृत्यगोतयः, सपरिजना बरवस्त्रभूषणा ॥५६ ॥
 शिखरदरीसुपभातदृष्टयः, श्रुतमृगपक्षिकलस्वना शर्न ।
 पृथुशकटावलिमास्थितास्ततो, व्यदधत सानुमत. परिक्रमा ॥५७ ॥
 शिखरिमखात्सुखमाप्य वत्सवा, न सुरपते पुनरंपुरध्वरम् ।
 स्वमभिमत प्रतिपद्य पद्यया, स्पृहयति राजपथाय कः सुधी ॥५८ ॥
 विफलमिति प्रहत वनेचरं, स्वमखमवेत्य चुकोप वृत्रहा ।
 न परिभव क्षमते नृपोऽपि चेन्निखिलजगत्पतिरेष कि पुन ॥५९ ॥
 त्रिभुवननायकमेकमच्युत, न परिचिकाय तदा रुषा वृषा ।
 ध्रुवमचिरेण मनीषिणोऽपि हि, द्रविणमद पिदधाति शेमुखीम् ॥६० ॥
 दृशा सहस्रेण विक्रस्वराणा, समीक्षमाणोऽपि सुरेश्वर. स्वान् ।
 दीप्तप्रभाव प्रति नन्दसूनोरुवाह मोहात्तमहो महान्ध्र्यम् ॥६१ ॥
 कृष्णप्रतापतपनातपमुद्दृष्टि-
 भीमस्वनस्तमसि जायति भासुराक्ष ।
 दोषाश्रय परतिभूतिहरोऽतिवक्र
 साथोचकार निजक्रोशिक^१-नाम शक्र ॥६२ ॥
 दिवस्पतेराप तदा प्रतिष्ठा, यथा विवेकापगमाद् वृषत्वम्^२ ।
 तथा रूपोऽदप्रतयं व मन्ये, रूढा तदीया शतमन्युताऽऽसीत् ॥६३ ॥
 किसलयशौणसमस्तलोचन, प्रकटपुरस्समयवत्सुराधिप ।
 भुकुटिमलीमसपन्नगीतते, समुदगिरद्ररलोपमा गिरः ॥६४ ॥
 सङ्कलगान्सलिलकल्पितकल्पभेदान्
 कल्पाद्गुमाधिपतिरुच्चिशृतशैलकल्पान् ।
 आहूय भूयसि रूपः प्रसरे स्वभृत्यान्,
 साव्वर्तकारिजलदानवदहिवीन्द्रः ॥६५ ॥
 भोभोभटा ! मदधिरूढभरत्रिलोकी-
 साप्राज्यगौरव-समर्थनजागरुका ।

१. यज्ञशतममृतम् ।
२. युगमङ्गम् ।
३. क्रोशिक इन्द्र उलूकश्च ।
४. वृषत्वमिन्द्रत्व वृषभत्व च । मन्युपदं क्रोधश्च ।

अम्भोधरा ! शृणुत भोष्टसदः स्फुटाव-
 ष्टम्भा हटान्मम शठ यदपष्टु^१ तेनु ॥६६ ॥
 वृत्रोऽप्यतिक्षपितवृत्रविवृद्धपक्षो, वृत्राधिप, समरसीमनिकृत्तवृत्र ।
 वृत्रान्तकार्चितपदो निगृहीतवृत्र^२-क्षित्र भवामि पशुपालनिकारपात्रम् ॥६७ ॥
 आ- । ! स्तेऽनन्यगते विशृङ्खलमते क्षोदीयस प्रेक्षिण,^३
 कृष्णस्यानुमतेन सत्रविमुखाः क्षीणायुषोवल्त्वा ।
 श्रद्धावद्भकरामरवजधरापातालसच्छेखरा-
 रूढाङ्गस्य ममापि मूढमनसो रीढामगूढ व्यधु ॥६८ ॥
 तत्तान् मत्तान् वटुपटुगिरा स्तब्धविश्रब्धचित्तान्^४
 विद्युद् द्योतैर्विदलितदृशो वल्लवान् शुल्लसारान् ।
 शम्भस्वानैरतिबधिरितान् कम्पिन कान्दिशीकान्,
 क्षिप्र क्षुण्णान् कुरुत करका काममाकीर्य धुर्याः ॥६९ ॥
 क्षोणीपृष्ठनिसृष्टभैरवरवस्थूणास्थविष्टक्षर-
 द्दारासारभरेण गोष्टमखिल सवर्तसवर्तका ।
 सिन्धुकृत्य करालकालकवल नीत्वा सबन्धूनिमा-
 नन्यान्दर्शयताचिरेण सुभटम्पन्यान् मदाग फलम् ॥७० ॥
 इत्थ निदेशेन सहेव भर्तुः सहर्तुमारात् पशुपान् प्रयाता ।
 गम्भीरघोषा परिवार्य घोषं, रसातलीचक्रुरमो स्वभासा ॥७१ ॥
 चिरविचलितचाराः सृष्टघोरान्धकारा-
 स्तुहिनततितुपारा वृत्तशुण्डानुकारा ।
 तडिदुरुपरिवारा प्लावितोर्च्चैरगारा
 मुमुचुरतुलसारा वारिदा भूरिधारा ॥७२ ॥
 कृष्णात्मनोऽपि जीमूता, गोपान् कृष्णात्मनोऽखिलान् ।
 शत्रार्थेऽपीडयन्, स्वोय-स्नेहो राजानुगेषु क ॥७३ ॥
 शश्वर्त्तलाऽलमपन्यत्रामृशत्रङ्गमङ्ग,
 गत्याक्षेप मपदि कलयन् कलयन् कम्पजाद्ये ।

१. प्रतिबूलम् ।

२ 'वृत्रोरिषौ घनेष्वान्ने शैलभेदेच दानवे' इतिमेदिनी ।

३ अनन्यशरणम्य भवशरणस्य च । उद्धतवृत्ते स्वतन्त्रनुदेश । अतिशुद्रम्य,
 अगोरणोयमक्ष । नर्तकम्य बुद्धिमनश्चेति निन्दास्तुतिपथयोरर्थौ ।

४. मन्दात्रान्ता ।

भूयो मोहं मनसि जनयन् गौपसीमन्तिनीनां,
 झञ्झावातः प्रसभमभयोऽभौकतामभ्यर्नपोत् ॥७४ ॥
 सघर्नैर्घनवर्षपीडितो, गजगामो गुरुसन्निधीं मुहुः ।
 तरुणीनिवहो जहाँ चितं, न पुनश्शीलविभूषणस्त्रयाम् ॥७५ ॥
 करुणाप्रवणाशयाः पर, भृशमासारनिपीडिता स्वयम् ।
 वपुषाऽऽस्तृपताशु तोकक, विलसद्दर्मधुराः पुरन्धयः ॥७६ ॥
 निसर्गभीरुस्तनपितुभापितं, जलाकुलाभीरकुलात्रलाकुलम् ।
 पतत्करालाशनिनिस्वनश्रुतेस्तदाऽऽश्रयत् कामपि कर्कशान्दशाम् ॥७७ ॥
 विशीर्णाङ्गा प्रावव्यसनकरकाटिन्यकरका-
 निपातादापातादशनि-विषमाघातमतिदात् ।
 निराधारा धाराधरसलिलधाराऽऽप्लुतभुवो,
 ययुर्घोपावासा विपदि शरणं कृष्णचरणम् ॥७८ ॥
 गोष्ठे विलोक्य विपदं शतमन्युगन्यो-
 रन्योद्यमं च कलयन्नतल तदर्थम् ॥
 गोवर्धनं फलवदाख्यमफल्गुकार्यं,
 शैलं^१ शिलान्ध्रमिव साधु दधीं मधुद्विष्ट ॥७९ ॥
 मरुत्वता नूनमुपप्लुतं व्रजं, विचिन्त्य तदर्पशमाय केशवः ।
 तद्देवकस्यैव शयस्य शेखरे, निवेशयामास वशीं नयेश्वरम् ॥८० ॥
 तेनैव किंवा गिरिणा स्वपक्ष-च्छेदापकारं स्मरता मयोनः ।
 चिरेण तद्व्या प्रसरं प्रपेदे, तस्यापि पक्षधतिकारणत्वम् ॥८१ ॥
 दलन्मृणालीभृदुलोऽस्य पाणि, गोवर्धनं भूधरमाशु धर्तुम् ।
 जगत्प्रवीरक्षणलब्धतीक्ष्ण, स्थेयानदक्षोऽपि चभूव दक्ष ॥८२ ॥
 तत्र वीक्ष्य नितरामवकाशं^२ माधवो भूतधराधरगतैः ।
 स्वैरमत्र विशतेति तदानीमादिदेश सकलान् विकलास्तान् ॥८३ ॥
 अभितमुदर जीवाः काले हरेरिव भूतये^३
 बिततविवरं सद्यो गोवर्धनस्य गिरेरमी ।
 सहपरिकरं गौर्भिवर्त्सर्व्वर्षसुभौरर्ध-

१. उग्रवन् ।
२. म्वागता ।
३. हरिणो ।

विविशुरखिला कृष्णादेशादृता ब्रजवासिनः ॥८४ ॥
 गोप्तेऽच्युताश्रयिणि चण्डविचेष्टितानि,
 व्यर्थोत्रभूवुरखिलानि पयो धराणाम् ।
 पूर्वं बलीमुखबले^१ रघुनाथबाहु-
 स्तम्भाविते स्फुटमिवासुरसैनिकानाम् ॥८५ ॥
 मोघी भवत्सु विकटाक्रमणेष्वदोषे,
 घोषेऽपि नन्दति च नन्दसुतानुभावात् ।
 साहायकाय जलदावलिरस्तदर्पा-
 प्रायश्कार पुरुहू- पुरुहूतहूतिम् ॥८६ ॥
 श्रेयशशीकुचविशेषकशिल्पकल्पी,
 देवोऽपि कोपकलुपीकृतदृप्तचेताः ।
 दम्भोलिभासुरकरोऽभ्रमुवल्तभस्थ
 स्वाम्भोमुच सहचकार चिराय शक्रः ॥८७ ॥
 शिरसा कुलिशाहतं मुहुः, सहमानोऽपि जुगोष गोपकान् ।
 गिरिराट्, शरणागतावन-प्रवणा हि प्रकृति र्महीयसाम् ॥८८ ॥
 विफलमवेष्य तदा स्वमुद्यम, त्रिदिवपति विमना मनागभूत् ।
 अभिमतमप्रतिपद्य यत्नवान्, न खलु विषोदति क सचेतसाम् ॥८९ ॥
 सरम्भसम्भ्रमविरामनिशुम्भदम्भो^२
 दम्भोलिपाणिरियदाम्भसदुर्विलम्भम् ।
 सम्भाव्य तत्र जनितस्थिति विप्रलम्भ,
 स्तम्भं परम्भगवत्तश्रितेन लेभे ॥९० ॥
 बाल शिरोपमृदुलाङ्गुलिलेशखरेण,
 शैल दधाविति विलोकनजाद्भुतोत्थम् ।
 नून निमेष-विधुरत्वममर्त्य-लक्ष्म-
 व्याजात्सहसनयन सुतरा तदाऽधान् ॥९१ ॥
 छत्राकश्रीवर्तुलस्वीयकाय-व्यासक्तकाघद्विपद्वाहुदण्डः ।
 रक्षन् सर्वानाश्रितान्वर्षकृच्छ्राच्छत्रच्छायां स्वाच्छिनच्छैलराज ॥९२ ॥
 बालस्य पाणिकमलात्पतन महाद्रे-

१ वानरसैन्ये ।

२ नन्नकपटः ।

राशङ्ख्य वत्सलिवशयहृदश्र वीराः ।
 नन्दादय स्मितव्रत्ताकलिता समन्ता-
 दासञ्जयन् बहुविधायतलोहयष्टी ॥१३ ॥
 वत्सला स्नुतकुचा यशोमती, तानवेन तनुञ्जस्य कातरा ।
 तादृगद्रिचिरधारणश्रम-ध्वंसनाय समवाहयद्भुजम् ॥१४ ॥
 वैदग्ध्यभाजि ननु कम्पिनि केशवे स्यात्,
 पातो गिरेरितिभिया चतुरास्तरुण्यः ।
 तत्रेयमपूरचिरमग्रहृदोऽपि नो त,
 नीचै प्रसङ्गितदृशो ददृशुः प्रकाशम् ॥१५ ॥
 दृग्भिश्चक्रोराकृतिभिः पिवन्तः, शशन्मुकुन्दाननचन्द्रिका ते ।
 दिनानि सप्त क्षयवत् प्रमोद-निद्रावरागीभूतहृदो व्यनैयुः ॥१६ ॥
 करेण सप्ताहमुदुह्य भूधरः, जुगोप गोपप्रवरो व्रजौकसः ।
 विपत्त्यतीकारपराः स्वयं हि तान्, प्रपालयन्त्येव मनस्विनो हितान् ॥१७ ॥
 तिरस्कृत वल्लवसूनुनाऽमुना, तमेकतो गाढमचुष्यदक्षया ।
 वैरप्रतीकारनिराशाचेतसः, चिन्तासखी शक्रमपत्रपाऽन्यतः ॥१८ ॥
 अथ च वृथा स्तनित्ताः स्तनन्थये, त्रजमवति प्रसभ हरौ हरेः ।
 मृदुत्ववचोभिरवाडमुष्टाः शनैः, हंतमनसो न्यवृत्तन् पयोमुच ॥१९ ॥
 शान्ते वपे, समीरे मृदु वहति, रवौ सम्यगाभासिबिन्द्वे,
 ध्वस्तस्तम्भेऽस्तजम्भे प्रविशति च दिवं त्रिगन्धगम्भीरदृष्टिः ।
 शैलं भूमौ सलोल सपदि वत यथास्थानमास्थाप्य रेजे,
 प्रेमानन्दाब्धिभ्रज्जद् व्रजजननिहितस्रग्धरा कृष्णामूर्तिः ॥१०० ॥
 अयं 'मायादेवो'-सुकृतिपटलीगौलिमहित-
 प्रधौ-विद्यानाथ-प्रभव-यदरीनाथ-रचितः ।
 प्रभा-^१ जुष्टो राधापरिणयमहाकाव्यपटको,
 निसर्गश्रोः सर्गः परिणतिमगादयंममित-^२ ॥१०१ ॥

इति श्रीराधापरिणयमहाकाव्ये कृष्णाङ्गे 'देवेन्द्रदर्पमनो'
 नाम द्वादशः सर्गः ॥

१. अयं टिप्पणी ।

२. द्वादश ।

॥ इति प्रभापां द्वादश सर्गः ॥

अथ 'वासवस्तवो' नाम त्रयोदशः सर्गः ॥

अथाधो^१ गोलोकात्प्रणयपरतन्त्रा प्रचलिता,
 समन्तात् सिञ्चन्ती सरणिममितौघेन पयसाम् ।
 चतुर्वर्गं दातु ननु कुचचतुष्कं धृतवती,
 प्रसू.कल्याणाना सुरभिरभिपेदे व्रजभुवम् ॥१॥
 चिरात्कृष्णालोकात्सफलयितुमद्भाऽक्षियुगलं,
 महर्त्यात्सुक्येऽपि त्वरयति नितान्तं प्रतिपदम् ।
 अशक्यन्ती वेगाच्चलितुमकृशोधोभरवशा-
 दसावञ्चद्वेषा पथि गतिविशेषादतिव्रभौ ॥२॥
 प्रसूति सर्वंपामभिलपितसिद्धे दिविपदा,
 विभूति. पुण्यानामविलुलितगोलोकमहसाम् ।
 तपस्सम्पन्मूर्ति प्रखरभवजूति^२-प्रतिभटा,
 घटाभोधोत्सेथा हरिमनुसिपेधामरगवी ॥३॥
 उपायान्तां दूरात्रलिनजनियुक्ता नभसि तां,
 सिताम्भोजच्छायाहरणपटुकायामलयशा ।
 उदीक्ष्य द्रागुल्को दलितहरिमुल्कोऽप्यशिविरो,
 विरोक गोलोक सुचिरमनुसस्मार मुरजित् ॥४॥
 निपीयामु दृग्भ्यां प्रणयशिधित्ताभ्यामविरत्,
 सताप विश्लेषादतिशिशिरयन्ती स्वहृदयम् ।
 कथञ्चिद्दावन्ती विगणितपरिश्रान्तिरचिरा-
 दुपासीदत्सोदज्जनशरणमेपा गिरिधरम् ॥५॥
 उपेताऽसौ वृन्दाविपिनमनुगोवर्धनगिरिं,
 चतुष्कृत्व. प्रीतिद्रुतगति परिक्रम्य सहसा ।
 चक्रौराभ्या दृग्भ्या सरसिजसदृग्भ्यामतिचिरं,
 विनोताऽन्त पीताम्बरवदनशीताशुमनयत् ॥६॥
 उपासीना दामोदरचरणपाथोजयुगल,
 प्रणन्तुं नप्राप्त्या सरभसमुपात्राय नितराम् ।

१ इन ९१ श्लोकपर्यन्त शिखरिणीच्छन्द । मूर्तिभवावधेनु ।

२. जूर्तिर्जर ।

अनृप्यन्ता भूयो नयनमलिलैः प्रीतिगलितैः,
 शनैरद्धा श्रद्धाऽञ्जितमतिरसिञ्चन् सुरगवी ॥१७ ॥
 तदोत्प्लव्य स्तम्भं त्वरितमवरुह्याभ्रमुपने-
 रुषेद्व्याम्रं तूनस्तरुखि पुरम्नाद् भुवि पतन् ।
 अधीरः सक्रन्दन् कृतनिकृतिदण्डोदयभया-
 दक्रापीदन्वयं बलभिदिह सक्रन्दनपदम् ॥८ ॥
 तथाऽवेक्ष्य क्षोणो धरकरशिख्रोत्तोलनयत्नात्,
 समक्षं तद्रक्षा^१-प्रभवमनुपाव भगवत ।
 भृशोन्नद्धश्रद्ध परिणतमतिः नम्भृतरतिः
 प्रतीतः प्राशस्त्यादतनुत नुति दैवतपतिः ॥९ ॥
 दयम्ब श्रावन्व्यो मधि करुणामिन्धो ! प्रविचर-
 त्वदप्रत्यग्जाया-प्रबलतरमाया-परवशे ।
 स्वतन्त्रे दुर्मन्तौ कपटदृशि जनां परमसा-
 वुषंक्षाकार्कश्य-कृतमतिरवश्य यदयते ॥१० ॥
 अजानन्नेवामु मुरहर ! महिम्नामतिशयं,
 त्रिलोकीसाम्राज्यस्मयपरवशोऽहं पुनरहो ।
 यदक्लिष्टना युष्मानपि पशुपसाधारणधिया,
 तर्दतन्मं चेतां वत गरुडकेतो ! व्यथयति ॥११ ॥
 पयोदब्धन्वासाद्वियति चपलेव स्थितिमहो,
 यदध्यामाच्चिने भजति न कदाचिद्विरतिचित् ।
 न मेय भूयो मे मुदमुपनिदध्यात्कशमपि,
 प्रमो ! स्ववैश्येव त्रिदशविशदश्रीः परमितः ॥१२ ॥
 अशोभं रक्षोभिः सह दिविगदधुषिततनु-
 नवेश्याविर्भूतः क्षितिवलयवोढा करुणया ।
 समारोप्य म्कन्धे पतदधिपने मन्दरगिरि,
 त्वदन्यः कीं दामोदर ! जलनिधिं द्रागुपनयेत् ॥१३ ॥
 प्रजा वीक्ष्याशेषाः प्रममदलिताः सुतति-विधौ,
 शनाङ्गन्या^२ भूर्मा, तदवयवतो भानुशशिनोः ।

१. वज्ररत्नम् ।

२. नन्दकश्यपः ।

अहीन्द्रे कोदण्डत्यभिमतरित्वाऽसुरवधे,
 पुरापूर्तिं नीत पुरभिदभिलापोऽपि भवता ॥१५ ॥
 हत मे साप्राज्यं यदपि बलिना हन्त बलिना,
 तदा तद्वा कोऽन्य पुनरुदहरिष्यन्मधुरिपो !
 हरे ! तामौपेन्द्री तनुमतनुवीर्यस्तनुतमा-
 मवक्ष्यन्न क्षामे जगति यदि दामोदर ! भवान् ॥१६ ॥
 स्फुरन्नासः कोपादभिभवितुमिच्छन्नकलुषं,
 महर्षिं दुर्वासा नृपतिलक-नाभागतनयम् ।
 सदा भक्तत्राणव्यसनपरिणूतस्य भवतो,
 दयालोऽमोघेन प्रखरतरचक्रेण विजितः ॥१६ ॥
 रदच्छेदक्रुद्धः परशुधरमावध्य तरसा,
 कटौ शुण्डाग्रेण श्लथमचरितार्थोजसमहो ।
 तनूजन्मा शम्भोर्ध्वभुराषिः गजास्थोऽपि सुराभिः,
 भवानेव स्थेयानखिलभुवनान्याश्वगमयत् ॥१७ ॥
 महेशत्रयभ्या सह विहरतस्तेऽम्बरतले,
 मणिद्वीपप्राप्त्या सपदि दधत्-स्वीत्वमुचितम् ।
 प्रसादादम्नाया यदुपगतशक्तेः पुनरहो,
 परावृत्त पुस्त्व, तदिदमखिल क्रौडनमभूत् ॥१८ ॥
 पराभूयाशेषानपि सुरविशेषान् रणकला-
 पटिष्ठ शूराणामुपरि परितिष्ठन् सुयशसा ।
 हिरण्याशो रशो न यदि भवताऽनेष्यत लय,
 तदाऽऽस्थास्यद्देव ! अत्र खलु भुवनेषु स्थितिरियम् ॥१९ ॥
 यदेकाकी बाल-कुटिलमनसो दानवपते-
 र्वभूव प्रह्लादो न खलु विषयो रोपशिखिनः ।
 प्रपेदे चापाय त्रुटिसुघटित पापदपद,
 भवत्यादाम्भोज-प्रणयपरिणामस्तदखिलम् ॥२० ॥
 हयग्रीव शौर्य्यस्मयभरसमुत्त्रातविनयो,
 यदाऽऽस्कन्दत्स्कन्दरसनतरसा त्रैदशपदम् ।
 तदाक्रागो भूत्वा त्वमृतुलिनसारो यत तदा,
 दयालो ! तूर्णं त भवशमनमन्तं गमितवान् ॥२१ ॥

वस्त्राप्या दृतात्प्रचुरतरसा हन्तुमनसो,
 जिघृक्षोः शर्वाणी, दनुजहतकाम्नाधव ! बृकात् ।
 त्वमेवादी धृत्वा द्विजवटुवगु र्मुद्धिविभवा-
 दरक्ष. स्वाग्दक्षक्रतुदत्तनविख्यातयशसम् ॥२२ ॥
 समन्तात्पर्याप्तं. शशधरसवर्णैर्वत ! फणै,
 सहस्रेण स्वीयाप्रतिहतविभुत्वं प्रथयतः ।
 सरितासावाराचलपटलपूर्णावयवको,
 भुवो गोलो धने तव शिरसि सिद्धार्थसुषुमाम् ॥२३ ॥
 नियोज्य ब्रह्माण विविधरचनायां त्रिजगतां,
 स्थिरतां विष्णुं, लोपे मदनदमन निर्वृतिमित ।
 स्वयं गोलोकान्त विमलमणिनीपद्ममतले,
 तटे त्व कालिन्ध्या विगलितविराम विहरसि ॥२४ ॥
 तत्रापूवं पूर्वं गजपतिपरित्राणचरित,
 रगाप्राणाधार ! श्रुतगथ न विश्रम्भयति कम् । .
 परन्तु श्रीकृष्ण ! प्रथितत्रलियालिच्छलमये !
 परिज्ञात देव ! ग्लपयति निराशं च कुरुते ॥२५ ॥
 धनश्यामाः पीताम्बरपरिवृता कम्बुरि^१-गदा-
 सरो जाञ्जदोष. सुरभिवनमालाविलसिताः ।
 यदक्ष्यन्ताशेषा. पशुपशुपपोठास्तु विधिना,
 तदेतत्ते पद्मारमण ! धनमायाव्यवसितम् ॥२६ ॥
 त्वदालम्बात्तल्ली^२ वलयवरहल्लीशालिता,
 स्फुटरश्यामावल्लीस्तवक-निनदल्लीनमघुषा ।
 विभुक्तान्तर्हल्ली नवदलितमल्ली सुरभिभू-
 रहो सेय पल्लीत्रिभुवनमतल्ली ध्रुवमभूत् ॥२७ ॥
 समापे कालिन्ध्या वजविभिनभूमि. शाखरिणी,
 समन्तादेव त्वत्पादकमलमुद्रापरिचिता ।
 इय सा चक्षुर्भ्यां सकृदपि निपीता सरभसं,
 परागंहस्तीर्णं सपदि दवयन्ती विजयते ॥२८ ॥

१. कम्बु शङ्खः । अरि चक्रम् ।

२. 'तल्ली वरण्याम्' इति मेदिनी ।

विनीताक्षा शम्पाशत्रुलमिव जीमूतमभित;
 स्फुरत्स्वर्णोल्लेखं निकषमिव पद्मापरिवृतम् ।
 चतुर्बाहु मध्ये हृदयकमलं त्वामनुपल,
 सहर्षं ध्यायन्तः क्वचन न विषीदन्ति विषयैः ॥२९ ॥
 नभो नाभे; पद्भ्यामवनिरपि, बीजादधनरसो,
 नभस्वन्तोऽसुभ्यो, नयनधुगलान्दानुशशिनौ ।
 मनीषाया वेधा, प्रतिघपरिणाहात्पितृपति,
 प्रसादाच्चाकर्त्या श्रुतिजनक ! ते प्रादुरभवन् ॥३० ॥
 क्व गोलोके वास क्व च वनगुहाघोषवसति,
 क्व देवाना मैत्री, क्व च पशुपवृन्दस्य सखिता ।
 क्व रक्षा विश्वस्य, क्व च मितगर्वापालनमिद,
 प्रकृत्या दुर्बोधं किमपि चरित हन्त महताम् ॥३१ ॥
 चतुरोष्णं नन्त्रे^१ रश्मिरण्णस्य त्स्त्रो,
 मयूराणा मेघो मधुरमधुमासो मधुलिहाम् ।
 निशान्त पद्माना शरदवसर श्वेतगरुता,
 त्वमेको भक्तानाभघदलन ! दाताऽतुलमुदम् ॥३२ ॥
 स्थिता मूलाधारं भुजगवनितावद्भलयिता,
 गृहीतब्रह्माध्वा विसगुणकृशा विद्युदुपमा ।
 जवान्देदभेद मुरमथन ! चक्राणि चलिता,
 सहस्रारस्थ त्वामनुपतति शक्ति परशिवम् ॥३३ ॥
 प्रतीपो दैतेयैः प्रियसहचरो गोपशिशुभिः,
 व्रजेशाभ्यां तोकं किमपि खलु तत्त्वं युवतिभिः ।
 कृपासिन्धु र्भक्तैः पशुभिरवक्तो, बन्धुरभरं,
 शरण्यो घोषस्थै^२ -स्त्वमसि च मत सम्प्रतिजनै ॥३४ ॥
 निपाद^३ नागेन्द्रं ध्रुवमपि च सुश्रीवमकृश-
 प्रसादादात्मीयं पदमसुत्तभ प्रापितवता ।

१ दीपकम् ।

२ उल्लेख ।

३. यथा० ।

न जाति नो विद्या नच खलु वयो नैव विभवो,
 विना प्रेम श्रीमन् रुचिविषयतामेति भवतः ॥३५ ॥
 सहस्रास्यः कृत्स्नानपि गणयितु यद्गुणगणा-
 नुपक्रम्य श्राम्यन्नुपरतमदो भूकति चिरम् ।
 अहञ्जान्यो विभ्रद्विकचन यनानां दशशती
 यदालोके वर्ते, स किल भगवान् सम्प्रति गतिः ॥३६ ॥
 जगत्पारावारे दहुविषयकल्लोलतरले,
 निमग्न व्यत्यासप्रणयिविधिखेलानुसरणात् ।
 महामोहग्राहे प्रसति गतिहीन जनगिमं,
 त्वमेकः सर्वात्पन्नवितुमुपसन्न परिवृढः ॥३७ ॥
 रसन्नुर्च्यं घोरं विपुलकरक वारि विसृजन्,
 मदादिष्टः कोपादविरतमदोवारिदगण ।
 प्रभावात्ते स्थाने व्रजप ! विफलीभावमभजत्,
 समूहः खाद्योत परिभ्रवितुमीष्टे क्व तपनम् ॥३८ ॥
 भवन्तं विश्वस्य प्रभुमपि सहस्रेण नयनै-
 रहं पश्यन्नेर्ष्या-कलुषितमनाःपर्यचिनवम् ।
 प्रसक्तेर्ष्याराग पुरुषमवधार्येवं विमुखी,
 चिरासन्नाऽप्यस्मादपसरति रोगादिव मति ॥३९ ॥
 त्रिलोकासम्राज कुलिशदलितारातिनिवह,
 प्रभुं गोर्वाणानाममितयलमात्मानमवयन् ।
 यदागस्तेऽकार्पं मधुदलन ! चित्र न खलु त-
 न्न मूढानां स्वान्ते विलसति विवेकोऽपि कलय ॥४० ॥
 भवारण्ये भीमे श्रुतमचिवधोमन्तरहितं,
 मुहुश्चान्तं दम्भद्रुमशिखरमारूढमचिरात् ।
 पराम्पशादासादितपरिसरं हन्त ! पुरुष
 दशल्यन्तलीना परुषतरमोर्ष्याविषधरी ॥४१ ॥
 प्रमतस्यैश्वर्यादगणितवतस्त्वामपि विभुं,
 मम स्तम्भध्वसः परिणतिशिवोऽयं समुचितः ।
 स्थितो व्यासक्तानां जगद्रधिप ! जागर्तिहि सदा,
 नियन्तृणां टण्ड कुपश्चलितान् सङ्गमयितुम् ॥४२ ॥

अथाराते ! युष्मन्महिममिहिरश्लक्ष्णमहसा,
 मम स्वान्तध्वान्तप्रकरमभिभूय प्रसरता ।
 वियोगेन ग्लानि भृशमनुभवन्तावतिचिरा-
 दहो चक्रौ चक्रोज्ज्वल ! मतिविवेकौ सुघटितौ ॥४३ ॥
 इदानीं त्वल्लीलाव्यतिकरसमीक्षापरिणमत्-
 प्रबोधस्य प्राज्यानुशयकतक^१-स्वच्छमनस^२ ।
 जगद्वाञ्छालक्ष्यं चिरपरिगृहीतं पुनरहो,
 सुखाय श्रीमन् ! नो भवति सुरसाम्राज्यमपि मे ॥४४ ॥
 प्रसीद त्वा ध्यायन्नपि जगति चेन्नन्दति जन,
 पुनः साक्षात्कुर्वन् कथमथ भवेयं न मुदितः ।
 अविन्द तन्मन्दं फलमिदमशेषस्य भगवत्-
 तिरस्कारस्याद्धा भवशमन ! मन्तोःनुशयात् ॥४५ ॥
 प्रमाता वेदाना स्फुरितग्रहुविज्ञानविभवो,
 विधाता लोकानामपि यदि विमूढ स्वयमभूत् ।
 सदासम्पद् यालीपरिमिलनशालीन-मतिक-
 स्तदा कोऽह मोहं यदिह न वहेय त्वयि विभो ! ॥४६ ॥
 भवाटव्या भ्राम्यस्तुलितमृगतृष्णाननुपद,
 प्रभो ! श्रान्त काम ग्रहुविषयभोगाननुसरन् ।
 कृपाच्छायासान्द्र प्रकृतिशिशिर त्वा विटपिन,
 कथञ्चित्सम्प्राप्य प्रमदमयते जीवपथिक ॥४७ ॥
 विभाव्य त्वल्लीलासामहह गलितभ्रान्तिरधुना,
 प्रभु नास्मि ज्ञातुं व्रजजनतपस्यापरिमितिम् ।
 श्रुतीनां तत्त्व ये पशुपशिशुवेष परिसरे,
 सदा त्वा पश्यन्त क्षणमिव नयन्ति स्वसमयम् ॥४८ ॥
 अपूर्वा सम्पत्ति-^३ स्तव जयति दूर्वादलरुचे-
 रहङ्कारः स्फारः पुनरनुपलं मुञ्चति न माम् ।
 विभर्षि त्व विश्व गुरुतरमतिस्स्व मम तु तत्-
 परिश्रान्त स्वान्त भवति कमलाकान्त ! किमिदम् ॥४९ ॥

१. जलनिर्मलीकारवद्व्यन्तम् ।

२. अमद्गति ।

पदं रम्य स्वर्गं त्रिभुवनविभुत्व निरवगं,
 शची साध्वी पत्नी, सुतमपि जयन्तं विनयिनम् ।
 अमोघं मे चाखं कुलिशमयि ! विश्राणितवत्,
 कथं ते श्रीजानै ! मम सुमतिदाने कृपणता ॥५० ॥
 जगच्चक्रारूढं घटमिव कुलाल. प्रतिपत्न,
 निरालस्योऽवश्यो भ्रमयति भवानीश ! कुतुकात् ।
 तदस्मिन्नस्वैरी ततसुमतिवैरी नरहरे !,
 कथङ्कारं सार कलयतु जानो भान्तहृदय ॥५१ ॥
 विभात व्यामोहव्यतिकरजन्या. सुखमय
 प्रबोधोऽवहम्नप्रबलतमतन्द्रे^१ रविपमः ।
 प्रवाहोनिर्वाध प्रणयधनपीयूषसरितो,
 भवत्साक्षात्कारो मम सुकृतसारोपगमक ॥५२ ॥
 अवन्ध्या मे यागा नियतिरतिसाम्मुख्यसुभगा,
 सनाथं विज्ञान, त्रिदशगुरुसेवाऽऽद्य फलिता ।
 यदेतत्त्वद्रूप श्रुतिभिरसुरूप वत चिरा-
 दहं साक्षात्कृत्य क्षतकुसुतिनृत्यः खलु रमे ॥५३ ॥
 तिरस्कुर्वन्नम्भोधरहरिमणोन्दीवररुचि,
 गुणानाय^२ कायः कलयति तमालस्य तुलनाम् ।
 तथाऽय ते राजञ्छिरसि शिखिपक्षोऽतिशबलो,
 यलात्प्रत्यासन्ति क्षिपति विषयेष्वङ्ग ! मनस ॥५४ ॥
 अतृप्यद्भक्तालीमधुपकुललिप्सक-विषयो,
 निराकुर्वन्देवद्रुमकुसुमनैसर्गिकमदम् ।
 प्रभो ! त्वत्सान्निध्यादपरिचितपूर्वो मम मन -
 प्रसादं स्थेयांस सृजति वनमालापरिमल ॥५५ ॥
 प्रसिद्धो तुण्टाको व्रजयुवतिर्धैर्यातुलमणे-
 निदान केकाया. कलुषतिमिरीश्रस्य तरणिः ।
 उपादान प्रीतेरतनुमनुजेन्द्रस्य च मनुः,
 श्रतश्चेतो वेगान्मम हरति वंशीकलकल ॥५६ ॥

१ हेतु ।

२. कानायो जालम् ।

पुरो गव्या^१ भव्या शिरसि शत्रुलं पिच्छमुकुटं,
 गले गुञ्जामाला, मृदुवसनमसे कनकभम् ।
 करे वंशी, पार्श्वे सखिसमुदय, केशव ! तव,
 प्रतिच्छायातीता छविमविरल पल्लवयति ॥५७ ॥
 पयोदान्तर्वर्निक्षणरुचिविलासस्मयहरः,
 सनाभि नीलाश्मच्छुरितहरितालस्य सुतराम् ।
 समावृण्वन्नङ्गं प्रणिहितमनोवृत्तिविषय,
 पटन्ते न काम जनिमृत्तिविराम वितरतु ॥५८ ॥
 अहोरात्रानेता^२ -नहह मृदुलोऽपि क्षितिधरं,
 निरायाम देधे जगपतिकरो माल्वमिव य ।
 स कल्पद्रुदञ्जववितपशोभापरिचितो,
 भुजोऽय ते वामोऽप्यग्रदलनदक्षो भवतु मे ॥५९ ॥
 जपारागप्रेङ्खन्महिममहनोयाङ्गुलिदले,
 शरद्राकाधोशोज्ज्वलनश्रमह केसरवृते ।
 पद्मम्भोजे भक्तत्रजहृदयभृङ्गोपचरिते,
 तवास्मत्ससारज्वरपरमशान्त्यै प्रभवताम् ॥६० ॥
 यया वर कुर्वन्नपि सकरुणोदार्यभृतया,
 खलो दारान् हर्ता स्वपदमुपनिन्ये दशमुख ।
 त्वमुद्धर्तु मोहस्त्रलितमनस मामशरणं,
 द्यु ता दंत्यारे ! पुनरपि समुन्मोलय मनाक् ॥६१ ॥
 यया मीनादीरप्यतनुत तनू नूनमरकृद्,
 विपक्षैर्व्यायस्ना-नुचितमुपकर्तुं सुमनस ।
 तयैवाद्य श्रमन् ! सहजकृपयाऽरुनुदमिद,
 मदांगो यातिशयोद्भवमिति भवान् किन्तु कलयेत् ॥६२ ॥
 निदान देवश्रीपरिघिनतनूमांभगहते,
 पुरावृन्^३ लोके कलुषमभितः ख्यापयदहो ।

१ गोकुन्दम् ।

२ मज ।

३ अरल्याधर्मध्वमनम्पम् ।

सहस्रं नेत्राणां मम पुनरिदानीं तव विभो !
 यथाकामं रूपव्यतिकरं मिहालोक्य सफलम् ॥६३ ॥
 अभिद्रुह्यन् मुह्यन्मतिरतितरस्वी सकपटो
 मुरो यस्यामर्पज्वलदनलकञ्चत्वमगमत् ।
 विधूयांहोदोप निरवसितितोप प्रवलयन्,
 स गोपालीपालो वसतु वनमाली मनसि मे ॥६४ ॥
 वमन् वृन्दाटव्यां परिदधमन्दाजिनमह,
 पिबन् वाः कालिन्दा किमपि तनु कन्द कवलयन् ।
 विहातु स्वच्छन्दं जनिनिधनसन्दोहमचिराद्,
 भजेय सानन्दं निरुपाधिं मुकुन्दं प्रतिपलम् ॥६५ ॥
 तथा पद्मायन्धो ! मकृदपि कृपाप्लावितदृशा,
 भृशागोभिर्भौतत्रपितमनुकृपास्व भगवन् ।
 यथाऽयं दासस्ते पदयुगलपङ्केरुहमधु-
 द्विरेफः म्यादीनावनपरं । परस्यामपि जनां ॥६६ ॥
 इति प्रेम्णा स्तोत्रस्रजमभिनवा गुम्फति चिराद्
 वलारार्त्तं वेलोच्छलित-करुणासिन्धुलहरि ।
 मित सत्यं सारं परिणतिरहितं दृश्यमतुल,
 प्रसन्नं व्याहापीद्वृत ! सपदि गोघर्षनधरं ॥६७ ॥
 न कोपात्रं द्वेषात्रं दुरभिवेशात्रं कपटा-
 त्रं चाकस्मादेव त्रिभुवनपतेऽहं विहितवान् ।
 पन्त्वेतत्सर्वं हरिहय ! मयाऽचोकरदिय
 स्वतोत्तन्त्रोत्तासा त्वयि पशुपवृन्दे च करुणा ॥६८ ॥
 न यस्मान्मदभेदं भजति जगदाविधिकपिद,
 ममेहांशो मन्योरपि न शतमन्यो ! भवति तत् ।
 उपार्यरस्तोर्करपि मुरपते ! दाह्यविरहे,
 प्रभाशीलं कीलं वहति न कादचिद्धृतबह ॥६९ ॥
 ममाश्रान्तं जीवान् विपदुदधिमग्नान् कलयतो,
 न च द्वेषो रार्गरविदिततरस्य प्रभवत् ।
 कुनिर्व्यञ्ज्यार्त्ता कथमथ लभेतामवसरं,
 न वाऽकस्मान् प्राज्ञः किमपि विदधे मृद्वजनवत् ॥७० ॥

महासाग्राज्याप्ते स्फुरति मदनीहारपटले,
 पराञ्चदृग् यत्त्वं प्रभुमपि न मां पर्यचिनुथा ।
 तदेतत्त्वद्भृति ध्रुवमभिभवेदित्यनुभवन्,
 परीभावान् प्रज्ञातरणिमुदयं ते समनयम् ॥७१ ॥
 मदेकायता ये प्रकृतिसरला शक्र ! पशुषा
 भवद्यागत्यागे लवमपि वितर्कं न विदधुः ।
 ममोक्त्वैवापत्रां विपदमतितीव्रां पुनरहं,
 कथं तेषां जोयं प्रभुरपि सुराधीश्वर ! सहे ॥७२ ॥
 शुनासीर ! क्रूरो लघुपरिगृहीतो द्रुतमहो,
 ध्रुव सम्मत्सर्पो गरलमिव दर्पं वितनुते ।
 विषादं मागास्तत्, तदुपशमनार्थं व्यस्रिचि यद्
 विचित्रेयं लीला, क्षतिरपि मुदे ह्यायतिसुखा ॥७३ ॥
 क्षमावेशीमग्नं हृदयमृगमोष्यादवशिखा,
 न तावत्तीव्राऽपि ज्वरयितुमहो पारयति यत् ।
 ततः शङ्कापङ्काविलमखिलमन्तकरणक,
 विधत्स्वादा शुद्धं शतमख ! समाधानसलिलैः ॥७४ ॥
 मन्त्रध्वंसं श्रेव फलकमिह निर्गीय सुतर-
 मदत्त्वाऽन्तः स्थानं नियमितधृतिर्जात्वथ रूपे ।
 अवज्ञाने मानेऽपि च सदृशमेव व्यवहरन्,
 सुखं भूयो वत्रिभुवितमनुशाधि त्रिभुवनम् ॥७५ ॥
 न मानो नावज्ञा प्रभवति यदन्तः कथमपि,
 प्रसोतु सुत्रामन् ! सुखमथ च दुःखं समदृशाम् ।
 अतस्ते निर्द्वन्द्वा भृशमनुभवन् शमसुखं,
 समेषा जन्नूनामपि दधति निश्चयसखिताम् ॥७६ ॥
 इतीमाः सम्प्राप्ताः श्रुतिविशदवीथी-पथिक्ता
 चिरं स्मार स्मारं गिरिधरगिरः सम्मदकिरः ।
 स्वमन्तूत्थं धुन्वन्ननुशायमनीचाशयजुषं,
 वभूव प्रत्यग्रमृमरमुखश्री, शतमखः ॥७७ ॥
 द्या राशि मोदप्रणयपरिणाहाद् विवसितं
 सिन राजीवानामिव निक्करमारोप्य पदयोः ।

दयोदारं वशीधरमतुलसारं हृत्तमदो
 नमश्चक्रे कृष्णं क्षपितभवतृष्णं सुरपतिं ॥७८ ॥
 तदाऽपत्यं साक्षात्कृततदनुभावंस्नुमता,
 मत्ता देवं भूय परिचय-लसत्साहसरसा ।
 त्वमस्माकं विभ्रेश्च । सकृपमङ्गीकुरु गवा-
 मिहेन्द्रत्व श्रामन्निति सुरभिरुचे मुरभिदम् ॥७९ ॥
 प्रणम्योरुश्रद्धः सरसविक्रसद्भवक्रमल
 पुरस्तिष्ठन् वद्वाङ्गलिखहिताशेषनयनः ।
 अत्रोचत् पौलोमीपतिरपि तदा दैवतगवी-
 गिर पौत्वाधीर हरिमुपगताभीरवपुपम् ॥८० ॥
 प्रभो । याच्नामेता सदयमुररीकृत्य सुरभे-
 र्वहन् रक्षाभार समुदयमथानन्दय गवाम् ।
 यथा गोविन्देति त्वदतिमधुराख्यां प्रणिगदन्,
 निरायास छिन्द्यात् सपदि यमपाश वत जन ॥८१ ॥
 गवामिन्द्रत्व त्व निजमनुमनुष्येति सुतरां,
 त्वयि त्रैलोक्येशे यदपि वचनीय ननु वचः ।
 अमूपु प्रेमाणं स्फुटमपरिमाणं तदपि ते
 विचिन्त्यानौचित्य गगयति न चेतो मम विभो ! ॥८२ ॥
 न तच्चित्रं तस्मादिह यदनुरोधेन हि तयो-
 मुंदा गोविन्दत्व त्वरितमनुमेने मधुरिपुः ।
 यशोदायाः प्रेम्णा नियमनमपि स्वीकृतयता
 पुरैव प्राक्काशि प्रियजनवशत्वं यदमुना ॥८३ ॥
 तदा तत्सम्भारं सपदि समगृह्णाद्दलरिपुः,
 करेण स्वर्णद्याः सलिलमुपनिन्देऽभ्रमुपतिः ।
 तथा प्रत्यासीदद्बहुभिरुपदेर्वरनुगत,
 शचीमुख्यो विघ्नशपणकुरालो मातृविसरः ॥८४ ॥
 परेभ्यस्तीर्धेभ्यः कनकमयकुम्भैश्च सलिलं
 नियुक्ताः सरस्वा द्रुतममितमानिन्पुरमराः ।
 निदेशे माहेन्द्रे भगवदभिप्रेकोपकरण-
 व्रजप्रत्याहारं शशमपि विलम्बेन चतुः ॥८५ ॥

समाजहुर्वस्तून्यहमहमिकाऽऽक्रान्तमनस
 प्रतीक्षन्ते न स्म प्रतिविषयमादेशमपि ते ।
 निदेशाना भर्तुः प्रतिपदमपेक्षामपटवो
 विधूतोहा प्रायो विदधति हि कार्येऽपि विदिते ॥८६ ॥
 स्वभावान्मङ्गल्य विविधमथ तीर्यत्रिकभर
 वितन्वत्सु प्रीत्या रुचिरमुपदेवेषु परितः ।
 गुरो पीरोहित्यं वहति च विधिज्ञे विबुधराट्
 प्रसन्नात्माऽन्वस्थात् प्रकृतमभिपेक भगवत ॥८७ ॥
 हसद्भि पीयूष शुचिमधुरतागर्वि सुरभे
 पयोभिर्देत्यारे- शिरसि निपतद्भि विरचितम् ।
 स्फुट पाथोराशेरुपरि घनभासोऽनुमिलता-
 महो काम्य साम्यं निविडतर-राकेशमहसाम् ॥८८ ॥
 अथापृच्छ्य प्रीत्या त्वरितमभिपिक्त परिलसत्-
 प्रसाद गोविन्द स्वखालतविशय सस्मितमुख ।
 नमन् भूयोऽभूयोदयकलुपशान्त्यं सुरपति-
 र्दधानस्तद्रूप हृदि निरभिमान स्वरगमत् ॥८९ ॥
 महासारोत्पात करशिखरशीलेन्द्रवहन
 गतावष्टम्भस्य प्रणिपतनमारान्मचवत ।
 प्रयाणं चावेक्ष्य क्षपितविशया गोपशिशवो
 महिम्नामुप्राणां निधिमकलयन् नन्दतनयम् ॥९० ॥
 कृष्णाभिपेके गमितेऽवसान, सानन्दमासाद्य तदभ्यनुज्ञाम् ।
 सहानुगंभ्योमचरं यथास्व, जगाम धाम प्रति कामधेनु ॥९१ ॥
 मुकुन्देऽभिपिक्ते दिगन्ता प्रसाद, ग्रहाभासमाकाशदेशा प्रकाशम् ।
 विकास तताश्चाप्यनायासमन्य

द्रुहो नाशमासादयामासुराशु ॥९२ ॥

निर्मलं गुमुचुरम्यु वारिदा, भन्धरा सुरभिवायवो ब्रवु- ।
 मानमानि जह्नुपुस्तरां भक्ता, धापदाश्च विजहुर्नृशंमताम् ॥९३ ॥
 उल्ललाग द्रुतं सस्यं, प्रशाम्यं समलङ्कृता ।
 गोविन्दचरणाम्भोज-रत्न पृततरा धरा ॥९४ ॥

स्वयमनुलोमविधप्रणोदितैरुदितदयैर्दिविपद्भिरर्पितम् ।
 प्रियमधिगम्य मुकुन्दमौक्षर, निरतिरायं च ननन्द गोव्रज ॥९५ ॥
 व्रजराजसुतो दिवस्पते र्व्यधिसाय विनयेन पेशलम् ।
 प्रणय च विचिन्त्य विस्मित, सुहृदा
 मण्डलगुत्सुकोऽविशत् ॥९६ ॥
 ततोऽनुरागशालीनि दैवतानीथ वासधम् ।
 भिन्नाणि प्रीतिपात्राणि, पर्यवृण्वत केशवम् ॥९७ ॥
 तत्रावगत्य माहात्म्य सखीनां स्तुवता भृशम् ।
 वचोभिः सङ्कुचत्रणैः, श्रीकृष्णो व्रजमाव्रजत् ॥९८ ॥
 पितरीं विजितेन जिष्णुना, विहित विस्मयिनीं सुतस्त्रयम् ।
 अवगम्य तथा चिर पुनर्दधतु कृष्णमहत्त्वसस्त्रयम् ॥९९ ॥
 अय 'मायादेवी'-सुकृतिपटलीर्मलिमहित-
 प्रधी-'विद्यानाथ'-प्रभव-'चदरीनाथ'- रचितः ।
 रामोदयो-राधापरिणय-महाकाव्यावटको
 बृहद् वृत्त^१ सर्गशुचिशशिमितेन पूर्तिमगमत् ॥१०० ॥

इति श्रीराधापरिणयमहाकाव्ये कृष्णाङ्गे वासवस्तवो
 नाम त्रयोदशः सर्गः ।

१. बृहद्बृत्त छन्दो यत्र स । शुचिशशिमितेनयोदशः ।

॥इति प्रभाषा त्रयोदशः सर्गः ॥

अथ पूर्वरामप्रसङ्गो नाम चतुर्दशः सर्गः

आशिख विक्रचयन्नथ कुन्द,^१ कौरकैश्च नमयन्मुचकुन्दम् ।
 उत्तललास शिशिरोऽर्चिमुकुन्द नन्दको विपिनसीम्नि मुकुन्दम् ॥११॥
 केलिघर्मपृषतामपहर्ता, सीत्कृतिं विपुलयल्लंलनानाम् ।
 कल्पयश्च परिरम्भद्वृत्त्व, सत्कृतिं भृशमवाप स यूनाम् ॥१२॥
 दैर्घ्यभाजि रजनावविराम, विश्रम निधुवन विदधाना ।
 माधवादिषि बहु शिशिरर्तां, पक्षपातमभजन्त युवान ॥१३॥
 धेनुदोहचलवत्ससमूह-स्थानमेदुस्मुदञ्जितदीपम् ।
 शंशिर तरुणमोदि नवोद्गाऽऽतङ्ककारि रजनीमुखमासीत् ॥१४॥
 चित्रमत्र विरहादवलाना,ताम्यत समुदयस्य निहन्त्री ।
 रात्रिरुन्नतिमवाप, दिन त्वा-ध्वासकार्यमपि परा क्षतिमागात् ॥१५॥
 मासलत्वमत्रलग्नविलग्नं, यौवते स्तनतटीव कठोरा ।
 यामिनी किमु बलान्मलिनेह, द्राघिमाणमहरदिवसीयम् ॥१६॥
 नैकधा निशि वितत्य यथेहं, कान्तयोरविरत रसमुर्च्चं ।
 श्रान्तयोरपि कृतोत्कलिक साक्, प्रेण्डमास्त तुहिनर्तुविभातम् ॥१७॥
 शामनस्थितिमवेत्य करात्ता, विप्रयुक्तरमणीनिकुराम्ये ।
 दुर्विनीतशिशिरस्य सुशील, साध्वसादिव कृशो दिवसोऽभूत् ॥१८॥
 शाश्वतव्ययरतस्य दयालो, दुर्विधत्वदलितस्य वपुर्वत् ।
 क्षीणतामनुपल शिशिरस्य, प्राप भूरि वत वासरवृन्दम् ॥१९॥
 सापराधवृधचित्तमिवाह, सञ्जुकोच विमल शिशिरर्तां ।
 बालिशव्यसनलोलुपतेव, स्वैरिणीं च ववृधे बहु रात्रि- ॥१०॥
 वीतरन्ध्रतिमिर प्रथयन्ती,रुन्धती विचरण च जनानाम् ।
 तामसी मसिनिभाऽभिस्त्वाना, प्रेयसी शिशिरगर्भगताऽभूत् ॥११॥
 वेपमानमतिरंत्यवशेन, स्थापयन् हृदयमाशु कुचोपमा ।
 प्रेयसेऽभिसरता व्रजवाला-मण्डलेन शिशिरेऽभिननन्दे ॥१२॥
 भूतिमानृतुपति विजिगोषु, कौरालेन शिशिरो नयनिष्ण
 कंतवेन परितो हिमराशे, व्यसयेन्दुवि यशशशिशुभम् ॥१३॥
 सन्ध्ययोरधिनिशन्न कश्चित्, पांडने प्रभुरभून्न हिमानी ।
 गोदुहा प्रचयमामपि योषे, यत्करीपदहनो न दुराप ॥१४॥

शीतरश्मिमहसो रवितेजश्चन्दनस्य दहनोज्ज्वलकीलः ।
 शोष्कल्पितचरीमतिमात्रं, ह्यथापमजहार हिमतीर्णं ॥१५ ॥
 या सुधामिव निपिव्य जनानां, कौमुदी शरदि शर्म कितेने ।
 हन्त ! सैव शिशिरे प्रधायित्वा, वेपथुं पुरुमनिर्वृतिमाधात् ॥१६ ॥
 सान्द्रपीचरकुनोष्मजुषोऽपि, प्रायशो युवतयो हिमवाधाम् ।
 तावदापु रभजत्रहि यावत्, कान्तगाढभुजपञ्जरन्वयम् ॥१७ ॥
 मानधूतविनया शयनीय-म्यायिकान्तमपहाय कृशाङ्ग्यः ।
 भूमिपृष्ठमधिशय्य च^१ तृष्णीमन्वशेरततरामुरुकम्पा ॥१८ ॥
 कैलिनुज्जमवलोक्य निशीथे, प्रेयसाऽनुपसृत कृशगात्री ।
 आधिनाऽन्तरिच पूरि हिमान्या, चिक्लिशे बहिरनीहताऽन्या ॥१९ ॥
 सम्प्रधायं दयितागमवार, सम्पदं - प्रथमभाग्भिरमन्ती ।
 सञ्जिते च शयनीयतले नी - शारसारमवला निदधीं प्राक् ॥२० ॥
 जाङ्घजागरजवेपथुचक्षु-रागमागतमवेक्ष्य विलक्षम् ।
 कान्तमन्तरितरुट् पटसारैरावृणोदुषसि काऽपि हसन्ती ॥२१ ॥
 चल्लभो हिमनिशो दयिताया; कैलिभि सफलनाथ विचित्रं ।
 किं यथावितरथा न विलम्ब सम्भवीति विममर्शं च काचित् ॥२२ ॥
 स्वानुसारिणि सदा हृदयेरो, शैशिरी श्रियमल दवधन्ती ।
 अञ्जसाऽभूत यद मदिराक्षी काऽपि कापिलगतप्रकृते द्राक् ॥२३ ॥
 आद्रंयिष्यदचिरेण तुषारो मारजर्जरतर तरुणीधम् ।
 कामिनोवनकवोष्णकुचोप-श्लेषमेप शरण यदि नाप्स्यत् ॥२४ ॥
 विप्रयुक्तवहुदुस्सहदुःखं, हा समोक्ष्य शुचिरस्तकलङ्का ।
 चन्द्रिका प्रकृतिसिद्धमपोत किं प्रसादमतिसादमहासीत् ॥२५ ॥
 अप्रसादमपि विभ्रति चन्द्रे, भर्तरीव यनिता सुचरित्रा ।
 नाचिकृशदनुरागमनीर्णं, शैशिरापदि चक्रोरकिशोरी ॥२६ ॥
 सोपधानमृदुलोज्ज्वलतूल-स्थूल-सस्तरवरावरणाब्जम् ।
 प्रोतिहारिरमणोरमणीयं, तल्पमाप्य मुमुदे त्रिशि धन्यः ॥२७ ॥
 कामकश्मलभूतो घनत्राल, ज्योतिरावरणकृन्मिहिकाऽलम् ।
 मेनिरे विरहिणो हिमकाल, स्वाङ्घ्रिधामुमिव घस्मरकालम् ॥२८ ॥
 त्रौडनोपरतकामुकयुग्म-स्वान्तभू-दहनदोषकतायाम् ।
 मालयादपि पटुः श्लुवायो; शैशिरापसि हिमालयजोऽभूत् ॥२९ ॥

निर्भरं तुहिनपातनिदाने, वाति वैश्रवणदिक् पवमाने ।
 सत्वरोद्यदधरव्रणजाला, का न हन्त दुदुवे व्रजवाला ॥३० ॥
 आश्रव प्रभवतस्तुहिनर्तो, निर्दयस्य नितरा पवमान- ।
 वेपयन् विरहपीडितवाला-चक्रवालमभवद्गतमान- ॥३१ ॥
 मारुते तुहिनशीकरवर्षे, विप्रकर्षमाधिक नयतीनम् ।
 दुर्दिनान्यपि मुकुन्दमुखेन्दो, दर्शनिन सुदिनानि बभूवु ॥३२ ॥
 वायुना हिमदरीजनिभाजा, वेपथुं ननु पृथु गमिताया ।
 चित्रभानुरिव भानुरिहाभूत्, प्रीतिभूमिरधिक जनताया ॥३३ ॥
 जातवेदसमसन्तमपीषत्-सङ्गम क्वचिदवाप्य तदीयम् ।
 अन्वमापयदिहोपसि भूयान्, वाष्पराशिरुदयन्नुदपूरात् ॥३४ ॥
 प्रायशोऽनुभवतामितरत्र, क्लेशमुज्ज्वलतरे स्थविराणाम् ।
 दुर्दिनेषु सुतरा पशुपाना, कृष्णवर्त्मनि बभूव महास्था ॥३५ ॥
 मञ्जुलानलपरिष्कृतशाला, भावभङ्गिभरभासुरवाला ।
 कुन्दकोरककडम्पितमाला, भेजिरे च रसिका पशुपाला ॥३६ ॥
 ग्राष्मभाष्पतरतापकरोऽभूद्, भानुमानिह हिमेन मनोज्ञ ।
 जायतेऽतिविभवोद्गतकृत्यो, निस्स्वतानुभवनेन विनीत- ॥३७ ॥
 ऊर्जित हिममन्त्रेक्ष्य विपक्ष, वाधितु प्रयतनोऽप्यसमर्थ ।
 लज्जयेव गलितातुलतेजा, भास्करो ध्रुवमनूष्णतरोऽभूत् ॥३८ ॥
 कान्तिर्सारभभरेण लसन्त्या, वल्लवीवदनपङ्कजराजौ ।
 व्यर्थमेव शिशिरेण सरोपं, मर्दितानि नलिनानि समन्तात् ॥३९ ॥
 आशुनिष्कमलता गमितोऽपि, व्यक्तमुन्नतहिमेन मनस्वी ।
 स्वानुभावमवधृत्य तटाक, पाथसा सकमलत्वमवाक्षीत् ॥४० ॥
 अद्भुत तदभवद् यद्युक्त, मन्मथानलशिखावृतकायाम् ।
 अप्यजस्रमवतामतिनीव, जाड्यमत्र सुचिराय पराभूत् ॥४१ ॥
 यत्समलम्बिह टाहकताया, वीतिहोत्रहिमयो र्महदासीत् ।
 चित्रमेतदतिचित्तमचुम्पत्, कूपवारि जडता च जहाँ यत् ॥४२ ॥
 प्रातरावृततनुस्तुहिनेन, स्थेयसा बहुघनेन पुरस्तात् ।
 मन्यते स्म सरले पशुपंगोवर्धनोऽपि शशिशेखरर्शल- ॥४३ ॥
 यत्रिकामद्दयङ्गममम्भश्रेतनव्यतिकरस्य पुराऽभूत् ।
 हा तदेव शिशिरे हिममद्गाद्, दु स्मृशभृशामरुन्दुदमासीत् ॥४४ ॥
 व्योममध्यमाधचुम्पति भानी, किं यथेच्छमवगाहनयोग्यम् ।
 वापिकाम्यु शिशिरे वरसानो, चैननम्य वत कस्यचिदासीत् ॥४५ ॥

उग्रदुष्णकरसोदरशोभं, नागरङ्गफलमाहितलोभम् ।
 कामुकाकलितकुङ्कुमलेपं, गोष्ठर्योवतकपोलमर्जपीत् ॥४६ ॥
 क्रिञ्चिदुन्मिपति कालिकपाके, स्निग्धपाण्डुवदरीफलपश्यः ।
 प्रोषित-स्मृतकलत्रकपोलशुशुभे कुसुमकार्मुकवश्यः ॥४७ ॥
 पाकमाकलयत फलराशे, पाण्डिमानमसमानमवाप्ता ।
 प्रोषितप्रियकुलीनमृगाक्ष्या, स्पन्धयेव लबली विजजृम्भे ॥४८ ॥
 उच्चिद्रतो विजयिनो विपमेपोश्चेतकेतुरिख काननदुर्गे ।
 कीमुदीविशदकौसुमराजी, राजतेस्म बहु शावरशाखी ॥४९ ॥
 याऽफलार्पा फलिनी, विकचान्ता, गन्धवासितसमस्तवनान्ताम् ।
 पौडितोऽपि तुहिनाद्रसविन्द, प्राभवद्रह्यितु न मिलिन्द- ॥५० ॥
 अर्दितेऽप्युपवने हिमपातादेकलो मरुवको विकचोऽभात् ।
 तु स्थितेऽपि जगति शययोगात्, केवलो लसति नृत्यकृदुग्र- ॥५१ ॥
 पाटले चटुलपाटयगोधुक्-चितदनत्रहुचर्वणतूर्ति ।
 गोटमण्डलमण्डयदागात्, पुण्ड्रटण्डपटले रसपूर्ति ॥५२ ॥
 मूर्त्किवाभहिमविन्दूवतंस, बालभास्करकरोन्करकीर्णम् ।
 रसकते नवयवाङ्कुरजाल, कस्य कौतुकमसूयत नालम् ॥५३ ॥
 शशिरी श्रियमवेक्ष्य समग्रामूर्ध्वर्जे त्रयवन मङ्क्षु निलीनम् ।
 शुल्लकैः खलु खलै रंरनाथा-रब्धशास्तिमिब कर्कशरूपाम् ॥५४ ॥
 शीतपीतिमवमत्य मटोष्ण-ध्वस्तधौठधिरभासुरनेत्र ।
 अभ्रमद् भ्रमरभः परिभावो, वाजिनामुपसि संरिभराजः ॥५५ ॥
 उन्मदोऽसितमणिप्रभलोत्तद् भृङ्गपालिपरिवीतकपोलः ।
 कानने मुकुलिताननकोशां, वारिसतामनुसयार करोन्त्रः ॥५६ ॥
 कुर्वचिद्रजपतेर्गतिर्भङ्गी, वृहितं स्तनितमायलधोरम् ।
 उन्नता स्थिरतराऽपि च दृष्टि, गर्वकर्युग्मवोचत चेत ॥५७ ॥
 धूमरः परिसरे विगिनस्य, क्षौद्रतामनु भवन् सकलत्र ।
 उच्चखान मुतनृपरिणाह, पल्वलानुस्तरदेश वराहः ॥५८ ॥
 सर्वत स्फुरति केशरगन्धे, बन्धुरे त्रिवरतो विटपीये ।
 मोंदतोऽपि च हिमाद्रलिरारोरासाद् मुखवर्त्म निनादः ॥५९ ॥
 ईपदाविरभवन् सहाकरे, कोरकोऽथ च पिके कलनादः ।
 कम्पनिर्वसनदुर्गतक्रान्त, मूचघन्ननुषदं शिशिगन्तम् ॥६० ॥
 तावदीपदुद्रियाय निसर्ग-शौनिर्धा वपुषि चोपसुधांशो ।
 वल्लनवीवलयभानरसक-ज्जो-स्तामको ललितर्योवनभानुः ॥६१ ॥

प्रायशोऽजनितरामतिवेलः, कल्पिताधिकुचराननमुद्रः ।
 लब्धवृद्धिसमय समय श्री-भोजभूपरिपुरूपसमुद्रः ॥६२ ॥
 ईषदङ्कुरणभात्रि युवत्वे, सा निसर्गरुचिराऽपि मुरारे ।
 आतनात्तनुरनुक्षणमुच्चैरन्यमेव सुपमापरिणाहम् ॥६३ ॥
 शांतलीकृतनिभालकनेत्रा, नन्दमुज्जलधिवृद्धिविधात्री ।
 श्रीनिवासवनसहननश्रीश्चन्द्रिकेव परितोपि चकाशे ॥६४ ॥
 प्रावृषेण्यगिरिनिर्झरिणीव, प्रावृधत् पुरुजवेन निकामम् ।
 चक्रचङ्क्रमपरा नवजाग्र-त्तारुणोक-भुरलीधरकान्तिः ॥६५ ॥
 वीतबाल्यमुरजितनुशोभा-माधुरी निरवधिः कुसुमेपो ।
 घोषवासितरुणोगणचेतो द्राग्वशीकरणसादनमासीत् ॥६६ ॥
 का न काननपथेन चलन्त, वेणुमीडितगुणं रणयन्तम् ।
 नन्दनन्दनमवेक्ष्य ललामा, शून्यमाधित मनो व्रजवामा ॥६७ ॥
 योवन प्रथम सस्तत्रभाजा, गोष्ठ सारसदृशा रसगोष्ठ्याम् ।
 नन्दसूनुगुणवर्णनमेव, स्वैरविश्रमकक्षाविषयोऽभूत् ॥६८ ॥
 ताभिरेव किल कालकलाभिः, कीर्तिजाऽपि गुणविश्रुतकीर्ति ।
 कांमुदीव गगने परिपोष, विन्दती जनकसन्नि रेजे ॥६९ ॥
 आसतेस्म शतशोऽपि वयस्या, यद्यपि प्रियतरा खलु तस्या ।
 किन्त्वभिन्नतमता श्रिनशाखा^१-माप तासु ललिता सविशाखा ॥७० ॥
 तन्वतां कमपि सा महिमान, मानिनोस्तनयतोऽपि सवित्रो ।
 रूपशीलशुचि-सम्पदगाथा, प्रेयसी परमवर्तत राधा ॥७१ ॥
 आलिपालिवलिता पुरुपाशु-क्रीडनेन रुचिरेण चिरेण ।
 चित्रयन्त्यपि चराचरचेत, सा रुवाऽतिवपलाऽथ चकाशे ॥७२ ॥
 जातु गुप्तमणिक-प्रमुखेषु, क्रीडितेषु कुतुकेन विदग्धा ।
 भासुरप्रतिभया च वयस्या, सा विजित्य जडभावमनैपीत् ॥७३ ॥
 मञ्जुलेपु परितो वरसानु-प्रावगहरगृहेषु सखीभिः ।
 सङ्गता व्यतत साऽप्यरकन्या-पुत्रकोपयममङ्गललीलाम् ॥७४ ॥
 सुन्दरीसहचरीपटलस्या, चर्चरीशबलितैः कलगीतैः ।
 किन्नरी न निरवस्करवेपा, किन्नरीकुलमतिप्रपदेपा ॥७५ ॥

१ कीर्तिरिति राधामानुर्मानन्दरम् ।

२ शाखोऽनिकम् ।

श्रीसहस्रमपि नैव कथंचिद्, यत्तुलां श्रयितुमीपदपीठे ।
 सा स्वयं नु सुपमात्मकशक्ति, भांसतेस्म भवने व्युत्थानो ॥७६ ॥
 द्रागतीत्य वत शैशवसीमां, यौवनाध्वनि पद निदधाना ।
 वर्ग्यमानमुपकर्णचराक्षी, साऽऽशृणोद् गुणगण वलबन्धो ॥७७ ॥
 सन्निराम्य वनमालिनमालि-स्वैरवाग्यतिक्रमाद् गुणगौरम् ।
 जातु जातुप-विसृत्वररागैः पूरिते हृदि निजे निदधौ सा ॥७८ ॥
 अन्नरीक्षमिव निर्मलमुद्यन्नयया व्रजसुधानिधिरागः ।
 कीर्तिजाहृदयमाशु विभासी रज्जयत्रुपचक्राय निकामम् ॥७९ ॥
 लज्जया महमूढ सुमधन्वा, राधिक्राहृदयशामनि धृष्णुः ।
 विप्रयुक्तवनिताशतथात-स्नातकः कथमवैतु विगीतम् ॥८० ॥
 शीतगौरिव चक्रोरकिशोरी, शार्ङ्गिणः सपदि दर्शनमिच्छुः ।
 चित्तवृत्तिमुचितामथ दूती-कृत्य साऽस्य निकटं प्रविधाय ॥८१ ॥
 दुर्लभं तु हरिणा सह योगं, वल्लवेशदुहितुः कलयन्त्या ।
 शाश्वतीमपि रुच सन्निकासामाम्यशारदसुधांशुरहासीत् ॥८२ ॥
 निहं नुत धनु तदाऽऽलिङ्गनेभ्यः, साधु यद्यपि तथा स्वरहस्यम् ।
 पार्श्वे लघु पराशयविजे, द्वे तथाप्यविकल तदविनाम् ॥८३ ॥
 सस्मितालपनकौतुकलोपो, भूरि निश्चमितमायतमुष्णम् ।
 आनतिश्च यदनस्य नितान्तं, वलान्तमान्तरमसूचयदस्या ॥८४ ॥
 मौलितार्थियुगतापरसेयं, श्यामसुन्दरमथो जितकामम् ।
 आत्मविस्मृतिपती तपतीव, श्लक्ष्णधो रहसि साधु निदध्या ॥८५ ॥
 सम्भ्रमेक्षितमयौ हृदयेरां, सम्भ्रमादथ पुरोऽपि गुरुणाम् ।
 कामलुण्ठितधृतिः कलकण्ठी, कम्पुकण्ठमुदकण्ठत धर्तुम् ॥८६ ॥
 वल्लभेक्षण-निरन्तरचिन्ता, राधिक्राङ्गलतिकामनुकारार्थम् ।
 पार्वतीमिव नदी तपतीव्रवन्नदीधितिरजसमर्णधीत् ॥८७ ॥
 भूगर्भं विरहित विधुराया, हन्त कीर्तिदुहितुः शुचि वश ।
 वारिचिन्दुततिर्मातृकमाला, लोचनाम्बुजभवाऽलभकपीत् ॥८८ ॥
 केकिर्णोच नवमम्बुदमारात्, सञ्जलन्तमनु गोनिकुरम्यम् ।
 अट्टकुट्टिमवरी सुकुमारी, तं ददर्श वृषभानुकुमारी ॥८९ ॥
 नन्दगोपमुत-सुन्दररूपं, चुम्ब्यति स्फुटतरप्रतिरूपम् ।
 अङ्गसंघं सुमनश्शरवाधामादधां रतिनिधां हृदि राधा ॥९० ॥
 अम्बुदानरिव साम्प्रविलासे, इक्षुपथेऽवतरति द्रुतमस्मिन् ।
 ग्लान्भूहुतभुजा मह सद्यः, सौधमूर्धनि मुमूर्च्छं मृगाक्षी ॥९१ ॥

खण्डिताश्रयलतेव विसञ्जा, कुट्टिमे ध्रुवमसावपतिष्यत् ।
 सर्वदा निकटवर्त्यपि किञ्चित्, प्रामदिष्यदिदमालिकुल चेत् ॥९२ ॥
 विक्लवा सलिलपूर्णद्वगन्ता, नाचिरेण वृषभानुतनूजाम् ।
 आलयोऽथ शिशिरैरुपचारैश्चेतना समुपनेतुमशक्यन् ॥९३ ॥
 नैकधा सवयसां वदनेभ्यः प्रीतिपूतमिह कीर्तिकुमार्या ।
 श्रूयमाणमतुलं गुणवृन्दं, कृष्णमप्यहह रक्तमकार्षौत् ॥९४ ॥
 चञ्चलामिव घने विलसन्ती, तामुदीक्ष्य शिखरे सदनस्य ।
 मोहनोऽपि भवसम्भवभाजां, सम्मुमोह सहसाऽहितसादी ॥९५ ॥
 चेतना सहजधीरतथाऽसौ द्रागवाप्य नृपगोप-किशोरः ।
 पारिषार्थिकगण्यत्स्वरहस्य, गोपितु पुनरगोऽपि पुरोऽगत् ॥९६ ॥
 ह्रीनियन्त्रणवशादवहित्यां, कुर्वतोऽपि नितरा शकटारे ।
 तन्निमग्नमनसो गतिभङ्गात्, प्राकट्यण्य नूतनसङ्ग ॥९७ ॥
 अद्वाऽवधार्य चलवन्धुमगाधराधा-
 लावण्यवारिनिधि-पूरनिमग्नधैर्यम् ।
 नानाविध विदधतोऽध्वनि नर्मबन्ध,
 प्रायोधयन् बहु कुशाग्रधिय-सहाया ॥९८ ॥
 हृत्त्रिर्विशेषैः स सुहृद्दिशेषैराश्रास्यमान सुरभृत्समान ।
 राधा तथामन्मथयाण्य्याधां, स्वान्ते दधानो व्यविशन्निशान्ते ॥९९ ॥
 इत्य पथ्यन्यायतथ्यावलोक्यदश्रान्त साक् तन्वतो सङ्गमेच्छाम् ।
 भूयोऽयोगात्ताम्यतो कोऽप्यपूर्वो, रेजे राधाकृष्णयो पूर्वराग ॥१०० ॥
 अय 'मायादेवी'-सुकृतिपटली-मौलिमहित-
 प्रधां-'विद्यानाथ'-प्रभव-'चदरोनाथ'-रचित ।
 युधाहादी रत्नावलि^१-सहजराधापरिणये,
 महाकाव्ये सर्ग. परिणतिमवापन्मनुमित^२ ॥१०१ ॥

इति श्रीराधापरिणय-महाकाव्ये कृष्णाङ्के 'पूर्वरागप्रसङ्गे'
 नाम चतुर्दशः सर्गः ।

१ गीतरत्नावलि

२. चतुर्दश ।

अथ 'विरहविनिवेदनो' नाम

पञ्चदशः सर्गः ॥

१ सामन्तमुद्धतमिव स्मरसद्वितीयो
 विद्राव्य मुक्ताशिविरं शिशिर तरस्वी ।
 उच्छ्वाययन् विकचकिशुककेतुमुल्लै-
 रोशिथ्रियद् वज्रमखण्डमधर्तुराज ॥१ ॥
 ओजस्विना सुरभिणा शिशिरं नृशस,
 निर्वासितं समवधार्य निरस्तभीति ।
 सौनधिरात्कृशतनुः पयसः कथञ्चित्
 पाथोजिनीपरिकरो बहिरुल्ललास ॥२ ॥
 काम हिमादित्तचरेण धवेन भूयः-
 भ्रातृप्रतापविभवेन विभाकरेण ।
 आशवासिता सुमनसा सहसा नलिन्य,
 सौराज्यभाजि सुरभां पुपुषु विकासम् ॥३ ॥
 राजानमगितमवेत्य नध वसन्त,
 लेट्या सत स्फुटरसालरसञ्च कामम् ।
 घाम वच- स्तुतिभय विचरत्समन्ता-
 तन्तमुदा व्यतत कांकिलशन्दिवृन्दम् ॥४ ॥
 रोज्येऽभिषिक्तमवलोक्य मधु मनोज्ञ,
 शोर्णारुहा- प्रमुदिताः प्रसवानजसम् ।
 आभूषिता किसलयरूपदाऽनुरुगा-
 गीमोदिनः सह लताभिरिहोपजहुः ॥५ ॥
 शिर्षैत्रयात्रकुसुमाकर भूमिभर्तु-
 विश्रान्तये पथि क्रियन्ति दिनानि नूनम् ।
 आचूल-फुल्लतरुमण्डलकैतवेन,
 शैत्यस्ततारशुशुभिरे वनसीम्नि दृष्याः ॥६ ॥
 शोष्यां मोश,
 शोषात् ३ ३१ ।

आच्छादयद्विकचसूनभरस्वरूप-
 भृत्यानमूल्यवसनैरिव मङ्क्षु वृक्षान् ॥७ ॥
 त्यक्त्वा निरागसमपि प्रसभ पुरा य,
 शिश्राय लोलुपतया स्वयमन्यवल्ली ।
 स्वार्थान्धमागतमवेश्य शिलीमुखन्त,
 गूढकुधेव सुरभौ विजहास मल्ली ॥८ ॥
 जित्वोद्धतैः सुरभिभूपभटैः पुरस्थे,
 शत्रोर्विसारि शिविरं शिशिरस्य कोपात् ।
 आदह्यमानमिव कुङ्कुमशोणमुच्चै-
 फुल्लं पलाशविपिन विपुलं वभासे ॥९ ॥
 निर्वासिता व्रचन ये शिशिरेण कोपा-
 ज्जाड्यक्षयाय परितो ध्वनिमादधाना ।
 श्रुत्वाैव कोकिलमुखान्मधुराज्यवार्ता-
 माजग्मुराहितमुदो ननु षट्पदास्ते ॥१० ॥
 जेतु जगन्त्यभिलषत्रचिरेण शूरो,
 नेता तरस्विनमथानलस वसन्त ।
 सम्भन्व्य कामसुहृदा मलयानिल प्राक्,
 प्रज्ञानिधि ध्रुवममात्यपदे न्ययुङ्क्त ॥११ ॥
 प्रेयोवियोगचलकेरलकामिनीना,
 निश्वासमासलवपुः पथि खिद्यमान ।
 वृन्दावने किमु विशिश्रमिपुः सुपीमे,
 मन्दं विवेश मलयावनिभृत्रभस्वान् ॥१२ ॥
 आदाय किंशुकरज षट्वासमारात्,
 स्वैर किरन् हरिदरुद्धवधूमुखेषु ।
 वल्लीनयोढललना-कुसुमाक्षि धीर-
 शुम्बश्चिराय विजहारतरां समोरः ॥१३ ॥
 प्राणाधिके सुहृदि भूतलमोजसंक्र-
 च्छत्रं प्रशासति मध्यावतिमानभृष्णोः ।
 दस्यो स्मरस्य युवधैर्यविलुण्ठनेन,
 साक तथा पथिकहिंसनमुन्मिमेय ॥१४ ॥

पुष्पात्पनोभृशमिपून् मुजतोऽप्रधास,
 साहाय्यमाप्य सुरभेः सुहृदांवरस्य ।
 तत्याज तद्व्ययबहुत्ववशेन जाग्रत्-
 तृष्णोररिक्ततरताविशयं मनोभूः ॥१५ ॥
 आसेदिवान् पद्मकण्टकमोजसा स्नात्,
 स्वीयप्रतापमभितः प्रथयन्नयत्नः ।
 चिह्नानि वंरिशिशिरस्य हिमानि लोप्सु,
 भानुद्युते प्रञ्चरता मधुराततान् ॥१६ ॥
 सत्कारुसङ्घटितनीलमणिप्रवेकै-
 रिङ्गालतप्तकनकाभरणरिवालम् ।
 सद्यः प्रसादितवसन्त-कृपाभरात्तै-
 रेजे मधुव्रतनतैः स्वयंकैरशोकः ॥१७ ॥
 सर्वैः कणादमतगौतमदर्शनज्ञै-
 निर्दरितोऽतिदृगपि प्रतिभानुस्मारम् ।
 चेत्रे विकासिसहकारपरागयोगा-
 ल्चित्रं जनेर्मरुदद्वयत पीतरूपः ॥१८ ॥
 कृष्णाप्यरद्युतिभृति स्फुटकर्णिकर-
 स्नोमे वसन्नतिचिर मकरन्दलोभात् ।
 कीटस्वरूपपरिवर्तनकृञ्चु भृङ्ग-
 स्थाने स्वय कनकवर्णवपु र्यभूव ॥१९ ॥
 आमोदिनि द्रुतविकस्वरकाञ्चनार-
 व्यूहे निरन्तरनिवासवशेन रक्तम् ।
 पांशाकरेऽहनि कथञ्चन चञ्चरीक
 न ज्ञातयोऽपि सहसा वत पर्यञ्चिवन् ॥२० ॥
 दूरादुपेत्य परिवार्य च वर्तमाना-
 स्तीव्राशया विदधतो मृदुदीनशब्दम् ।
 आमोदवान् मधुलिहो मकरन्दाभिक्षां
 कामं वितीर्य वकुलोऽपि चकार तुष्टान् ॥२१ ॥
 पार्श्वशयान-पटुमूनपृपल्कपूर्णा
 शाखामलप्यनरगारमनावनदा ।

गुच्छ्रावलि कुरवकस्य लसद्विकासा
 तूणीरपालिरिव पञ्चशरस्य रेजे ॥२२ ॥
 राकेव रात्रिषु विधोः शुचितामहिम्ना,
 फलीषु शीलविभवेन सतीव भर्तुः ।
 वासन्तिका परिमलेन लतासु तावद्,
 भृङ्गोत्करस्य नितरा हृदयङ्गमाऽभूत् ॥२३ ॥
 तिष्ठन्ति काममृतवो बहव परन्तु,
 जागर्ति कोऽपि महिमातिशयो वसन्ते ।
 यस्यागमेन सहसोपगतो विकास,
 चञ्चत्सुगन्धि लकुचाऽप्यभवद्रसाल ॥२४ ॥
 अन्वेपथत्रतिघने गहने चिरेण,
 यो नागक्रेसररस समवाप भाग्यात् ।
 तस्याञ्जसा मधुलिहः किमिवेतरत्र,
 द्रागप्युदञ्चतु कथञ्चन चित्तसङ्ग ॥२५ ॥
 आलोकिता विचकिलव्रतति प्रवासे,
 दैवाच्चिर स्थितवतस्तरुणव्रजस्य ।
 आमूलमाशिखरमुत्कलिका निकामं,
 काम धमन्त्यभवदुत्कलिकानिदानम् ॥२६ ॥
 आकर्षक परिमल प्रतिपद्य सद्यो,
 यूनो मनोभवशरैस्तरलोक्तस्य ।
 अन्विष्यतस्तदनुरूपमथो निमित्त,
 दृष्टि क्वचिद्विक्रसते तिलके पपात ॥२७ ॥
 भान्त्वा मुहुश्चिरमरोचकिना वनान्ने,
 नावापि येन कमनीयपद कुतश्चित् ।
 निर्हारि तस्य तु शिलीमुखशेखरस्य,
 क्रोडानिकेतमिह केतकमेव जातम् ॥२८ ॥
 व्यालोलक्रोमलदलाऽलिकुलानुकूला,
 कल्तोऽलिन परिमल किल कल्पयन्ती ।
 स्थच्छन्दकेलिनिलयो मलयानिलस्य
 कालेऽलसत् सकलिका नवमल्लिकालि ॥२९ ॥

आस्वाद्य सान्द्रमकरन्दभर चिराय
 सानन्दमेव मधुरं ध्वनिमुद्गिरन्तः ।
 माकन्ददीर्घतरमज्जरिमञ्जुपुञ्जे
 प्रेङ्खोलिकासुखमल चुभुजु मिल्नन्दा ॥३० ॥
 यत्राम नाम महतां गुणयोगतस्तत्
 कश्चिद्विपश्चिद्वृषभो नु पुरा वसन्तम् ।
 जम्बोरसूनसुरभेः सुरभे प्रसङ्गा-
 दापोददान-सुरभि सुरभि वभाषे ॥३१ ॥
 चाप्येके स्फुटति हाटककूटशोभे
 तोभाकुल त्यलिकुल यकुल जहौ साक् ।
 आघाय दुस्तरहतर सुरभि ततोऽपि
 दूरात्रिवृत्य निजलोलुपता शुरशोच ॥३२ ॥
 गन्ध दधत्यलिविनोदकरे वनाना-
 माद्रम्यतिटति पलाशविक्रासहेतोः ।
 विद्वेषिणि प्रतिपद सुमनश्श्रयोऽल
 प्रीति दधौ वत मधो मधुसूदनोऽपि ॥३३ ॥
 इन्दीवरद्युतिभृताऽञ्जनमेचकस्य
 ब्रह्मप्रियेण कमलासनवत्सभस्य ।
 स्थाने वसन्तरामये मधुसूदनेन
 साक वभूव सखिता मधुसूदनस्य ॥३४ ॥
 विधासभूः सुरभिभूतनभूमिपेन
 प्राय प्रजामतिपरीक्षणसत्रियुक्तः ।
 रात्रिन्दिवं प्रतिपदं विधिधे विधाने
 र्वाद निगूढचरितो विचचार मारः ॥३५ ॥
 आरामसौमि सरणि समयो विकासो
 दासीकृतालिपटलः पनसोऽपि सायम् ।
 उल्लास्य सौरभमसौरभसेन दुरा-
 दधन्यमानसममानसपाचर्क्य ॥३६ ॥
 अभ्यागतं मलयमारुतमातिथेयो-
 विज्ञो गृहोव महनोयगुण महर्धिः ।

सन्तर्पयन् सुराभिसारसमर्पणेन
 कीर्त्तिं निरापदमविन्दत सिन्दुवारः ॥३७ ॥
 पुष्पैर्नेभो रुधिरवर्णमवर्णनीय-
 दैर्ध्वोनयन् स्फुटपलाशजिगोपयेव ।
 कीरोत्करस्य मदमेदुरितप्रमोद-
 व्यासेन शाल्मलितरुर्दयितोऽञ्जसाऽभूत् ॥३८ ॥
 पादाग्रनम्रदयितप्रतिकूलवाचा-
 माचामयन् कुसुमसान्द्ररसेन नासा ।
 विद्राव्य मानमचिराद् ग्रहिलाबलाना,
 नून चकार मदनो मदनोपकारम् ॥३९ ॥
 विश्लेषदूनदयिताच्छकपोलकान्ति
 सस्मारयत् सुराभिलुब्धमधुव्रताढ्यम् ।
 पश्यन् मधूककुसुम पथिको निमोत्य
 प्रोत्कण्ठितोऽपि तरसा चलितु न शेके ॥४० ॥
 सौभाग्यगर्वितविषक्षमुखावल्लोका-
 दीर्घ्याविलाशयविलासिनितम्बिनीनाम् ।
 मानार्धिसन्दमनक, कमनीयगन्धै-
 र्युनामभूद्मनक खलु नर्ममित्रम् ॥४१ ॥
 कृष्णच्छदो विपिनज सुमनोविभूष,
 पुत्रागजिद् बहुशिलीमुखभृज्जटाल ।
 अह्नाय सेवनपरस्य हित विधाता
 लेभे स्थितिं क्वचिदसङ्कचिता किरात ॥४२ ॥
 रोल्म्वमादकमरन्दमहाविदार,
 पुष्पस्मरेषुविहितायुतंहेद्दिदार- ।
 आहादिताविरतसङ्गतभाविदार-
 कुत्रापि निस्तुलमरोघत कोखिदार- ॥४३ ॥
 आयाति मन्मथसमीकसुद्वत्समीरे
 त्रस्यत्समीहितसमीपतरस्थसिद्धिः ।
 दृष्ट्वा शमी स्फुटशमीमभवन्नु कान्ता-
 दो पाशमीलनजनुः सहसा शमीप्सुः ॥४४ ॥

उद्ग्रीविकाभिरभितः सुमगन्धर्वोर-
 च्छद्मप्रवेशमतिसूक्ष्ममपीक्षमाणम् ।
 आरामयामिकमहर्निरागुत्थित किं
 हिन्तालमालमवलोक्य विभाय वायुः ॥४५ ॥
 आकाशवासनपरेण विभासमान
 पुष्पन्धयान्धकसुगन्धिभरेण सद्यः ।
 आशान्तशासनकरे कुमुमाकरेऽभू-
 दुद्भिन्नतालविटपी विटपीतमद्य ॥४६ ॥
 व्योमावगाहपटुशेखर-शालिताल-
 स्पर्धावगादिव निरन्तरमुच्छ्रितस्य ।
 वासो विकासजनित क्रमुकस्य कस्य
 प्रासादयत्र हृदय हृदयङ्गमस्य ॥४७ ॥
 वीतान्तरालनवपल्लवपालिसन्ध्या-
 रागानुपङ्गवशत सुपमाप्रकर्षम् ।
 आलम्बिनी स्फुटरसाल-महीरुहाली
 कादम्बिनी बहु चकार मरन्दवर्षम् ॥४८ ॥
 रक्त सित च हरित हरितालवर्णं
 निर्हारि हरि विपिनान्निहारिणीनाम् ।
 सेवन्तिकासुममनङ्गमुदेऽङ्गनाना-
 मङ्गेष्वल दयितदत्तमधत लक्ष्मीम् ॥४९ ॥
 आरामराममविराममवेक्ष्य यूना-
 माचाममामधुनोऽप्यविभक्तभामम् ।
 सन्नापमाप विपुलं प्रवसत्कलापः ॥५० ॥
 अत्रान्तरे च वरसानुगिरीशजान्त-
 र्येणामुपाहितचर विद्युधो मनोभूः ।
 कीनाशदिदुमुखभवानिलवीजनेन
 दध्नी घटाधरधरोयवियोगवह्निम् ॥५१ ॥
 श्रीकृष्णदर्शनदिनाददधादवश्यं
 कीर्तेः मुता यद्युता स्मरपारवश्यम् ।

तत्सङ्गतेः सहचरीनिचयोऽतिवेलं
 त्रस्यन्नचिन्तयदुपायमिहानुवेलम् ॥५२ ॥
 उद्भ्रान्तिसङ्गमितनन्दसुतेन सार्धं,
 सार्धस्मितं प्रणयमञ्जुलमालपन्ती
 उद्बोधिताऽऽसिपरिहासकदर्थनाभू-
 र्नाभृद्गहि क्वचिदपीयमपत्रपार्ता ॥५३ ॥
 बाह्यादशेषविपयाद्विरतेषु तुच्छ-
 दन्तमुखेषु करणेषु सरोरुहाक्षी ।
 पङ्कृतेन मनसा निभृत वसन्ती
 तूष्णीमुपास्त सतत हृदयेश्वरं सा ॥५४ ॥
 अश्रान्तसेवितविविक्तवृहन्नशान्तां
 नित्योन्नमन्मकरकेतुरुजा कृशान्ताम् ।
 दासीशतेऽपि सति निर्वृत्तये समूह,
 प्रेष्ठ स्वय परिचचार सखीसमूहः ॥५५ ॥
 ग्रावाप्र्यभृद्विरहदाहवहाङ्गसङ्ग-
 म्लाने मुहु किसलयै सलिलावतंसै,
 आयोजयन्निभृतमेव भृता प्रमोदं,
 काचिच्चिर सहचरी शयनीयमस्या ॥५६ ॥
 अङ्गेषु मुक्तसकलाभरणेषु तस्या-
 स्नापापनोदनधिया निहितं सखीभि ।
 उद्दामकामजनुषा सहसा रुजाऽल
 ज्वालीवभूव वत वालमृणालजालम् ॥५७ ॥
 दैनन्दिनीमवनतिं वपुष, प्रसाद-
 प्रभसिता च मनसोऽनुसमीक्ष्य तस्या ।
 कामप्रसक्तनवकामदव-प्रशान्त्यै
 कृष्णाम्युदोपनतये ललिता प्रयेते ॥५८ ॥
 सोधाशवीं द्युतिमिवास्तमनोन्मुखी ता-
 मालोक्य पङ्कजमुखी स्वसखीं विजाखा ।
 अत्युन्मनश् ललितामनुमृत्य तूर्णं
 पूर्णं विधातुमभिलाषमित प्रतम्ये ॥५९ ॥

सख्या वियोगकदनं तदनन्तरं तद्
 वक्तुं नृलोकमदनं सदनं दयायाः ।
 उल्कण्टता तरलिता चलिताऽन्वितालि-
 प्रज्ञातिरेकललिता ललिता व्यगृशत् ॥६० ॥
 कुर्यात्कृपा त्वरितमेव यथा मुकुन्दो
 नश्यन्न च प्रियसखीनियताभिमान ।
 तत्कामपीडनविधा बहुधाऽभिधातुं
 पन्था यथामति तथा लघुकर्पणीय ॥६१ ॥
 व्यालोलकुण्डलमलङ्कृतगण्डपालि-
 स्वेदोदनिन्दु-रतिसुन्दरमालियुग्मम् ।
 निन्ये मनोरथरथेऽवितथेऽधिरूढ,
 पन्थानमुज्ज्वलकथाभिरधावसानम् ॥६२ ॥
 कान्तादुरन्तविरहव्यसनेन तान्त-
 मेकान्तवासिनमनन्तमदो नमदद्राक् ।
 छद्वा विमुष्टहृदय धुरि सत्रिकृष्ट-
 पृष्टे शिवे प्रियमधृष्टमसृष्ट वाक्यम् ॥६३ ॥
 आनन्दकन्द ! करुणार्णव ! कृष्णचन्द्र !
 श्रीमन् ! क्षणं कुरु मनागवधानदानम् ।
 यावद्भणामि वृषभानुतनूभवाया,
 स्वैरं मनोजमृगयो मृगयाप्रपञ्चम् ॥६४ ॥
 कुत्रापि झटिति कृष्णभुजङ्गच्छा
 सद्यः पपात वत ज्वितसशये या ।
 अभ्येत्य कर्णिकर्मौलिपणे ! नरेन्द्र !
 प्राणप्रयागमत्ररुन्धि रसेन तस्याः ॥६५ ॥
 आजुह्वतोमनुपल करुणं स्वैरस्त्वां
 तार चिरेण करिणीमिव पङ्कलग्नाम् ।
 उदारयाशु जगदेकसारण्य ! राधां
 प्राणेशराधिसुमधन्वरासार्धमग्नाम् ॥६६ ॥
 त्रस्यद् दत्तं प्ररुदतोमकृतापराधा,
 राधां प्रभो ! चिरम्पोहितजीवनाशाम् ।

तीक्ष्णैः शरैर्विरहिणी हरिणीमिवामू-
 हा हन्त हन्ति मृगयुर्मदनस्त्वदर्थम् ॥६७ ॥
 मीनध्वजेन विवुधेन पुरोहितेन
 सम्योधितेन विधिना विधिना नियुक्ता ।
 आनन्दमेदुरभवत्पदमीहमाना,
 देह जुहूपति वियोगहुताशने सा ॥६८ ॥
 इभ्येशयोरहह ! दुर्ललिता सवित्रो-
 र्या केवल सुखमिहानुभव नित्यम् ।
 आः सेव केशव ! भवत्प्रणयप्रसादात्
 किं किं न दुःखमधुना सहते वराक्री ॥६९ ॥
 त्वद् दुर्लभत्यकलनोत्थविषादलक्ष्म-
 म्लानस्तदाननशशी मुहुरीक्ष्यमाण ।
 चिन्नाह्वदे रसिकरत्न ! विदूयमान
 स्वान्न निमज्जयति हां प्रसभं जनन्या ॥७० ॥
 अज्ञातहेतुदुरपोहरुजा तनूजा-
 मास्कन्दितां बलवदङ्ग ! मृणालमृद्धीम् ।
 वात्सल्यसिन्धुरवलाकुलमौलिरत्नं
 वाता बलानुज ! विलोक्य त्रिभेति तात ॥७१ ॥
 प्रायः समस्तसुरवर्गनिशातगर्व-
 शूर्णोकृतो व्रजनृपालसुत ! त्वर्यव ।
 दीनामममनु समूर्जितवीर्यदर्प
 कन्दर्पमच्युत ! नृशसमुपेक्षसे क्रिम् ? ॥७२ ॥
 अङ्ग स्फुटत्कनककेतकर्गोरिमाण,
 न्यक्कुर्वती प्रकृतिमज्जमुखो सखा मे ।
 त्वद्विप्रयोगदवसम्भवपाण्डुभावं
 प्राप्ताऽपि सा विरहिणी न विभाव्यतेऽन्यैः ॥७३ ॥
 उल्लङ्घ्यगौरवमुपेक्ष्य वचो गुरुणा-
 मालीजनाननुरुध्य विरुध्य भेति ।
 लज्जा विमृज्य च हरे ! भवदेकतान-
 स्वान्नाऽन्तिक सततमुद्यतते यताप्नुम् ॥७४ ॥

त्वन्मूर्त्तिसम्भनननीतरामस्तकाला
 निर्वातवत्तिरिव दूरमिताऽचलत्वम् ।
 उत्साहदुर्विधमना न मनागपीय
 नित्योत्सवेऽपि भवने रमते कदाचित् ॥७५ ॥
 हम्वारव पथि निशम्य गवा मुकुन्द !
 त्वामालुलोकियिपुरेति मुहुर्गवाशान् ।
 सद्यो निवृत्य निभृतं श्वसती सलज्जा-
 खेदा दृश च निदधाति सखीमुखेषु ॥७६ ॥
 आकर्ण्य वेणुरणितं निकटे गुरुणा-
 मुत्कर्णिका प्रणयविस्फुरणोत्तरङ्गा ।
 व्याज प्रणोय किमपि प्रगुण प्रवोणा
 विष्वग् विघूर्णयति घोषमणे ! स्वनेत्रे ॥७७ ॥
 त्वा चित्रवर्तिनमुपाशु कृतप्रणाभा
 कामाहित कदनमङ्ग निवेदयन्ती ।
 गोधिन्द ! वञ्चयितुमालिदृश विहस्ता
 सस्ताञ्जलेन सहसा पिदधाति पुग्धा ॥७८ ॥
 वैकल्यभूमतरले नयने समन्ता-
 ङ्घ्रिर्दिरय मन्दपरिदेवनमाचरन्ती ।
 शारोव सा भवनपङ्जरसन्निरोधा-
 दुत्ताम्यती क्षपयति क्षणमप्यभाग्या ॥७९ ॥
 नैराश्यलास्यपिशुनी रितमितां द्यन्ती,
 नि क्षिप्य साशु कियतीषु सखीषु याला ।
 कालानिकं प्रचलितेव सहायताया
 भीरुः प्रतीक्षणमसीं क्षणमातनोति ॥८० ॥
 लावण्यासिन्धुमवगाह्य वपुर्यदीव
 कागं पुरा परिजनस्य ननन्द दृष्टिः ।
 तामेव चन्द्रिकलाभिव राहुभृता-
 मालोक्य विन्दति विषादमनन्तमन्त ॥८१ ॥
 हा धिद्दिन्स्तरगलन्नयनाम्बुधारा-
 सण्कैर्कट्टमितकज्जसलेपभाजः ।

राधाननस्य मधुसूदन ! निष्प्रभस्य
 स्पर्धा ध्रुव शशधरोऽप्यधुना विधत्ते ॥८२ ॥
 भित्त्वंव सम्प्रति तदुन्नतधैर्यसेतुं
 दूर प्रवक्ष्यति तदीक्षणवारिपूर ।
 चक्षुर्विभाकरकरैरुपगम्य सौम्य !
 प्रीतो न नेष्यसि यदि त्वरयैव शोपम् ॥८३ ॥
 बाल्यावसानदिवसे सुपमाप्रकर्षा-
 देपा यतो जितवती मदनस्य कान्ताम् ।
 तस्मात्तत प्रभृति तीक्ष्णशरैः सरोप-
 स्तामेष सन्ततमकारुणिक क्षिणेति ॥८४ ॥
 उद्वेगदायिनमपि प्रथमं तपान्ते,
 कुर्वन्तमभ्रमतसीसुमसन्निकाशम् ।
 त्रैलोक्यसुन्दर ! विभो ! भवत सवर्ण
 पाशोमुच विरहिणी बहु मन्यते सा ॥८५ ॥
 त्वा ध्यानलम्बितमुपास्य मुहुः प्रणामै-
 र्दृगोचरत्वमचिरात् खलु याचमानाम् ।
 आलोकनादनुगृहाण गृहाण चास्या
 प्रेमोपहारमुचित हृदयेन दत्तम् ॥८६ ॥
 हृद्या सखीरपि हरेऽविनिवेद्य सद्य,
 सर्वस्वमेव हृदय विततार या ते ।
 ता जीवित विजहती त्वमुपेक्षमाण,
 साध्वीमुपार्जयसि नन्दकिशोर ! कीर्तिम् ॥८७ ॥
 यो वारणेन सकृदेव निमज्जता स्ना-
 गाकारित करुणया शरण पुराऽभू ।
 दुःखार्णववृद्धितकीर्तिदुहितुदीर्ण-
 माहूतिलक्षमपि नैव शृणोपि स त्वम् ॥८८ ॥
 अप्रेसरन्वमखिलेषु कुतूहलेषु
 स्वाभित्वसाम्पदुचितं प्रसिपेथ वस्या ।
 आंदास्यमद्य वत तेषु नितान्तमस्या
 रस्या सखी व्रजविधो ! विमनीकरोति ॥८९ ॥

प्रसर्गार्थगोपलेलनाहृदयेष्वग्ग्या-
 मुर्ध्वरसुयत यदायनिदग्भभूयम् ।
 रंसा निरुदिततपथे ! परनीरसत्वे
 खिन्ना निरीदति विषादगतीह चाग्मान् ॥९० ॥
 गोपेन्द्रनन्दन ! भवन्मयमेव विश्व,
 परयन्मयसो प्रतिपत्त निरहानुभावात् ।
 आर्त्विङ्गन् मुहुरुदाहितव्याहृत्पलिन-
 मीमुहाने पुनरनाप्य भवन्तमागत ॥९१ ॥
 गन्तुं प्रवृत्त्य भवदन्तिक्रमेऽर्त्वेव
 प्रोत्साहिता कृष्णमयापभूता कदाचित् ।
 कुर्व्याद्गनासमुचितेन गृहद्विनात् सा
 रुद्धा पथेऽपरिवयेन विवर्तते द्रष्टु ॥९२ ॥
 आर्भारुकुं प्रवृत्तनुज ! तनु प्रमाद,
 माद जन्तुं सन्तु सा तुहिनप्रभास्या ।
 भा स्याद्यथा पुनरदोऽनुगतान्तितांके
 लोके नृगोतलमाभनश्च भवेत्प्रशम्भे ॥९३ ॥
 प्राणेश ! पार्ति कदनाम्यदनार्त्तितान्मां
 केनागमा न मद्रमा कृष्णे प्रमादम् ।
 इत्यादि भूमिर्गर्भेऽभितपोत्तरीय-
 माऽहर्णमानमनुगंदयनीष्टवर्गम् ॥९४ ॥
 एतप्रियेदिनमये ! किमदेव तावत्
 स्वप्नप्रयत्नमननुतमनाम्यतीनाम् ।
 दूरीयते प्रमिति कृत्र विभाव्यते रेत,
 साक्षानंदेव ननिनाश । परीक्षणीयम् ॥९५ ॥
 पत्तिप्रयागद्वन्द्वीयन्ते छदीय,
 गोन्वृण्डनं विवयमाष्ट मुदीर्णमाम् ।
 प्रयथा श्रुतवनां हृदयं प्रमोद-
 मध्यादयं द्रुतमर्त्तवर्त्तितम् ॥९६ ॥
 वतोऽमुनेन प्रणयात्पुनात्त न्यनीर्दिनाथ दयामनाथ ।
 अमूमाम्नीं कर्त्तव्ये वने सा-मसात्तमिद्विजितवपये ॥९७ ॥

प्रियवर्द्धे । मित्रमधुप्रसाद-प्राप्तातिमात्रेषु धनुर्निषङ्गः ।
 मामप्यदश्चिन्तनमात्रसक्त, नक्तन्दिवं व्याकुलयत्यनङ्गः ॥९८ ॥
 को नाम लोके गुणराशिगौरी, गौरी सुशीलेन विलज्जयन्तीम् ।
 विक्रासयन्ती हृत्चेतसम्भां, सम्भावयेत्रैव युवाऽऽप्नुवानः ॥९९ ॥
 विपच्यमाना स्ववियोगवहावहाय ता निश्चितमुद्धरिष्ये ।
 इत्येष सन्दिश्य गतौ सतृष्णः, प्रास्थापयते प्रणयेन कृष्णः ॥१०० ॥
 अयं 'मायादेवी'-सुकृतिपटलो-मौलिमहित-
 प्रधी-'विद्यानाथ'-प्रभव-'वदरीनाथ'-रचित ।
 महाविद्यास्तोत्रा^१-नुजललितराधापरिणये
 महाकाव्ये सर्गः परिणतिमयासीत्तिथि^२-मित ॥१०१ ॥

इति श्रीराधापरिणयमहाकाव्ये कृष्णाङ्के 'विरहविनिवेदनो'
 नाम पञ्चदशः सर्गः ॥

१. प्रमोदत्तहरी ।

२. पञ्चदश ।

अथ 'दावपावकपानो' नाम षोडशः सर्गः

अथफुल्लकपीतनातपत्रो,^१ विकसत्केतकचामरः प्रतापी ।
 ऋतुराजपदे तदेकयोग्यं, तरसैव स्वमतिध्विपत्रिदाधः ॥१॥
 कुसुमायुधमन्व्यधीनसिद्धिं, तरल नित्यविलासवृद्धितृष्णम् ।
 अवलाबलमङ्गसा वसन्त, जितवानेप नवोज्ज्वलप्रताप ॥२॥
 विततं रतसौधुसेवनादि, व्यसनं सार्वदिक मधुप्रणोतम् ।
 तरुणप्रकरस्य सत्रिरुन्धन्, निदधौ साधु रति स साधुसह्ये ॥३॥
 अनुरञ्जितविधमप्यघृष्णु, मृदुलं चन्दनशैलगन्धवाहम् ।
 सुरभेः सहकारिणं निरास्थत्रयमास्थाय परन्तपस्तपः प्राक् ॥४॥
 विरहस्य विवस्वतश्च ताप, विपुल पल्लवयन् निपीतशीतः ।
 कलयाऽपि न तावदूष्मकालो, रुरुचे प्रोषितभर्तृकाङ्गनाभ्यः ॥५॥
 अचिरेण तनूकृतत्रियाम्, सुखदोषि प्रचुरं वियोगिनीभ्यः ।
 अभवन्तु विशिष्य दुःखदायी, प्रकट द्रापितवासरो निदाधः ॥६॥
 अवनीमतितापयन् सुगुल्मा, व्रततोस्तां वमहा दहन् वृथैव ।
 विदधच्च जलाशयालिशोषं, न स तोय जगते क्वचिद्व्यतारीत् ॥७॥
 रजनीकृशता तृणात्पभावं, विदधानेऽधिपतौ तपे विभाति ।
 मुदमाप परं रशाङ्गनामा, विरही, किञ्च खरोऽतिभोजिपानी ॥८॥
 अभिसारनिवारणं चिकीर्षन्, रजनीरेप वृथाऽऽततान तन्वीः ।
 व्यहरन् दिवसाभिसारिकाधे-दिह सानन्दमितरस्ततो दिवैव ॥९॥
 दिनदीर्घतया चिरप्रणैरैरपि शिल्पैर्वसु भूरिशोऽर्जयन्तः ।
 अपि विद्युतपर्मासिक्तगात्रा, नितरामूष्मणि कारवः प्रसेदुः ॥१०॥
 करसङ्कलने तपेन राज्ञा, नलिनीमण्डलनायको नियुक्तः ।
 अचरादापि मोर्दिनाद्रुमादे, किमगृह्णाद् रसगोत्रसा प्रचण्डः ॥११॥
 अभितः सरणि तृणानि दग्ध्वाऽनपरं जग्धिविडम्बनां पशुभ्यः ।
 अपितु प्रददौ निदाधसूर्यशरणक्लेशमसह्यमध्वगेभ्यः ॥१२॥
 अवलोक्य मरोचिका विलोल-द्रसना भास्वरतप्तव्यालुकौषे ।
 हरिणा सलिलभ्रमेण दूर, द्रुतमुष्णोपगमे श्रमेण जग्मुः ॥१३॥
 अचिरोद्रुपनात् कुसुम्भगणां, सकला पल्लवपालिमूष्मकाले ।

१. सर्गेऽस्मिन् ९६ श्लोक दावम्यालभारिणीचन्द्रः । कपीतनशिरापी ।

रसनामिव वीरुधो विलोलां, बहिराक्लान्तहृदस्तूपेव निन्यु ॥१४ ॥
 अतिवाडवपावके खरांशौ, परित शोषितवारि भाति जात ।
 अतिलोल-लुलाय-केलिलीला-निलयः पल्लवपङ्किलाम्युपूरः ॥१५ ॥
 अलिनो मलिना मधोरशेषानपि विस्मृत्य गुणान् सरोजराजौ ।
 उदरम्भरयो निदाधमेव, प्रयता मञ्जुलगुञ्जनैरगायन् ॥१६ ॥
 सरित परित समूढतोया, विदधु प्रावृषि या गतिं स्वतन्त्राम् ।
 तपशासनमेत्य ता कृशाङ्गमस्तपसा शुद्धहृदो नु धीरमूहुः ॥१७ ॥
 स्फुटपाटलकाननान्तरङ्ग-स्थितिसञ्चारविजृम्भितानुबन्ध ।
 पृथिवीव्यतिरेकिणोऽपि वायो; क्षणमाघ्रायत कौतुकेन गन्ध ॥१८ ॥
 अरुणे वसनेरिव प्रसूनै, लसितोऽर्काभिमुखं बहिश्च तिष्ठन् ।
 करवीरतरुस्तपे तपस्य-त्रिव सौरो^१ ददृशे जनै सचित्रम् ॥१९ ॥
 क्वचनानुपलभ्य वासमर्ह, भ्रमदिन्दिन्दिरराशिमाशु दूरात् ।
 प्रियसौरभमाचकर्पहर्षस्वनभाज नवकाशिकाविकास ॥२० ॥
 अहसत्किमु धातकी प्रसूनैरधिमध्यन्दिनमर्चिषा सवर्णैः ।
 अतिरगमिह प्रकाशयन्ती, सुरभौ फुल्लपलाशराशिभासम् ॥२१ ॥
 प्रविक्राशिशिरीपशाखिमंली, निवसन्दर्भसगर्भ्यपक्षकान्तिः ।
 मधुरेण परं स्वरेण धीरैरपि दूरात् परिचीयतेस्म कीर ॥२२ ॥
 रुचिकोमलतेष्टगन्धसारैरुचितं वीक्ष्य शिरीषमद्वितीयम् ।
 अभिषिच्य किमु प्रसूनराज्ये, विधिरस्थापयदुन्नतद्रुमाग्रे ॥२३ ॥
 नलिनीरलिनीयमानभूयो-मकरन्दा विकचारविन्दवक्त्रा ।
 अवहन्मिहिरोऽहरर्धभागे, बहुतापेऽपि तपे विलोक्य मोदम् ॥२४ ॥
 कृशकायनिरन्तरोष्णकिञ्चित्-पवमानस्फुरणच्छलाद्दिनार्धे ।
 धसितोव मुहुर्मही महीय कदनं तापकृतं निवेदयन्ती ॥२५ ॥
 उपयाति दिनद्वितीययापे, सकले जीवचयेऽप्यु पातुकामे ।
 अरणित्वमवाप दारुमात्रम्, मिहिरानिर्वचनीयतापपात्रम् ॥२६ ॥
 अभिधानमवेत्य संशयानो, धरणेः सर्वसहिष्णुता विवस्वान् ।
 स्फुटमातपवद्विकीलजाल, ज्वलयित्वानुचकार तत्परिधाम् ॥२७ ॥
 अपि निस्त्रनितम्बिनीजनानां, वपुरसृष्टविभूषण दयालु ।
 श्रमकारिकणच्छलेन मुक्ता-पटलर्मण्डयतिस्म किं निदाध ॥२८ ॥

तरुणलतापोषणयोगजन्या, खमिव्यालोन्मयितु समुद्रतानाम् ।
 करिणाभिव शेषराद् गिरीणां, मदभारोपगनिर्दस निपेतुः ॥३९ ॥
 तनुतामिव तापतो दधाना, द्यततिवातविभूषणी विधीनाः ।
 नानिर्दसरात्रिकर्षलाभाद्, धिपुलं वाणमुपत्यक्ता व्यमुग्धन् ॥३० ॥
 निविडततशाखपादपानां, प्रकरंरन्नास्तातो तपेऽस्मिन् ।
 प्वालसद्गुहोऽध्यासत्रिधाने, पथिकश्रान्तिपयः प्रपाप्रपातिः ॥३१ ॥
 अधिरात्रि त्वाऽऽगतोऽतिदूरात् सवित्पारास्मितया वितोर्यमणम् ।
 अगिन्वतरुणोऽध्यागो विदग्धः, सलिल सरसरसौरभ मुखञ्ज ॥३२ ॥
 भमरीगनिपेषितः, समन्तानामुत्सयोदपुरां बहन् विष्टेभ्यः ।
 अचिरसुतरसीधुतानखर्जुं, स्फुटखर्जुंस्महीरुहो व्यतारीत् ॥३३ ॥
 उगकूलमुपेत्य निरशलाके, तरुणीं प्रोपितवल्लभा रस द्राक् ।
 तपनातनुतापितो विदग्धा, युवपान्थो जलहारिणी ययाचे ॥३४ ॥
 उर्ध्वं स्फुरतातपेन,सीनीं, ज्वलिता रोकतातर्पना च नूनम् ।
 इह गौचरयाग्नकार पान्थो, दिनमध्ये पुटपाकतीव्रताम् ॥३५ ॥
 कृतसंजरधार्णानिगर्षां, कमलिन्य सरसि प्रभूतहार्षाः ।
 प्रसरत्पारिणाहिकेलितर्षां, व्यकसन्नाश्रितक्षान्तगत्रिकर्षाः ॥३६ ॥
 निधिले जगतीह दद्यमाने,ग्रहरा तांघतरातपस्य जने ।
 विललास पर विक्रसिभावः, नगलाना रभिसेवनानुभावः ॥३७ ॥
 धिक्चस्तवकायतसशाली, सुतरामुलकलभृतिवृन्मतीयान् ।
 उदञ्जम्भात साद्गलीय नृष्णच्छदपूर्णं,पथि साद्गली कुतश्चित् ॥३८ ॥
 मिथितोसभरेण भृष्टकल्मः, परितो नूतनपल्लवैश्च पुष्पैः ।
 प्रहरद्वयमान्तरालमहः, सुपमा नो पुपुमुः पुरेय गुल्याः ॥३९ ॥
 मरुत्तर्पनि मूर्च्छता त्वाऽलं, पथिकानां सदासा कुतोऽपि लब्धम् ।
 इह जीवनमादरादपि द्रागभयज्जीविनोपेव वीतशङ्कम् ॥४० ॥
 तनुसशरणात्कुतोऽपि तापद्, भ्राममुष्णोपगमेन दूयमानाः ।
 उन्नितामिह मेनिरे प्रसिद्धि, जगतः प्राणतया समीरणस्य ॥४१ ॥
 तपति प्रगभं गहस्वरश्मी, मरुति प्राशु च वाति हेतिकल्पे ।
 अयिलप्यनमेयमास्ततापं, ववृतेऽनिभ्यनृणां तु गर्भगैहम् ॥४२ ॥
 तरुणे किरर्णरल मगूर्णोरिव निर्णोतापया दिनेः किमग्निः ।
 सति रुच्छपदे तप पभुन्ने, मरुतापावहदन्तरीणदेशः ॥४३ ॥
 गृदुत्तापध्ना दिव्यागुणानो यनिनः, श्यामानितम्बिनीरानाथा ।

शिशिरीकृतवातशातधारस-गृहमध्यास्य विहारमारभन्त ॥४४ ॥
 प्रखरातपभूरिभीरुवाला, नवमालामपि भोगिनो वहन्त ।
 दिनमध्यमुदात्तमुद्रवाक्षं कतिचित्कूटगृह प्रविश्य निन्यु ॥४५ ॥
 शिशिरे वटमण्डपे यथास्वं, घनदूर्वास्तरणे पृथङ्निपण्णाः ।
 विदधुस्तपवासरान्तराले, क्वचन ग्राम्यजनाधिराय गोप्त्रीम् ॥४६ ॥
 प्रसिता परिवृत्य वारमध्ये, निविडच्छायतरोस्तले स्थितेभ्यः ।
 विनयावहिता हितामशृण्वन्, स्थविरेभ्यः शिशवः पुराणवार्ताम् ॥४७ ॥
 प्रतिवर्त्म दिवान्तरालशश्व-च्चलदुद्घाटनतर्पिताध्वनीना ।
 अभितो भुवमूषरामपीह, प्रहयः प्राञ्जलमुर्वरामकुर्वन् ॥४८ ॥
 विततच्छदकाण्डशाखनैक-द्रुमपण्डव्यपदिष्टमातपत्रम् ।
 ननु सज्वरभीरुरत्र सर्व-सहतामुत्सृजती क्षितिर्व्यतानीत् ॥४९ ॥
 निविडैः करशीकरैरजस्रं, करिणीः पूरनिमग्नविग्रहार्धाः ।
 सलिलैरभिपिच्य पद्मवासै र्युवनागा निरवीवपद्मुदन्याम् ॥५० ॥
 बहलै र्भृगजातघातलब्धैरशनाया पिशितै र्निवर्त्य तप्ता ।
 नगशैवलिनीतटे विवित्ते, विमल वारि पिवन्ति पुण्डरीकाः ॥५१ ॥
 कलयन् विरस सतापमन्त, क्रियमाणः किल दूरत सतृष्ण ।
 अभजत् पथि पल्वलो निदाघे, बहूविश्राणनवीतवस्ववस्थाम् ॥५२ ॥
 अधिवासितकाननान्तरीक्ष, शिखरै सुप्रसवै र्विभूषयन्ती ।
 विललासतरा प्रियालपालि, विक्सद्वल्लरिलालितालिमाला ॥५३ ॥
 परिपालयता वनेचराणां, मुहुरुद्ग्रीविकयेक्षणा फलाशाम् ।
 अविलम्बितमम्बराग्रजम्बू-निकुरम्ब द्रढयाम्बभूव फुल्लम् ॥५४ ॥
 क्वचिदूष्मसमागमेन माद्यश्चलघोणश्च निर्मोत्यमाननेत्राम् ।
 करभो विवृताधरोऽतिघोषो, विततग्रीवमचुम्बदेत्य कान्ताम् ॥५५ ॥
 चरतां सह जाययाऽधियूथ, मुहुरुर्च्वं शिपता पदे प्रतीची ।
 युगपन्नदता च रासभानां, विदधे कस्य मदोद्रमो न हासम् ॥५६ ॥
 चरणैर्वसुसम्मितै र्विषाण-द्वितयेनापि युवद्विपारिमाथी ।
 उदमाद्यदगेन्द्रकन्दरान्तः, शरभो ग्रीष्मदिनेषु भ्रोष्मरावः ॥५७ ॥
 अवसायिनि वासरे समन्ताद्, दवलेखा शिखरोपकण्ठलग्नाम् ।
 दहनोज्ज्वलशातकुम्भमालामिव विभ्रद्दरणीधरशकारो ॥५८ ॥
 दिवसेऽवसिते स्फुलिङ्गराशि, विकिरत्यूष्मभरे च लौयमाने ।
 भ्रमणाय समीरसेवनार्थी, ससुहृन्नागरिकोत्करः प्रतस्थे ॥५९ ॥

सरसो दिवसावसानकाले, शिशिरैर्गन्धजलैर्निधिष्य हर्म्यम् ।
 रचिते कुसुमैर्दलैश्च तल्पे, कलगीर्ते रमयाञ्चकार रामा ॥६० ॥
 विरहादिह विभ्यतः प्रियाणामधिवेकांस्तु विहाय चक्रवाकान् ।
 असुमर्पतरोष्मणां दिनानामवसानं न सुखाचकार क वा ॥६१ ॥
 सुतरा लघवः प्रवण्डवात-व्यतिपङ्गात्सहस्रोदता निकामम् ।
 धनिपामरवत कुमित्रयोगात्, परितः पार्थिवपाशवो बभूवुः ॥६२ ॥
 मशका सह मत्कुण्ठश्च दशैः, प्रभवत्यूप्यणि निस्पृता कुतश्चित् ।
 मिलिता भृशमसपा समन्तादनुदन्वीतदया प्रसह्य जीवान् ॥६३ ॥
 निशि बृंहितमन्मथास्तथाऽऽरात्, प्रतिगृह्य स्फुटचन्द्ररश्मिजालम् ।
 विहरन्ति चिरस्म सस्मराभौ, रमणीभिर्धनिनोऽधिचन्द्रशालम् ॥६४ ॥
 अनियन्त्रणतापतापनाना-विधकेलिश्रमतान्तदम्पतिभ्याम् ।
 अनिशा प्रवहन्नुशीरधीरव्यजनोत्थो व्यतरन्मरुत् सुपुप्तिम् ॥६५ ॥
 प्रियया वसनाञ्जलेन मन्दं, मधुरालापपर प्रवीज्यमानः ।
 तदुर स्थललम्बितोत्तमाङ्गस्तपताप न विवेद कोऽपि धन्यः ॥६६ ॥
 दिनमर्कमरीचिभिर्विचित्रं, दत्वधु खल्वनुभाविताञ्जलन्तः ।
 पथिका निशि चलरे शयानाः, शशिरश्मीनमृतस्रुतः प्रतीयुः ॥६७ ॥
 सलिल शशिधाम मल्लिमाल्यं, विसज्जालं हरिचन्दनं निदाधे ।
 कुसुमास्तरण प्रपानकञ्च, प्रियमासीन्नितरां विलासियुजोः ॥६८ ॥
 करपल्लवलोहित सलीलं, परमाभ्यन्तरेऽश्मचारिणीनाम् ।
 शरण कुलसुभ्रुवामिहारीत्, प्रसरत्यूप्यभरे च तालवृन्तम् ॥६९ ॥
 इह सन्तततापमत्यसह्यं, प्रतिपद्येव निसर्गशीतमृद्धौ ।
 सरिता लतया च साकमद्रे, रजनीं प्रत्यहमातसाद कार्श्यम् ॥७० ॥
 अचिराभ्युदिते दितेरपत्ये, सखयोगोपजनार्थनानुरोधात् ।
 पुनरणमलं यशो यशोदा-वप्यः ख्यापयित्वा वनं प्रतस्थे ॥७१ ॥
 मनसा वृषभानुजामुखाब्जं, त्रैलोक्यैर्विनिर्गतपार्वणाञ्जम् ।
 कस्तथन् स सुद्वस्तु स्पृशुरोधः, कथमप्युच्चरतेस्म सानुरोधः ॥७२ ॥
 घजतां खलु सम्मुखं खरंशोभैर्खिलानां मुखमण्डलानि तेषाम् ।
 परिपाठिपरन्तापतपानां, सुपमां स्नाग्मुमुषुः सरोरुहाणाम् ॥७३ ॥
 प्रतपत्यपि सर्वतः कराले, प्रसभं भानुमतो मरीचिजाले ।
 न मनागपि तेऽभवन्निवृत्ताङ्गलनादध्यवसायवित्तवृत्ताः ॥७४ ॥
 वकर्वैरिपुरस्सरास्ततोऽमो, विविधे पथ्यवसायिते विनादैः ।

अथ 'कैतवसमागमो' नाम

सप्तदशः सर्गः

अथ ^१ शैलधरोऽञ्जितस्मर्ये, ललिताया ललिता गिरः स्मरन् ।
सविशेषमिवेष केशवः, स्वयमाश्वासयितु रह प्रियाम् ॥१ ॥
दयितामुपसर्तुमुन्मना, निरपेक्षामधिजीवित हरिः ।
अजहात् सहजान्तु घोरता, सरसं पञ्चशरो हि दुर्जयः ॥२ ॥
विरहव्यसनं कलावती-दुहितु दुस्सहमालिजल्पितम् ।
त्वरयाऽपनुत्सुरच्युत-श्च्युतदोषो विममर्श संविधाम् ॥३ ॥
निखिलान् सहयायिनो विना, प्रकटं यामि किमु प्रियान्तिकम् ।
उत कञ्चन कौतुकाकरं, निभृतं कैतववेषमास्थित. ॥४ ॥
प्रयतेन पतीकृतं हृदा, ध्रुवमेवापरिवर्तिनाकृतिम् ।
परिचित्य पुर स्थितं तु मा-, मतिशालीनमतिस्त्रपेत सा ॥५ ॥
सहसोपनत कुमारिका, पुरुषं कञ्चिदसस्तुतं रह ।
परिवृततनु तु वीक्ष्य मां, विभियादेव निसर्गाविक्लवा ॥६ ॥
तदुपेक्षणमप्यसङ्गत, मदनो यामुपहन्ति मत्कृते ।
इतरा च गति नं दृश्यते, रमणीरूपमतो विधेलिमम् ॥७ ॥
इति साधु विविच्य राधिका-सन्निधे यावतविग्रहेण सः ।
गमनाय विद्योगवेदना-शमनाय ध्रुवमादधौ मतिम् ॥८ ॥
पदयो रमणिनूपुरे कटी, रसना स्वर्णमयोमसौ तत ।
करयो रमणीयकङ्कणे, विमलां वक्षसि मीत्तिकस्रजम् ॥९ ॥
चिबुकेऽञ्जनविन्दुमौक्षण-द्वितये कज्जलमुज्ज्वल मुदा ।
अलिके तिलकं च कौङ्कुमं, निदर्धा वासितवीटिकां मुखे ॥१० ॥
वसनेन सहार्करोचिया, परिधायारुणवर्णकञ्चुकम् ।
कमलेव बभ्रावसंशयं, धृतलीलाकमलेन पाणिना ॥११ ॥
कुतुकेन पुरेव मोहिनी-कृत्वात्मानमवेश्य दर्पणे ।
निभृत मधुरस्मितं शनैः, प्रययां कीर्तिसुताप्रतिश्रयम् ॥१२ ॥
अतिवञ्चितलोकलोचनो, व्यपदेशादभिसारवानिव ।
विरवीकृतभूपणो जवादभवन्नन्दनिकेतनाद्वहिः ॥१३ ॥

अत्रहृद् भियमेत्कोपि नो, पथि गच्छन् विजने जनार्दनः ।
 परिवर्तनमारु वेपवत्, प्रकृते नैव जनस्य जायते ॥१४ ॥
 उपपद्यति भूधराटवी-सुपमाकृष्ट्यां विलम्बिनम् ।
 स्मृतिगोचरतागता च त, ललितासूक्ति-रत्नत्वरत्तराम् ॥१५ ॥
 मुरलीकलवादनस्मृहा-मरुणात्स स्मुरितां पदेपदे ।
 वियये न विपज्जति क्वचित्, प्रियसाक्षात्करणोत्सुक मनः ॥१६ ॥
 प्रणयादिव नम्रतामितैस्तरुभिस्तोरुहैर्विचित्रया ।
 क्षणमेकममु व्यलम्बयत्, प्रसभ प्रेमसरोवरं श्रिया ॥१७ ॥
 वयसां कलकूजितप्लुत प्लवगाना पृथतां निरीक्षणम् ।
 नटन शिखिनां च तन्मनश्चलमप्यध्वनि साध्वनोदयत् ॥१८ ॥
 उपलं जटिलां नतोन्नतामपि राधारुदिदक्षयोद्गुर ।
 वरसानुगिरिरुपत्यका-पदवी मृद्धितमा समामवत् ॥१९ ॥
 श्रुतिमण्डितये कलावती-तनयासप्रणयाहृतच्छदम् ।
 अनुशैलतट पर्णो स्फुट, नयनाभ्या व्रततीकदम्बकम् ॥२० ॥
 निजपुन्वनिकामनिहृद्य, स्मृहयन् भौलरिचान्यसस्तवात् ।
 प्रथम पथि यत्नमास्थितशरण न्यास्यदसाञ्चदाक्षिणम् ॥२१ ॥
 वृषभानुपुर त्रिविष्टप-प्रतिम सन्यदधाद्यथा यथा ।
 मिलितोत्कलिका तथातथा, प्रणयिन्यास्तरलीचकार तम् ॥२२ ॥
 विहरत्पवनं सताल्लिपि, पवनं कोतिसुतापदापंगात् ।
 बहुधापवनं महीधरं, समया चोपवनं ददर्श स ॥२३ ॥
 धननिर्झरपातरागतान्, मृगनाभिव्यतिपङ्कसौरभान् ।
 विततान् वनदेवतागृहा-निव संलश्य ननन्द कन्दरान् ॥२४ ॥
 चतुराङ्गहमेव पाङ्गः, सुचलोऽप्यध्ययनं^१ यच्छ्रया ।
 मिलितो न विवेद कृत्स्निम-प्रमदाकारपरिग्रह हरेः ॥२५ ॥
 अनुनाऽध्वनि दूरतस्ततः, परितः सौधनिरस्तनन्दिरम् ।
 ददृशोऽसदृशैर्न रोचिषा, स्मुरित श्रोत्र्यभानुमन्दिरम् ॥२६ ॥
 अविरामविकासिनस्तरुन्, सरसीः सन्ततफुल्लपङ्कजाः ।
 शिखिनोऽपि च नित्यनूतना- मवलोक्यातितुतोष तत्र सः ॥२७ ॥

क्षितिभृत्सदनं शिरस्स्फुरत्- पृथुलस्वर्णघट निभात्य सः ।
 उदयाचलमस्मरच्चिरं, शिखराग्रोपलसद्विभाकरम् ॥२८ ॥
 पुरुरलविचित्रधातुभि, धुरि तस्य च्छुरितस्य भूभृतः ।
 वरसान्त्रिभिधामसशयं, मनुते स्मावितथा मुपेत्य स ॥२९ ॥
 स ददत् पथि मन्थरं पुर-धरण द्वारि निवारणाद्भिया ।
 हृदि चैव दधत् प्ररगल्भता, प्रविवेशाम्बरचुम्बि गोपुरम् ॥३० ॥
 युगपद्विविध प्रयोजनै, विशतो निस्सरतश्च मण्डितान् ।
 मनुजानवलोकयन्नसौ, मुदितोऽन्तर्निदधौ पुर- पदम् ॥३१ ॥
 क्रमश पटभूषणादिभि, प्रचिताः शाश्वतभोगसाधनैः ।
 विपणीः समवेतसन्मणी, रमणीया रमणीवदैक्षत ॥३२ ॥
 ववचनैक्षत चित्रलेखिनो, रुचिरस्वप्रचनाकृतोऽन्यत ।
 इतरत्र परार्ध्यगान्धिका-नपि ताम्बूलिकपुङ्गवान्क्वचित् ॥३३ ॥
 सरलाश्लतर्णिका-सवत्-पयस पीनकुचाः समर्चिता ।
 सुरभौरिव सौरभयिका, परितोऽपश्यदसौ सहस्रशः ॥३४ ॥
 ककुद शिखरोन्नतं शिरः, सुविपाणा गलमातघण्टिकम् ।
 दधदौक्षकमत्र वीक्ष्य त त्रिनर्दं सम्मुमुदे च सोऽधिकम् ॥३५ ॥
 उपशोपमवेक्ष्य घोषिण, स्फुरतो राधिकया प्रसाधितान् ।
 अध वत्सतरानमीपु तत्-प्रणयं सोऽपरिमाणमन्वमात् ॥३६ ॥
 युवकान् विपुलान् खलूरिका'-वलये मत्सकलाविलासिन ।
 पृथुलगणधनान् धनध्वनी, नयमालोकत कौतुकात् क्षणम् ॥३७ ॥
 अलिकादलकापसारणा-मपदिश्यंष शय निवेशयन् ।
 गक्वुन जनसङ्घये मुहु स्फुरणा दत्तदृशो निजुहुवे ॥३८ ॥
 अनुवीक्ष्य पुर प्रसादवान्, विलसन्नित्यवनीनमङ्गलाम् ।
 नग्मा वरसानुभूमिभृत्पतिद्वारमसावमाधयत् ॥३९ ॥
 चर्गितार्थयितुं निजेक्षणे दयित्वावक्ररोरुहेक्षणात् ।
 गदन सदन्तवेभ्य, वृषभानोरनु सोऽङ्गमाऽविशत् ॥४० ॥
 दृह धामनि वापंभानवो भतिसीमानमवेक्ष्य सम्पदम् ।
 जगदीश्वरमृतिगण्यसौ, कियतो कालकलां विमिषिये ॥४१ ॥

महनीयाररशतातिथि-व्रजमत्कारपरायण बहिः ।
 प्रगमन् वृषभानुमादरा-दविशत्सोऽन्तरत्कित शनैः ॥४२ ॥
 नित्यान्तरसौ यशोमती-मित्र गन्धर्व्यवहारतत्पराम् ।
 निभृत प्रगनाम दूरतः श्रुतवात्मत्यक्ता कलावतीम् ॥४३ ॥
 दयितास्यपिपासया दृशो, नेगनधूमिदत्तोऽकृतान्तरः ।
 वृषभानुमुतानिकेतन, ललितारामवृत्त जगाम सः ॥४४ ॥
 स निमेषविशेषितास्सरो-ललितामु-ड्यमखीनिषेवितान् ।
 युवती भवनीतकोमला, कमनीयामवनीपुलोम डाम् ॥४५ ॥
 निधिमद्भुतरासत्सम्पदः शुचितावय्यमहानगो, खनिम् ।
 स्वमनोहरिणव्यथायुध-वज्ररालानिब्र पुष्पधन्वन ॥४६ ॥
 अमृताशुहिरण्यकेशको सुममरैरिव मिश्रिर्नैमिथः ।
 रचितावयवमनीक्षिता-मिह दौर्षे दीयिता न्यवीभलम् ॥४७ ॥
 सुवनामिब्र दार्शिककृति, सुदती पर्वमुधाकराननाम् ।
 निमिषप्रभयोरिवैकता, स्फुटदिन्दोवरसुन्दरच्छविम् ॥४८ ॥
 वतारामैव लोलवल्सरी, मुहुरान्दोलितकर्णभूषणाम् ।
 विशती भवने ददर्श ता प्रमदा कामपि कीर्तिवालिकाम् ॥४९ ॥
 इयमेति किमिन्दिराऽमिता, सनेन्दोवरवामयोगतः ।
 धरगोनलवारिणो विरादुव शृङ्गाररमाधिदेवता ॥५० ॥
 वपुरेकलताम-मानव, दधती किन्तु कलिन्दनन्दिनी ।
 अथवा स्वयमीश्वरामिता, जनसम्प्राप्तनजकिरैकरी ॥५१ ॥
 हृदय सहसा हरत्यर्मा, प्रमथ दर्शनमात्रतः कथम् ।
 दयितं मम नन्दनन्दन, कमनीय- प्रभयाऽनुकुर्वती ॥५२ ॥
 इति चावदजसमुत्सुका, वृषभानो दुहितः व्यतकीयन् ।
 परमदृष्टी मन्दिबभं सतिथ रात्वदसौ भवान्मदम् ॥५३ ॥
 नयनानि परस्परं तयो-रपि दृशान्मिलितानि रहसा ।
 सविरोपननधरं मना-मनुरागमतिभित्तिसुचरे ॥५४ ॥
 अनुभावमयोमवेक्ष्य तां दियता मूर्ध्निनीमिडावतीम् ।
 स्वयन्मालिबनीः समं मुदा त्वरित प्रन्दुदिवाय साधिका ॥५५ ॥
 शुचि मालमनामनं निर्वं, पुनराद्यं प्रमदाशु निर्मलम् ।
 नयनान्भुजमर्धमारिष-व्यधुपके मधुरं वचञ्च सा ॥५६ ॥

प्रतिपतिपरा कलावती-तनया तुल्यनयादतिस्वरम् ।
 सविलासमुपाजिहानया, प्रतिसम्भावनयाऽऽर्च्यतानया ॥५७ ॥
 परिचित्थनुपक्रमेऽपि सा, बहुशाखामतुलामकारणाम् ।
 इह कीर्तिसुता सखीकृतां, परिचर्यामवधार्य विस्मिता ॥५८ ॥
 उपवेश्य मनोरमासने तदनु क्षीणपथिश्रमामिमाम् ।
 ददती प्रणयेन वीटिका, समपृच्छत् सुवलस्वसा स्वयम् ॥५९ ॥
 सखि ! धन्यतमाऽस्मि सर्वथा, यदमूह्ममयि तावकी दया ।
 अथवा महतामहैतुकी, सकलानन्दविधायिनी क्रिया ॥६० ॥
 स्वयमेव ददाति दर्शनं, स किमाह्वानमपेक्षते विधुः ।
 जगदेत्य सुखाकरोति वा, पवमानः किल केन याचित ॥६१ ॥
 चिरचिन्तनयाऽप्यद क्षम, सुकृत न स्वकृत स्मराम्यहम् ।
 अनुमापयतीदृशं पुन फलमेवोपनतं तदज्जसा ॥६२ ॥
 दृगसैचनकं वरानने ! तदिदं शासति रूपमेव ते ।
 अपि कर्णरसायनं स्फुरत्-स्मितपीयूषपरिष्कृतं वच ॥६३ ॥
 मम तावकदर्शनप्रदं, नहि सौ भाग्यमभूत् कदापि यत् ।
 अभिधाप्रभृते-पिपृच्छिया, परिचेतु तरलीकरोति तत् ॥६४ ॥
 कृपयाऽसि ययाऽभ्युपेत्य ह्य, चलनक्लेशमियन्तमागता ।
 न तयाऽगणयन्त्यनौचिती, त्वरितं दास्यसि

देवि ! संस्तवम् ? ॥६५ ॥

करुणामयि ! यस्तवादिमा -दपि साक्षात्करणात्समुत्थित ।
 स हि साहसिक प्रसूयते, मम विश्रम्भभरोऽत्र चापलम् ॥६६ ॥
 इति मञ्जु निशम्य सादरं, प्रणयार्द्रं मृदु राधिक्रावच ।
 स्मितपूर्वमपूर्वमाधुरी -निधिगम्भीरमसावुदाहरत् ॥६७ ॥
 अयि वल्लवराजवालिके ! कथमित्थं मयि तावको भ्रम ।
 अतिस्तीम तनोपि गौरव, स्वविधेयेऽपि जने यदीदृशम् ॥६८ ॥
 नियत भवदीयजन्मना, सखि ! धन्यो वरसानुसानुमान् ।
 अपि पुण्यवती कलावती, वृषभानुः सुकती च गोफराट् ॥६९ ॥
 सुपमामसमामुदारतां, सरलत्वं च तवाङ्ग ! शृण्वती ।
 अपि तर्पयितुं भृशं दृशां, कुतुकात्रान्तमनाः समासदम् ॥७० ॥
 सुभगे ! त्वमये यथाश्रुता, न तर्थावापितु सर्वथाऽधिका ।
 गुणरत्ननिधि निरीक्ष्यसे, न महत्ख्यातिरुपैत्यसत्यताम् ॥७१ ॥

अभिधाद्यनतिप्रयोजनं, सरले ! पृष्टमपि त्वया पुनः ।
 कथयाम्यखिल यथायथं, प्रियनिर्वन्धमपाकरोति कः ? ॥७२ ॥
 सखि ! नन्दनिकेतनादुदङ्, मम नन्दीक्षरगवति गृहम् ।
 विदितां च मदेकःसन्तती, जनकौ भक्त्यनुरागनामकौ ॥७३ ॥
 परपुष्टिनिभामलक्षगामपि वात्सल्यभरेण शीशये ।
 गुरुभिर्विहितेन विदि मा-भिमिधानेन तु गोपदेवताम् ॥७४ ॥
 प्रणयेन पगेन मामये ! त्वमसि क्रीतवती यदज्ञसा ।
 अहमप्यनुयोक्तुर्माप्सित, किमतो नाधिकरोमि राधिके ! ॥७५ ॥
 तनुरङ्ग ! तनु विलोचने, स्तिभिते निरञ्चसित च मासलम् ।
 परपुष्टिन्द्रकुमारिके ! कुत-स्त्रभव्यैपिजनान् प्रवाधते ॥७६ ॥
 अयि यद्यपि पद्वि ! भूयसो-मवहित्यां कुरुषे व्रजेन्दिरे ।
 स्फुटमान्तरिकी कदर्थना, कथयत्येव तथापि ते वपुः ॥७७ ॥
 न दशा क्वचिदीदृशां भवे -दनुतागोरगदशनं विना ।
 तदपाकुरु सशय प्रिये ! तपसा कस्मिजगज्जयो युवा ॥७८ ॥
 इति तां वृषतीमतन्त्रिता, द्रुतमादाय करे सकौतुकम् ।
 स्मितवक्त्रसरोरुहा रह-म्यलमानाय च कीर्तिजाऽव्रवीत् ॥७९ ॥
 सखि ! धन्यतपसाऽसि या पुन, प्रतिवेशे वससि व्रजेशितुः ।
 नयने फलिने धितन्वती, सतत तत्तनयास्यदर्शनात् ॥८० ॥
 इयती वव गुरोरशिक्षथ, वद कस्मादभिधानचातुरीम् ।
 अमिता च तवेङ्गितजता सखि ! विस्माययति प्रसङ्ग माम् ॥८१ ॥
 ननु नन्दपुरे प्रजापते-रनुकम्पा महती प्रतीयते ।
 सखि !येन स तनूनिर्मिता, सुपपाक्रोपमशेषमत्यजत् ॥८२ ॥
 अपरं हृदयं त्यगेव मे, भवसि प्रेयसि ! निर्मलं यतः ।
 कथमस्तु तवस्त्वदप्यहो, मुनय किञ्चन जातु निहनुतम् ॥८३ ॥
 यद्वध्वलोकितो मया, क्षणमेवाध्वनि नन्दनन्दनः ।
 नदवध्वयि साधिव ! नध्वना-मतनुर्मा-मुपनेतुमीहते ॥८४ ॥
 अवलोक्य गवानुमारिण, मुरलीवादिनमप्युदञ्चविम् ।
 तमस्रगडशिखण्डमगडनं, मनसो न प्रभवामि शोभने ॥८५ ॥
 स्मरदसपुरुवरौमुखा, विमुखा यस्य तुलाधिरोहणे ।
 तमवेश्य जगत्वयेऽपि वा, विवशा वा न भवेत्रितन्धिनो ॥८६ ॥

त्वयि विश्वसिमि प्रियञ्चदे ! करुणां द्रागपि वा करोषि चेत् ।
 ध्रुवमेव स मह्यमर्पये- त्रिजदास्यं कुशले ! प्रियस्तदा ॥८७ ॥
 इति साधु निपीय तद्वच, समुदाऽपि प्रणयं रीक्षितुम् ।
 कृतकं विमनायमानया, पुनरुचे वृषभानुजाऽनया ॥८८ ॥
 अहह व्रजराजनन्दिनि ! प्रसृताऽसि स्फुटमुत्पथे कथम् ।
 किमु हारधिया सितोरगं, तरले ! हन्त गले निधित्ससि ॥८९ ॥
 क्व स हिंस्रतमस्तम प्रभ-शपलो गव्यदुकूलतस्कर ।
 क्व च मेयदया हिरण्यभा, स्थिरधी शीलवती ! त्वमुत्तमे ॥९० ॥
 प्रतिवेशितयाऽस्मि शंशवा-दखिलं वेद्यि यतोऽस्य चेष्टितम् ।
 तदितो भवती निवर्तये, सुहृदो हि प्रतिवारिणोऽहितात् ॥९१ ॥
 इति निश्चलनिश्चया सुहृद्द्वदनाद्भर्तुरनर्हमर्हणाम् ।
 प्रतिपद्य सपद्यनिन्दिता, व्यथिताऽभापत वार्षभनवी ॥९२ ॥
 अलमालि ! गिरां श्रमेण ते, मयि तस्मै विहितप्रतिश्रुतौ ।
 वरमर्हमनर्हमेव वा, कुलकन्याऽभ्युपगत्य का त्यजेत् ॥९३ ॥
 अयि ! योजयितु त्वमर्थिता, हृदयेश विरहार्तया मया ।
 किमिदं चपले ! मुधाऽभ्यधा, पतिनिन्दा कुलजा
 शृणोति का ? ॥९४ ॥
 स्फुरिताधरपल्लवा जवा-दिदमुक्त्वंव ततः पराड्मुखी ।
 रुदती वृषभानुजा रुजा, व्यलपत्कान्तवियोगजन्यया ॥९५ ॥
 जगदीश्वर ! जानतोऽपि ते, जनमेतं त्वदधीनजीवनम् ।
 करुणाकणिकाऽप्युदेति न, प्रतिरुन्धे मदभाग्यमेव वा ॥९६ ॥
 अपि कल्पय तात ! यातनां, किमु कोनाश ! वृथा विलम्बसे ।
 हृदयेशमथो यथाऽऽप्नुया-मपरेणाप्यचिरेण जन्मना ॥९७ ॥
 व्रजचन्द्र ! गिरीन्द्रभृत् ! प्रभो ! प्रियसर्वज्ञ ! दयापयोनिधे !
 प्रणतिं चरमामिमामपि, प्रतिगृह्यानुगृहाण दासिकाम् ॥९८ ॥
 इत्थं चिराय परिदीव्य भृश निशाया,
 चत्रोव सा दयितसङ्गमने निराशा ।
 स्वैरं विमोक्तुमफलान् प्रसिता निजामून्,
 मूर्च्छन्तरव्यसनभारवशाद्मूर्च्छन् ॥९९ ॥

धृत्या दयाद्रुतमति द्रुतमात्मवेष
 कान्ता परीक्षितरति सहसा पतन्तीम् ।
 आरोप्य चक्षसि विमर्शसुखेन सञ्ज्ञा-
 मानाप्य सूक्तिसुधयाऽमदयच्च कृष्ण ॥१००॥
 अयं 'मायादेवी'-सुकृति-पटलो-मौलिमहित-
 प्रधी-'विद्यानाथ'-प्रपत्र-'बदरीनाथ'-रचितः ।
 सुकाव्ये मञ्जूषा^१-सहजनुषि राधापरिणये
 गुणं पूर्णं सगौ विरचितमततात्पर्य^२-

पितभाक् ॥१०१॥

इति श्रीराधापरिणय-महाकाव्ये कृष्णाङ्गे 'कैतवसमागमो'
 नाम सप्तदशः सर्गः ।

१ अलङ्कारसर्वस्वटीका ।

२. सप्तदश ।

अथ 'परिणय-प्रमोदो' नाम

अष्टादशः सर्गः

अथ^१ ब्रजाधीशसुतः सवित्रा, युतस्तपनुं ब्रह्मणे कदाचित् ।
वृन्दावनं नन्दनसुन्दरं गा, कृत्वा पुरोगाः कुतुब्धगच्छत् ॥१॥
गञ्जा-सुरोद्घुतरजः परोत्तं, प्रसन्ननास्यं मधुसूदनस्य ।
स्तुष्टं मरन्दच्छुरितं सलातं, नीलारविन्दं निवरागनिन्दत् ॥२॥
राधाऽनुसन्धानपरोप्यऽदधं पितु मिदैवाध्वनिं सावधानः ।
चलाचलाः स्निग्धरवेण धेनू-रनूनसङ्ख्याः समकालयत् सः ॥३॥
अत्रेसरोमेष विठर्क्य कन्तां, कदापि धर्तुं निदधौ पदे द्राक् ।
समाहितान्त्र-करणोऽथ तातान् ब्रजानवाप्य ब्रजतिस्म मन्दम् ॥४॥
प्रागेषरोसन्ततभावनोत्थं, मुहुर्मुहुः स्वं गतिभङ्गमेषः ।
विलोतधेनूरनुयन् प्रगोप्तुं, प्रभूवभूवापि पितुः समक्षम् ॥५॥
मुदोच्छ्रितद्वात्सक्मध्वमध्ये, मुहुः प्लुतं पृष्ठवरः पटोपान् ।
स्वयं सरक्षन् पितरं प्रयासात्, सम्यक् सदग्ळे गमयान्बभूव ॥६॥
यदैक्षतासौ वरसानुशृङ्गं, विवर्तितप्रोवमनेऽवारम् ।
विवेद न द्रागपि तद्रहस्यं, दृष्ट्वाऽपि नन्दः सरतः प्रकृत्वा ॥७॥
तरङ्गितोत्साहभरो नवोन-स्फूर्तिः परं संहतगात्रवन्धः ।
गवानुसारो प्रभुरप्रमादो, यद्यौ युवेव स्थविरोऽपि नन्दः ॥८॥
यूथं पुरस्मर्षिं गवानवापद्, वृन्दावनं तोपदसत्रिक्यशम् ।
विराड्भूटं पाण्डुतरस्त्रि तूर्णं, तरङ्गिणीनामिव वारि सिन्धुम् ॥९॥
क्तान्तामयूखैः पथि सप्तसजेः पीनाः पदं मन्थरमादधानाः ।
छायास्तरूपामधिगत्य शीता, विराप्रनु वाननसोमि गावः ॥१०॥
शृण्वन् कलं कूर्जितमग्डजानां, निषेवितः शीतलवन्द्यवार्तैः ।
ससूनुरासत्रविशालशाल-मूलेऽनुकूले निप्रमाद नन्दः ॥११॥
खिलीकृतायामपि चारुदायां, श्रीभेग वृन्दाविपिनस्य तावन् ।
वैचित्र्यमत्राकृतकं परेभ्यो, नन्दोऽधरेन्द्रः कलपन्नन्दोत् ॥१२॥
तृषार्दितान् पल्बलपालिशोषात्, ससम्भ्रमं सम्भ्रमन् समनन्तत् ।
जन्यून् समन्युनवसाय वन्द्या-नैधिष्ट पाथोदपथं न वन्द्या ॥१३॥
उदीर्गनृतोत्कलिकाः कुतश्चिन्, केवाविकानोन्मुखतां दधानाः ।
प्रनोक्षमागाः प्रगयेन तस्युः, शिखावला स्वागतमम्बुदानाम् ॥१४॥

प्रस्यन्दमानोरुमरन्दहाला, सुगन्धिनिर्धूतलसद्रसाला ।
 आसीत्स्फुटाऽऽकारितभृङ्गजाला, सङ्गीतिनी क्वापि च शालमाला ॥३० ॥
 मनोरमामोदभरेण पुष्प-स्तोमेन रोलम्बसमादरैश्च ।
 परैव यन्मा लतिकान्तरेभ्यः, सापि क्वचिन्मालतिका चकारो ॥३१ ॥
 पात्र्याप्रियोऽपि प्रियक, कुतश्चिद्, वियोगिहन्ता वत जीवकोऽपि ।
 आवर्जितप्रेक्षकतर्जनोक, सर्जो व्यराजत्सुमसुप्रतोक ॥३२ ॥
 सुवासवृक्षान्तरभङ्गजाप्रद, यशोभिरुल्लासिसितप्रसूनैः ।
 नाम्ना च पाथोदविनोदकाले, तथाऽर्जुनो दृष्टिपथागतोऽभूत् ॥३३ ॥
 क्वचित्समीपे गिरिगह्वरस्य, पयोमुचो गर्जितमूर्जित तत् ।
 प्रतीपशङ्कापरिकोपि-माद्यत्-पारोन्द्रनादस्य निदानमासीत् ॥३४ ॥
 किमाज्ञया मन्मथभूमिभर्तुर्वर्षर्तुरुद्धासितडित् प्रदीपम् ।
 धनाम्बुभृद्दन्दवपुर्व्यतानो-त्राभोऽङ्गने नीलवृहद्वितानम् ॥३५ ॥
 नभोऽङ्गनेऽम्भोदवितानभाजि, स्फारस्फुरद्गर्जितवाद्यनादे ।
 पटीयसो चेतनचित्तचोर्ध्वे, नटीव नृत चपला चकार ॥३६ ॥
 आच्छादयद् व्योमरणाङ्गणं स्यात्, यकवलीराजतशङ्कुलाभाग् ।
 अम्भोमदा दुर्निनदा स्मरे ना, सम्पाऽङ्कुशा वारिददन्तिसेना ॥३७ ॥
 आडम्बर वारिदमण्डलस्य दृष्ट्वा विशिष्ट पशुपालनाथ- ।
 कुतोऽपि हेतो पुनरुग्रचित्तं, ब्रजोपरि क्रुद्धमशङ्कतेन्द्रम् ॥३८ ॥
 श्रौतैर्विधानैः प्रिययात्मनोऽथ, सयोजनेच्छामुपलक्ष्य धातुः ।
 अस्पृष्टभीरप्युपतातमुच्चरं चेष्टत त्रस्नुवदस्य पुत्र ॥३९ ॥
 शुष्यन्मुखो यत्सल्लिमातिरेक-क्लिन्नान्तरो वेपथुधृतधैर्यं ।
 स विस्मरन् स्व तनयस्य शश्वत्, त्राणप्रकार परमन्वियेप ॥४० ॥
 पुरेव तद्ब्रधरोपसर्ग-सम्भावना तस्य मुमोष धैर्यम् ।
 देवांकसोत्पातसमागमे स्याद्, वीरोऽप्यधीर किमसावभीरः ॥४१ ॥
 न रक्षणोपायमपरयदन्य, सूनोर्वजप्राणमन्तरेण ।
 न चोपलेभे मनुज पर यस्त्रायेत धेनूर्वनविप्रकीर्णाः ॥४२ ॥
 विहस्तधो नैकविधं विधानं, शशाक नाथासयितु तनूजम् ।
 मज्जंस्तदुत्पातमहाप्युराशा-वासादयामास न चावलम्बम् ॥४३ ॥
 तावन्नियोगाद्धवितत्र्यताया, निदेगतो वाऽभिमुखस्य धातुः ।
 एकाकिनी सन्निरधो सखेल, सञ्जिन्वती तत्र सुमानि राधा ॥४४ ॥
 विलोक्य ता गोकुलनाकभर्तु-राक्षामभूमामवाप चेतः ।
 आकस्मिन्पण्ड्यसरेऽसहायं, सुखाकरोति स्वजनोपलब्धि ॥४५ ॥

उपागतां वन्दनतत्परानान्ता-मधोदृश दार्शितनिष्प्रभावाम् ।
 आतद्भ्रमोदोर्मुपेरुद्धकण्ठः, कण्ठनाभीरविभुर्वभापे ॥४६ ॥
 कल्याणि ! भाग्यात् त्वमुपस्थिताऽसि, प्रनष्टदृष्टेरिव मेऽत्र यष्टिः ।
 वर्षीयसः पुत्रि ! कुरूपकार, नयाञ्जुत विभ्यतमेतमोकः ॥४७ ॥
 इतीष्टमादेशमभीरभर्तुं गर्भीरहत्त शिरसाऽभ्युपेत्य ।
 आकुञ्चिताङ्गी स्मितवक्रवक्त्रा, राधा मुकुन्द कथमप्यगृह्णात् ॥४८ ॥
 समर्प्य कृष्ण वृषभानुजायै, गुणानुभावातिशयश्रुतायै ।
 अभीरभीरप्रभूरप्रमत्त-स्त्राणे गवामेव भूव यतः ॥४९ ॥
 व्रजेशितुं दृक्पदवीमतीत, प्रसारिगुल्मान्तरितो मुकुन्दः ।
 विहाय थास्योचितभीरुभाव, प्रोगल्भ्यमाधात्तरुणत्वयोग्यम् ॥५० ॥
 अप्युत्सुकावात्पितु मिथस्तौ, हिया खभावोद्धवया निरुद्धौ ।
 दृष्टो तयोऽशाप्यतिवद्धतृष्णे, न शेक्तु सद्भटितु कथञ्चित् ॥५१ ॥
 अन्योन्यजाप्रतररागभाजो, भुञ्जीं स्फुरन्तीं पतितुं प्रियासि ।
 सम्मेलने प्राथमिके नवीनो, विश्रब्धभाव प्रसभ न्यपेधत् ॥५२ ॥
 परस्पर तौ प्रतिपत्तिरक्षा-परायणावप्यतिमात्रमुक्त्वा ।
 गूढ दृशाऽऽवेकरया पिचन्तौ, प्रियास्यचन्द्र, ययतु, समौनम् ॥५३ ॥
 इत्थ पथि प्रस्तुतनैकभाव-व्याक्षिप्तिचित्तं चलतोः सहैव ।
 अजस्रमालोककविस्मयाय, बभूव योगेऽपि तयोः वियोगः ॥५४ ॥
 समीहितं सद्भटनोन्मुख त-मर्थं समर्थः प्रणिधानयोगे ।
 अवेत्य हृष्यन् सहसा स्वलोकाद्, राजीवजन्माऽवततार भूमिम् ॥५५ ॥
 वृन्दाटवोपदतिमध्यवर्ती, प्रतीक्षमाणः क्षणमिष्टदेवौ ।
 गन्तु व्रजन्तौ समया व्रजन्तौ ददर्श हर्षस्तिमितः स्वयम्भूः ॥५६ ॥
 यावाद्द्विधि तं परिचित्य राधा-हरीं विनीतो विनतो भवेताम् ।
 भार्लेशतुर्भिश्चतुर स ताव-च्चत्वारि पस्पर्जं तयोः पदानि ॥५७ ॥
 आवर्ज्यं तथ्यर्षभुर् बंचोभि, द्युशिंतिपसत्रिर्मितमण्डप सः ॥
 निनाय भाण्डोरयन विवाह-सस्वारासिद्ध्यै युत्रयुग्ममेतत् ॥५८ ॥
 र्गण्ठे प्रतिप्राप्य चरं विरिञ्चि-स्तत्राथ पूर्वोभमुखं मुकुन्दम् ।
 हिमाचल, शम्भुमिव प्रयत्नादानर्च पाद्यप्रमुखोपचारैः ॥५९ ॥
 तदक्षिणेनाथ वभू निधाय, प्रजापति, सङ्कुचदङ्गवत्स्लिम् ।
 राधामसाधारणशीलशोभां, ददौ प्रसीदन् मुदिताय तमम् ॥६० ॥
 इन्दीवरे योक्त्वन् ननोऽपि, स्यात्सुगुडरीकं यदि चात्र पत्रम् ।
 सकृन्नाथाकर्यनिर्गङ्गस्ये स्मिन् तदा धानुदाय विनिन्देत् ॥६१ ॥

प्रियाकरस्पर्शसुखाम्बुराशौ, पचोक्षणो मङ्क्षु मिमङ्क्षुरेप ।
 पुर सुरज्येष्ठगरिष्ठलज्जा-तटी पटुर्लीङ्घितुमेव नाभूत् ॥६२ ॥
 दाता विधाता प्रथमस्तपस्वी, राधा प्रदेया वनिताविभूषा
 प्रतिग्रहीता पुरुषोत्तमश्च, परा निनायोपयम प्रतिष्णम् ॥६३ ॥
 पितामहोऽप्येष सुत स्वयम्भू, स्रष्टा स्थवीयाञ्जननी च कन्याम् ।
 राधा परस्मै पुरुषाय पित्रे, यकीयसेऽदाद्दरयेऽतिचित्रम् ॥६४ ॥
 स्वर्गास्यदोऽकामयत स्वय यत् कन्यापितु केवलमेव नाकम् ।
 मन्ये तदन्येऽप्यधुना तमेव सर्वेऽनुकुर्वन्ति हि तद्बदान्या ॥६५ ॥
 प्रक्रान्तकन्याद्भुतरत्नदान-कर्मप्रतिष्ठापनमिच्छुरस्मै ।
 सरोजभू स्वर्णमयीमनर्ध्या, स दक्षिणामृत्युलको व्यतारीत् ॥६६ ॥
 समीक्षणप्रैपमवाप्य धातु-श्रातुर्यभाजावकृतान्यपृष्टी ।
 तृपोत्तरङ्गे बहु धावमाने, तयोर्मिथ सम्मिलत स्म दृष्टी ॥६७ ॥
 राधाद्यग्भोरुहयो विंकासो, युक्तो मुकुन्देक्षणसूर्यसङ्गात् ।
 ससर्ज तत्कौतुकमस्तमानं, बभूव यत्तत्र परस्पर सः ॥६८ ॥
 आदाय दक्षेण करेण कान्ता, स्निग्धालकान्ता विधिना नियुक्त ।
 स मण्डपादोशदिशि प्रवीण-प्रकल्पितामाशु विवेश वेदिम् ॥६९ ॥
 त्रयीनिदान तपसा निधान, सनातनाचारचण पटीयान् ।
 प्रारब्धसस्कारविधौ विधाता, पुरोहितोऽमुष्य पुरोहितोऽभूत् ॥७० ॥
 व्यधायि तत्राञ्जभवेन पूर्व, भूसस्कृति सज्वलनोपधाना ।
 स्थिते वृते ब्रह्मणि साक्षिभूते, होमश्च पश्चात्समिदाज्यलाजैः ॥७१ ॥
 प्रजापति स्वावसरे विलक्ष वक्तु निजाख्यामनुसृत्य कृष्ण ।
 मूकोऽजुहोत्तेन तदादि मन्ये, तदाहुतेर्मानि-विधेयताऽभूत् ॥७२ ॥
 अश्मानभारोहयता जनी तत्- पादाङ्गुली सस्पृशतैव नूनम् ।
 अशिक्षि माने हरिणा भविष्य-तददिप्रपन्नग्रहणप्रकारः ॥७३ ॥
 समन्त्रवादं विधिकारितायां, प्रदक्षिण वह्निपरिक्रमायाम् ।
 मायापति नन्दसुतोऽनुवार, पदानि सप्तानुजगाम जायाम् ॥७४ ॥
 सीमन्तदेशे वरसन्निवेशे, भङ्ग्या विभक्ते वृषभानुजायै ।
 शमीशणस्वर्णमुखं सनाथं, सिन्दूरमानन्दघनस्ततोऽदात् ॥७५ ॥
 तदा विवाहस्य रहस्यभावात्, तौर्यंत्रिक यद्भुवि नैव जातम् ।
 अपूरयस्ता त्रुटिमव्यतीका, विभाव्य देवा दिवि नैकधा तत् ॥७६ ॥
 स्वायुष्यसौ भाग्यसमर्थकाशो-र्वचः समुच्चार्य चतुर्गिरास्यैः ।
 दुर्वाक्षतानक्षतधर्मतेजा, पितामहोऽधादित दम्पतिभ्याम् ॥७७ ॥

जगत्सवित्रोरनयोर्विवाहो, हास्याय लोकस्य भवेदिदानीम् ।
इत्येष नूनं समपादयत्तं, वेधा रहस्येव पुराणविज्ञः ॥७८ ॥
इत्थं तमुद्गाहविधिं यथावत्, सम्पाद्य राधाऽच्युतयो विनम्रः ।
अद्वैधमेधानिधिरादिविद्वान् प्रकाममस्तौच्चतुरानस्तौ ॥७९ ॥
सुवर्धगौरो घनमेचकाभ, नीताम्यरां पीतदुकूलभाजम् ।
विलास्यिवेषि लुलितालक त्वां, नमामि राधा मधुसूदनञ्च ॥८० ॥
ज्योत्स्नेव चन्द्रस्य विभेव भानो-स्तदिल्लतेवाम्बुधरस्य राधे ।
त्वमेव मातं वित्तोपि लक्ष्मीमद्वैत्स्फुरन्तो शकटान्तकस्य ॥८१ ॥
त्वा ब्रह्म साक्षात्पुरुषं गिरीश, विष्णु दिनेश गणप गृणन्ति ।
मुकुन्द ! विद्या प्रकृति भवानो, रमा प्रभां सिद्धिमिमान्तु धीराः ॥८२ ॥
पुरोहितो ऽहंतुकताप्रशस्तामोरी ! भवद्भक्तिमभावभङ्गम् ।
एतावतीमेव जगद्विस्तः, स्वदक्षिणामर्थयते जनोऽयम् ॥८३ ॥
इतिवृत्तत्रेव नत स्मिताभ्यां, ताभ्यां त्रितीर्णामुपलभ्य भक्तिम् ।
ध्यायन्नमू मोदजलार्द्रनेत्रो, वज्र कथञ्चिद्विजही विरञ्चिः ॥८४ ॥
अनन्त-भव्यप्रभनेऽत्र काले, बालेन्दुवक्त्रा परिणीय राधाम् ।
इयेष निर्वापयितुं विशाले, कालेयरुक् कुञ्जगृहे स्मराग्निम् ॥८५ ॥
स्पोरां भनावकुञ्चितदम्सरोजा-मधोमुखी सोऽद्वितरोमराजिम् ।
कपोलयोः स्वेदवतीमर्षो-दभ्यन्तरं प्राणसमा समानम् ॥८६ ॥
करे गृहीता सहसा प्रियेण, चित्रीयमाणा वृषभानुपुत्री ।
अभूतपूर्वस्य तु साध्वसस्य, क्षण विहस्ताऽनुबभूव भारम् ॥८७ ॥
त्वरत्ननाऽल मनसेर्यमाणमपीदमीयं नयनं कथञ्चित् ।
प्राणेश्वरं सत्रिहितं न पातुं, शशाक लज्जागुरुपक्षमरुद्धम् ॥८८ ॥
साहाय्यमालीपटलस्य तस्मिन्, दशान्तराले परमोहमाना ।
इतस्ततः प्राक्षिपदुरसुकाऽसौ, श्रोष्टीं विलोतं नयनाव्ययुग्मम् ॥८९ ॥
ऽहपसाहिबभवाप्य सुतोः र्भतेपुनस्तन्मरसाऽतिसीमम् ।
प्रवर्त्यमानामपि पङ्कजाशी न्यवर्तयतां जडिमा-विलासात् ॥९० ॥
त्रपानुरोधेन मनोभवस्य प्रधानमादेशमुपेक्षमाणम् ।
जडं विधेयान्यतम. प्रवण्डः कम्पः पराभूद्दयं तदीयम् ॥९१ ॥
निजे श्रुतो तर्पयितुं प्रियेण, वचोऽमृतैः किञ्चन भूरिपृष्टा ।
शश्वत्प्रयस्यन्त्यपि सा नतास्या, न वाचमुच्चारयितुं क्षमाऽभूत् ॥९२ ॥
नवोदभावाधिकराज्ज्वलज्जा-बाल्यावसानोदितमोनिकेत्वोः ।
स्तौपुंसयो विद्विपतोरभीक, बभूव राधाहृदये सनोक्तम् ॥९३ ॥

प्राणान् पणीकृत्य हटेन युद्ध्वा, भग्ना चिरेणापससार लज्जा ।
 रत्न विहाय प्रधने प्रसिद्धो, न पुञ्जय. क्वापि नितम्बिनीनाम् ॥९४ ॥
 निवेशिता सानुनय प्रियेण, पटीयसा तल्पतले कृशाङ्गो ।
 नतभु साचीकृतकन्धरं सा, तमक्षिकोणेन मनागपश्यत् ॥९५ ॥
 द्ध्वसूचिसम्पादितरोकमित्थ, मन्दाक्षसेतु सहसैव भित्त्वा ।
 प्रावर्तत प्रीतिसुधास्रवन्ती-समृद्धवेणिश्चलितु पुरोऽस्या. ॥९६ ॥
 वैलक्ष्यकारानिलयाद्विमुक्ति-मासाद्य भाग्येन तदिन्द्रियाणि ।
 चिरात्सतृष्णानि निदेशभिक्षौ प्रिये स्वतन्त्राप्यचरन् यथास्वम् ॥९७ ॥
 चटुप्रकारैर्विविधोपचारैः प्रेमोपहारैश्च जवाद्विदग्धा ।
 विश्रब्धभाव गमिताऽतिमात्रं, पटीयसेय शकटान्तकेन ॥९८ ॥
 अनन्तर मन्मथतन्त्रनिष्णौ, भृश सतृष्णो रहसि प्रतीतौ ।
 नवोल्लसद्यौवनयोगयोग्यान्, व्यातेनतुस्तां विविधान् विहारान् ॥९९ ॥
 उद्दामकेलिप्रसृते चिरेण, प्रत्यग्रसम्मोहभरे विशीर्णे ।
 सम्भावयन्ती प्रतिप्र सावित्रो-रपि श्लथाङ्गी ययतुर्व्रजंतौ ॥१०० ॥
 निस्सृत्य कुञ्जभवनादवलम्बितांसा-
 वन्योन्यमेकतरमात्रकरेण गाढम् ।
 यान्तां व्रज पथि विरम्य-विरम्य किञ्चित्
 स्मेरावपक्रममिवाल्पता मुहुस्तां ॥१०१ ॥
 कथमपि गमयित्वा प्रेयसी द्रागर्षामा
 विरहमसहमाना सान्त्वनेस्तातगेहम् ।
 स्वयमनुपदसद्गोपायचिन्तासहस-
 स्तिमितहृदय कृष्णो भन्दमापोपनन्दम् ॥१०२ ॥
 अय 'मायादेवी'-सुकृतिपटलीर्मांलिमहित-
 प्रधी-'विद्यानाथ'-प्रभव-'वदरीनाथ'-रचित. ।
 करिक्षोर्णामानो नृपचरितचम्पूसहजनी
 महाकाव्ये सर्गां यतिमधृत राधापरिणये ॥१०३ ॥

इति श्रीराधापरिणयमहाकाव्ये कृष्णाङ्गे 'परिणयप्रमोदो'
 नामाष्टादशः सर्गः ।

अथ 'दोलाविलासो' नाम उनविंशः सर्गः

अथ मुकुन्दमवेश्य^१ रिरंसया, वगमितं तनुकान्तिसनाभयः ।
 ममतयाऽऽतपवारणतामधु, समुदिता मुदिता गगने घनाः ॥१॥
 जलमुचा वलितेन बलाकया, लसित-मौक्तिकमञ्जुतरस्रजः ।
 कनकपिङ्गदुकूलभृतो हरे -रनुगता नु गता चपलाजुषा ॥२॥
 अरुणभूषण-पीतपटासित-च्छवितनोस्तुलनापघवैरिणः ।
 रुचिरचापरुचाऽऽपशचीपते-रुदितयाऽदितया क्षणमम्बुदः ॥३॥
 स मुदिरेण समर्पयताऽमृत, मदनरोचकमेचकरोचिषा ।
 भुवनतापमनारतसन्तत, विहरता हरताऽनुकृतोऽभवत् ॥४॥
 न सुकरा प्रभुरूपविडम्बना, भुवि सता वत जातु लघीयसा ।
 इतिपनेन मुकुन्दतनुद्युते-रनुकृता नु कृता स्थितिरम्बरे ॥५॥
 हरिमियोत्कथितु नवकेलये, सुरभयः शिशिस्रष्ट तडित्वता ।
 परिषदे शिखिना ध्वनता मुदा, मुमुचिरे मुचिरेण पय कणा ॥६॥
 विविधवर्णतडित्पटलीजुषा, पवनपूठघरेण पयोमुचा ।
 ध्रुवमजीयत नैकभिदप्रभा-ध्वजवती जवतीवतमा चमू ॥७॥
 तपनतप्तमवेश्य जगत्पे, जलधरेण दयाद्रुतचेतसा ।
 क्षितिभृतामधिपरय शिखायल-ध्वनिहित निहितं शिखरे वपुः ॥८॥
 कलितभङ्गकलापिगलच्छवि, र्व्यधित य-प्रथम शितिशृङ्गताम् ।
 सलिलशालिबपु विपिनानल-व्यसनगं स नग मुदिरोऽसिचत् ॥९॥
 जलधरप्रकारैरसितीकृतो, बहुरसो दिवसोऽत्र विलासिनी ।
 अकलयन्मिलिता विरहोत्तरं चिरतरं रतरंहरसि लोलुपौ ॥१०॥
 मणिरिवान्तरितो घनवाससा, शुचिरिव च्युरितो बहुभम्भना ।
 अपिहितोऽत्र नवीनपयोभृता, न सविता सवितानमहा वभौ ॥११॥
 अविरलासितवारिदसन्तते-रजनयत्यहनीह मनीषिभिः ।
 सरसिजोत्करहासविजृम्भणादनुमिताऽनुमिताऽत्र रविच्छवि ॥१२॥
 विभुविशुद्धमनादि निरामयं कलितमायपरात्पवदाविलम् ।
 न शुशुभे निचयेन पयोमुचां शवलितं वलितं तमसेव खम् ॥१३॥
 किमभिराररसेन समा समं विपमसायकसाधितमानसा ।
 परिदध-परदर्शनभीरवो, दिगबलागबलाभघनाम्बरम् ॥१४॥

निम्बिवारिदवृन्दतिरोहिता, कुजनतेव बुधव्रजवारिता ।
 पञ्चरभापटलो नलिनीपते-रुपरता परतापनपाप्मन ॥१५ ॥
 रमणक्रोविदकान्तसमागमा-दिव विदग्धतरं तरुणीगणम् ।
 घनतरस्विसमीरणसङ्गमा-च्चपलताऽऽपलतानिकुरम्बकम् ॥१६ ॥
 हरितपर्णधनासु नवाम्भसामुपगमाद्दधतांष्वतनुं तनुम् ।
 वुटिदरिद्रविनिद्रसुमश्रिया-मतुलता तु लतास्वलसत्परम् ॥१७ ॥
 अलिकुलेन चिरात्समरता रसं, सपदि सेवितयोत्सुकचेतसा ।
 अधिवन गिरिमल्लिकया स्फुट-त्कुसुमताऽसुमताम्पदकूदधे ॥१८ ॥
 अतितमा घृतिदुर्विधताधृता, विदत्तयद्दृढयानि वियोगिनाम् ।
 जलधरत्वसरस्य तु केतकी-नवसुम वसुमज्जुलमुद्रतम् ॥१९ ॥
 सलिलविन्दुभिर्हनुमनुव्रतं, विहितमाशुगभूरिविलोडने ।
 धवलपुष्पमिपात्स्फुटमागधी नवकुल वकुलं विहसद्वभौ ॥२० ॥
 चरणकेसरभासि घनावली-कर्मलिनीमिलित गमि मानसम् ।
 यदिह हसकुल तुहिनाशुभ, शतदल तदलङ्कृतवन्नभ ॥२१ ॥
 इह जहर्पतरा रसविन्न क. ? परिसेरे परितोऽपि विलोकयन् ।
 फलभरं परिपाकगुरुकूर्तै-रवनति वनतिन्दुकशाखिन ॥२२ ॥
 तपनतापभरेण तपेतप -परवतीव कृशीकृतविग्रहा ।
 गिरिणदी सहसा विहिता घने-रुपरया परया जलसम्पदा ॥२३ ॥
 अकृत या स्तरण तृणसन्तति-स्तपभवा सलिलस्य कृशात्मन ।
 अतिसमृद्धिमिता तटिनीऽपयो-भ्रमिहतामिहतामुदवासयत् ॥२४ ॥
 जलधरैरसिता परितस्नृणैः स्थगितसर्वपथाऽपितसाध्वसा ।
 इह चिरेण पुरातनलक्षणं, परिचिताऽरिचिता नगरीव भू. ॥२५ ॥
 तडिदुदञ्जनवारिदगर्जनं, प्रचयिना तमसा च मसोनिभा ।
 प्रकृतिविवलवमानपरिग्रह-स्थिरजनी रजनी समभाययत् ॥२६ ॥
 नवमुदीक्ष्य घनं घनमम्बरे, ध्वनयतिस्म मुहुर्मुस्ती हरिः ।
 हस्तमना कुमुमेपुपराभव-स्तवपुषावपुषा व्रजसुभुवाम् ॥२७ ॥
 स्पृशति कर्णतल मुरलीकृते, मनसिजत्वरित तरुणीकुलम् ।
 प्रचलितं रभसादवलोकितुं वकरिपु वरिपुङ्गवगामि तत् ॥२८ ॥
 गिरिधरेण समं विजिह्वीर्षया, युवतिभिश्चलितारिभरशङ्कितम् ।
 श्रुतविवेकनयप्रणयोचित, निजगृहे जगृहे न गुरुदितम् ॥२९ ॥
 भियमनापुवतीभरिभिक्षप पथिसहायतयाऽऽयतयाऽतनो ।
 उपसृत प्रमदाभिरहो रहो-वनमिनो नमितोद्धतगोत्रभित् ॥३० ॥

अनुबिलोक्त्य विना सुवलाग्रजा-मुपगता दयिता. स रिससया ।
 मधुनर्मवचोरचनादिभिः, सदरमादरभाचरदच्युत ॥३१ ॥
 कलयता बहुधा सकला. कला, नगभृता रमिता सुचिराय ता. ।
 श्रमपय कणशीक्तिकभूषिता, मुमुदिरे मुदिरेण दरोक्षिता ॥३२ ॥
 अतुलकैलिविधाभिरतुपत्, पशुपवामदृशो मधुसूदन ।
 ॥३३ ॥

अगमदाधवगत्य गता पुरो घनवन नवनन्दसुतप्रिया ॥३४ ॥
 युवतिभिर्विहरन्तमिहाच्युत, स्वयमवेक्ष्य चुकोपतरामसी ।
 प्रियपराऽसहना परसुभुवा, क्व सहते सह तेन विलासिताम् ॥३५ ॥
 स्फुटतर दुरपहनवमञ्जसा, स्वमपराध मसाववयस्तदा ।
 आतिविभाय निभाल्य पुरस्थिता, विवलिता यलितान्तिकर प्रियाम् ॥३६ ॥
 परुपरोपकपायितलोचन-प्रियतमाधिनिराकरणोत्सुक ।
 अभिनयन्भयमुक्तपटु क्षणादनूनय नु नय युवुधे हरिः ॥३७ ॥
 जनुरनुग्रहपूतकलावर्णा, रुचिविगीतरमाऽथ कलावती ।
 प्रशमनाय रुय सरस शनैः, निर्जगदे जगदेकपटोयसा ॥३८ ॥
 विकचसारसरसारसमुज्ज्वला, दृशामुदञ्जय कौतुकिनि । क्षणम् ।
 स्फुरति हेमसभा विषमा ताडित् तनुतमाऽनुतमाल-निभाम्नुदम् ॥३९ ॥

॥

ध्वनतिवारिधरे प्रमदोद्धता, विरचयन्ति चिरादयि ताण्डवम् ।
 कलय चण्डि ! समेऽपि शिखण्डिन, समरुता मरुताधुतवर्हका ॥४१ ॥
 शिखिकदभ्यकर्तनकांतुकां, प्रसभमेति मनस्विनि ! चारिदः ।
 गुरुसमारणसङ्गमवेगवद्गतिरय तिरयञ्जगतीतलम् ॥४२ ॥
 मुरजमन्दरवोऽञ्जनमेचक्र, सुदति ! पश्य नभस्सरसि भ्रमन् ।
 विसलताक्षपलाक्ष विलोलयन्, कलभता लभतां न कथं घन ॥४३ ॥
 सरमि चञ्चुजितस्फुटकिशुकं रुदितकोकनदे वद किशुकैः ।
 नहि निराक्रियते नलिनोदल-भ्रमधुरा मधुरारवसम्पदा ॥४४ ॥
 सलिलभिन्दुचिंत-स्फुटकेतकीपरिमलं परितः प्रथयन्नलम् ।
 मरुदरां युवसन्ततसारत-श्रमहरोऽमहरोऽध्वगराजये ॥४५ ॥
 पुलकपञ्चलिकामु कदम्बक, चुलुकयन् विरहिव्रजधीरताम् ।
 वहति सम्पद्यथऽसुलोचने ! जनिभूत निभूत दयिताश्रितम् ॥४६ ॥

अभिविसुज्यशर्नैर्गमनं प्रति-क्षणमर्मा प्रथयन् रभसोद्धतिम् ।
 अविरलोन्नतपादपमञ्जसा वनमये नमयेदधनमारुत ॥४७ ॥
 चरणचङ्गुदलेन मुहुः स्मृशन् श्लथतनूमुपगूहति निर्भरम् ।
 शिखियुवाऽनुनयेन तनीयसा, धुतरुपं तरुषण्डगत- प्रियाम् ॥४८ ॥
 सुदति ! सा लसतीह सपल्लवा, नवमुपेत्य वपु- प्रसवश्रिया ।
 अहह या तपनेन पुराऽऽतपे, वनलताऽनलतापमवापिता ॥४९ ॥
 शबलितामवनीमिततस्तृणै-स्तरलिता तटिनी-सलिलागमैः ।
 पथि समीक्ष्य जना- स्मृतवल्लभा, विकलिता- कलिता- स्मरसञ्ज्वरैः ॥५० ॥
 अविरलाम्बुनिपातमहाहते-र्महिभृता हि भृताऽत्र सहिष्णुता ।
 अनुपल खलदुर्वचनक्षते-रिवसता वसता बुधमूर्धनि ॥५१ ॥
 उपवने पवनेरितभृल्लता, किसलयै- सलयैर्नु युताशयै ।
 सललिता ललितालिविलोलनै, व्यथयतेऽथ यतेरपि चेतनाम् ॥५२ ॥
 क्लय तन्वि ! शिखावलपुङ्गवो घनपयोधरवीक्षणसक्षण- ।
 मृदुसहासदृशोऽसदृशो रुतै-श्चिरमय रमयंस्तनुते सुखम् ॥५३ ॥
 किमु गुरोर्मुदिरादिह शिक्षितं, श्रुतिगिरां पठनं परित प्लवा ।
 विदधते शृणु मानधने ! मना-गवटवो वटवो मुदिता यथा ॥५४ ॥
 स्मरभटा किमु कामिजयोद्भटा, प्रचुरवर्षणहर्षणशाश्लिनः ।
 अधितटं सरसामिह दर्दुरा गुरुचिर रुचिर दधते रुतम् ॥५५ ॥
 युवजनस्मृहणोयसमागम, रतिकलाकुशले ! घनवासरम् ।
 गमयसि प्रहिले ! किमु हा मुधा, प्रियतमे ! यतमेनमवेहि माम् ॥५६ ॥
 भुजयुगेन बलादुपगूहनं, किमु पुरेव न हन्त वितथयति ।
 अहमहो यदि नाम चिरात्त्वया, ममतया मतयाऽस्मि सनाथित- ॥५७ ॥
 सरसिजाक्षि ! मयापि सुधारसे सुदति ! तावदधीयत गौरवम् ।
 मधुरिमाऽधरविम्बफलस्य ते, रसनया स न यावदवेद्यत ॥५८ ॥
 अधरविम्बरसासवलोलुपो, ध्रुवमनन्यगतिस्तव किङ्कर- ।
 स्मितविजृम्भितवीक्षणतो जन, शुचिरसौ चिरसौख्यमिहाञ्चतु ॥५९ ॥
 अहह ! मामव तन्व्यधरामृतै-स्तव पुरोऽपि निहन्ति शठो हठात् ।
 निरनुकम्पनमुत्कटकम्पन-भ्रमकरो मकरोज्ज्वलकेतन ॥६० ॥
 कथमहोलतनाजनदुर्वहं, वहसि तन्वि ! मनोऽशानिकर्कशम् ।
 कृतकयाऽङ्गरूपा रमणस्मृहां, पिदधती दधती स्मरयातनाम् ॥६१ ॥
 हिमकरो नलिनञ्च जलाशये, सुभगमानितयाऽनुपमानने ।
 वितनुतां कलहं न कथं मिथो, यदपि ते दयिते ! मलिनं मुखम् ॥६२ ॥

अपि निरीक्ष्य मृगाक्षि ! पयोधर-द्युतिमनङ्गशिखावलजर्तिनीम् ।
 वहसि तन्वि ! कथं हृदये चिरा-दनवमा नवमानमियद्दृढम् ॥६३ ॥
 जलधरीयनवोन्नतिवीक्षण-शुभितकामिकलापि-कलध्वनिः ।
 प्रणयते शृणु सुन्दरि ! साम्प्रत, मम मनोऽममनो भववैकृतम् ॥६४ ॥
 कलय वञ्जुलकुञ्जगृह प्रिये ! विरहणाय विविच्य पुरेव नौ ।
 तरुणमतमयूरमनोहर-स्वरचित रचितं विधिना स्वयम् ॥६५ ॥
 निगतभवद्ददनच्छविमङ्गना-वलयमूर्त्तिलमणेऽनवमानने ।
 शाराधरो भजते नियतक्षय सकलया कलया कलितोऽपि किम् ॥६६ ॥
 सुतनु ! परय मृगाङ्गनयाप्यहो, पुलकशालि समर्प्य वपुः स्वयम् ।
 सफलितो निजनाथपनरोरथ-श्चतुरयाऽऽतुरथाचितविज्ञया ॥६७ ॥
 कथमये हृदय तत्र साम्प्रत, भवति मानगरिमहताग्रहम् ।
 जगति सन्ति न ते गगनोन्नते, घनचये नच ये चलचेतस ॥६८ ॥
 सफलयाङ्ग मदीयमनोरथ, प्रियतमेऽभिलषामि सह त्वया ।
 विहरण मुखभाविञ्जितस्फुट-त्कमलयाऽमलयामुनसीकते ॥६९ ॥
 परिचिनु श्रुतिचुम्बकलोचने ! निजचिरानुचर रुचिगोचरम् ।
 त्वदसमाधरत्रिभ्यलसत्सुधा-रसजुप सजुप सुवलस्य माम् ॥७० ॥
 मदपराधमवैपि यदि प्रिये ! चित्त दण्डमत्तं विसृज क्रुधम् ।
 भुञ्जलतानिगडेन वधान मामनखरं नखरं, कुरु च क्षतम् ॥७१ ॥
 विरहय ग्रहमावहसाम्यता, सुतनु ! यस्तनुते प्रमद स्म ते ।
 नभमि काननदीलमहोत्सवो, न स मया समयान्निहितो वहोः ॥७२ ॥
 इति भणन्तामनन्तमनन्तर, समुदिताधिरुदस्रविलोचना ।
 मजसिकृत्य तदीयवशीकृते-रियमुपायमुपालभत प्रियम् ॥७३ ॥
 इदमयोचत साविदुग्च्युतं, प्रणयिनी स्फुरिताथरपत्तत्वा ।
 गरिमलाचवयोरविवेकिनं, स्मरवश रवशाङ्कितकेकिनम् ॥७४ ॥
 'श्रित्तवनापङ्क ! तद् गृहदेहलभे-व्रजितु नित्यमलङ्कृता शवात् ।'
 चतुभरंरवलाकुलवञ्जने, प्रभवता भवताऽऽचिपताद्य साः ॥७५ ॥
 कण्टकोविद ! विश्वसितोह का ? पुनरये विनयाभिनयेन ते ।
 नयसि किं विपिनं रमणोगर्णं, न चतुरश्चतुरः प्रहरत्रिशाम् ॥७६ ॥
 ममृणवाद्मयपत्तवनादलं, प्रकटमाचरताऽप्यहितं त्वया ।
 ववपठिता शट ! मन्तुविनिह्वे, कुशलता शलताऽचितथात्पथ ॥७७ ॥
 कथमयाञ्चतु मोदमये मया, सरलया कितवद्वजवासवः ।
 गुणकर्णरपि वर्जितया भवा-न्नरमणौ रमणौगवत्तभः ॥७८ ॥

अनुनयादपि सा वनमालिनः प्रियतमाऽऽयतमानममुञ्चतो ।
 निभूतमाप्य तदिङ्गितमन्तरा, ललितयाऽऽलितया समबोध्यत ॥७९ ॥
 सुदति ! भाषयति ध्रुवमञ्जसा, परिणत-प्रणयस्त्वयि मामद ।
 समुचिता परिभूतिरमर्षणे ! न पुरुहूः पुरुहूतजिति प्रिये ॥८० ॥
 स्मररधाङ्गनितम्बभराधिके ! शृणु मदुक्तमिदं सखि राधिके ।
 अयमहो गुणगर्वितयोपितां, परमया रमयापि निषेवित ॥८१ ॥
 अयि कियद्विफलीक्रियते क्रुधा, ग्रहपरिग्रहसाहसिके त्वया ।
 रहसि कान्तपुरोऽपि विलासिनो - प्रियतमोऽयतमोदकरोऽनिल ॥८२ ॥
 पदयुगप्रणतो मदिरेक्षणे ! रतिकलापकलापरमाप्रणो ।
 परिचितोऽपि चिरात्र किमोक्ष्यते, घनवनानवनोतहरोहरिः ॥८३ ॥
 सकलयौवतमानसवासिनि, प्रणिपतत्वपि सानुनयं मुहु ।
 गिरिधरे न कृपां कुरुषे कथ, नवतमा वत मानविधास्ति ते ॥८४ ॥
 त्वदनृजुभुकुटीक्षणविक्लवः, प्रणतिभाक्पदपङ्कजयोरयम् ।
 न मनुते नलिनाक्षि ! सुखाकरं स्वभवन भवनन्दितगोकुल ॥८५ ॥
 उपनते मुदिरेऽकृतमन्तुना, प्रियवरेण नताङ्गि ! सहामुना ।
 स्मरशरोत्करवर्षणमर्षण-स्थिरमते रमते भवती न किम् ॥८६ ॥
 चतुस्ता-प्रथितेऽद्य दुरासदा, परिगृहाण पतिप्रणतोः सुखम् ।
 न विफलीकुरु ते सुहृदामिह, प्रथमयाथ मया हितमोरितम् ॥८७ ॥
 इति-सखीवचनेन शुचिस्मिता, प्रियमवेत्य निरागसमञ्जसा ।
 स्मरवशा प्रसमाद जवेन सा, द्रवरसा वरसानुपते सुता ॥८८ ॥
 सहृदयाहृदयातरुपा विधु-च्छविमुखी विमुखी रमणात्पुरा ।
 किमधुना मधुना न पराजित, यदतनोदतनो विकृतिं पुन ॥८९ ॥
 विशदधक् स्मितमञ्जरिमञ्जुल वदनवारिजमुन्नमयन्त्यसौ ।
 सरलधौ दंयितालित्रचोऽमृतै-रपरुपाऽपरुपाधरमैरयत् ॥९० ॥
 दिप्त्या मदीहिततमा भवतोऽपि दोला-
 लौला कलामु कुशल ! स्मृतिमाललम्बे ।
 तत्कि विलम्बमवलम्ब्य तदर्धमावां
 कादम्बिनी ध्वनिरय त्वरयत्यञ्जसम् ॥९१ ॥
 यूथोक्त्वम्यकुटजादिमरन्दहारो,
 भारेण मन्धरमयञ्ज वहन्ममोर ।
 उत्तसिताम्युनवविन्दुचयोऽत्र भूय ।
 प्राणेश ! दर्शयति निश्चितमानुकृत्यम् ॥९२ ॥

इत्थं प्रसन्नदयितावदनेन्दुनिर्यद्-
 वाणीसुधामतिधयत्रयभिच्चकोर ।
 आयोजिता प्रथममेव कदम्बकाण्डे
 प्रेङ्खोलिकां प्रमदसिन्धुरदर्शयताम् ॥१३ ॥
 हिन्दोलिका रचितपल्लवकल्पतल्या-
 भारोहयत्सपरिरम्भमिमां पुरस्तात् ।
 सख्यी च पार्श्वयुगले ललिता-विशाखे
 पश्चादसौ स्वमणि केलिकलाप्रवीणः ॥१४ ॥
 सङ्गीतसाहायकमाचरन्त्यावालो तयो ससज्जतो विलासे ।
 शनैरर्थोचित्यविचारचुञ्चु सतीलमान्दोलयत स्म दोलाम् ॥१५ ॥
 मयं लोलान्दोला रभसपरिणाहेन मद्रता
 सखोद्वन्द्वेऽमन्द चलन्गति हरेरिङ्गितवशात् ।
 अत्रस त्रस्यन्ती स्मितविलासित कीर्णितनया,
 जगित्यङ्के पङ्केरुहर्गचिरवक्त्रा स निदर्शा ॥१६ ॥
 दधती किलकिञ्चित न शक्ता, प्रिवभक्तालिनिवारणे यदाऽसौ ।
 विततार तदा भियाऽभियुक्ता, धृतिमुक्ता हरये छटाङ्क्यालिम् ॥१७ ॥
 तडितेव नवाम्युदरतमाल-शलया काञ्चनवीरुधेव लोलः ।
 वृषभानुतनूजया तदानी-मुपगूढरशुभेतरा मुरारिः ॥१८ ॥
 एवं चिराय दयितानुचरो यथेह
 दोलाविलासमनुभूय वने विचित्रम् ।
 क्षामामतर्कितगति कलयसिरयामा
 भीतो वजाधिपतिधाम जगाम कृष्णः ॥१९ ॥
 अयं 'मायादेवी'-सुकृतिपटलांभोत्तिमहित-
 प्रथो-'विद्यानाथ'-प्रभव-'यदरीनाथ'-रचितः ।
 स्फुरद्गोती राधापरिणयमहाकाव्यवटकी
 मिनारलेन्दुभ्यो^१ यतयमकसर्गां यतिमयात् ॥१०० ॥

इति श्रीराधापरिणयमहाकाव्ये कृष्णाङ्के दोलाविलासो
 नामोऽनविंशः सर्गः ।

अथ 'रासोल्लासो' नाम

विंशः सर्गः

अथ^१ विशदसुधाकरास्यबिम्बा, शरदभित शरपाण्डुगण्डपालि ।

विमलतरपयोधरा मुरारिं, परिचरितु रुचिराम्बरा बभासे ॥१ ॥

उपचितजलदर्तुवीरविद्विड् विजयविजृम्भितमुज्ज्वलं समन्तात् ।

विकचकुमुदपुण्डरीकदम्भा-दनिशमहो शरदो यशश्चकाशे ॥२ ॥

पुष्पन्धयान् द्विरददानसमानगन्धैः

सन्तर्पयन्नतिसुपर्वतरु कुतश्चित् ।

सप्तच्छन्द परिवृतो विशदं प्रसूनै-

राच्छादयद् दश दिशः प्रसूतै परागै ॥३ ॥

माने जाग्रत्यग्रतो वर्तमाने, तान्ते कान्तेऽतन्वतो दृष्टिसृष्टिम् ।

स्फार फुल्लोऽवेल्लयन्मारकोपं, व्यक्तीकुर्वन् कुङ्कुमः पङ्कजाक्षीम् ॥४ ॥

प्राणत्राण-दुर्घट प्रेक्षमाणा, भृङ्गवर्णाणं पान्थमाख्यान् प्रयाणम् ।

उत्कुर्वाण यञ्जवाणप्रताप, व्याक्रोशोऽभूदप्रमाणन्तु वाणः ॥५ ॥

दूराञ्जभस्वति चिरादुपयाति साय

स्मेरेव तत्क्षणविकासिसितप्रसूनै ।

आकर्षिणा परिमलेन निकाममेका

शोफालिकाऽलिकुलकौतुकमूलमासोत् ॥६ ॥

अदृष्टपूर्वं जितविम्यमोष्टं, नितम्बिनोना नितरा विनिन्दन् ।

लावण्यपूर्णं कुसुमैः सरागै रलङ् कृतोऽराजत वन्धुजीव ॥७ ॥

स्वर्णानुकीर्णैरिव पञ्चरागैः, पुलिन्दमुग्धा निजभालभूपाम् ।

पिराङ्गकिञ्जल्कसनाथमध्ये र्वन्धूकपुष्पैरचयाम्बभूवु ॥८ ॥

ज्योत्स्नापयोभिरभित परिधौतविश्वे,

लोकप्रिये स्फुरति कोकवियोगहेतौ ।

आमोदि मोदितमधुवतराजि फुल्ल,

सौगन्धिक सलिलपूरमलञ्चकार ॥९ ॥

प्रतिक्षणशयत्ययो-वियोजनायतोकृता ।

सिताभवालुकासिता, वभां सरङ्गिणीतटी ॥१० ॥

परागरागभागहो, निकामकामदीपनम् ।
 अभृत्ययः पयः प्रभ, सरोजराजिराजितम् ॥११ ॥
 मयूरानुत्सृज्य स्वरुचिरता सारसमगात्,
 कदम्बान् विस्मृत्य भ्रमरपटली वाणमगमत् ।
 धनान् मुक्त्वा स्वंप्रचरणहर्षिभिर्धुमभजत्,
 तथा हंसान् हित्वा वत जिगमिषा भूपमवृणोत् ॥१२ ॥
 अभूवन् विपुलाकाराः, करिदन्तनिष्ठा दिशः ।
 प्रतस्यिरे च वाणिज्य-व्यापृता परितो विशः ॥१३ ॥
 यर्धौ शशिरुचा व्योम, व्योमकेशत्रपुर्यथा ।
 पयश्च तुहिनस्वच्छ, स्वच्छन्दगतिमत्यजत् ॥१४ ॥
 पान्थाना सह चेतसा प्रतिपद प्राप प्रसाद पयः-
 सार्धं कैरवमण्डलेन नितरा तेनुर्विक्रस दिशः ।
 रत्नाक शोषितभर्तृकाभिरमित ताप ययो भास्करो
 जामूतैश्च सम समङ्गसन्म मौन दधु, केकिन ॥१५ ॥
 मुखरक्षपलो धनीव तावद्, विपुलापव्ययतो विनष्टवित्तः ।
 मुदिरस्तानिती चलोऽतिवृष्टे-रजलो लाघवमाप मौनिता च ॥१६ ॥
 वितताभसरोवरे विरेजु परिपूर्णं धनचन्द्रिकाभिरन्द्रिः ।
 उड्वः कलिका, कुमुदतीनां, परिवार्याभृतघामविम्वपुष्पम् ॥१७ ॥
 यन्धौ तडित्वति गतप्रभुते विलीने
 लोके विपक्षसितपक्षकलानुरक्ते ।
 विस्मृत्य नृत्यमखिलाविकलाविपादा-
 दाकुञ्चवन्नचितमेव गिरं मयूराः ॥१८ ॥
 विहाय मौख्यर्मलौमसत्ये, शम्पासियशङ्कलतां च कामम् ।
 प्रतिष्ठितो विष्णुपदेऽवदात-प्रभो विरागादिव कारिवाहः ॥१९ ॥
 यैवस्वताराकुमुदाद्यतंसः, स्वर्जाहवीकूलविलासिहसः ।
 श्यामुद्ये चन्द्रनचन्द्रविन्दु, र्यभावगस्त्य-प्रभया जितेन्दुः ॥२० ॥
 चर्षापदे कृतपदः जरदः प्रभावा-
 देवान्तवान्तपदमम्मदमाश्रयन्नि ।
 वारण्डवैः सहचरैरमचिर्वैर्जलान्ते,
 भेरीस्वनोपमकलः कलयाम्यभूवे ॥२१ ॥

शरदुपगमजागरूकमोद-व्यतिकरलब्धभवोऽप्रवाहि हृद्य ।
 कुररकलकलो वियोगभाजा, श्रुतिसुपिरज्वरमाततान तीव्रम् ॥२२ ॥
 उदयिनि तरणौ चिरात्त्रियाप्ते, शरद्युसङ्गमनाच्च केलिलोला ।
 अनुपममविराममस्तदोष, प्रमदमथानुवभूव चक्रवाक ॥२३ ॥
 वामाद्यगञ्जलगचञ्चलताऽसिताभा-
 गर्वापहारनिपुणो दयितानुवर्ती ।
 धन्येन भव्यादिशि पूषणि हस्तसस्थे,
 सौभाग्यभू क्वचिदलोकयत खञ्जरीट ॥२४ ॥
 परिचितचरमप्यलिवजाय, स्फुटसरसोरुहवृन्दमुन्मरन्दम् ।
 व्यतरदिह विचित्रसौरभाद्य, रसनपराय वचोऽतिग विनोदम् ॥२५ ॥
 विसुमरकलकूजितेन हारो, क्वलितसारसकेसरोऽतिमाद्यम् ।
 सरभसमिह लक्ष्मणोपगूढो, व्यधित सरस्सु च सारसो विलासान् ॥२६ ॥
 या पल्वलावटतटाकतटेपु शुक्ति
 सर्वोऽप्यवेशत जन किल तुच्छष्ट्या ।
 सा भूपमस्तकविभूषणमोक्तिकाना
 स्वातीजलाधिगमनेन दधार गर्भम् ॥२७ ॥
 अधिशुक्तिनिविश्य भाम्बरं, नवराकेशकरसुतामृतम् ।
 ननु मोक्तिकदा ययौ भवे-दियती स्वातिजले प्रभा कुतः ॥२८ ॥
 अधिशय्य मृणालमण्डल, झपहिंसाव्यसन समुत्सृजन् ।
 दयिताधरचञ्जु-माधुरी, रसयामास वकोऽपि निश्चल ॥२९ ॥
 शफर-कमठ-कुम्भिर्क्रौञ्चकादम्यभद्र-
 प्रभृतिपु निदधौ या मूढतिर्यक्ष्वपि स्नाक् ।
 मदविकृतिमनूना धल्लभालङ्कृताना
 सरसमनुजयूनां सा शरत् किन् कुर्यात् ॥३० ॥
 इन्द्रनीलमणिविरतृपट्टे, राजतीव सरलाऽऽयतलेखा ।
 सायमायतनतो वहिरेतै, दृश्यतेस्म गगने सुरवीधी ॥३१ ॥
 पङ्कनिस्वरणचारुभिरन्दि-रशादशोपसुगमैरपि मार्गं ।
 निधनेन गगनेन च नूनं, प्रीतये शरदभृत् पथिकानाम् ॥३२ ॥
 ववचन च परिपात्रोपक्रमे शालिमाता
 विपुलकणिशकाण्डैः पिङ्गालाशरोचि ।

अवनिमवनताङ्गी कुर्वती मण्डयन्ती
 व्यधित मुदमुदग्रां परयतां कर्पकाणाम् ॥३३॥
 नवरत्नमहोत्सवेऽम्यकायाः परितः प्रत्यहमादरेण धन्याः ।
 विभवोचितसम्भृतिप्रवेकैः विधिसिद्धा सुखमाचरन् सपर्याम् ॥३४॥
 विहितोरुमहा महानवम्या, सह योर्धे. समरोद्गुप्त धुरीणा ।
 धरणीपतिपुङ्गवा प्रवीरा, विविधानि स्वयमायुधान्यपूजन् ॥३५॥
 अधिदशमि विसृज्य प्राज्यभावेन दुर्गाम्
 प्रथलप्रथलसहाया दक्षहस्तात्तखड्गाः ।
 द्विजवृषभकृताशौराशिना चर्धमाना,
 क्वचन विजययात्रा चङ्गिरे चक्रपाला ॥३६॥
 वारुणं गिरिवरंस्तदावृता, तद्वलोरुतरजरुताद्ध्रुवम् ।
 आरुरोह पृथिवी दिव जवाद्, वक्तुमुग्रतरयातना पृथुम् ॥३७॥
 वोरानिम्युतकृपाणजृम्भित, स्तत्र्यकार्मुककरालटङ्कृतम् ।
 माय्युगौनभटवल्लित तथा, कम्पनेक्षकजनानकम्पयत् ॥३८॥
 गर्जत्सु द्विरेपे वाजिबलये हेयाविशेषान् मुहु-
 स्तन्वाने, निन्दत्सु तूर्यपटहयामेषु चानेकशः ।
 शब्देऽस्मिंस्तुमुले जनश्रुतिपुट प्रस्फोटयत्यञ्जसा
 शङ्के साध्वसवाधितैः फणिवरैश्शक्षुश्श्रवस्त्वं दधे ॥३९॥
 उपस्थितायामिपपूर्णमाचागरत प्रयाते च सहस्ररश्मौ ।
 सस्मार आलायलयथाय दत्, वरं हिमतां वजरजसूनुः ॥४०॥
 आनन्दयिष्यन् वजमुन्दरीणां दृश कृशाश्रीकृतपुण्डरीका ।
 जगाम वृन्दाधिपिनं मुकुन्दश्चन्द्रध पूर्वाचलचारुवृढाम् ॥४१॥
 हासं याति कुमुदतीसमुदये चक्रे चिर क्रन्दति
 ध्यासे नश्यति सद्गुचत्याभिभवाद्म्भोजिनामगडले ।
 जीवज्ञोवक्रदध्यके च रभसात्पांयूपमाचामति
 शोणी क्षीरनिभप्रभाभिरभितः प्राशालयन्चन्द्रमाः ॥४२॥
 कुशदलोत्करवृन्तविल्लरलं, निपतिताः परितो विपिनावनी
 विटगिमुलनितीनमपि स्फुटं, विधुकरास्तिमिरं निरकासयन् ॥४३॥
 शशिरुचा रजनी दिवसाधिता, ध्रितवनीमवलोक्य विशङ्किताः ।
 न निरगुः क्षुधिता भृशमप्यहो, निजकुलायनटादिह पेचकाः ॥४४॥

व्याधुन्वन् विर हिव्रजस्य हृदय तन्वज्जगद्राजत
 वद्वान् कैरवकोरकेषु मधुपानद्धा करैर्मोचयन् ।
 चेतोभि सह यौवतस्य च मनागुद्वेलयन् सागरं
 गोविन्दस्य बभूव नर्मसचिव-पूर्णन्दिरश्चन्द्रिर ॥४५ ॥
 अविरतसम्पतदैन्दवप्रभा-व्यतिकरधौतमलीमसच्छवि ।
 अकलि समीक्ष्य विवेचकैस्तदा, तरणिसुताऽपि चिरस्य जाह्नवी ॥४६ ॥
 बहलपिशङ्गमणिस्थलीपत-द्विधुरुचिराशिमवेक्ष्य कुत्रचित् ।
 रविकरभासुरवासरभ्रमा-त्रिशि सहसा विचकास पविनी ॥४७ ॥
 दलत्कुमुदकोरकस्फुरितसौरभासादन-
 श्लथद्रुतिनभस्वता सहकृत-स्मरोतेजित ।
 व्रजेन्द्रतयनान्तराङ्कुरितमात्रासस्युहा-
 मकन्दलयदिन्दिरानिधिरतन्द्रचन्द्रातप ॥४८ ॥
 सविलासरासकुतुकाय हरन्, व्रजहारि हारिणदृशां हृदयम् ।
 विततान तानलयपल्लवित, मधुसूदनो मधुरवेणुरवम् ॥४९ ॥
 तरुमण्डपप्रतिनिनादगुरु, ध्वनिरेप भूमिवलय न परम् ।
 अपितु त्रितये जगता जनता-श्रुतिशफुक्लीमसुख्यत्रितराम् ॥५० ॥
 अन्तस्तत्त्ववशीकृति गुरुजनत्रासस्फुटोच्चाटन
 लज्जास्तम्भनमन्यवृत्तिदलन चैतन्यसम्पोहनम् ।
 आकर्ष्य विपिने गृहाच्च रजनावाभोरवामभुवा-
 मर्द्धेवाकृत सिद्धमन्मथमनु श्रीकृष्णवेणुस्वन ॥५१ ॥
 मुकुन्देरित वेणुमाकर्णयन्त्या, परानन्दमन्तस्तले भावयन्त्या ।
 अरङ्गमिनोऽपि श्वण स्तब्धकाया-स्तरङ्गा बभूव कलिन्दात्मजाया ॥५२ ॥
 तदा मण्डलीभावित्रंस्तमानं, श्रिया सम्पदा चोपकार्य्यासमानं ।
 समारब्धतौर्यत्रिकं-कम्पमानर्नभ पूर्णमासीत् सुराणा विमानैः ॥५३ ॥
 शरद्राकायोगादपि च हरिवशीनिरामनाद्
 द्विधा मोद त्रिभत्कुमुदकुलनाथोऽमृतनिधि ।
 द्रवच्चेता नून क्वचिदकृतपूर्वं वत सुधा-
 रसासार स्फार करनिकरनालं समकरोत् ॥५४ ॥
 पुष्पभार तदा शाखिन सन्नता, पल्लवोपं नभस्वद्विलोलल्लता ।
 स्तब्धकर्णा स्वरोमन्यवृत्ति भृगा-स्तत्यजु किञ्च हिसारसं श्वापदा ॥५५ ॥

अक्षिपन् पक्षिणः शावकाश्चासन, व्यस्मरन्घस्मरत्वेऽपि लब्ध्वाऽशनम् ।
 प्रीतिसिन्धौ निमग्नाधिरायाभवन्, नैव निद्रामपि द्रागपि प्राप्नुवन् ॥५६ ॥
 घोषं प्राप्य मनस्विगोपललनाकर्णान्तलग्ना रहो-
 ध्यापारं विपुलैस्तदन्तरमितं सन्दोषयन्ती स्मरम् ।
 ता वेगादनुनीय गन्तुमनसः सम्पादयन्ती यथा,
 दूतीकृत्यमहो चकार चतुरा वशीरुतिः कैशवी ॥५७ ॥
 प्रथमं पृथुमन्मथभीविधुता, विधुतापकराननपचनुता ।
 चलिता ललितादिसन्ध्यावलिता, वलिताधिकचा वृषभानुसुता ॥५८ ॥
 अभिलष्य सम हरिणा, विह्वल, हरिणायतद्वक् परितो निभृतम् ।
 सदनादखिलादतिवेगपरः, प्रचवाल ततस्तरुणानिकर ॥५९ ॥
 नितान्त सम्भ्रान्ताः पशुपकुलकान्तामुगदूरो
 न भूपाव्यत्यास नच पटविपर्य्यासमविदुः ।
 पर स्वैरोदञ्जलकुसुमशरैरोदितविपद्-
 धुरावृन्दा वृन्दाविपिनमनुगोविन्दमगमन् ॥६० ॥
 प्रत्यहमूहविपयातिग मूहे, निर्धूय भूयसि मनोरथे स्थिता ।
 वशीरवश्रवणमुग्धचेतसो, हंसीगता रतिरति-प्रयापिता ॥६१ ॥
 नीतिं समोक्ष्य विपुलं सभाजयन्, प्रीतिं परीक्षितुमनङ्गविच्युतः ।
 कान्तारमण्डलमुपागतास्ततः, कान्तारसादिदमवोचदच्युत ॥६२ ॥
 अये व्रजनतभुवो ध्रुवमपास्य लोकस्थितिं
 विधूय गुरुवारण, परिजनानुपेक्ष्याज्जसा ।
 वन निशि वतागता रहसि निस्सहायाः स्फुट
 द्रुयन्तु कुलवालिकासमुचितः किमेप क्रमः ॥६३ ॥
 क्व यूयमोकरथ निमितभौरव, क्व चैष दोषा धनकान्तागमः ।
 न शोभते बालकुरङ्गलोचनाः । कुलाङ्गनानामतिसौम चापलम् ॥६४ ॥
 अमृत्यमशुल्लमहार्यमशयं सुरक्षितं शीतमिहाङ्ग केवलम् ।
 अलङ्करोति च्युतदूषणं सदा, विभूषणेभ्योऽप्यधिक कुलावला ॥६५ ॥
 पश्चिन्योऽहिमरोचिषा धिरहिताशन्द्रेण हीनाः क्षया
 वन्या माधवमन्दरेण सरितस्तोयप्रवाहच्युता ।
 केका नूतनवारिवाहविधुता दानाहृते सम्पदा
 न शलायाविषया भवन्ति चपलाः ! शीलं विना चाङ्गना ॥६६ ॥

परेण पुसा निशि सङ्गता रहो, जना विभिन्दन्ति यतो नितम्बिनी ।
 तदीदृशं हन् विमृज्य साहसं, प्रयात युय सकलाः स्वमन्दिरम् ॥६७ ॥
 उपोढया धीरतया जगद्भयादुदस्य लोकद्वयभित् कुतूहलम् ।
 कलङ्कपङ्कजदवताऽञ्जसाऽखिलं, शरत्रिशानायकनिर्मल कुलम् ॥६८ ॥
 पद्मेक्षणा । प्रगथिनो न कदापि पूर्ण
 प्रेमप्रपाकमपकर्षति विप्रकर्ष ।
 इन्द्रां रवीं वसति, विष्णुपदेऽन्यथा कि
 याति क्षितीं कुमुदिनीं नलिनीं च मोदम् ॥६९ ॥
 इति केशवस्य कथनेन, शिशिरशशिनिष्भानना ।
 इस्तहरिणशिशुलोलच्छो, ददृशुर्दशापि वशिका दिशोऽङ्गना ॥७० ॥
 अवलोकितु वदनमस्य, सजलनयनास्तदाऽक्षमा ।
 रासरमणगलिताशहदो, धरणीदृशः कथमपीदमृचिरे ॥७१ ॥
 मुरलीरवश्रकणोदितस्मरसञ्चराहृतचेतना
 महसाऽ बहेलितवन्धुवृन्दगिरो, विमुक्तनिकेतनाः ।
 त्वयि कृष्ण । विश्वपता विहांपगता विलासमहारसा
 वद नन्दनन्दन ! न पुनर्विजहासि केन वतागसा ॥७२ ॥
 चराचरात्मानमनन्मेक, भवन्तमाग्रेवितुमागमो न ।
 किमन्ववायस्य भवेत्यसोनु-मोश कदाचिद् वकजित् ! कलङ्कम् ॥७३ ॥
 अङ्गीकरोनु स्वजन किलास्मान् कस्मादिदानीमवहेलिताङ्ग ।
 त्वयाऽप्यथोदास्यमुपास्यते चेत्, तदा गति काऽस्ति वदावतानाम् ॥७४ ॥
 इत्थं तासां प्रियपरिभवत्रासरुष्यन्मुखीनां
 लोलाक्षीणा प्रगथरावला वाचमाकर्ष्य दीनाम् ।
 हृष्यन्नन्तस्तरुणकरुण कृष्णचन्द्र महासं
 कर्तुं तीर्थत्रिकपरिचित. प्रावृत्तत्र रासम् ॥७५ ॥
 स्पृहितक्रेलिविधावथसुभवा गुणनिधावनुकूलति वल्लभे ।
 सह मुदश्रुकर्णजंगलु शुचो विचक्रमुक्ष मुखानि सम हृदा ॥७६ ॥
 विगणितायनदूरगमश्रमा मुदतनुद्विगुणोऽकृतिविभ्रमा ।
 अलमलङ्कृतलाभ्य कल्पावला, यभुरियाग्ररम पशुपायला ॥७७ ॥
 भूरेवाग्नगर्णं मर्मांमुदिग्निं गर्भान निदान नभ
 र्गानां जेऽनिजयात्रयञ्च पवनागम्य प्रदीप शरी ।

आर्मादुच्छ्रितयापुनोर्विमरसा सा क्रिउ वृन्दाटवी
 गम्या रासमहोत्सवे भगवतः कृष्णस्य रङ्गस्यलौ ॥७८ ॥
 मुत्रामसः कृष्णलशालिगण्डा, लीलासुहृत्कोमलबाहुदण्डा ।
 रम्भाविगाछालतिलामुमित्रामुखा, सखीशन्द्रमुग्धोः सवित्राः ॥७९ ॥
 दुरामदाभीष्टविशिष्टमिदं दृग्भ्युजद्वन्द्वलसन्मुदसा ।
 अतिच्छिन्नपद्माक् परिमण्डलेन, श्वेत्लाप्रगल्भः स परस्महसा ॥८० ॥
 न्यावल्गत्स्वर्गं तरङ्गितदृश स्मेरानना सुन्दरी
 शिञ्जानाभरणा मरागचरणाम्भोजामपूर्वप्रभाम् ।
 आदायारु करेऽम्बुजद्युतिहरे प्रागाधिका राधिका
 सद्देश प्रविवेश मध्वमनुलरक्षायानव केराव ॥८१ ॥
 विक्रिवर्तनममममुत्रय, कटितटीभृकुटानटन मुहुः ।
 चरणविन्यसनञ्च लयानुग, युवतयो विदधुर्मधुजिम्बुदे ॥८२ ॥
 अतिचिरत्वमनोरथगोधित-त्रपमवाप्य सर्पापमुपस्कृता ।
 कटिकृशाः सुदुष्टो भृशपापृशान्, गिरिधर गतिभङ्गिभिरङ्गना ॥८३ ॥
 रमणीयकङ्कणकिङ्किणीकरतालनूपुरनिस्वन
 कलगीतकलितवल्लकोध्वनिकोकिलस्वरताञ्जन ।
 भुतपाणिपल्लववल्सनवप्रमदागणप्रमदावहः
 गितशालिनो वनमालिनो विललास रासमहामहः ॥८४ ॥
 अवीवदत्माचन तत्र भेरो-मन्या विपङ्गीमितरा मृदङ्गम् ।
 गृह्णं परा नृत्यपरा सुमध्या, मध्याश्रितो नन्दसुतश्च लेणुम् ॥८५ ॥
 तनम्यतं सन्ननकान्कलीक-मानदमानदानिनादङ्गम् ।
 घन घनं सत्सुपिरं विरञ्च, ध्वनदधारा नुपमानमानम् ॥८६ ॥
 रासावलोकन-विलम्बगतिः प्रमादात्
 नम्यो विरं हिमकरो यदिहाभमध्ये ।
 मित्ताऽभूर्त भृङ्गमयां ननु तेन राका
 सञ्चल्यसार्धपरिमाप्रमवापदायु ॥८७ ॥
 मुनिमालिनकृष्णरामलौताः, प्रणुवनः स्वदुष्टो निरस्तमौला ।
 अमरा वरवर्गिनीमहाया, ननु नुव्योगिनि हृष्टलोमकावा ॥८८ ॥
 प्रमदाश्रुपुत्रकदम्बकल्प, प्रमदाश्लेशमपाम्भ लाम्भभूमौ ।
 सह्या मत् साधु साधुनाई, मुमुचुर्व्योमचराः प्रम्वेगशिम ॥८९ ॥